

Read Me File

Jan 26 2005 by Jorge Quiñónez

<jorgequinonez@yahoo.com>

This pdf file contains Jechiel Zebi Lichtenstein's revised commentary on Matthew [*Beur lesifre berit haHadashah /Kerech [aleph]: Matai*. Paul Levertoff & Heinrich Laible (eds.), Leipzig, 1913] in Hebrew which is a substantial revision of his original 1891 edition [*Matthäus*. Leipzig, 1891].

This 1913 version is the one included in the Keren Ahvah Meshihit 2002 edition of Lichtenstein's NT commentary in Hebrew [*Sugiyot Nibharot BeSefer HaBerit Hadashah* [A Commentary on Selected Portions From the New Testament]. Jerusalem: Keren Ahvah Meshihit, 2002).]

ביאור לספרי חברית החדשה

מאת הרב הנאון

יהואל ליכטנשטיין ר"ל

כרך א: מתי

הוצאה שנייה ומתוקנת

העורכים:

המ"ל:

Professor H. Laible,

חברת, אוהבי ישראל.

P. Levertoff.

לויפציג

1913.

אל מבקשי יה בספרותנו.

(במקום הקדמה.)

שמוני, ארונים ואהים נכבדים:

כלב מלא תקוה מצפה אני אל שאיפותיכם החרשות.

עתיך נזיל מרחש לבי אל הורם החדש בספרותנו.

הורם של בקשת-אלהים!

הווי מה נזיל היה צערי במשך כל השנים הרבות שבתן היתה ספרותנו היקרה כמזכר שמם וכצמאון מבלי מים, מבלי טיפה אחת של לחלוחית רוחנית לרוות נפש שוקקה.

כמה דמעות שפכתי על הסתלקות השכינה...

מומן עליות השחר, ועד חיום חכיתי ויחלתי אל הופעת השמש...

ונפשי בכתה במסחרים.

ישימון נורא של אפקורסות יבשה היה לנו עיני ככל פנה

בספרותנו העברית.

אבל לאשילאט החלו להראות סימנים של חיים רוחניים

של צמאון הנפש למקורה הנצחי – אל האלהים.

כמי השלח הוולכים לאט, הלכה וחדרה בקשת האלהים

אל תוך ספרותנו...

בקרני שמש האביב על מרבדי השלג, כן מראה הרשפעה

החמימה החדשה על פני קרח ספרותנו.

פולחן חדשים אני שומני.

קולות יוצאים ממעמקי הנפש, הולכים ומתפשטים כאויר

טולים אל על אל תוך מסתרי השמים.

מכירים ומרגישים אנו עכשו את הפנים הפנימי כנשמת האומה,

חסרת האמונה הצרופה, התמימות הילדותית הנאה מתוך דעת

האלהים.

הרבה עסקנו במצוות מעשיות.
הרבה עסקנו "בחכמת היהדות".
הרבה עסקנו בשאיפות מדיניות.
הרבה, הווי הרבה יותר מדי עסקנו בכל אלה.
הנפש, נפש האדם באוהל ונפש האומה בכללה, לא מצאה
שקיום לצמאונה.
והנאולה אחרת פעמיה...
אין חכמה ואין עצה ואין חכונה נגד יהודה.
אורייתא וקודשא בריך הוא וישראל הדין הוא.
נאולה ואומה לא תבוא כי אם מתוך בקשת האלהים, אלהי ישראל.
ובדרכם להחיש את מיטת הנאולה.

P. Levertoff,
Institutum Delitzschianum, Leipzig.

המנוח בעצמו הגיה את ספרו בשם ההוצאה השניה, אבל מהתו
תקפה עליו ולא יכל לראות את ספרו הממוקן בחייו. לכן מוצאים
אנחנו אותו לאור כמו שיצא מתחת עטו של היהודי המקורי והוא בלי
שתיים הרבה ומקיים, כי הקורא העברי ימצא בו ענין דוקא
בחמשתו הישנה ובסגנונו השתקף, כי, הסגנון הוא האדם.

העורכים.

מבוא לספר מתי.

מתי, בבריתא אחת (סנהדרין מג ע"א) שמו הוא מתאי, על דרך השמות בלשון יהודית-ארמית כימים ההם; שמתאי, זכאי, וכדומה. מתאי היה מוכס וישב בבית המכס, וישוע קראו לילך אחריו להיות תלמידו (מתי ט' 9). ואינו לוי בן חלפי הנזכר במרקם כ' 14 (אך נזכרו ישוע עם הפרושים היו בבית שניהם, ועמ'ש בכיורי שם, כי לוי בן חלפי היה אחיו של יעקב בן חלפי (מתי י'). ולוי כתב שמו בכתב יין לבן, בעבור כי רבים כתבו ביונית במקום היוני כ"ת, כמנ: דוד-אביד (ע' שירליץ) וכן מתי שם הביא שמו כן: "לכי המכונה תנדי", ובסנהדרין מג נקרא "חורה" ובכיאורי בס' "כיארתי הכל בראיות נכונות באורך. וכן דעת הראקליאן ואיינש ועוד רבים מקדמוני הנוצרים." מתי כתב ספרו (לפי פאציאס וקלמנס מאלסנדריא ועוד רבים) בלשון עברי מעורב בארמית אשר היה נהוג אז בין היהודים ונשתק אחריו בן ללשון יוני, ובכיאורי הראיתי (ע' ס' כ"ז 34) כי באיות מקומות המשתק לא הבין לשון העברי ומשה בהעתקתו, מתי קרא את ספרו - לפי דברי פפיאס - "דברי ישוע" (לאני י"ח), ומה ששאלו המבקרים על ספורי מעשיות שנמצאים בספרו, לא קשה כלל, כי "דברי" בלשון עברית כולל הכל, דברים ומעשים, ולא כמו בלשון יוני, ובפרט כי מתי בספרו דקדק יותר על תורת ישוע ולא כמו מרקם ולוקס שדקדקו יותר על ספורי מעשיו. לפי הנראה, אחרי

(*) אך עיין על זה ספרו החשוב של ג. קלמנס: Die Worte Jesu, Leipzig 1898, S. 39-42, P. L. י"ן ואל תחליף אותו בספר "דברי ישוע" הנדפס לא כבר (1899). אשר אחר בימינו אלה אסף דברי ישוע ומעשיו מספרי הנוצרים הקדמונים אשר הביאו בספריהם, ועוד שם זעיר שם. ואשר רוב דבריו וספוריו מתאמצים יותר עם הספורים הנמצאים בלוקס. וראוי לדעת כי יש גם בן דברים מאיות יונק סכלים אשר ברום מלכס וישעמום בפי ישוע. ועמ'ש בס' י"ב פסק 8 בזה) אבל בדברי מתי הציוק שכתב דברי ישוע כאמת לאמתו כל דבר קדוש יאמר לוי.

כן שמו לו השם, בשורת מתי, ולפי דברי המבקרים יש בו אזה
נוספות מן היונים, אבל אני לא באתי בכיאותי פה על דרך הבקורת.

כי לא מבקר אני אך מפרש.

בכאורי הראיתי כי מתי למן גדול היה, ועד היום יש להטים
הרבה קישות בדבריו ואינם יודעים להדק אותם על נכון, כי למורי
היהודים אינם יודעים להם.

מתי היה מן היהודים המקנאים לחורת נחורת משה ולא חורת
הפרושים) הנוכחים במעשי השליחים סי' כ"א 80, ובה נבין מה
שקלמנס מאלכסנדריו מספר, שמתי היה מן הדוירים שלא אכלו
בשר כלל, כי בנספז בין הנוים לא רצה להתגמל במאכלי הנוים.

וע"כ לא אכל בשר כלל.

איווכים אמר, כי מתי כתב ספרו בעת שרצה לעזוב את
ארץ ישראל ואז מסר לכל היהודים חכיו המאמינים במשיח
בשורה מסודרת, ואירונים אומר, שכתבו בעת אשר פטרום
בשורה בשורה הכשורה ברומי, ונראה כי צדקן דברי האומרים
שכתבו אחר שנת 40 לימות המשיח, והוא כאשר נודת יעקב ארץ
יוחנן ע"י הורודוס אגריפא (מעשי השליחים י"ב) ואז עזב את ארץ
ישראל, ועמ"ש בס' כ"ח פסוק 16, ולדעת רבים נסע לאשפיא
וזה מבשר שם. ויש"א שדור גם במקדוניה, וזה לא נכון, כי
בבקמות ההם היו מבשרים אחרים.

הבשורה הקדושה על-פי מתי

א.

ספר תולדת ישוע המשיח בן-דוד בן-אברהם: אברהם¹
הוליד את-יעקב ויעקב הוליד את-יעקב ויעקב הוליד
את-יהודה ואת-אחיו: ויהודה הוליד את-יפתח ואת-זרח²
מתמר ופזן הוליד את-חצרון וחצרון הוליד את-זרח:

א.

(1) בן-דוד בן-אברהם, בא להראות פה, כי ישוע היה
בן דוד, כי הנביאים אמרו שהמשיח יהיה מורע דוד יושב על כסאו.
גם בא להראות שהוא בן אברהם, כי היהודים או היו מתנשאים
שהמח בני אברהם כמבואר להלן ג' 9 וכן בדברי ישוע לוקס ג' 16:
בתיאברם, י"ט 9: "בן-אברהם". עין מה שכתבתי בלוקס שם.

(3) ויהודה הוליד את-יפתח ואת-זרח מתמר.
וכן בפסוק 6, ושלמון הוליד את-בנעו מרחב ובנו הוליד את-יחזכר.
מרות' ובפסוק 6, "דוד המלך הוליד את-יחזכר מאשת אוריה".
כוונתו בזה להראות כי משפחת בית דוד לא היתה מיוחדת כדונן.
וזה לא יפלא גם ענין דוד המשיח מכתולה קורם נשואית לאשה
אשר רבים היו ממלצין עליה וחשדות נועל כיונן לפניו וכשרש
מארץ ציה לא תאר לו ולא הדר, ישעיה ג', דיוט שיוולד המשיח
ממשפחה שאינה מיוחדת ועל דרך זה נמצא בתלמוד (יבמות ע"ז)
כי דואג האדומי פסל את דוד שנולד מרות המואבית, ובפסיקתא
רבותי פ' י', והיו הכל ממלצין על שלמה לומר לא בנה של בת שבע
הוא, ובזמנא כ"ב ע"ב אמרו: מלכות בית שאול לא היתה בו שום
רופי, אבל בית דוד קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו, ע"ש.
ובכדורש ביר פני' על פסוק ונחיה מאביו ורני, אותו ועי' שהוא בא
ממקום אחר, ואיזה זה מלך המשיח? וכן פרשה כי' שם ע"ב כי
שת לי אלהים ורע אחר: נסתכלה אותו ורע שהוא בא ממקום
אחר, ואיזה זה מלך המשיח?

הנקרא משיח: והנה כל-הדרות מן-אברהם עדיהו;
ארבעה עשר דרות ומיידוד עדי-גלות בכל ארבעה עשר
דרות ומגלות בכל עדי-המשיח ארבעה עשר דרות:

אז לפי האמונה שנוצר מרות הקדש, בעבור כי בית ליתר של
ישוע כבר היה יוסף בעל מרים, וכל עמלם הוא לריק מפני שאינם
יודעים דיני ומנהגי בני ישראל בימי קדם, והם ידמו כי אידומין היו
כמי עתה שנקרא בל"א, פטרלאבונג, אבל באמת אידומין היו בימי
קדם על ידי קידושין בכסף או בשטר נלווהשטר העתיק על נכון;
פטרטרויטס וואר" (המאורשה היתה אשת איש גמורה, ולכן נערה
מאורשה כשנייתה היתה נסקלת וכן כועלה שאשר הכתוב (דברים
כ"ב 24) על-דבר אשר-ענה **את-אשת רעהו**, רק הכעל שור
לא אספה אל ביתו ולא ברכו אותם כשבע ברכות (כמו עתה חתן
החופה) ואמר במסבת כלל: כלל בלא ברכה אסורה לבעלה
בנדה, והוא אסור מדרבנן, ולכן מתי קורא אותו פה בשם, בעל
מרים, והוא נקראת אשתו (פסוק טז) עוד קודם שאספה אל ביתו.
ובמשנה כתובות פרק א נראה כי ביהודה לא דקדקו כל כך באיסור
כלל בלא ברכה והחזק היה דר לפעמים בבית חמו, אבל בגליל
דקדקו יותר בזה, ובמשנה קידושין לא נזכר איסור הזה כלל, אך
במסכתות קטנות הנוספות במסבת כלל נזכר איסור זה כגיל.
ובענין הסתירה כיוסם בין מתי ללוקס נדעש בלוקס נ'
על נכון.

(17) **והנה כל-הדרות מאברהם עדידוד י"ד**
דורות וגו'. כונת מתי: פה בחשבון הדורות הוא על היסוד
המקובל ביד בני ישראל כי הקב"ה קובע הקצאים לעמיו בני ישראל
לפי מספר הדורות של עם ישראל כמו שקובע למספר השנים על
דרך שנמצא באידיהם (בראשית ט"ו 18), "ועברו ועשו אותם
ארבע מאות שנה וגו' ודור רביעי ישובי הנח' וגו' כמו
שאמרו במכילחא פ' כא פי"ד ע"ש. וכן אמרו במשנה ערות פ"ב
מ"ט, האב וזכה לבניו כי, ובמספר הדורות לפניו הוא הקב"ה כי וי'
שם במפרשים עד דוד י"ד דורות להרמת קרן ישראל וכן מורה עד
מגלות בכל י"ד דורות להשפלת קרן ישראל, כן יש י"ד דורות מגלות
בכל עד דוד ישוע המשיח ועד בכלל, כי אותו הדור ראה הרמת
ישראל בנאלה הראשונה הרוחנית מן החטאים והשפלת קרן ישראל

4 ורם הוליד את-עמנונדב ועמנונדב הוליד את-נחשון
5 ונחשון הוליד את-שלמון; ושלמון הוליד את-בעז מרחב
6 ובעז הוליד את-עזר מרות ועזר הוליד את-ישי;
7 הוליד את-דוד המלך ודוד המלך הוליד את-שלמה מאשת
8 אוריה; ושלמה הוליד את-רחבעם ורחבעם הוליד את-
9 אביה ואביה הוליד את-אסא; ואסא הוליד את-יהושפט
10 ויהושפט הוליד את-חזקיהו וחזקיהו הוליד את-מנשה
11 הוליד את-מנשה ויהושפט הוליד את-חזקיהו; ועזר
12 הוליד את-חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
13 יהושפט הוליד את-חזקיהו וחזקיהו הוליד את-מנשה; ומנשה
14 הוליד את-חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
15 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
16 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
17 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
18 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
19 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
20 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
21 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
22 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
23 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
24 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
25 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
26 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
27 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
28 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
29 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
30 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
31 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
32 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
33 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
34 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
35 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
36 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
37 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
38 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
39 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
40 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
41 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
42 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
43 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
44 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
45 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
46 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
47 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
48 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
49 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
50 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
51 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
52 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
53 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
54 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
55 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
56 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
57 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
58 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
59 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
60 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
61 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
62 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
63 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
64 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
65 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
66 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
67 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
68 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
69 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
70 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
71 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
72 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
73 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
74 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
75 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
76 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
77 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
78 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
79 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
80 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
81 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
82 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
83 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
84 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
85 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
86 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
87 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
88 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
89 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
90 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
91 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
92 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
93 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
94 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
95 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
96 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
97 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
98 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
99 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-
100 חזקיהו ויהושפט הוליד את-מנשה; ומנשה הוליד את-

(5) **מרחב, פ' רחב** הונה (יחושע ב'), כן היתה הקבלה
ביר מתי שלא כדעת האומר במעלה י"ד, כי יחושע נשאה צ"ש.
ומתי פ' יהונה" מלשון ונת כזו בתלמוד ובחים קפ"ז, ולא לפי
ההרעום "פגורקורא".

(8) **וורם הוליד את-עזריהו**, פה דלג על שלשה דורות
וכן בפסוק וי'אשורו הוליד את-יכניהו דלג על יחזקיהו.
ונחבאר השנים בכאורי להלן בפסוק 17 ע"ש.

(13) **וורוכבל הוליד את-אביהוד**, וכדח"א ג' 19
וביחזקיהו משלם והנניה, ואולי היה למשלם שתי שמות, וצ"ע.

(16) **ויעקב הוליד את-יוסף בעל מרים וגו' ראויה**
לאיזה מפרשים מן העמים שעמלו להרץ אשר ישוע נחשב לבן יוסף

הקדש; ויוסף בעלה איש צדיק ולא אבה לתתה לחרפה¹⁹
 ויאמר אשלהנה בסתר; היא חשב כזאת והגה מלאך יהוה²⁰
 נראה אליו בחלום ויאמר יוסף בקידוד אליהה מקחת
 את מרים אשהך כי הניצר בקרבה מרחק הקדש הוא;

עם ישראל הכללים (ע' כעין זה בחלקו חנינה ד' ע"א בענין יש
 נספה בלא משפט דודר הולך דודר כא). ולהפך נראה בדיהב כ"ב
 כי עתליתו אשת יתום מלכה אחרי מות אחיהו והיא מרחק יתום
 טור, כי אשתו היתה. גם יהודה הבן הנדל כימי יואש (המלך
 את יואש בשנת שבע של) נחשב לדור יתום טור, כי חתנו היה.
 וגוה ט לשפט כי בדורות עם ישראל הכללים לפי רוב העם עוד
 ח' דור הישן דור יתום. ועל כן אין לחשוב בחשבון ומספר
 הדורות הכללים את אחיהו ויואש. וכן גם אמציה ויהורם וזמרי
 ובני דודי דור הכללי הראוי לחשוב. היו עוד בנימין עטור כנע.
 וכמי דבריו הימים ב' כ"ו ויקחו כלעם יהודה את-עטוריהו וזוא
 בדרשט עטרה שנה ונו' (ע' רש"י שם, כי מ"ז שנה נמנה לעטור
 ולאמציה ב'). ועל כן עטוריהו הוא הממלא מקום דור הכללי השני הוה
 ולכן קצר מתי בחשבונו ואמר (פסוק 8) ויהרם הוליד את-עטוריהו, כי
 "הוליד" אמר י"ב על בני בנים, כדרך הקצרה. ומה שחשב אמן בן
 מנשה (פסוק 10) אף שגם הוא נהרג, והו בעבור כי מנשה מלך
 הרבה, היה שנים, ובוראי היו שני דורות כללים לפי רוב ישראל,
 וכפרט לפי התקפת השננים כי אמן מלך י"ב שנה. (וכן רש"י פילון
 במאור עינים פל', ובדברי הימים לפילון שם פליב שמלך עשר
 שנים כדוות מנשה אביו ב"ר אויביו).

ובזה יובן ג"כ אמרו (פסוק 11): ויאשירו דוליד את-יעניה
 ואת-אחיהו, ופסח על יתומים אבי יעניה, כי יתומים הלך בעולה
 ויכניה מלך חתניו רק שלשה חדשים ואחרי מלך חתניהו דודו
 ונכבדו צר קראו צדיקיהו (מלכים ב' כ"ד 17) והוא צדיקיהו הנזכר
 ביה"א נ' 16 אחי יתומים. וכן מפורש בכמה מקומות ביה"א כי
 צדיקיהו היה בן יאשיהו. ומה נראה כי לעת גלות בכל חיה
 הדור השני של יאשיהו ועל כן כלל מתי את יעניה ואת אחיו ללוח
 שאחר יאשיהו. ואחיו לשון רבים על אחיו ממש ועל אחיו אחי אביו

¹⁹ וצריך לפרש הכתוב בדברי הימים ב' ל"ז 10 צדיקיהו. אחרי מ"א אחי אביו
 ולא צדיקיהו אחיו ממש הנזכר שם ביה"א נ' 16 ע"ש וחב"ן כי הנסיד בין השמות
 צדיקיהו וצדיקיהו.

18 וזה דבר הלדת ישוע המשיח מרים אמו היתה
 מארשה ליוסף ובמרים יבא אליה נמצאת הרה מרה

בנשמות ע"י החורבן, כי כן קבע הקב"ה מספר הדורות י"ד י"ד
 לענינים האלה. וכעין זה נמצא במדרש רבה שמות פסיו, שישוראל
 נמשלו ללבנה האלה. וכעין זה נמצא במדרש רבה שמות פסיו, שישוראל
 כן ישוראל מ"ז דורות עד שלמה המלך עלו למעלה ואחרי כן מ"ז
 דורות נשפלו עד החורבן ע"ש. אבל דברי מתי צודקים יותר במה
 שחושב עד דוד, כי שלמה בוקנתו, "נשיו המן את לבבו וה' הקים
 עליו שופנים רבים" (מלכים א' י"א). גם הלבנה לא חתמלא ולא
 חסר רק י"ד ימים, כי "כ"ד שנות מוכסי סדרא" כמו שאמרו
 במס' ראש השנה כ' ע"ב.

והנה מספר הדורות ראוי לחשוב לפי רוב עם ישראל. כי
 אן להביט לפי משפחה אחת פרטית ואף משפחת בית המלך.
 בעבור כל יקרה על דרך משל במשפחה זאת חמשה דורות במשך
 אוה ומן ובמשפחה אחרת לזמן הזה עצמו רק שלשה דורות
 (ולידער) ועל כן ראוי להביט ולחשוב לפי רוב עם ישראל, כי כלל
 גדול הוא דאוליין בתר רובא (הולין י"א). דורות עם ישראל בכללו
 ולפי רובו היו י"ד יד דורות מאברהם עד המשיח. והאנשים האלה
 הנחשבים פה במשפחה אחת (ולידער) הביא מתי רק לרונמא
 ולראיה לאמת זה הענין (של חשבון י"ד י"ד) שעל ידם נבין ונדע
 דורות עם ישראל הכללים. והם כמו ממלאי מקום דורות הכללים.
 ומעתה יובן הטעם למה פסח מתי על שלשה דורות הפרטים.
 אחיהו יואש ואמציה: בעבור כי הם נדרגו מרם בוא יומם במספור
 ככתוב (מלכים ב' מ' 27, י"ב 21, י"ד 19), ואין לידע מהם דורות

¹ כי דודי בלשון עברי וארמי הוא מלשון. דודי: בארמית והיינו אשפת אנשים
 שחיים דודים בארץ לזמן אחד (נענעראצ'אן, כן ראוי להעתיק, ולא גלידער.
 כהערתה לופהטר).
² ודראיה לזה כי מתי חשב כמו כספר דות (פסוק 4) מן הצירון מבאי
 מצרים עד שלמן מבאי הארץ חמשה דורות והכתוב אובר דודר רביעי. ישוע
 הנה, הרי שהכתוב חושב לפי רוב ישראל ולא לפי משפחה זאת ודוקא. כי רוב
 ישראל היו י' דורות כנראה מנשה ואחרי וכן מן קרת בן יצחק בן קהת שהיה
 מבאי מצרים ובני קרת ובני משה ואחרי באו לארץ. ואם השאל: אם כן אין כאן
 י"ד דורות עד דוד? התשובה היא: כי עובד וישו חיו והבה (ע' בבא בברא נ"ו)
 כי משלמן עד דוד ערך חמשה מאות שנים (נמשכ' ב' מעשי השליחים י"ז 20) ועל
 כדרך לומר שהיה בעם ישראל דור אחד יותר. והבן.

- 21 והוא ילדה בן וקראת את־שמו ישוע כי הוא יושע את־
 22 עמי מחפאי־יהם; וכל־זאת היתה למלאת את־דבר יהוה
 23 אשר־דבר ביד הנביא לאמר: הנה העלמה הרה וילדה

(ע"ד שכתב הא"ע בפירושו לדו"ש כ' 8, ועיקר כוונת מתי פה לחשוב דור אחר נאך הוצרך להזכיר גם יכניה כבד להחיות אילן היות ולחשוב להגן יוצאי יריכו אחר גלות בבל). אבל יכניה עצמו היה עוד קטן בדורו של איזו ורוב חיו היה בבבל אחרי גלותו וכמו שנראה בסוף מלכים, ועל כן חשבו מתי לדור הראשון ליד הדורות אחרי גלותם בבלה, ודורו של איזו ליד הדורות שקדם גלות בבל.

ובזה יובן ניב אומרו, ושאלתיאל הוליד את־ורוכבל, אך שנראה בדה"א נ' 19 שדיה ורוכבל בן פדיה בן שאלתיאל, ואולם בחגי ונורא נקרא המיד ורוכבל בן שאלתיאל, ונראה גם כן כי פדיה מת בימי עלימו והוא נתגל אצל אביו שאלתיאל לכן נקרא על (שמו). ועל כן אין לחשוב גם כן את פדיה למלא קיום דור ישראל הכללי אחרי שאלתיאל, כי אם ורוכבל נבדו שבמינו חי הדור הכללי הזה.

(28) **הנה העלמה הרה וגי ישעיה ו' 14.** פה נשאל האל שם ישעיה אמר זה אל אחו שלא רצה אות על מפלת ארם ויאמר לו, שמעתי כי את דוד וגי לכן יתן ה' הוא לבם אות הנה העלמה וגי, הרי שנתן האות אל אחו וביתו, וכן בכתוב שם, תמאה ודבש יאכל וגי כי במרם ידע הנער וגי **תעזב הארמה אשר אהה קץ מפני שני מלכיה** רצין וכן המעשה. ומבאר שם: יבא ה' עליך וגי **את מלך אשר** וגי תמאה ודבש יאכל כל־הנותר, וגי, הרי שיפוטב על זמן אחו וביתו, והגבון הוא כי באמת ישעיה נבא על זמנו שאו העלמה שלקח אחו לביתו הלך בן וגי, אך שהנבואה הזאת לא נתקיימה או מאוחר מבה ידעה להשי' ונתקיימה בסוף ימי הבית השני במרים וישוע. והיא אומרו

(י) ועל דרך זה, לכן בנחמיה (בראשית כ"ט 6) כי בתמאה מת בימי עלימו וכמיש רש"י שם כ"ב 50 והוא נתגל אצל אבי זקני, ובתם נדחק הרמב"ן שם בזה, ונבואה לזה מוכיחה בנחמיה (נחמיה א') ובמורה ה' וזכירה בנחמיה. ובנחמיה י"ב 16, לפיכך זכירה, והרבה במקרא בנחמיה.

- בן וקראו שמו עמנואל אשר פרושו האל עמנו: ויבין²⁴
 יוסף משנתו ויעש כאשר ציוו מלאך יהוה ויאסף את־
 25 אשתו אל ביתו: ולא ידעה עד בִּי־לדה בן (את־²⁶
 בבורה) ויקרא את־שמו ישוע:

פה, למלאות את־דבר ה' ביד הנביא וגי (פסוק 28), שלא נתמלא או ובא עתה וכן המלא, כי ע"י המשיח צריכות כל הנבואות להתקיים ולהתמלאות ואף שנהאחרו וכן רב, כידוע, והראיה שלא נתקיים או כבר ביאר יוספון במאמרו, אל מריפון, כי כספר גלגלים ודברי הימים אין ובר כלל מן המעשה הזה ומאחר ששמו עמנואל, ע"ש, וביאור מלת, עלמה, בכתוב, נראה בכל המקומות במקרא שהוא בתולה ולא בעולה, ומה ששאלו מן הכתוב (שהיש ו' 8) ועלמות אין מספר" (בביאור דעלישע לישעיה), אינה שאנה כלל כי הכונה שם שיתקבצו בבית המלך שלמות רבות אשר המלך יבא אליהם, אבל אחר שיבא וקרא בשם פלגשים, ויש שואלים מן הכתוב במשלי ל' 10, דרך גבר בעלמה, שלא ניכר בה, ומכיוצאם מזה כי, עלמה, היא ניכר בעולה, אבל לדבריהם יקשה מדוע לא אמר, דרך גבר באשה? אך צריך לדעת, כי החילוק בעבודת בן נערה לעלמה וכן בן נער לעלם הוא, כי, עלמה, נקראת בבואה בשנים על דרך, הבוטה, במשנה והחילוק שיש במשנה בין, נערה, לבוטה אמרו הוא החילוק בלשון המקרא בין, נערה, לעלמה, ובתלמוד אמרו (במכות ל"ז ע"א וע"ב): אין לה פטנת בחולים, וע"ש פ' רש"י, בנדרת בחוליה כלן כאלו ומושגרה אין רחמה צר כבתולה, כי, ובירושלמי יבמות פ"ו ה"ד אמרו: מה בין בונה לבונה עץ? בונה כל בחוליה במשנה, מוכת עץ יצא בחוליה לחץ, ע"ש, ועל כן לא ניכר דרך גבר בעלמה בעבור שכל בחוליה נובכתוב השמיטנו רבוחא, שאף בעלמה אינו ניכר דרך הגבר ולא מיכעא באשה שהיא בעולה בעל).

וקראו שמו עמנואל, ולפינו במקרא הנוסח, וקראת שמו, ונראה לדעת כי נוסחתם היתה, וקרא את עמי והוא פעל כחמי בדרך המקרא ומה יצא ביוניק התרגום *καλέσας*, ולכן ראוי לדעתיה לנבירה, וקרא את שמו.

ויבאו הביתה וימצאו את־הילד עם־מרים אמי ויפלו¹¹
 על־פניהם וישתחוּוּ־לוֹ ויפתחו את־אזניהם ויקריבו¹²
 לוֹ מנחה וזה ולבנה ומר; ויצאו בחלום לבלתי שוב¹³
 אל־היהודים וילכו בדרך אור אל־ארצם; הם הלכו משם¹⁴
 והנה מלאך יהוה נראה אליהם בחלום לאמר קום קח¹⁵
 את־הילד ואשת־אמו וברח־לך מצרימה והיה־שם עֲרֵאם¹⁶
 אמרתי אלֶיךָ כי תורדם מבקש את־נפש הנער לקחתה;
 ויקם ויקח את־הילד ואשת־אמו לילה ויברח מצרימה;¹⁷
 והי־ישם עֲרֵי־מֹת תורדם למלאת את־דבר יהוה ביד¹⁸
 הנביא לאמר ממצרים קראתי לבני; וירא תורדם כי¹⁹
 החלו בו המנושים ויקצא מאר וישלח ויהרג את־כל־²⁰
 הילדים אשר בבית־לחם ובכל־גבוליה למִכְנֹשֶׁתָם
 ולמטה לפי הַגֵּת אשר חָקַר מִפִּי הַמְנוּשִׁים; או הוֹקֵם
 הנאמר בפי ידמוֹת הנביא לאמר: קול ברמה נשמע־נָוִי²¹
 ונבי תמרוֹתֶיךָ רחל מבכה על־בניה מאנה להנחם על־²²

(15) למלאות הכתוב וממצרים קראתי לבני.

אח כ' שם יסוב על עם ישראל. אך מה שנתקיים כעם ישראל
 הוא נתקיים ג' במלכם מלך המשיח. ועל דרך זה נמצא במדרש
 רבה בראשית פרשת מ': "כל מה שכתוב באברהם כתוב בבניו"
 כי "אברהם ירד למצרים" כ' ע"ש.

(16) לפי דעת וני למעלה בפסוק 7 ע"ש.

(18) רחל מבכה על־בניה מאנה להנחם כי
 אינו נרמז ל"א" (16). כי אינו לשון יחיד אף שמדבר מקורם בלשון
 רבים, על־בניה, על כן דרש מתי. כי אינו שיעוט המתבקש אינו
 יוד שם שבה למצרים ועל כן הרג תורדם כל הילדים. (ובוֹדֵר
 פ' ויקרא כ' ע"ב, כי אינו: "בניו דמלכא קרישא הוא סליק לעילא
 לעילא ולא אשתבח בניה". ג"כ רחל נקברה סניך לבית לחם
 וכראשית מית' ז') וכאשר נודעו הילדים כגבולי בית לחם כסביבות
 קבריה נשמע הקול מקברה, רחל מבכה על־בניה, ומה ששאל בעל

ב.

ויהי כימי תורדום המלך כאשר נולד ישוע בבית־²
 לחם יהודה ויבאו מנושים מארץ מורח יהושלים;
³ ויאמרו איה מלך היהודים אשר ילד כי ראנו את־כוכבו
⁴ במורח ונבא להשתחוות לו; ויהי כשמע תורדום המלך
⁵ את־דבריהם ויחרד הוא וכל־יהושלים עמו; ויקהל את־
⁶ כל־ראשי הכהנים וסופרי הצם וישאל אחם לאמר איפה
⁷ יולד המשיח; ויאמרו לו בבית־לחם יהודה כִּי־כן כחפז
⁸ ביד הנביא; ואתה בית־לחם ארץ יהודה איך צעיר
⁹ באצפי יהודה כי ממך יצא מושל אשר ידעה את־עמי
¹⁰ ישראל; או קרא תורדום למנושים בסתר ויחקר לדעת
¹¹ הַגֵּת אשר נראה הכוכב; וישלחם בבית־לחם ויאמר לבו
¹² הקרו היטב על־דבר הנער והיה כִּי־המצאון אתו והגדתם
¹³ לי ואבא להשתחוות־לו גִּבְעָנִי; ויהי כשמעם את־
¹⁴ דברי המלך וילכו והנה הכוכב אשר־דראו במורח הלך
¹⁵ לפניהם עד אשר־באו ויעמד ממעל לאשר־היה שם הילד;
¹⁶ ויראו את־הכוכב וישמחו שמחה גדולה עד־מאד

(1) מנושים הם החזים בכוכבים ומצפצפים ומתנים את
 השחרות. ועי' במסכת שבת ע"ה א' פלוגתא רב ושמואל בפני
 אמונו וכונותיהם הם נקראים, מני' ובורחת ל"ט 3, 18, רב"מ.

(6) ואחיה בית־לחם וני מתי הבא הפסק לפי הביאור
 שבו וכמו שנהנו התרגומים לבני ישראל (כמו בתרגום יונתן) וכן
 נהג פולוס בחרבה כחוכים, בכדי אשר הקוראים יבינו אותו.
 באלופי כן הוא ג' בחרתם השבעים. אשר ידעה את־
 עמי ישראל זה לקח מתי מן הכתוב שם למטה פסוק 3, ועמד
 ורעה בעניו ה' וני. ורעה להשוותו עם הכתוב בדרו (שמואל ב' ה' 8)
 "אחיה תרעה את־עמי את־ישראל".

לבושו שער נמלים ואזור עור במתניו ומאכלו חנוכים ודבש היער; ותצא אליו ירושלים וכליזכורה וכליכבר⁶

ישורו בערבה מסלה לאלהינו, ונראה מזה כי מלת "במדבר" נמשכת למשה והוא לגנר מלת "בערבה", אבל מוכרי מתי פה (וכן מרקס ולקס) נראה שמשכו מלת "במדבר" למעלה: "קול קורא במדבר", והוא נבואה על יחזק שקרא במדבר יהודה אצל הירדן. והתירוק הוא לדעתו, כי נראה שהכתוב דקדק ולא אמר, "פני במדבר", מלת "במדבר" למלת "פני", כי כוננו היתה להראות כי מלת "במדבר" נמשכת למעלה ולמטה על דרך כמה מלות במקרא ובש"ש בתלמוד יומא י"ב ע"ב על הכתוב, "בכיעה משוקקים כפתוריה ופרחיה" (שמות כ"ה 84 ע' ברש"י שם), והרבה במקרא כדומה לזה, וכן במדרש העולם פ' וירא דף קמ"ח פירש שבלת במדבר נמשך למעלה, וכן

ההקיימות וההנהגות הנתינים האלה ראוי אומרו כי באופן השני החלה מלכות האלהים בבוא המשיח בפעם ראשונה אחרי שחזן נפשו כפר בער רבים (שעתי נ"ג) ובכ"ס ישיעה שם: "בדעתו (נ"י שנתו אורה) יצייק צדיק עבדי לדבש וגי' אבל מלכות האלהים באופן הראשון בירושלים תבא בבוא המשיח בפעם שנית, והיה מייחד מהאלהים בימים ההם כי שתי העשרים יבאו זה אחר זה חתק בדור אחד כמ"ט שעות, ולא יעבור הדור הזה וגי' ומתי כ"ד 34) וכן אמר (שם כ"ז 28) "יש מהעשרים פה אשר לא יעטמו מיתה עד כי יראו את בן האדם בא כפלקות" (היינו בירושלים). יג' הנביאים ערבו שני האופנים הגיל בידו כאילו יבאו בזמן אחד ויחזקאל אמר (ל"ז 33) "ביום הזה אחזק מכל עונותיהם והשכתי אתי הערים ואת הערבות וגי', ואילו היהודים הכירו אז את ישוע וביאת המשיח בפעם מלכותם הרימום היה נתקיים או חזון יוחנן על נפילת רומא וביאת המשיח בפעם שנית והיה באמת כן בדור אחרי, אבל בפשטם יצאה הישועה לנביא ברוחניות ולא בנשמות, וירושלים נחרבה עד נמירה הוחת אשר לא ידעה עת פקודה (לוקס י"ט 44) וביחזקאל נחרב כמאמר ישוע (מתי כ"ז 38, 39). הנה בירשם ישוב לזמן ששם וגי', ולא תראנו עוד עד כי תאמרו ברוך הנה שם ה' והמשיח נמצא בשמים (מטרי השליחים ז' 21) עד בא דעת שיפירו ישראל את ישוע משיח ויהיו עליו ווא יבא חתק שנית לירושלים ואו תמלאו כל דברי הנביאים במשם פסוקים שם, גם אמר שם "י"ג ע"ש באורכי, ואנו רואים כי אחרי כל הפקודות רבים הוציאו בחזון יוחנן מ"י ע"ש באורכי, ואנו רואים כי אחרי כל יבא ישראל אשר לו המשפט ונתן לו את הארץ ומלכש ישוע המשיח בראשם.

אכירי, ועמ"ש במאמר אכן בחן פירק ב' בזה.

כי זה הוא אשר נבא עליי ישעיהו הנביא לאמר קול קורא במדבר פנו דרך יהיה ישרו מסלותיו; ויוחזק⁴

ומה ששאל בעל חזק אמונה ח"א פ"א: "הלא הנביאים נבאו ביאת המשיח באחרית הימים?" אינה שאלה כלל, כי "אחרית הימים" אינה כמו "אחרית העולם" כי הלא יתקב אמר לבניו (בראשית כ"ט): "האספו ואניד לכם את אשר יקרא אהבם באחרית הימים" (אמר להם מתי שהגיע לכם אחרי שלש מאות שנה, וכן משה אמר: "דברים ל"א 28) "כי ידעתי אחרי מתי כידעשחת תשחתון וגי' וקראת אתכם הישוע באחרית הימים", וכדומה הרבה, וגמצי בתרגום יונתן על הפסוק (ישעיה כ"ז 7) "בשרם יבוא חבל לה המלמה וזכר"; "עד לא אתי וזע הרעבא אתגלי מלכיה", כי כל הנביאים נבאו ביאת המשיח בימי הבית השני, כאשר נראה מפורש בירמיהו מן ס' כ"ט עד ס' ל"ג (ע"ש מפסוק 86 עד 40) שמנא בלתי הישוע נאולה שולמית וכן ירמיה ס' י' מפסוק 17 עד 20, וכן מוכח ס' ד' וס' ה' "ובאת ערבכל שם תצלי" וגי' "ואתה כידעלם אפרתה" וגי' ועוד כדומה בחגי ובריה ומלכא.

3) קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו מסלותיו. לפניו במקרא הלשון: "קול קורא במדבר פנו דרך ה'

האופן הראשון כמו שכתבתי בפנים מלכות האלהים בירושלים כנשמות על ישראל ע"י המשיח מורע הוד, ויחזקה לעולם חשב וירושלים לדור ודור" (נאול ד'). ומירושלים התפשט מלכותו על כל העולם ובמש' (החל מ"ט). ויחד מ"ט סדרים ומגורי טראפטיאריץ, (היינו מ"ט הדבור בכול ארץ ישראל עד ים אוקיינוס המערבי ומגורי פירי נבול א"י עד אפסי ארץ). מלכתי תרשיש ואיים פנחה ישיבו מלכתי שכא ומכא אשר יקריבו וגי', וכן מוכח ה' יוספ' ורעה כענין ה' וגי' ורעו את ארץ ישראל אשר בחגי, וגי' וכן למעלה ס' ב' פסוק 6 ע"ש, והרבה כמותי כנביאים, האופן השני כי מלכות האלהים היתה בלכות בני ישראל להפנות אליו כל רשעי ארץ וגי' יתן בלכס לב חדש ויהיה חרשה אשר בכותותיו ילכו (וחזקאל ל"ז), וגם היום ישובו את אליהם ואת שקנציהם והיה ה' למלך על כל הארץ ויהי השמא יעברו מן הארץ ונבריה י"ג, והמלא הארץ דעה לדעת את ה' ישעיה י"א, המקנן ב' 14: "ואצמניה י' או אזהר אל-עמם שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לנברו בשם אחרי", והרבה כדומה בנביאים, וישוע המשיח דבר לפעמים באופן השני ולפעמים באופן הראשון, וזה יוכנו כל מאמרי על נבון, אך פולס השליח בדברותיו אל היום, שונאי מלכות ירושלים וישראל, לא דבר באופן הראשון כלל (כמו השני מזה הולכימסם בדברים עם היום) מלכות האלהים, אך באופן השני, מפלכות האלהים בלכות בני האדם וגם מפלחת העונות, הריע אותם ולמר אותם, ולפי

ויהי כאשר נסבל ישוע וימהר ויעל מן הדמים והנה השמים¹⁶
נפתחו וירא את דרוח אלהים יורדת כינה ונחה עליו;
והנה קול מן השמים אומר זה בני יד ידי אשר ציית בני¹⁷

ד.

או נשא הרוח את ישוע המדבר להמנע יסודו¹
השמן; ויהי אחרי צומו ארבעים יום וארבעים לילה²
וירעב; ויגש אליו המנסה ואמר אם בן האלהים אתה³
דבר לאבנים האלה והדיון ללחם; ויען ויאמר הן⁴
כתוב לא עלה לחם לבדו יהיה האדם כי על כל צרכו⁵
פיריהו; וישארו השמן אל עיר הקדש ויעמידו על⁶
פנתנו בית המקדש; ויאמר אליו אם בן האלהים אתה⁷
נפל למטה כי כתוב כי מלאכיו יצוה לך ועל כפפים ישאוך⁸
פנהך כאבן הגלך; ויאמר אליו ישוע וצור כתוב לא⁹
הנסה את יהוה אלהיך; ויוסף השמן וישארו אל-ה¹⁰
גבה מאד ויראו אתה כל ממלכות הבבל וכבודו; ויאמר¹¹

(16) וירא את דרוח אלהים וגו' יש פירשו על יוחנן
שיחתו ראיה כמו ביוחן א' 32 ואולם כמרקס א' 10 וראת שיסובב
על ישוע ע"ש.

ד.

(1) למנע יסודו השמן. בעל "חוקי אמונה" הרבה
בשאלות פה וחשבתם נתבאר כביאורי לפילפוס ב' 9.
(9) ויאמר אליו כל זאת אתננה וגו' ובלוקס הוסף:
"כי נמסרה בידי ונחתה לאשר אחפץ" וגו' כי השטן היה שרו של
רומי וכי כל אומה יש לה שר שלה כמבואר בדינאט' כמו שאמר
בחוה יוחנן י"ג 2 "ויהן לה החנן (הוא השמן) את רכבו ואת כסאו
וממשל רב" ורומי משלה או על כל הממלכות והמלכה מלכים
והסירה מלכים.

הורדו; ויסבלו עזירו בירדן ויתורו את חטאתם;⁶
ויהי כראותו רבים מן הפרושים והצדוקים נגשים למסב
ויאמר להם ילדי צפונים מי השביל אתכם להמלמ
מן הדקדקת הצנוד לבא; לכן עשו פרי ראוי לחשובה;⁸
ואל תחשבו כלכם לאמר אברהם הוא אבתי כי אני⁹
אמר לכם כי מן האבנים האלה יכול האלהים להקים¹⁰
והנה בלעזן אשר אינו עשה פרי טוב יכרת וישלך¹¹
באש; הן אנכי טובל אתכם במים לתשובה והבא¹²
אחרי חוק ממני אשר קמתי משאת נעלי והוא יסבל
אתכם ברוח הקדש ובאש; וכירו המורה וזה אדירתו¹³
ואסף את הדנו אל-אוצרו ואת הדמץ ישרפנו באש אשר¹⁴
לא תכבה; ויבא ישוע מן הגליל הירדנה אל-יוחנן¹⁵
להמבט על ידיו; ויוחנן השך אותו לאמר אנכי צריך¹⁶
להמבט על-ידיך ואתה בא אלי; ויען ישוע ויאמר אליו
הנה לי כי בן נאה לשוני למלא כל הדקדקה ויח לי;

הוא בתרגום השבעים. ובכדי להראות כי מלת "במדבר" נמשכת
למעלה שניה מתי וכתב "ישיר ממלותיו" והבן.

(9) אברהם הוא אבינו, בא להוציא ממאמר התלמוד

יירובקן י"ט ע"א כי "רשעי בני ישראל הם בניהם רק שעה אחת
ואתי אברהם נאכי הנמולים ומקבל להו ומסק לדו" וכן כתוב
סוף פ' לך שנשבע הקב"ה לאברהם "שכל מי שיהיה מזול אני
יורד ליתנם" כו' ובתלמוד טעמו יש סתירה לזה; במס' סנהדרין ק"ד
י"א אמרו: "אבא לא מוכי ברא אין אברהם מציל את שמעאל ווא
יצחק את עשו" כו' והכוונה בעולם הבא אבל בעולם הזה. האבות
בונים על בניהם וע' בתוספות מוטה י' ע"ב ד"ה "ראייתו" שלמא
דאלי" וע' בתוספות ישנים ויומא ל"ח ע"ב ד"ה "מנשה".

(16) כי בן נאה לשוני צ"ל נאה ללו וכן צריך להשתיק
לפי דיוחנן: הנה לי עתה.

משלבים מצודה בים כי דינים הם; ויאמר אליהם לכו¹⁹
 אחרי ואשימכם לדיני אנשים; ויעזבו מדרה את²⁰
 המכמרות וילכו אחרי; וידו כעברו משם וראו שני²¹
 אנשים אחד אחים אחיעקב בן-רובי ואחיהותן אדוי
 באנה עסכדי אבהם והמה מתקנים את-מכמרותם
 ויקרא אליהם; ויעזבו מדרה את-האניה ואת-אביהם וילכו²²
 אחרי; ויסב ישוע בכל-הגליל וילמד בננסיותיהם²³
 ויבשר בשורת המלכות וירפא כל-מחלה וכל-מדות
 בעם; ושמו יצא בכל-ארץ סורא ויביאו אליו את כל-²⁴
 החולים המעונים בכל-הגליל ומכאובים ואחיו שרים
 ומכי ירח ונכי אברים ורפאים; וילכו אחרי המונים²⁵
 המונים מן-הגליל ומן-עשר הערים ומירושלים ויהודה
 ומעבר לירדן;

הרבה ואו אמר לפסוקים "בשעה תצור אנשים" (לוקס שם, והוא
 המסופר פה שאמר אליהם "לכו אחרי" ובעברו משם קרא ליעקב
 וליחזק וילכו אחרי (21-22). ולוקס שם מספר שחלבו כולם יחד
 כי ספר לפי השמועה ולא שבע יוחר. ועוד יש חילוק, שלוקס
 מספר מרפאות חמות שמעון מקודם (לוקס ד' 39) ונתי ומרקוס
 מספרים אחרי כן. כי לוקס כתב לפי השמועה ולפי דיקתו אחרי
 כל הדברים לסדרם (שם א' 3) ולפעמים לא סדר כסדר המכשירים
 האחרים, ובו לא תפול קדושת ספרו.

(19) ואשימכם לדיני אנשים, כוננו, כמו שהדינים
 מהיום, כן המאמינים בו ימותו חי הנוף, כאמרו בכמה מקומות,
 כדי לרשת חי הנפש. ונפרא לפומיה של בעל, "חוק אמוני" שהפך
 הנונה ברשעתו.

אליו כל-יזאת לך אתונה אפיתקך ותשתחווה לי; ויאמר¹⁰
 אליו ישוע סור ממני השמן כי כסוב לדוה אלדך
 תשתחווה ואותו לבדו העבר; וירק ממנו השמן והנה¹¹
 נגנשו אליו מלאכים וישרתוהו; וידו כשמעו ישוע כי¹²
 הסגירו את-יחזק וילך אל אוזן הגליל; ויצא מעצרת¹³
 ויבא וישב בכפר-נחום אשר על-ישפת הים בגבול וכלון
 ונפתלי; למלאת הנאמר על-פי ישעיהו הגביא לאמר:¹⁴
 ארצה וכלון וארצה נפתלי דרך הים עבר הירדן גליל¹⁵
 והגם ההלכים בדרךך ראו אור גדול וישבי¹⁶
 בארץ צלמות אור נה עליהם; מן-העת ההיא החל¹⁷
 ישוע לקרא קרוא ואמר שובו כי מלכות השמים¹⁸
 קרבה לבוא; וידו בהתהלכו על-יד יסדה-גליל וירא והנה
 שני אנשים אחדים שמעון הגקרא פטרוס ואנדרי' אחיו

(14) כמלאות הנאמר וגו' ארצה וכלון וגו'
 אף כי המקומות שם נכחו לעיני אחר (נלות אשור), שם כל זה נדרש
 סמכות אלה הכתובים להורות כי במקומות האלה ראו אור גדול
 ברוח המשיח במקומות האלה. והמנהג לדרוש סמכות במקרא היה
 נהוג בין חכמי ישראל וכמ"ש בתלמוד ברכות י' ע"א וע"ש כ"א ע"ב
 "סמכות מן התורה מנין?" כי וכלל מדרשה נמצא פנמים רבות
 "למה נסמכה פרשה זו לפרשה זו?" ובמדרש רבה ויקרא פכ"ט
 אמרו: "ארץ חיים למעלה למשכיל, מי שמסתכל מה כתיב לביטלה
 מן הענין, כי, וע' פסוקים קריח ע"א בשם רבי אלעזר בן שורה
 הרבה סמכות ביוצא בה.

(18) וירא שני אנשים אחדים את שמעון וגו'
 ויאמר אליהם לכו אחרי וגו' ומיד מבו ונתי. לא על דרך
 אליהו ואלישע (נמלכים א' י"ט) בכח למעלה מן הסבב, אך לפי
 המסופר ביוחנן א' 41-48 שאנדרי' ופטרוס היו עוד אצל ישיע
 בירושלים, ושם לא נאמר שאמר להם "לכו אחרי", (כמו בפיליפוס
 שם פסוק 44) ורק שהכירו אותו למשיח. ואחר זה היה המעשה
 בגליל על ידי הים שמספר לוקס ה' כי ראו האות של לכידת דגים

להם: אשרי הגורפים בגלל צדקה כי להם מלכות¹⁰
השמים: אשריכם כי ייחרפו ורדפו אתכם ודברו עליכם¹¹
בשקך כל־דע בעבורי: שמוחו ויילו כי שכרכם רב¹²
בשמים כי־כן רדפו אֲתִדְבְּכִי־אִים אשר היו לפיכם:

אתם מלך הארץ ואֲסִדְמַלְחָה הִיא תפל במה ימלך־ה¹³
יאֲצִלְךָ עַד לַכֹּל כי אֲסִי־לְהַשְׁלִיךְ חֹצֶה וְהִיא מִרְמָס
לְבִי אִם: אתם אורו של־עולם עֵיר יִשְׁכַּת עֲלִיהֶרֶד¹⁴
לא תסתר: גם אֵין מְדַלְקִים נֶר לְשׁוֹם אֹתוֹ תַחַת¹⁵
הַאִפָּה כי אֲסִי־לְדַמְעָה לְהַאִיר לְכֹל־אִשֶּׁר בְּבֵית: כֵּן¹⁶
יֵאָר אֹרְכֶם לִפְנֵי בְּנֵי הָאָדָם לִמְעַן יֵרָאוּ מִעֲשֵׂיכֶם הַטּוֹבִים
וּשְׂכָחוּ אֲתִי־אִיכֶם שִׁבְשָׁמִים: אֲלִי־הִמּוֹ כי כֹּאֲתִי לְהַפֵּר¹⁷

(10) **אשרי הגורפים בגלל צדקה** כציל לפי

היונית, ודבונה שגורפים בגלל צדקה ולא בגלל חסאים: על דרך

שאמר פטרס באגרתו.

(12) **כי־כן רדפו אֲתִדְבְּכִי־אִים**, פה העמיד עצמו

לפני העם כחור נביא אלהים, וגם הגם השבחו לביא להלן סי' כי־א

בסופו וכן לקס י' 16 וכוונתו.

(17) **אֲלִי־תִרְמֹנו כי כֹּאֲתִי לְהַפֵּר אֲתִי־הַחֹרֶה וְגו'**

המפרשים נדחקו בזה מאד להבין הסבה אשר בני ישראל ידמו
שכא להפך החורה או הנביאים. וביאורם נוסדו על המחשבות
ופירושי הכתובים שנחמדו בניו מות המשיח והקמתו.
אבל בשת דרשת הרר עוד לא עלה על לב איש שהוא המשיח רק
שחשבו לביא אלהים. ועל כן דשתי כי דבריו פה הם הקדמה
אל דבריו להלן שניראה לכאורה באיזה ענינים שמעשה דברי
החורה או דברי הנביאים (ע' בביאורי להלן י' 17), ועל כן אומר
"אל תרמי דבריו שאדבר להלן כי כֹּאֲתִי כִּדְבָרִי לְהַפֵּר וְגו'". לא
כֹּאֲתִי לְהַפֵּר (כפל דבריו לחזק מאמרו) כי **אִם לְמַלְאוֹת**, "המלה היונית פה ἀλλήλων, המונה למלאות הנחסר בחורה ולהשלים.

הי.

ויהו בראותו אֲתִי־הַמּוֹן העם ועל חרה וישב שם⁵
וַיִּנְשׂוּ אֵלָיו תַּלְמִידָיו: וַיַּפְתָּ אֲתִפּיו ויורם ויאמר:
4 **אשרי עניי הרוח כי להם מלכות השמים:** אשרי האבלים³
5 **כי־ידם וְגוֹמָיו:** אשרי העניים כי־המה יִרְשׁוּ אֶרֶץ:⁶
6 **אשרי הרעבים והצמאים לצדקה** כי־הם יִשְׁבְּעוּ: אשרי⁷
8 **הרחמנים כי־הם ירחמו:** אשרי כרי לבב כי־הם יחיו⁸
9 **אֲתִי־הַלְהִים:** אשרי עושי שלום כי־יבני אלהים יקרא

הי.

(3) **אשרי עניי הרוח וגו'** יש פירשו על דרך הכתוב

בישעיהו י"ז: "ואֲלִיָּה אֵבִישׁ אֶלְעִנִי וְנִכְהִירוֹ" וְגו'. ולי נראה שכונתו
היתה על מה שנמצא בלשון הכתובים בתלמוד ומדרש, עני בדעת,
שחפר לו רוח חכמה ורעה, והמה עמי הארץ אשר היו מבוזים
בעיני חכמי ישראל אבל בעיני ישוע המשיח היו המה המאושרים:

(6) **אשרי הרעבים והצמאים לצדקה**, בפתח

הלמיד, או אל הצדקה כד"א הירושתי, כ"ה לפי היונית, שלא
כריכהאֲרִיד וְלִקְנִסָא, והכונה אל הצדקה האמיתית כתובות הלכות
ולא רק כתובות המעשים.

(7) **אשרי הרחמנים כי־הם ירחמו**, וכן אמר

במסכת שבת קנ"א ע"ב, כל המרחם על הבריות מרחמן עליו מן
השמים" כו' ע"ש.

(8) **אשרי כרי לבב וגו'** הוא מתהלים כ"ד 4: "מִי־

יעלה בחרר ה' ומי־יִקְרָם בְּמָקוֹם קָדְשׁוֹ? נֶקֶד כַּפִּים וּבְרִל־לִבִּי" וְגו'.

(9) **אשרי עושי שלום**, כצ"ל לפי היונית, **כי־יבני**

אלהים יקרא להם, כי עושים כמעשה אלהים אבותם, כמ"ש
באיוב כ"ה 2, "עושה שלום בַּמְרוֹמִיו", והם עושים שלום בארץ, והוא
על דרך שאמר להלן פסוק 43, "היו שלמים כאשר אביכם שבשמים"
שלם הוא.

אחידהורה או אחידכרי הנביאים לא באחי לדבר כי

כמו שפרש יוספין בריאלאג 88, וכלשון אשכנזי, "פאלמאכען", וכן פי' בביאור מייער, ויש השתין בעברית ל"השלים".
אך דלא הכתוב אמר מפורש (תהלים י"ט): "תורת ה' תמימה", היינו תמימה בלא חסרון, וישוע בעצמו (מתי י"ט 17) אמר, "ואסחפך לבוא לחיים שמור את המצות", וכן לוקם י" 28, "כן השיבות עשרות וחרה", הרי שהתורה שלמה היא ומקיים אותה יבא למלכות השמים וכמ"ש משה בתורה (דברים י' 26) וצדקה תהיה לנו וגו', ועוד יש שאלות לפי זה על דבריו כמו שיוכא להלן בדברי, אך כונתו היתה למלאות הנחסר בתורה על ידי הפירוש הנחוג אצל הסופרים הפרושים **מפרשי** התורה, ועל כן אמר בפסוק 20: "כי אני איני לכם אם לאיזהה צדקתכם **מרוכה מצדקת הסופרים** והפרושים לא חבאו במלכות השמים", שהמה לפי פירושים וצדקתם חסרו מן כונת התורה הפנימית ובה הוא להשלים כונת התורה הפנימית, ולא אמר **מרוכה מצדקת התורה** כי הוא לא הוסיף על התורה עצמה, אך התורה **המרוכה** לפי כונתה הפנימית והאמיתית וצריכה להתפרש על פי ביאורו כמו שהיה מכאן אחת ואז המקיים אותה יבא אל הדלים במלכות השמים כמ"ל במתי ולוקם וכמו שמכאן אחרי כן במשלים רבים, ועל כן אמר בכל משל ומשל, "שמעתם כי נאמר", וגו', היינו ששמעו כן מפי הפרושים והסופרים מורי התורה ומפרשיה, ובאמת כונת התורה היתה לפי רצונה הפנימי כפי פירוש שלו בכל המשלים שדבא, ועתה אבאר כל משליו אחד לאחד, "שמעתם כי נאמר

לראשונים **לא תקמול**" כצ"ל, כי ישוע דבר כלשון ארמי ועברית שדוה נהוג אז וכן הוא בהרעום אונקלוס, "לא תקמול נפש" והוא

(י) ויש התיקון: לדקים" צו טיפיל לטון, שגא לעולם לקיים התורה ולשנות הצדקה, הוא פטות, כי מענינים האלה שנתחדשו אחרי מות המשיח ומקומהו אין מה דבריו כלל, כי אם מדבר מה בכל משליו שגא לחוסף — ולחתמר בכל המצות המוסריות (ולא כהפרושים שהוסיפו והחמירו רק במצות המעשיות, אבל לא במצות הלכות המוסריות) ומדבר בכל המאמר מה (יש"ע בפסוק 18) מקום המצות ע"י בני אדם, ומעצמו ומביאנו לעולם אינו מדבר כלל, ובמ"ש בפני.

אסילמלאות: כי אמן אמר אני לכם עד כיייעברו השמים 18

הרינו באמת, אבל ישוע מפרש "לא תרצח" שבתורה עצמה אף על קצף כהנם כמו "לפחות מה בריצח" (יחזקאל כ"א 27, וכן בתהלים מ"ב 11, "ברצח בעצמותי חרפתי צוררי", וע"א יוחנן ג' 16, "כלי'השונא אידאדיו רוצח הוא" וגו' וכאוב י"ט 20, "כי חמה עונית חרב" לפי רש"י י"ט, וכן "לא תנאף", הכונה, אף בהסתכלות לחסוד האשה בלבד, כבר הוא נושא בלבד, (ומה שכתוב: לא תחמור אישך נדך, אינו ענין לזה, כי שם הכונה לחמור ולחול איתה ממנו כמו שדרו ועברו וגו').
וכן כענין השבעה לימיו הפרושים **לא תשבע לשקר** ושלם לה' שבושחן, היינו אשר רק לשקר אמר לישבעו אבל שבעה לה', לישבעו מצותו, נשבעו, וכמו שהמצא בתלמוד נדרים ס' ע"א: מנין לישבעו לקיים את המצות? שנאמר נשבעתי ואקימה לשמור משפטי צדקך (תהלים קי"ט), ונמצא בשבועות כ"ז א' שרם כנה ורב אפי' היו נשבעו, שכן אמר רב, בעבור שהיא שבועת אמת ומותר לישבעו י"ט השב, ובמכות כ"ד ע"א נשבע לחדע ולא ימיר (תהלים מ"ז), "בר' יוחנן שהיה אמר אהא בהנני ער שאבא לביתך" י"ט, כי הפרושים פירשו הכתוב בעשרת הדברות, "לא תשא את-שמי" איתך לשוא" היינו לשקר, אבל לפי דעת ישוע אמר לישבע בכל אופן, כי הוא פירש מלת, "לשוא" היינו לחנם, וכ"ה בירושלמי נדרים פ"ג ה"ב, ובפרוטום אונקלוס המצא שני הפרושים: "לשבע" ו"לשקור" למנא, ובה שכתוב וכשמו תשבע (דברים י' 20), היינו כשמוכר לישבע מטעם בית דין המושג, והפסוק, "נשבע לחדע" ניל שצריך לקרוא לקרע, היינו לחברו (וכן העתיק לוסהר), והכתוב "נשבעתי ואקימה" יש לפרש: נשבעתי בזה סיני ועל כן אקימה, וכן נמצא בתלמוד במקומות רבים: "מושבע ועומד מדר סיני" וכן שמשו בן הפרושים עין החת עין וגו' שהפרושים לימיו שהאדם יכול לנקום נקמתו מחברו, וכמו שאמרו בתלמוד: "עביר אינש דינא לנפשיה" נמוך קמן י"ז ע"א וכבא בתרא צ"ט ע"ב בהשקא שם וי' בבא קמא כ"ז ע"ב, ונפסק כשי"ע חסן משפ' הלכות דינים פ"י, וכתלמוד יומא כ"ג א' אמרו גם כן כי "לא תקום ולא תסור" (ויקרא י"ט 18) הוא רק בעשר ממון אבל לא ביער הגוף, ועוד ברומא בלמודי'הם, אבל דעת ישוע היא כי רק הכית דין עשה נקמה בעברי' עבירה כי בתורה שם מפורש שיתכר מן הערה, היינו יביתו דין (ויקרא כ"ד), וכן שמות כ"א מדבר מן, "הפילילים", אבל לא האדם הפרטי לעצמו, ובמ"ש באיכה ג' 80, "וזן למכרו לחי' ובמשיח

אשר יעשה הכל: לכן האיש אשר יפר אחד מן הדברות

אך בדבר אחד דקדק ישוע ואמר, "ונאמר איש כי ישלח את אשתו והנח לה ספר כריתות" ולא אמר, "שמעתם" כי נאמר, כי זה באמת מפורש בתורה, ולכן נשאל על זה ישוע לדלן במתי י"ט, ולמה זה מצוה משנה? ונ"ל מפני מה משנה תורה משנה? והוא משיב שם השמע, כי משה לא התיר רק גזר צר הרע, אבל מראשית הבריאה לא היה כן" ונ"ל וכוונתו שם על נכון ביארתו בבאורי שם, ודע הקורא: במקום שאמר ישוע, "כי נאמר לראשונים", נמצא זה בעשרת הדברות שהכונה למקבלי התורה הראשונים על דרך הכתוב ויקרא כ"ו 46 וזכרתי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ונ"ל, ובמקום שאמר ישוע רק, "שמעתם כי נאמר" ולא אמר, "לראשונים" הוא בתורה במקום אחר.

18) כי אמו אומר אני לכם ונ"ל פ"י, "באמת אומר אני לכם", ולשון המשנה המיד, "באמת אומר", אך האזין אומר המיד כלשון, "אמן", ודא כלשון, "אמת" (ולכן כינוית היותו מלת אמן כמו כנענית ולא חרנמיתו ליונית) על דרך הכתוב (ישעיה ס"ה 16) אשר המתברך בארץ יתברך בארץ אמן והנשבע בארץ ישבע בארץ אמן, כי האלהים מתלה בעולם על ידי האמן (משיב בבאור ירחן א' 18), ולכן בחזון ירחן ג' 14 כהוב, "כה אמר האמן" ונ"ל, עד כי יעברו השמים והארץ לא תעבור יחד אחת או קוץ אחד מן התורה, כי חכמי ישראל הקדמונים דרשו על כל קוץ וקוץ תילי תילין של הלכות כמסופר בתלמוד (מנחות כ"ט ע"ב), עד אשר יעשה הכל (בצ"ל לפי היונית), מן הכתוב "אחריו נראה שהכונה פה אשר ישעיה הכל ע"י בני אדם (ולכן הכתוב הזה הוא הניתן שם על אומרו לא באתי להפר כמ"ש לדלן), והבטיח פה בקיום התורה עד כי יעברו שמים וארץ וכמ"ש בישיעה נ"ט 80: ובה לציון גואל ולשבי פשע כיעקב נאם ה' ואני זאת בריתי איתם אמר ה' רוחי אשר עלך ודברי אשר ישמתי בפך לא ימוש מפך וכפי ודעך ומפ"י ודעך אמר ה' מעשה ער-עולם, ויש מחכמי הנוצרים האומרים שהכתובים האלה הוסיפו האכזריים נדר למורי פולחם.

והארץ לא תעבר יחד אחת אויבין אחד מן הדברות עד

כ" 22, אלהאמר אשלימה-ה' ונ"ל, ומה שאמר דוד חנני והקבני ואשלמה להם (תהלים מ"א טו), הוא רק באויבי ה' ומשאויו כמו שנתבאר לדלן, והנוצרים המוטים לחשוב שישוע שניה משפטו משה, מדוע ישמרו משפטי הרומים ומלכי אירופא?

ועתה נבין מה שאמר: "שמעתם כי נאמר וארבת לרעך ושנאת את אויבך", שלא נמצא בתורה משה כלל, אך הכונה ששמעו מן מפי הפרושים והמקור לזה המצא בדברי רש"י בפירושו שמשל ג' 80: אל-חריב נס-אדם חנם אסילא גמלך רעה, וכתב רש"י על זה: "אם לא גמלך רעה, שעבר על המצוה הכתובה בתורה וארבת לרעך כמך ונעשה רשע ומי שהיה רשע רשאי אחר לשנוא אותו", והוא מדברי התלמוד פסחים ק"ג ע"ב שזכר עבירה מצוה לשנוא אותו. נמצא לפי זה, כי יכול האדם לשנוא את אויבו (שזכר על מצות וארבת לרעך כמך ושכר עבירה, כיצור לשנוא אותו), וכן נמצא בניסין י' ע"א כנעין מחלוקת נניבא עם מר שוקבא: "הם כלום מאליהן", ובתענית ז' ב': "כל אדם לרעה, אבל לרעה ישוע צריך רשע ומותר לשנוא אותו" כי, וכדומה לדבריה, אבל לרעה ישוע צריך לאחוב גם את השונאים והרשעים (כמו האלהים שמורית שמינו גם על הרשעים פסוק 46) ולהתפלל לשונותם, ומה שכתוב, "אם לא גמלך רעה" הכונה שאו חריב גם תתחבב עמו, כמו שאמר הכתוב

ויקרא י"ט טז: לא תשנא את-אחיך כלבבך הונח תוכיך ויתקרא ונ"ל, והראה שהביאו בפסוקים שם מן הכתוב כי תראה את-עמיתך ונ"ל, חמור שונאך (שמות כ"ט) אין ראיה כלל, כי שם הכונה שור אויבך, חמור שונאך (שמות כ"ט) אין ראיה כלל, כי שם הכונה "אויבך", "שונאך" ככני הפעול, שהוא שונא אויבך, אבל אתה אמר לשנוא אותו, ומה שנמצא בתהלים ככמה מקומות תפלות נגד האויבים הוא רק באויבי ה' ושנאי ישראל ותורחם ועליות אמר דוד (תהלים קל"ט): הלא משנאך ה' אטא ונ"ל לאויבים היו לי, ועל דרך זה היו גם כן אויבי ירמיהו (י"ח) שהתפלל לרעות וכן אמר יהוא בן חנני הוזהו לירושלם (ירמיה י"ט): "הלרשע לעוור ולשונאי ה' תאהב?" ונ"ל, ועי' באבות דר' נתן פס"ז בזה, ודעת פרנץ דליטש שכונת ישוע היתה לכלול גם את הגוים, כי משה אמר רק לא תקום ולא תסור את בני עמך וארבת לרעך והיינו כמו בני עמך, לא נכון בעניי, כי ישוע לא דבר פה מן הגוים כלל, ועמ"ש בלוקס י" 87 ובבאור רומיים י"ב 10 בזה.

להאשים לא תקבול ואשר יקבול חייב הוא לבית דין;
וְאִי אִמֵּר לָכֵם כֹּל־אֲשֶׁר יִקְרָא עַל־אֹהֵי תָנִים חֵיב הוּא לְבֵית דִּין וְאִשֶּׁר יֹאמַר אֶל־אֹהֵי רָקָא חֵיב הוּא לְמִתְדַרְיָן

22

הטעם, "כי אנו אומר אי לכם עד כי יעברו השמים והארץ לא תעבור", וגו'. ופה בפסוק 20 יבאר דבריו שאמר, "כי אם למלות" ומפרש השעם, "כי אי אומר לכם אם לא יהיה צדקתם מרובה מצדקת הסופרים", וגו'. וכוה נכון כי לכאורה יש מתירה בדבריו שמקורם זה אמר כאשר איש יפר אחת ממצות הקטנות האלה יקרא קטן במלכות השמים ואחרי כן אומר כי אם לא יהיה צדקתכם מרובה מצדקת הסופרים והפרושים לא תבאו (כלל) במלכות השמים. ומה זה שייך לומר, "כי אי אומר לכם", וגו' אך לפי מה שפירשתי אתי שפיר, כי פסוק זה אינו שייך כלל לפסוק שלפניו אך הוא נתינת מעט למה שאמר, "כי אם למלות", וכוה פירושו: אם לא יקבלו דבריו כלל וישארו רק בצדקת הסופרים והפרושים או לא יבאו כלל במלכות השמים. ואולם כאשר יקבלו דבריו רק איש אחד יעבור על מצוה אחת מדבריו ויפר אותה או בא במלכות השמים, רק קטן יקרא שם.

22) וְאִי אִמֵּר לָכֵם כֹּל־אֲשֶׁר יִקְרָא עַל־אֹהֵי תָנִים חֵיב הוּא לְבֵית דִּין וְגו' או היו כתי דינים בישראל בכל עיר ועיר מעשרים ושלשה דינים לשוט ולעוש על כל העבירות החמורות אשר משפטם ועונשם היו ידועים להשופטים. אבל דברים שמשפטם וכן עונשם היו מסופקים להשופטים אם לחייב אם לפטור והשופטים לא ידעו אך לשפוט. הביאום אל הסנהדרין לשפוט והסנהדרין היה בבית המקדש. בית דין של שבעים ואחד דינים (עי' שמות י"ח 26) אצל משה ומקדשם ודברים י"ז 8 כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' וקמת ועלית אל הכהנים במקדש והם יחיו. והסנהדרין באו במקום הכהנים שבמקדש כמ"ש להלן כפי יוחי. והוא אומרו פה, "כל אשר יקצוה על אהו תנא חייב הוא לבית דין". שכל עיר ועיר כי שני חמור הוא שני רצחה כנ"ל והוא הוא שהבית דין שבעתו יקייב ויעניש אותו, כי ידועים דיני, ואשר יאמר אל אחיו "יקרא" ומהלך הוא נמצאה במקרא ובתלמוד לרוב. מלשון ריקן. כלי קצף וכעס רק באמירה בעלמא שם נגא, והבית דין שבעתו

הקטנות האלה וילמד את בני האדם לעשות כמורו קטן יקרא לו במלכות השמים ואשר יעשה וילמד אותו לזה 20 נדול יקרא במלכות השמים: כי אי אומר לכם אם לא תהיה צדקתם מרובה מצדקת הסופרים והפרושים 21 לא תבאו במלכות השמים: הלא שמעתם כי נאמר

וכבר בררתי בכמה מקומות כי פולס לא ביטל התורה כלל וע' במעשי השליחים סי' כ"א. והאיתי לנוצרי אחד שפי דברי ישוע, "לא באתי להפך את התורה" היינו "עשרת הדברות", כי רבים מהנוצרים יחלקו בין עשרת הדברות ל שאר התורה. והטעם הזה השתיר בין הנוצרים עוד בימים הקדמונים כמראה מספור התלמוד בפרט י"ב שהיו קוראין במקדש בכל יום עשרת הדברות, ואף בנבולים בקשו לקרוא כן אך שכלום מפני המינים שלא ידמו כי גם היהודים מודים בזה ששעשרת הדברות הם גדולים משאר דברי התורה. אבל באמת לפי הנהגה הכל דבריו ו' ואין חולקין כייהם כלל, לפי הנראה בא השמות הנהגה אל הנוצרים בעבור כי בספרי הבד"ח הביאו המיר המצוות על עשרת הדברות. וע"כ שמו ליסור כי עשרת הדברות קבלו ישוע ותלמידיו, והיוהר השליכו אחרי גוים. ואם יקשה בענינים השבת שכתוב בעשרת הדברות, על זה תקנו הפ' בסמים מרומי יום הראשון, יום תקומת המשיח, ליום השבת, כידוע. וכל זה דברים בפלים. ומה שהובאו המיר בספרי הבד"ח המצוות של עשרת הדברות הוא בעבור שהמה היו ידועים להם שהיו קוראין אותם בכל יום במקדש כנ"ל מן התלמוד. וע' מתי כ"ב 36-40 במצוות אהבת ה' ואהבת רעים שאינם בעשרת הדברות.

19) המצות הקטנות האלה פ' אלה שאמר להלן שבעתי בני האדם הן קטנות, ואף שגם הפרושים האחרונים אסורים אותם, אבל הן נקראות אצלם "משנת חסידים" או "לפנים משורת הדין", אבל לדעת ישוע כונת הנהגה הייתה כן והם דין תורה ואין פה לפנים משורת הדין כלל כמ"ש בלוקס י"ז 10 בכיאר דברי ישוע שם.

20) כי אי אומר לכם אם לא תהיה צדקתכם מרובה מצדקת הסופרים וגו', כשנבט היטב בדבריו נראה כי בפסוק 18 ביאר דבריו שאמר, "לא באתי להפך" ומפרש

הפרטות האחרונה: שמעתם כי נאמר לראשנים לא²⁷
 תנאף: ואני אמר לכם כל-המסתכל באשה לחמו²⁸
 אותה נאף נאפה בלבו: ואם תבשילך עין ימיך נקר²⁹
 אותה והשליך ממך כי טוב לך אישר יאכר אחד מאברך
 מדת כל-גופך אל-ניהגם: ואם-ידך המנית תבשילך קצץ³⁰
 אותה והשליך ממך כי טוב לך אישר יאכר אחד מאברך
 מדת כל-גופך אל-ניהגם: ואמר איש כי ישלח³¹
 אתראשתי ונתן לה ספר כריתות: ואני אמר לכם³²
 המשלח אתראשתי בלתי על-דבר זנות מבואה לידו
 נאפים והלקח אתהדרושה לו לאשה נאף הוא: עוד³³
 שמעתם כי נאמר לראשנים לא תשבע לשקר ושולש-לדודת
 שבעותיך: ואני אמר לכם לא תשבע כל-שבעה לא³⁴
 בשמים כי-כסא אלהים המה: ולא בארץ כיהדים³⁵
 הגלוי הוא ולא בירושלים כי-יהיא קרית מלך רב: אך³⁶
 בחיי ראשך אל-תשבע כי-לא תוכל להפך שציה אות
 ללבנה או לשחרה: אך-יהי דברכם הן הן לא³⁷
 והיותר על-אלה מורה הוא: שמעתם כי נאמר עין³⁸

כרשת חבמי הדורים אשר כל חוטא מבני ישראל נעש
 בגיהנם אך לזמן הנקב לו כפי ערך חטאו (וכ"כ יוספין
 ברא"ל 228), מלבד אזה פשעים ועונות שעונשם עונש עולם
 כמו מתי כ"ה 41-46, כי מדבר שם מן גוים רשעים אבירי לב
 הרחוקים מעזקה כל ימיהם, וכן חזון יחזק' י"ד 11, ומה שאמר
 במדקוקס מ' 44, אשר שם תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, הוא
 מלשון הכתוב בסוף ישיעה ומפורש שם שיסובב על פני הפשעים
 "כה" כמו דגים במתי כ"ה, ועיין בחלמוד מסכת ראש השנה י"ו
 א' דברי בית שמאי ובית הלל וע"ש בתוספות ע"י.

37 ידך דברכם הן הן, פי' הן שלום יהיה הן צדק
 שלא לשנות כמו שנשבעו על זה, וכן אמר יעקב בארצו ה' 12.
 וכה' בבבא מציעא מ"ט א' ע"ש, וז' שבעות ל"ו א' בור.

23 ואשר שוטה יקרא לו הוא מחויב שגיהגם: לכן אסתיקריב
 קרבך אל-המזבח וזכרת כייש לאחד הכר ריב עמך:
 24 הגה שם את-קרבך לפני המזבח ולך כפר את-פני
 25 אחד ואחרי כן בוא הקרב את-קרבך: מדר התורה
 לאש ריבך בעודך בדרך אהו פליסטיך איש ריבך אל-
 השפט והשפט יסגירך לשופר והשלכת אל-בית הכלא:
 26 אמן אמר אני לך לא תצא משם עד אסילמת את-

אני יודע משפטו אם לחייבו ולעשו בעבור שן קל בזה ומביא
 המשפט לפני המהדרין או חייב הוא לסנהדרין שראוי הוא
 שהמהדרין יחייבוהו ויענישו אותו. ואשר יקרא לו שוטה (כפ"ל
 לפי הוגות "מאראב", וכן העתיק לוסדער) זה הוא שן קל שבקלים
 אצל בני אדם שאומרים זה לזה "שוטה" והמהדרין לא יחייבוהו
 בעבור זה כלל, אבל חייב הוא לאש גיהנם כי בדין שמים מחייבים
 ומענישים גם על שן קל שבקלים שאדם רש מקיפו בידו. (הכוונה
 לבוא לזמן מוטט בניהם ועמיש בפסוק 26 בזה) וכן אמר יעשו
 (מתי י"ב 36) "כל מלה בשלה אשר ידברו בני האדם והנה עליה
 חשבון ביום הדין וגי' ומדברך תחויב", ומפורש העצרים שני בענין
 המהדרין, כי לא ידעו מהם כלל, והם ידעו כי המהדרין היו
 לעוש עונשים גדולים כמו שמפרש וי"ש בספר דברים י"ז 6, והוצאת
 "למשל כמו בקילה וכדומה", ולא ראה בספר דברים י"ז 6, והוצאת
 וגי' אל-שטריך וגי' וסקלתם וגי' וכן כ"א 21 ב' 24 ובכמה מקומות.
 כי סקילה היה בב"ד כל עיר והמהדרין בירושלים היו רק לשאל
 הדין כשהיה ספק בניל.

חייב הוא לבית דין, אין כוונתו לחייב מיחה, כי התורה
 אמרה מכה איש ומת מות יומת וכי יכה איש את-רעהו ולא ימות
 וגי' ונקח המכה וגי' נשמות כ"א, אך כוונתו שהוא בכלל, לא
 תצא" והוא מחייב לאין חייב מלקות.

26 לא תצא משם עד אשר שלמת את-
 הפרטות האחרונה, והמשל הוא כידוע על הניהגם, וחכמי
 הנוצרים לא יבינו זה, כי לדעתם הבאים אל הניהגם לא יצאו
 משם לעולם, ואולם הדעה הזאת אינה אמת, כי העיקר הוא

1

השמרו לכם מעשות צדקתכם לפני בני אדם⁶
 להראות להם כי אספן אינכם שכן מאה אביכם
 שבשמים: לכן בעשותך צדקה אל-חריע לפניך בשופר²
 כאשר יעשו החנפים בבתי מנסיות וברחבות למען
 יהללו אותם האנשים אמר אני לכם המה נשאי
 את-שכרם: ואחא בעשותך צדקה אל-חריע שמאלך את³
 אשר עשה ימין: למען תהיה צדקתך בסתר ואבך⁴
 הראה במסתרים הוא (בגלוי) יגמלך: וכי תתפלל⁵
 אליהי כחנפים האהבים להתפלל בעמדם בבתי מנסיות
 ובפנות השוקים למען יהיו לפני אדם אמר אי-
 לכם המה נשאי את-שכרם: ואחא כי תתפלל בוא⁶
 בחדרך וסגר הלתך בעדך ותתפלל אל-אבך אשר בסתר
 ואבך תראה במסתרים הוא (בגלוי) יגמלך: ובהתפללכם⁷
 אל-תפספסו בגוים האמרים פלככם ברח דברתי ישימי:
 ואתם אל-חרמי להם כי יידע אביכם כל-צרככם במרם⁸
 השאלו ממני: לכן בה תתפללו אבני שבשמים⁹
 יתקדש שמו: תבא מלכותך יעשה רצונך כאשר¹⁰

1

(4) למען תהיה צדקתך בסתר וגו'. אין זה סותר
 למה שאמר למעלה ה' 16 למען יהיו מעשיכם המוכים ושבתו וגו'.
 כי הכל הולך אחר הכונה: אם עושה לשם שמים שיטבתו את
 האלהים או עושה להלל עצמו ולהתפאר במעשיו בתי הנזפים
 (פסוק 2).

(7) ובהתפללכם אל-תפספסו בגוים וגו' ישימי
 בזה בביאור לוקם ייח'.

(10) תבא מלכותך, יש מוסיפים בתפלה זו בתתפללים
 ואומרים: "תבא לנו מלכותך, ואין צורך בהוספה זו כי דבר"

תחת עין שן תחת שן: ואני אמר לכם אל-תתקוממו
 לרשע והמכה אותך על-הלחי הימנית תפנה-לך גם את-
 האחרת: ואשר יחפץ לריב עמך ולקחת את-תכתך⁴⁰
 תן-לו גם את-המעיל: והאם אותך ללכת עמו דרך⁴¹
 מיל לך אתו שינים: השאל מאתך תן-לו והבא ללוח⁴²
 כמך אל-תשב פניו: שמעתם כי נאמר ואיבת⁴³
 לרעך וישנאת את-אויבך: ואני אמר לכם אהבו את-
 אויבכם (כרבו את-מקלליכם היטבו לשנאיכם) והתפללו⁴⁴
 בעד (מכאיביכם וטרדפיכם: למען תהיו בנים לאביכם⁴⁵
 שבשמים אשר הוא מורה שמשו לרעים ולמובנים⁴⁶
 וממסר על-הצדיקים וגם על-הרשעים: כי אם תאהבו
 את-אויביכם מה-שכרם הלא גם-המכבים יעשו-זאת:
 ואם תשאלו לשלום אויבכם בלבד מה-שבתכם הלא⁴⁷
 גם-המכבים יעשו-זאת: לכן היו שלמים כאשר אביכם⁴⁸
 שבשמים שלם הוא:

(39) אל-תתקוממו לרשע והמכה אותך על-

הלחי הימנית המהלך גם האחרת, וזה נמצא גם
 בלוקס י' 39: וישאל שם בעל חזק אמנה הלא ישוע בנצחו לא
 עשה כן כי מצינו ביוחנן י"ח 28 כאשר דבו אותו על הלחי אמר
 "מדות חבה לחייך" אבל פה במתי נראה מפורש הכונה שלא
 יתקוממו לרשע שלא יתקומם מול מכדו לזכות אותו או לחרוץ
 אותו, אלא לקבל באהבה, אבל לשאול את מכדו בנות בלא חרוץ
 ונחך "מדות חבה לחייך" מותר, ועל דרך זה נמצא במס' בבא
 קמא צ"ב ע"ב: "חכך קריין חמרא אוכפא לנכיר מושי' (פי אם
 הברך קרא אותך חמור תשים כר החמור על גבך) שאין הכונה
 בפשיטות, אלא שיקבל באהבה ויעבור על מכותיו, ומה ששאל
 בחזק אמנה על פולוס כמעט השליחים כ"ז 3 נדעש שם בביאור
 על גמלי צ"ש."

היא (בגלוי) ימלך: אלהאצרו לכם אצרות בארץ¹⁹
אשר יאכלו שם סם ורקב וגנבים יחרו וגנבו: אבל²⁰
האצרו לכם אצרות בשמים אשר סם ורקב לא יאכלו
שם וגנבים לא יחרו ולא יגנבו: כי במקום אשר²¹
אוצרם בו שם יהיה גס לבבכם נר הגוף העין ואי²²
מין תמונה כל יופך יאור: ואסיעיק רעה כל יופך²³
יחשך ואס יחשך האור אשר בקרבך מהדרכ ההשך:
לא יוכל איש לעבר שני ארעים כי ישנא אלהאצור ויאהב²⁴
אלהאצור אז ידבק באחד ויבזה אלהאצור ויאהב²⁵
גבור אלהאצור ואיך הממוק: עליכן אמר אי לכם
אלהאצור לנפשכם לאמר מהתאכל ומהתעשה ולגופכם
לאמר מהתלבש הלא הנפש היא יקרה מן הדמיון והגוף
יקר מן הדמיון: הביטו אל עוף השמים והא לא²⁶
יורדו ולא יקצרו ולא יאספו לאסמים ואביכם שבשמים
מכלכל אחם הלא אחם ועליתם עליו מוא: ומי ככם²⁷
בראיתו יוכל להוסיף על קומתו אמה אחת: וילבשו²⁸

מהם החתן ואו יצמי". ועמי"ש בביאור לוקם ה' 86 בוח בארץ. וי'
שם ראיה מן גום השליחים במעשי השליחים כי י"ג 8 ובן י"ד 28
אצל פולח.

(19) אלהאצרו לכם אצרות וגו' בעין זה נמצא

בכבא בתרא י"א ע"א דברי מונבו המלך כאשר בזבו אצרותיו
לעניים בשני בצורות, אבותי נזו למסות ואני גנתי למסלה כי אבותי
נזו במקום שדיר שולחם בו" כי וע"ש שור.

(26) הביטו אל עוף השמים והא הן לא

יורדו וגו' בעין זה נמצא בסוף קידושין: ר"ש בן אלעזר אמר
ראית מימך היה עוף שיש להם אומנות (ובברייתא שם העוב לא
ראית צבי קיין (פי' אוסף תאנים) ואורי סבל (נרשא משארת) ושעיל.
העני) ומתפרנסים שלא בצער ומה אלו שלא נבראו אלא לשמשני.

בשמים גם בארץ: אלהאצור חקני תלילי היום:¹¹
ומחליללנו על חכבותינו כאשר מחלנו גס אונתנו לחיבתנו:¹²
ואלהאצור לדי נסיון כי אסתחללנו מן הדור (וכי לך¹³
הממלכה והגבורה וההפארת לעולמי עולמים אמן): כי¹⁴
אסתחללנו לבני יאדם על האמת ימחל גס לכם אביכם
שבשמים: ואם לא תמחלו לבני אדם גם אביכם לא¹⁵
ימחל להאמתים: וכי תצטוו אלהיו ועפים כהנפים¹⁶
המשנים אלהיהם להראות צמים לבני אדם אמן אמר¹⁷
לכם כמה נשאו אלהיהם: ואחז כי תצטוו מן¹⁸
אחר האשך והחן את פניך: אשר לא תראה צם לבני
אדם כי אם לאביך בסתר ואבך הראה במסתרים

י"ג בארץ, כמו בשמים בן בארץ, יפכו על כל דבריו: יקדש
שמן והוא מלכותך ויעשה רצונך כמו בשמים, ששמן מוקדש
ומלכות האלהים שם ורצונו נעשה בין משרתיו עושי רצונו (תהלים
קצ"ג וט), בן בארץ יקדש ששמן והוא מלכותך ויעשה רצונך. ועל
דרך זה נמצא בטובת הקדושה להאמתים: נקדש את ששמן בשולם
בשם שמקדשים אותו בשמי מרום כו'.

(17) ואחז כי תצטוו מן אחר האשך והחן
את פניך אשר לא תראה צם לבני אדם וגו',

לא הפך את דברי הנביאים בוח שנמצא בנחמיה ט', בצום ובשקם
ואימה עליהם, ובואל ב', וכדומה במקרא כי שם המדובר
בתענית צבור שכולם מתענים ויש תעניתם שאמור לסוף ראשו
ולדיון פניו כמו תענית באב ויום הכפורים (יומא פרק בתרא).
ובמקרא ט' היה תעניתו וצונו בפרסום גזול בכדי לעורר את עם
ישראל לשוב ממעלם בנשוא נשים נכריות ע"ש. ופה מדבר ישוע
מתענית חזר שנהגין ויהודים עד היום. וע' ג"כ בירושלמי הניח
פ"ב ד"כ כי יחזר אסור לפרסם צומו ותעניתו.

(18) ואבך הראה במסתרים הוא בגלוי
כי תצטוו מעשה טוב הוא ולכן אמר להלן ט' 16, ולוקח

†

אל-תשפטו למען אשר לא תשפטו: כי במשפטם²
אשר אתם שפטים תשפטו ובמדה אשר אתם מודדים³ מוד
לכם: ולמה זה תראה אתהקםם בעין אחיך ואל-⁴
הקורה אשר בעיניך לא תביט: ואיך תאמר אל-אחיך⁵
הגיחה לי ואמר אתהקםם מעיניך והנה הקורה בעיניך;
הנהק המר בראשונה אתהקורה מעיניך ואחרי כן ראה⁶
הראה להסיר אתהקםם מעין אחיך: אל-תתנו את⁷
הקדש לכלבים ואל-תשליכו פניכם לפני החזירים⁸ פן
ירמסם בהגליהם ופנו ומרפו אתכם: שאלו ונתן לכם⁹
דרשו ותמצאו דפון ויפתח לכם: כי כל-השאל יקבל¹⁰
והדרש ימצא והדפן יפתח לו: היש בכם איש אשר¹¹
ישאל ממנו בנו לחם ונתתו לו? וכי ישאל ממנו אשר
דג יתתתו לו? הן אתם הריעים ידעים לחת מתנות¹²
מכות לבניכם אף כי-אביכם שבשמים יתן אדמכם

ובמדה אשר אתם מודדים ימר לכם²

†

כן המה ג"כ דברי המשנה בסוטה פ"א מ"ז במדה שאדם מודד
מודדת לו כו' וכן במתהדרין צ' ע"ב כל מהותו של הקב"ה מדה
בגוד מדה כו'.

(3) ולמה זה תראה את-הקנים וגו' וכן הוא

במרכין מ"ז ע"ב על המוכחים. וכן בבבא בתרא מ"ז ע"ב "דור
ששופט את שופטיו" כו'.

(6) הסר בראשונה וגו' וכן אמרו במתהדרין י"ח ע"א

"על פסוק הקנישיו וקנישו" קנישו נצמד ואחר כך קנישו אדירים כו'.

(6) אל-תתנו את-הקדש לכלבים ואל-

תשליכו פנינוכם וגו' רמז לדברי הגל הוקן בברכות פ"ג
ע"א "אם ראינו דור שאין התורה חביבה עליו כנס הדריך" ע"ש.

למה תראנו התבוננונו אל-ששועי השרה הצמחות: לא²⁹
יעמלו ולא יסוו ואני אמר לכם כי נסישלמה בכל-הדורו³⁰
לא-היהו לבוש באחת מהנה: ואסבכה מלביש האלהים
את-הציד השרה אשר היום צמח ומוחר ישלך לחוד התגור³¹
אף כי-אתכם קמני אמונה: לכן אל-תתנו לאמר מור³²
נאכל ומר-לשנה ומר-ללכת: כי אתכל-אלה מבקשים
הגוים הלא ידע אביכם אשר בשמים כי צריכים אחם³³
לכל-אלה: אך דרשו בראשונה את-מלכות אלהים ואת-³⁴
צדקתו ונוסף לכם כל-אלה: לכן אל-תראנו ליום מור
כי יום מור הוא ירא לו ויהי לצרה בשעתה:

הם מתפרנסים שלא בצער אני שנבראתי לשמש את קני אני דין
שאפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקצחתי את פרנסתי.
וה"ד דייש שמה למצוא בתלמוד דברים דומים לדברי ישיע. והמצינו
ידיה כי דק בתחלת דומים זה לזה. אך בסופם הפרד גדול. כי
ר"ש בן אלעזר אומר שבנומר מעשים רעים יש קפוח פרנסה. אבל
לדברי ישיע פה חסרון הפרנסה הוא עבור חסרון הבטחון. אבל
כשיש בטחון שלם בה ואין חשך והוא יכלכל³⁵ או פרנסתו מצויה
בטחון ומקיים "השלך עליה יחבך והוא יכלכל" או פרנסתו מצויה
לו ברייתו. וכמ"ש בפסוק וי-33: לכן אל תראנו לאמר מה נאכל
וגו'. וכן בדברי ישיע בפסוק 28: התבוננו אל שושני השרה וגו' יש
בעין דומה לזה בעירובין נ"ד ע"א: בני אדם דומין לעשבי השרה
הללו נוצצין כו' ופרש"י ופרנסתם גדלה עמהם. אבל מה חסון
הרשונים אלה מאלה כנובה שמים עלי ארץ.

(32) כי אתכל-אלה דורשים הגוים וגו' ע"י מ"ט

בלוקם י"ב 29 בור.

(33) ואת-צדקתו פ"י הצדקה הטובה בעני ה' וחפץ בה.

(34) לכן אל-תראנו ליום מור וגו' כעין זה בספכת

סוטה מ"ח ע"ב: כל מי שיש לו פת בסלי ואומר מה אוכל למחר
אינו אלא מקטני אמונה ע"ש. ובספר בן סירא. הובא ביבמות פ"ג
ע"ב אל תצר צרת מחר כי לא חזע מה ילד יום.

12 לשאלים מאתו: לכן כל אשר תרצו שיעשו
לכם בני האדם עשו להם גס-אדם כיי-ואת החור
13 והנביאים: באו בפתח הצר כי רחב הפתח ומרו
14 דרך האברין ורבים אשר יבאו בו: וצר הפתח ומצוק
15 הרוים ומעשים הם אשר ימצאו: השמרו לכם
16 מוכאי השקר הכאים אליכם כלבש כבשים ובקרבם
17 ואבים טרפים מהם: הזכר הכירו אותם בפרים היאספו
18 ענבים מן-הקנים או האננס מן-הברקנים: בן כל-עץ
19 לא יוכל עשות פרי רע יעץ נשחת לא יעשה פרי טוב:
20 וכל-עץ אשר לא יעשה פרי טוב יפרת וישלך באש:
21 לכן בפרים הכירו אותם: לא כל-האמר לי אדוני
אדוני יבוא במלכות השמים כי אמדעשה רצון אבי
22 שבשמים: והיה כיום יהיה יאמרו רבים אלי אדוני

(19) לכן כל אשר תרצו וגו', פ' כמו שהאלהים
טושה טוב לשואלים מאתו בן גם אתם עשו טוב לשואלים מכם.

(20) ויהי כיום ההוא, פ' כשתבא מלכות השמים כמו
בשמים בן בארץ, והוא מלך מושל במלכות האלהים
העתידה (כמו להלן כ"ה 31 והיה כי יבוא ביהאדם כבדו וגו'
וישב על-כסא כבודו). יאמרו רבים אלי אדוני ובשמך
הלא בשמך נבאנו ובשמך גרשנו שדים ובשמך
עשינו נפלאות רבות וכל זה עשו ע"י אמונה בשמך, ואף
כי לדברי יעקב באגרתי אמונה בלי מעשים ממה היה. על כל זה
אף באמונה ממה בואו יכלו לגרש שדים ולעשות נפלאות רבות.
וישנו יאמרו אלהים מורו ממני כל פועלי און ולא יבאו במלכות
השמים כי לא עשו רצון אביו שבשמים (פסוק 21); במעשה מעשים
מוכחים המה פועלי און. כמו שביארתי באגרת יעקב וצריך תשובה
מחטאיו כמו מנעשה עבירות ואו חוטאי לו האמונה למלכות המעשה
כמיש פולס במעשי השליחים כיון 20, "ישונו אליהם ונעשו

אדוני הלא בשמך נבאנו ובשמך גרשנו שדים ובשמך
עשינו נפלאות רבות: או אמדעם לאמר מעלים לא
23 ידעתי אתכם מורו ממני פעלי און: לכן כל-השמוע
24 אהדברי אלה ועשה אותם אדמתי לאיש חכם אשר-
25 בנה את-ביתו על-הצור: וירד הגשם וישטפו ההרים
וינשבו הרוחות וינעו בבית ההוא ולא נפל כי יסד
על-הצור: וכל-השמוע את-דברי אלה ולא יעשה אותם
26 ידמה לאיש כער אשר-בנה את-ביתו על-ההול: וירד
27 הגשם וישטפו ההרים וינשבו הרוחות ויפגעו בבית
ההוא ויפל ותהי מפלתו גדולה: ויהי ככלות ישוע
28 לדבר את-הדברים האלה וישתזכר המון העם על-
29 תורתו: כי היה מלמו אותם כאיש שלמון ולא כסופרים:

ח.

וירד מן-ההר וילך אחרי המון עם רב: והנה איש 8
מצרע בא וישתח-לל ויאמר אדוני אסחצה תוכל
למהרני: וישלח וישוע את-ידיו וינעו ויאמר חפץ אנכי
3 סודר וברגע נרפאה צרעתו: ויאמר אליו ישוע הנה
אלחספה לאיש ולך הראה את-הדבר והקרבתי את-
הקרוב אשר צוה משה לעדות להם: ויהי כבאו 5

מעשים ראויים להשובה" (ע' בביאורי שם מ"ש נגד שאלת בעל חזק
אמונה). וע' ג"ב במתי כ"ה 81-46 שמדבר ישוע גם בן לענין לבא
למלכות המשיח ממעשי צדקה וחפץ ע"ש.

ח.

4 לעדות להם, יסובב על כל דבריו שיראה אל הכון
ויקריב הקרבן לעדות לבני אדם כי נסוהרת מצרעתך ואמנויך לך,
אבל כשת אל חספר לאיש שנסוהרת מצרעתך כי לא אבשי לך.

אל-כפר-נחום ויגש אליו שר-מאה אחד ויתחנן-לו⁶
לאמר: אדני הנה נערי נפל למשכב בביתי והוא נכה⁷
לאברים ומענה עד-מאד: ויאמר ישוע אליו אבא⁸
ורפאיתיו: ויען שר-המאה ויאמר אדני נקלתי מאשר⁹
חבא בצל קורת רחן דברתיא דבר ורפא נערי: כי
אנכי איש אשר תחת ממשלה וגמשי תחת ידי אנשי
צבא ואמרתי לזה כך והלך ולזה בוא וכו' ולעבדי¹⁰
העשרה זאת ועשה: וישמע ישוע ויתמו ויאמר אל-
ההלכים אחריו אמר אני לכם גמשי-שראל לא-¹¹
ימצאתי אמונה רבה כזאת: ואני אמר לכם רבים יבאו
ממורה וממערב ויסבו עס-אברדם ויצחק ויעקב במלכות¹²
השמים: אבל בני המלכות המה יגרשו אל-ההושע¹³
הרדיון שם הנה היללה והרוק השנים: ויאמר ישוע¹⁴
אל-שר-המאה לך וכאמנתך בן יהוה-לך ורפא נערו
בשעה ההיא: ויבא ישוע ביחה פטרס וירא את-המזוה¹⁵
נפלת למשכב וחולת קרחת: ויגע בידה ותרף ממנה¹⁶
המרתת והלם והשרחם: ויהי לעת ערב ויבא אליו
רבים אחיו שרים ונרש את-הרחות בדבר פני וירפא

(11) ויסבו עס-אברדם וגו' כי שולם הבא נדמה
לסעודה בלשון החכמים כמאמר רבי עקיבא אבות פ"ג מ"ו, והכל
מתוק למעודה" וירמב"ם כתב בחלכות תשובה פ"ח ה"ד "וחכמים
קראו לה ירך משל לטובה זו המתוקנת לצדיקים מעודה וקורין לה
בכל מקום השום הבא" כו' וע' פסחים ק"כ ע"ב ובמפרשי
הרמב"ם שם.

(12) אל-החושך החיצוני המשל הוא כמו שהצדיקים
יושבו ומסובין בהיכל מלך ושם נרות הרבה ומבחוץ הוא חושך
ואפל.

את כל-החולים: למלאת את אשר דבר ישעיהו הנביא¹⁷
לאמר חלינו הוא נשא ומכאבנו סבלם: ויהי כראות¹⁸
ישוע המון עם רב סביבתו ויצו לעבר משם אל-עבר
הים: ויגש אליו אחד הסופרים ויאמר אליו רבי אלכה¹⁹
אחרך אל כל-אשר תלך: ויאמר אליו ישוע לשועלים²⁰
ישחוררים ולעוף השמים קנים ובן-האדם אין לו מקום
להגיה את-ראשו: ואיש אחד מן-התלמידים אמר אליו²¹
אדני הניח-לך ואלך בראשונה לקבר את-אבאי: ויאמר²²
אליו ישוע לך אחרי והנה למתם לקבר את-מתתיהם: ויירד²³
אל-האגדה וירדו אתו תלמידיו: והנה סער גדול היה²⁴
ביום עד-אשר כסו הגלים את-האגדה והוא ישן: ויגשו²⁵
אליו תלמידיו ויעירו אותו לאמר הוישענו אדנינו אברנו:
ויאמר אליהם קמני אמונה מה חרדים אתם ויבקם²⁶
וינעו ברחות והם והיו דממה רבה: ויתמו²⁷
האנשים ויאמרו מי אפוא הוא אשר גסיד-רחות והים
אליו ישמעון: ויהי כבואו אל-עבר הים אל-ארץ²⁸

(17) למלאות את אשר דבר ישעיהו הנביא
לאמר חלינו הוא נשא ומכאבנו סבלם. מרב-
מני פה שאמר "ורפא את כל-החולים למלאות וגו' חלינו הוא נשא"
נראה שמפרש מלה "נשא" שגשג ולקח מאתו החליים אשר הוא
סבול אותם וזהו "ומכאבנו סבלם" (נשא יחפרש לפעמים כמו
בל"א ונעמאר-אנטי) ולכן המתרגם בינות תרגם פה מלה נשא (ἐλάφ).

(19) ויגש אליו אחד הסופרים וגו' מת דקדק
לספר אשר זה שרחה אותו שלא לילך עמו היה מן הסופרים.
והשני שאמר אליו שילך אחריו היה מן התלמידים ולוקם בסוף
סי לא דקדק בזה ע"ש.

(28) ויפגשוהו שני אנשים וגו' עמיש במרקם
ה' 2 בוד.

את כל־החולים: למלאות את אשר דבר ישעיהו הנביא¹⁷
לאמר חליני הוא נשא ומכאבני סבלם: ויהי כראות¹⁸
ישוע המון עם רב סביבתי ויצו לעבר משם אל־עבר
הים: ויגש אליו אחד הסופרים ויאמר אליו רבי אלכח¹⁹
אחרך אל כלאשר תלך: ויאמר אליו ישוע לשועלים²⁰
ישחוררו ולעוף השמים קנים ובן־האדם אין לו מקום²¹
לחגית אחר־אשר: ואיש אחד מן־התלמידים אמר אליו²²
אדני הנחלילי ואלך בראשונה לקבר את־אבי: ויאמר²³
אליו ישוע לך אחרי־והנה למתים לקבר את־מתתם: וירד²⁴
אל־האניה וירדו אתו תלמידיו: והנה סער גדול היה²⁵
בים עראשר כמו הגלים את־האניה והוא ישן: ויגשו²⁶
אליו תלמידיו ויעירו אותו לאמר הישענו אדנינו אבהנו:
ויאמר אליהם קמני אמונה מה חרדים אדם ויקם²⁷
ויעזר ברוחות ובים ותרד המזג רבה: ויתמו²⁸
האנשים ויאמרו מי אפוא הוא אשר נס־הירחות והים
אליו ישמעון: ויהי כבואו אל־עבר הים אל־ארץ²⁹

(17) למלאות את אשר דבר ישעיהו הנביא
לאמר חליני הוא נשא ומכאבני סבלם. מרבית
מתי פה שאמר, "ורפא את כל־החולים למלאות וגו' חליני ונאשר",
נראה שמפרש מלת, "נשא" שנשא ולקח מאתו החליים אשר הוא
יסבול אותם וזהו, "ומכאבני סבלם" (נשא יתפרש לפעמים כמו
כל"א ונתפסראנטו), ולכן המתרגם כיוצא תרגם פה מלת נשא (suffer).
וכל ס"י נ"ג יסובב על המשיה כידוע.
(19) ויגש אליו אחד הסופרים וגו'. מתי דקדק
לספר אשר זה שדחה אותו שלא לילך עמו היה מן הסופרים.
השני שאמר אליו שילך אחריו היה מן התלמידים. ולקח בסוף
מי לא דקדק בזה ע"ש.
(28) ויפגשוהו שני אנשים וגו'. עמ"ש במדקס
ה' 2 בזה.

אל־כפר־נחום ויגש אליו שר־מאז אחד ויתקן־לו⁶
לאמר: אדני הגה נערי נפל למשכב בביתי והוא נכה
7 לאברים ומענה ערמאז: ויאמר ישוע אליו אבא
8 ורפאיתו: ויכן שר־המאז ואמר אדני נקלתי מאשר
9 תבא בצל קורתני רק דברתיא דבר ותרפא נערי: כי
אני איש אשר תחת ממשלה וגביש תחת ידי אנשי
צבא ואמרתי לזה לך והלך ולזה בוא ובא ולעבדי¹⁰
עשר־זאת ועשה: וישמע ישוע ויתמוה ויאמר אל־
התלכים אחריו אמר אזי לכם נס־ישראל לאי־¹¹
מצאתי אמונה רבה כזאת: ואני אמר לכם הבים יבאו
ממורח וממערב ויסבו עס־אברהם ויצחק ויעקב במלכות
12 והשמים: אבל בני המלכות המה יגרשו אל־השד
13 החיצון שם תהיה היללה וחרוק השנים: ויאמר ישוע
אל־שר־המאז לך ובאמונתך בן יהיה־לך ורפא נערו
14 בשעה ההיא: ויבא ישוע ביחה פפרוס וירא את־המזנו
15 ונפלת למשכב וחולת קדחת: ויגע בידה ותרם ממנה
16 המזנוח ותקם ותשרהם: ויהי לעת ערב ויבא אליו
הבים אחיו שדים ויגרש את־הירחות בדבר פיו וירפא

(11) ויסבו עס־אברהם וגו' כי שלם הבא נדמה
לסעודה בלשון החכמים כמאמר רבי עקיבא אבות פ"ג מ"ז, והכל
מתקן לסעודה, והרמב"ם כתב בהלכות תשובה פ"ח ה"ד, "וחכמים
קראו לה דרך משל לטובה ו' המתקנת לצדיקים סעודה וקורין לה
בכל מקום השכם הבא" כי ו' פסחים ק"כ ע"ב ובמפרשי
הרמב"ם שם.
(19) אל־ההשד החיצון. המשל הוא כמו שהצדיקים
יושבין ומסובין בויכח מלך ושם נרות הרבה ומבחיץ הוא השד
ואפלה.

וַיֹּאמֶר נִסְלַחְלֶךָ הַפֶּאֱתִיךְ אֲסִיֵּאמֶר קוֹם הַחֲלֵךְ; אַךְ⁶
 לִמְנָן תִּדְעוּן כִּי בְּדִרְאֵם יִשְׁלַח הַשְּׁלֶפֶן בְּאֶרֶץ לִסְלַח⁷
 לְהַטְאִים וַיֹּאמֶר אֶל־נִכְחָ הַאֲבִיִּים קוֹם שֶׁאֵת־מִמֶּנֶּךָ
 וּלְךָ־לְךָ אֶל־בֵּיתְךָ; וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ לְבֵיתוֹ; וְהַמָּוֶן הַזֶּה⁸
 הָאֵל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁכַּח וַאֲחֵד־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַן שְׁלֶפֶן בֹּחַ⁹
 לְבֹנֵי אוֹרִם; וַיְהִי בַעֲבוּר יֵשׁוּעַ מִשָּׁם וַיֵּרָא אִישׁ יֹשֵׁב¹⁰
 בְּבֵית־הַמִּבְטָח וּשְׁמוֹ מַתִּי וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵבַח אֲדֹרִי וַיָּקָם
 וַיֵּלֶךְ אַחֲרָיו; וַיְהִי בְּהִסָּבִי בְּבֵיתוֹ וְהָיָה מוֹכֵסֶם הַמָּאִים¹¹
 הָבִים בָּא וַיִּסְבּוּ עֲשִׂיֵּשׁוּעַ וְהַלְמִידָיו; וַיֵּרָא הַפְּרוֹשִׁים¹²
 וַיֹּאמְרוּ אֶל־הַלְמִידָיו מַדּוּעַ יֵאָכֵל רֵבֶכֶם עֲסִידִימֹכֶסֶם¹³
 וְהַמָּאִים; וַיִּשְׁמַע יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַחֻקִּים אֵינֶם¹⁴
 צְרִיכִים לְרִפְאָה כִּי אֲסִיד־הוֹלִים; וְאַתֶּם צָאוּ וּלְמַדּוּ מִזֶּה¹⁵
 הוּא שֶׁנֶּאֱמַר הִסֵּר הַפֶּצֵּי וְלֹא זָכָה כִּי לֹא־בִאֲתִי לְקַרְא
 אֶת־הַצְּרִיקִים כִּי אֲסִיד־הַמָּאִים (לְהַשׁוּבָה); וַיִּגְשׁוּ¹⁶

בְּבִיבִיור לִקְדָם ה' 31 ע"ש.
 (13) צָאוּ וּלְמַדּוּ מִזֶּה הוּא שֶׁנֶּאֱמַר חִסֵּר הַפֶּצֵּי
 וְגו' פ' שְׁהִכְתָּה חִפְצֵי הַעֲקָרִי הוּא עֲבוּרָה שֶׁבֶל פְּרִמִּיּוֹת וְלֹא
 מַעֲשִׂים חֲצוֹנִים שׂאִיִּם עִיקָרִים וּבְכֻלָּם שֶׁלֹא לְאֻכֹּל גֵּם מוֹכֵסִים
 וְהַמָּאִים וְלִכֵּן כִּי לְקִרְאָם לְחֻשׁוֹבָה אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לָהֶּן.

(9) וּשְׁמוֹ מַתִּי, וּבְמִרְקָס כ' 14 וְלִקְדָם ה' 27 סְפָרוֹ שִׁדְּהָ
 כֹּל הַמַּעֲשִׂי; הוּא בְּבֵית לִי הַמּוֹכֵס לִי בִן חֲלָפִי. וּמִפְּשִׁי הַנּוֹצֵרִים
 אֲמֹרִים כִּי מַתִּי נִקְרָא בְּשֵׁנִי שְׁמוֹת מַתִּי גַם לִי, וְאִלֵּם דִּעְתִּי כֹה
 כְּתִבְתִּי בְּסִי' י' כִּי הֵם שְׁנֵי חֲלָמִידִים שׁוֹנִים מַתִּי לְחֹדֶר וְלִי בִן חֲלָפִי
 לְחֹדֶר. וְעַם כֹּל זֶה מַתִּי וּמִרְקָס אֵינֶם מוֹתֵרִים בְּסִפּוּרֵיהֶם זֶה אֵת זֶה
 כִּי כֹאמֶת הַשְּׁאִלּוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת הָאֵלֶּה שִׁדְּהָ לְהַסְפִּירִים עִם יֵשׁוּעַ
 נִשְׁטוּ וְשִׁלְשׁוּ בְּבִירּוֹר פִּנּוּמִים רַבּוֹת. וְכֵן כְּתִבּוּ הַמְּפֹרָשִׁים עַל מַעֲשֵׂה
 גִּדּוּשׁ הַמִּתְחַרְטִים מִכֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׁמַתִּי מִרְקָס וְלִקְדָם יִסְפְּרוּהוּ בְּמִשְׁנֵת
 יֵשׁוּעַ הָאֲחֻרֹּנִת, וַיִּתֵּן כִּי יִסְפֵּר אוֹתוֹ בְּמִשְׁנֵתוֹ הָרִאשׁוֹנִת.

(12) הַחֻקִּים אֵינֶם צְרִיכִים לְרִפְאָה וְגו' נִתְבָּרֵר

הַגִּדּוּרִים וַיִּפְגְּשׁוּהוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים אֲחָיו שְׂרִים יֵצֵאִם
 מִבְּתֵי הַקְּבֻרוֹת וְהָיָה הַגּוֹנִים מֵאִד עַד אֲשֶׁר לֹא־יִכָּל²⁹
 אִישׁ לַעֲבֹר בְּדֶרֶךְ הַזֶּה; וְהָיָה הֵם צִנְקִים לְאִמֵּר מוֹדִי
 לָנוּ וְלָךְ יֵשׁוּעַ בְּיָהֳאֵלִיִּם הִבֵּאת הָלֵם לַעֲנוּתוֹ בִּלְאִי³⁰
 עֲתִי; וְשֵׁם עֶדֶר הַיּוֹרִים רַבִּים רַעִים הִרְחֹק מֵהֶם; וַיִּתְחַנְנוּ³¹
 אֵלָיו הַיֹּשְׁדִים לְאִמֵּר אֲסִיד־תִּגְרִשְׁנוּ תִּנְהֵל־לָנוּ לִבֹּחַ בְּעֶדֶר
 הַחֲזוּרִים; וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לָכוּ וַיֵּצְאוּ וַיִּבְאוּ בְּעֶדֶר הַחֲזוּרִים³²
 וְהָיָה הַשְּׁתַּעֲר כֹּל־עֶדֶר הַחֲזוּרִים מִן־הַמְּוֹרָד אֶל־הֵהָם³³
 וַיִּמְוֹתוּ בְּמִים; וַיִּנּוֹסוּ הָרַעִים וַיִּבְאוּ הַעִירָה וַיִּתְּנוּ אֶת־הַכֹּל³⁴
 וְהָיָה אֲשֶׁר נִעֲשֶׂה לְאֲחָיו הַיֹּשְׁדִים; וְהָיָה כֹּל־הַעֲרִי יֵצֵאֵה
 לְקִרְאָת יֵשׁוּעַ וּכְרֹאוֹתָם אֲתוֹ וּבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ לַעֲבֹר מִבְּתוֹלָם;

10.

9 2 וַיֵּרֶד בֹּאֲנִיה וַיַּעֲבֹר וַיִּבֹּא אֶל־עִירָו; וְהָיָה הֵם
 מִבִּיָּאִים אֵלָיו אִישׁ נֹכַח אֲבִרִים וְהָיָה מִשְׁכַּב עַל־הַמִּסְפָּה
 וַיְהִי בִּרְאוּת יֵשׁוּעַ אֶת־מַעֲמֹתָם וַיֹּאמֶר אֶל־נִכְחָ הַאֲבִרִים⁸
 חֻקְךָ כִּי נִסְלַחְתָּ לָךְ הַפֶּאֱתִיךָ; וְהָיָה אַנְשִׁים מִן־הַסּוּפְרִים⁴
 אֲמָרוּ בִּלְבָבָם מִדֶּרֶךְ הוּא; וַיֵּשׁוּעַ רָאָה אֶת־מַעֲשֵׂתָם⁶
 וַיֹּאמֶר לָמָּה חֲתַשְׁבוּ רֵעִה בִּלְבָבְכֶם; כִּי מִזֶּה הַיָּקָל

(32) וַיִּמְוֹתוּ בְּמִים, מִזֶּה שְׂרִים יֵשׁוּעַ לְבַעֲלִי הַחֲזוּרִים הָיָה
 נִתּוּל כֹּהֵל הוּא בַּעֲבוּר שְׁתֵּכְרוּ עַל הַדִּין שֶׁאֲמָרוּ לְגִדּוּל חֲזוּרִים בְּאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל כְּמִכּוֹאֲרִי כְּמִשְׁנֵת בְּכֹה קָמָא ע"ב ע"ש.

10.
 (1) וַיִּבְכֵּא אֶל־עִירָו, ע' בְּמִרְקָס כ' וְהָרָאָה שְׁהִכְתָּה פֶּה
 לְכַפֵּר נַחֲם שֶׁכֶּבֶר הַשְּׁתִּיק יִרְחַתוּ לָשֵׁם כְּמ"ש לְמַעַל ד' 18 ע"ש.

האשה מן-השעה ההיא: ויבא ישוע אל-בית השר וירא²³
את המהללים בחלילים ואזרחים הוֹמֵה ויאמר: סורו²⁴
מפה כי לא מתה הילדה אך ישנה היא וישתכן²⁵ לו:
ויהי כאשר הוציאו את-הגם משם ויבא הכיתה ויאתו²⁶
בדה והקם הנערה: וחצא השמועה הזאת בכל-הארץ²⁷
ההיא: ויעבר ישוע משם וילכו אחריו עמי אנשים²⁸
ערים וחמה צעקים ואמרו חנו כן-ידוד: וכבואו²⁹
הכיתה נגשו אליו העורים ויאמר אליהם ישוע
המאמינים אתם כי ישלאל ידי לעשות זאת ויאמרו³⁰
אליו הן אדוני: ויגע בעיניהם ויאמר יהי לכם³¹
כאמונתכם: ותפקנה עיניהם ויגידו³² ישוע ויאמר³³
הוא פִּירְיוֹע לאיש: חמה בצאתם השמינו את-שמענו³⁴
בכל-הארץ ההיא: חמה יצאו והנה הביאו³⁵
אליו איש אלם אחיו שר: ויגיש את-השר מעלם לא-³⁶
החל לדבר וחמה המן האנשים ויאמרו מעלם לא-
נראתה כזאת בישראל: והפורשים אמרו על-ידי שר³⁷
השרים מנרש הוא את השרים: ויסב ישוע בכל-הערים³⁸
והכפרים וילמד בכנסיותיהם ויבשר בשורת המלכות³⁹
וירפא כל-מחלה וכל-מרה בעם: ובראותו את-הדמונים⁴⁰
נכמרו רחמי עליהם כי הם מחעלפים ונרחים כצאן⁴¹
אשר אינלדם רעה: אז ידבר לחלמידיו ויאמר רב⁴²
הקציר והפעלים מעשים: לכן התחננו אל-בעל הקציר⁴³
לשלח פעלים לקצירו:

י.

ויקרא אליו את-שנים עשר תלמידיו ויתן להם שלמן⁴⁴¹⁰
על-דורות השפואה לגרשם ולרפוא כל-חלי וכל-מרה:
ואלה שמות שנים עשר השליחים הראשון שמעון הנקרא⁴⁵²

אליו תלמידו יוחנן ויאמרו מדוע אהנו והפרושים צמים¹⁶
הרבה ותלמידיו אינם צמים: ויאמר אליהם ישוע אך
יוכלו בני ההפא להתאבל בעיר החתן עמום הזה וימום¹⁷
באם וילקח מאתם הרהן ואז יצמו: אין אדם משים
מפליט¹⁸ הרשה על-שמלה בלה כי יתקן מפליט מן-
השמלה והרע הקרעיה: ואין נותנים יין חדש בבארות
בלים פִּירְיוֹעו הגארות: והיין ישפך והגארות יאבדו¹⁹
אבל נותנים את-היין החדש בבארות החדשים ושניהם
יחדיו ישמרו: ויהי הוא מדבר אליהם את-הדברים²⁰
האלה והנה אחד השרים בא וישתחולל ויאמר עתה²¹
זה מתה בתי באנא ושים את-ידיך עליה ותחיה: ויָסָם²²
ישוע וילך אחריו הוא ותלמידיו: והנה אשה ובת הם²³
שתיים עשרה שנה נגשו מאחוריו ונגע בכנף בנו: כי²⁴
אמרה בלבה רק אס-אנע בכבדו אושעי: ויפן ישוע וירא²⁵
אותה ויאמר הוֹכִין בתי אמונתך הושיעה לך והושע

(16) אין אדם משים מפליט וגו' ע' ביאר זה בלוקס
ה' 86 באור.

(18) עתה זה מתה בתי פ' הלפת למות. ע"כ רפא אותה.

(20) ותגע בכנף בנו, צ"ל בציצית בנו (כהשתקפו
של דעלמט הראשונה) וכן הוא בס' כ"ג 5, "ציציותה" (וכן כתב
שורליץ ועוד אחרים). כי אז הלכו הדורות במלכות עם ציצית
לענין רואים ולא כמו עתה שמחביאים בגדי הציצית. וכמו שנראה
בהלמוד הנשני כי ע"א במעשה דר' ברוקא "חזוהא בהווא נברא
דלא רמי תכילתא בגליפא" ע"ש וכן ברומה לזה.

(23) המהללים בחלילים, כן היה המנהג בישראל
בזמני קדם לחקוע בחלילים ובשופרות כאשר היה מת באיזה בית.
כמו שמצינו במס' בבא מציעא נ"ט ע"ב ופסק שפרא מבני רבן
גמליאל דשכיבי. וכן במועד קטן כ"ז ע"ב שכן היה המנהג בדרומתא.
ומייער כתב שכן היה המנהג גם אצל הרומיים והיוונים.

הרשו מי הוא הנון לזה בתוכה ושם שבו עד צאתכם;
 ובכואכם אלהיבית שאלוהיו לשלום: והיה אסדרון¹²
 הבית יבוא עליו שלומכם ואם איננו הנון שלומכם
 אליכם ישוב: וכל אשר לא יקבל אתכם ולא ישמע¹⁴
 לדברכם ויצאתם מן הבית ההוא ומה העיר ההיא ומה
 את-עפר הגלים: אמן אמר אני לכם כי יקל לארץ¹⁵
 סדום וצמרה ביום הדין מן העיר ההיא: הנה אנכי שלח¹⁶
 אתכם כשלח כבשים בין זאבים לכן היו ערומים כנחשים
 והמזמים כזנבים: והשמור לכם מבני האדם כי ימסרו¹⁷
 אתכם לסנהדריות ויכו אתכם בשוטם כמסותותיהם:
 ולפני משפלים ומלכים תובאו למעני לעדות להם ולגוים:¹⁸
 וכי ימסרו אתכם אל-הצאני איך תדברו ומה תדברו¹⁹
 כי יתן לכם בשעת ההיא את אשר תדברון: כי לא²⁰
 אתם הם המדברים כי רוח אביכם הוא המדבר בפיכם:
 ואח ימסר את-האחי למות ואב ימסר את-בנו וקמו²¹
 בנים באבותם וימיתו אותם: והייתם שנואים לכל-אדם²²
 למען שמי והמחבה עד-עת קץ היא וישע: ואם ירדפו²³
 אתכם בעיר אחת נסו לעיר אחרת כי אמן אמר אני
 לכם לא תכלו לעבר ערי ישראל עד כייבוא בן-

(14) ונערתם את-עפר הגל'כם. במרקס ו' ולוקס

ט' חספו מלות "לעות להם" וז"ה בלוקס י' 11 שדכונה בזה
 לראות כי לא לקחו מהם דבר ואף את העפר מחזירים ואין ביניהם
 שום חבור וקשור כלל. וע"ז יסובב "לעדות להם".

(23) לא תכלו לעבור ערי ישראל עד כייבוא

בן-האדם. ט' בס' ט"ז 27 שדכונה בבוא פגם שנית. מלת
 "לעבור" נוסף בהתחלת דעלימט. והוא בצורתן. ולהבין זאת ט' מ"ט
 בס' כ"ד 29 בזה.

3 פמרום ואנרי אחי יעקב בן-זכרי ויהונן אחיו: פילפוס
 וברתלמי תומא ונתי המוכם יעקב בן-חלפי וכלבי
 4 המכנה תדי: שמעון הכני ויהודה איש-קריות הוא
 5 המסר אחיו: את-ישנים העשר האלה שלח ישוע ויצו
 אתם לאמר אל-דרך הנוים אל-תלכו ואל-עיר השמחונים
 6 אל-הבוא: לכו אל-הצאן האבדות אשר לבית ישראל:
 7 וכלבתכם קראו לאמר מלכות השמים קרבה לכם:
 8 רפא את החולים מהיו את המצורעם הקמו את
 9 המתים ואת השדים גרשו חנם לקחתם חנם תחננו: לא
 10 תתקו וזה ולא כסף ולא נחשת בהגוריתם: ולא
 תרמיל לדרך ולא שתי כחנות ולא נעלים ולא מטה כי-
 11 הראוי לפעל די מחיתו: וכד-יעיר וכפר אשר תבאו שמה

(3) ולבי (הלמיד צ"ל בסגול לפי הנונית) המכונה תדי.
 ובמקום ג' 18 תדי לבר. ובלוקס י' 16 ובמעשי השליחים א' 18:
 "יהודה של יעקב" (בנונית ט"ז) כי תדי (פאדאייא בינונית) מטם
 "תודי" וכי יהודים קראו אותו "תודה" מנהגין מ"ג ע"א.
 והשם תודה משם "יהודה" הוא כעבור כי משם אחד להם הוא
 מושג הנומיה. ולפי דעת יהודה השליח הזה נטר ביוחן י"ד 22.
 והוא הכותב "האגרת של יהודה" ואמר שם מפורש שהוא אחי יעקב
 בן חלפי כי יעקב היה הגדול שבשליחים. וכן בלוקס שאמר "של
 יעקב" פ"י: אחי יעקב (כמו שדעתניק דעלימט בהתחלת השנה וכן
 רייכהאדרי). וכן גם בן דעתי כי השם "לבי" (לעכאייא בינונית)
 נחמה משם "לוי" (וכמו בינונית "הודי" ד"אבד" Agē. ע' שירליין)
 והוא לוי בן חלפי הנזכר במרקס כ' 14 ולוקס ז' 27 (כי היהודים
 או החליפו את שמותם לשמות יוניות) והיה אחיו של יעקב בן חלפי
 הנזיל. וע"ז הוכיחו אותו מתי ומרקס בחד עם יעקב בן חלפי.
 ואף לוקס הוכיחו בשם "יהודה" לבסוף בעבור שדיה הקטן
 שבשליחים ולא חשב עצמו לשליח בעבור ענותו הגדולה כנ"ל.
 ולדעתני כתב מתי בלשון עברי "ולבי המכונה תודה".

לא באתי להטיל שלום כי אסחריב: כי באתי להפריד³⁵
 בין איש ואביו ובין בת ואמה ובין כלל וחמותה: ואיביו³⁶
 איש אנשי ביתו: האב את-אביו ואת-אמו יתור ממני³⁷
 אנו כרי לי והאב את-בנו ובתו יתור ממני אני כרי³⁸
 לי: ואשר לא-יקח את-צלומו והלך אחרי אני כרי³⁹
 לי: המצא את-נפשו יאבדנה והמאבד את-נפשו למצוני⁴⁰
 הוא ימצאנה: המקבל אתכם אותי הוא מקבל והמקבל⁴¹
 אותי הוא מקבל את אשר שלחתי: המקבל נביא לשם⁴²
 נביא שבר נביא יקח והמקבל צדיק לשם צדיק שבר⁴³
 צדיק יקח: והמשקה את-האחד הקטנים האלה רק⁴⁴
 כוס מים קרים לשם תלמיד אמן אמר אני לכם כי לא-
 יאבד שכרו:

41 לשם נביא. פי' כעבור שהוא נביא. פי' לשון התלמוד.

42 "תורה לשמה", "לשם מצוה", וכו'. **שבר נביא, שבר**
צדיק יקח. ואף כי כל המאמנים מוונים לחיי השלום הבא.
 על כל זה יש מדרגות ומעלות גם שם כמו אצל המלאכים, ובני
 שאמרו גם בתלמוד בבא בתרא ע"ה ע"ה: כל אחד ואחד עושה לו
 הקביה חופה לפי כבודו כי וכן בשבת ק"ב ע"ב: כל צדיק וצדיק
 טושים לו מדור לפי כבודו כי. וכן בדניאל י"ב: רבים מישיגי
 ארמית-עפר יקצו אלה לחיי עולם וגי' והמשכילים יודו כי כבוד
 הרקיע ומצדיקי הרבים כסוככים לעולם ועד. הנה שיש חילוק בין
 מצדיקי הרבים לצדיקים פשוטים. על דרך שאמר ישוע לתלמידיו
 (מתי י"ט 28): השבו מלשנים עשר כסאות וגו'. ועל כן נמצא
 למעלה בס' ה' 19 ולהלן י"א 11: "הקמין" במלכות השמים (היינו
 במלכות המשיח) כי יש גדול וקטן גם שם, וכן נמצא בלוקס
 י"ט 17: היה שליט על-עשר ערים. היה שליט על-חמש ערים.
 וע' כי קריית-חיים ט' 6: הורע בצמצום יקצור בצמצום וגו'. וכן
 אפס' י' 8: כל-דבר אשר יעשה האדם ישלמו לו אדונו. וכן א'
 סמונת' י' 18: ויעשירו במעשים טובים וגי' ויאצרו להם אוצר
 ליסוד טוב לעתיד לבא למען ישינו את-חיי האמת. ואל הנגמרים י' 9:
 ואנחנו אל-לעלאה בעשות הטוב כי נקצור בעתו וגו'. וכו'. הרבה.

24 האדם: אין תלמיד נעלה על-רבו ועבר על-אדניו:
 25 ריו תלמיד להיות כרבו ולעבר להיות כאדניו אם-
 26 לבעל הבית קראו בעל-זכול אף כי-לא-נאשי ביתו: על-
 כן לא תוראו מפניהם כי אין דבר מכסה אשר לא יגלה²⁷
 ואין נעלם אשר לא ידע: את אשר אני אמר לכם
 בחשך הכרי באור ואשר ילחש לאוניהם השמיעו מעל²⁸
 הגנות: ואל-תיראו מן-היהרגים את-היהרג ואת-ההגפש
 לא-יזכרו לחרג אך תיראו את אשר-יוכל לאבד גם את-²⁹
 הנפש גם את-הגוף כיהרגם: הלא תמכרתם שתי צפרים
 באמר ואתה מזה לא תפול ארצה מבעלדי אביכם:
 30 81 ואתם גם-שעירות ראשכם נמנות כל: לכן אל-תיראו⁸²
 הנה יקרתם מצפרים רבות: הן כל-אשר יודה כי לפני
 33 האדם אודה-בו גמלאני לפני אבי שבשמים: ואשר
 יכהש כי לפני האדם אכהש-בו גמלאני לפני אבי
 34 ישבשמים: אל-תחשבו כי באתי להטיל שלום בארץ

25 אסלבעל הבית קראו בעל-זכול. להלן

י"ב 24, י"ט. וכן י"ב למעלה ט' 30, "שר השדים".

34

למעלה ט' 6. ודבריו יזכרו לפי מה שאמר הנביא מלאכי בסופו:
 "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והישב לב-אבות
 מלכיהם וכל בנים על-אבותם פריאבא והבית את-הארץ חרם". כי
 ביות המשיח היא חשיב את הארץ לחרם כי איש מאביו יפרו
 לדעות שונות. ואליה הוא יתחן המטבל בא לעשות עם מתוקן לו
 (כמ"ש בלוקס) והעד על המשיח ואשר שמעו לו מצאו שלום
 גם בכיתם כאשר כל בני הבית שמעו לדבריו והאמני כדם:
 "והישב לב אבות על בנים". וכן אמרו במשנה עריות כסופה:
 "אליה בא לעשות שלום בעולם". ונחנקו שם המפרשים. מהו
 השלום שיעשה בעולם? אבל לפי תיג' יובן כי הבית ששמע ליהונן
 מצא שלום בין אבות לבנים. ובהו הסרה שאלת בעל חוק
 אמות. ע"ה.

דרך לפניך: אמן אמר אני לכם לא קם בילדי אשר יי
גדול מוחנן הממביל והקמן במלכות השמים יגדל
ממני: ומימי יוחנן הממביל ועדיהנה מלכות השמים יג

בספר "מאמר עינים" כ"ט. וכפי הנראה היה כתוב בן בנוסח הארמי.
ויכול להיות כי בא השמות הוה מן החילוף עם הכתוב הדומה לו
(שמות כ"ג 20): הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמור בדרך וגו'.
אך המבשרים לא רצו לשנות מן ההשתקה המפורסמת. אך כי ידעו
הנכם הנבירי (והנראה שאמר בלוקס א' 76, "לפי ה' הלך לפנות
אזרחי") וכמו שכתבתי להלן בבואי למעשי השליחים יז 14
ע"ש באורך.

(12) ומימי יוחנן הממביל ועדיהנה מלכות
השמים נתפשטה בחוקה והתפשטים גוילים אותה.

כו הוא בדקדוק לפי הווייתו. ולדעתו כתב מתי בלישן השגנה שהיה
נחוג או (עברי וארמי מעורב): מלכות השמים נאסח והמאמנים
נחוגים אותה, ומה יצא על נכון תרגום דווי. יי"א שיכיון על המאמנים
שנחפשים מלכות המשיח להיות בלכס ברוחניות בחוקה. והמתחזקים
יחמפזו לעצמם למען תפסול בלכס. אבל לדעתי פירושה אנו אמת.
כי מלת "βουλεύω" ביונית כמו "נאסח" בעברית הוא תמיד נגד רצון
הנאס במ"ש שירליין. וכן מלת ἀπαρτίζω (הארפאזיסון) (גוילים)
אין נכון לפירושו זה. ומה זה "עדיהנה"? הלא בן הוא יהיה
לשולח. ובלוקס ט"ו 18 העתיק דעליש: "התורה והנביאים עדיהנחן
ומן: והלא בשורת מלכות האלהים", מלת "הלאה" ליתא ביונית
כלל. ועל כן נראה לי כי הכוונה פה על הכהנים ומלכתי בית הורדוס אשר
המה "מלכות השמים" (היינו המלוכה על ישראל בנושמות ששייכה
אל האלהים שבשמים) מימי יוחנן הממביל (שכתבשרה מלכות
האלהים במשיח) ועד עתה תפסם בחוקה (באונס) לעצמם וגוילים
אותה. שהיא בנוולה בידם ולא בצדק. כי המלוכה על ישראל גם
בנושמות שייכה לאלהים. היינו למשיח. שהוא בן האלהים והורש.
ועי מתי כ"א 88 בשנן הכורמים והורש. וכן אמר (יודן 6): "כל
אשר בא לפני נביים ופריצים הוי' וגו'. ובה באמת לירושלים בחר
מלך ישראל. כידוע. ובלוקס שם ט"ו 16 שהעתיק דעליש: וכל-
איש ביד חוקה יבוא בה. הכוונה ג' ב: כל איש הבא להשתתף על

י"א.

11 יהיה ככלות ישוע לצות את-ישנים עשר תלמידיו
2 וילך משם ללמד ולקרא בצריהם: ויוחנן שמע בבית
הסדר את-מעשי המשיח וישלח א' שנים מתלמידיו:
3 ויאמר אליו האתה הוא הבא אסתרחה לאחרי: ויען
4 ישוע ויאמר להם לכו הנדיו ליוחנן אזהרש שמעתם
5 ואת-אשר ראיתם: עוררים האים ופסחים מדלכים
6 מצרעים מסדרים וחרשים שומעים ומתים קמים
7 ועניים מתבשרים: ואשרי האיש אשר לא יכשל ב:י
8 והמה הלכו וישוע החל לדבר אליהמן העם על-אדות
9 יוחנן ויאמר מזהה יצאם המזהבה לראות הקנה
10 אשר יעצ ברוח: או מהיה יצאם לראות האיש
11 לבוש בגדי עדנים הנה הלכשים עדנים בבתי המלכים
12 והמה: ועתה מהיה יצאם לראות אם לראות איש
13 ונביא אכן אמר אני לכם אף-גדול הוא מנביא: כי
14 זה הוא אשר כתוב עליו הנני שלח מלאכי לפניך ופנה

י"א.

(3) האתה הוא הבא, עיך בלוקס י' 19 כישוב הסתירה
בן מתי ג' ויוחנן א', ולא בדברי המוטעם לאמר כי יוחנן נפל היו
בספק. ע"ש. ובנין דברי שם כתב אלי הפרופסאר פרנץ דעליש
במכתבו אלי לשור קישור ברוסא.

(10) הנני שולח מלאכי לפניך ופנה הרכך
לפניך. בן העוסק ג' כ במרקס ולוקס. ובנוסח שלנו בעברית וכן
בתרגום השבעים הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני. והישוב האמת:
בעתים כאלה הוא כי ביר המון היהודים היה או הנניך בארמית
וילא בעברית אשר היה שמור רק בירושלים ואולי זה הוא ספר
נורה הנביר במשנה מועד קמן פ"ג מ"ד ע"ש. כמו שהוכיח האדוני.

י"א, ב' ביר תלמידיו.

אז החל לחוכח הצרים אשר-רב גבורותיו נעשו²⁰
 בחוכן ולא שבו: איך לך כורין איך לך בית-צידה כי²¹
 הגבורות אשר נעשו בקרבן לך בצור ובצידון נעשו
 הלא-כבר שבו בשן ואפר: אבל איך אמר לכם כי²²
 ביום הדין יקל לצור וצידון מכס: זאת כפרי-החום²³
 המרוממה עד-השמים עד-שואל תורדו כי הגבורות
 אשר נעשו בחוכך לך בסדרם נעשו כי עתה עמדה על-תלה²⁴
 עד-היום הוה: אבל איך אמר לכם כי ביום הדין יקל²⁵
 לארצות סדום ממך: בעת ההיא ענה ישוע ואמר אודך אבי²⁶
 אדון השמים והארץ כי הסתרת את-אלה מן-החכמים
 והנבונים וגיליתם לעללים: הן אבי כי הן הית רצון²⁷
 לפניך: הכל נמסר-לי מאת אבי ואין מכיר את-הבן²⁸
 בלתי האב ואין מכיר את-האב בלתי הבן ואשר יחפץ²⁹
 הבן לגלות לו: פנו אלי כל-העמלים והמפזנים ואני³⁰
 אגיד להם: קבלו עליכם את-עלי ולמדו ממני כי-עני
 ושפל רוח אנכי ומצאו מרנוע לנפשתיכם: כי עלי נעים³¹
 וקל משאי:

הנא' ה' 14: "ונצק קדש" שיראה לכל כי צדק הוא. היות שהחכמה
 היא צדקת בבניה. היות יוחנן וישוע שוה לא אוכל ולא שותה וזה
 אוכל ושותה כי הכל מה שעושים הוא לפי חכמת אלהים שבקרבם
 (ויש גורסים: "במעשיה").

והנבונים וגו' נתבאר להלן בביאור רומיים י"א 7 ט"ט.

כי עלי נעים וקל משאי: אין הכוונה שיקל מן
 התורה. שהלא כבר אמר במתי ה' 17, לא באתי להפרי' וצוה
 שם להרבות צדקתם מעדקת הפרושים. אך הכוונה פה לתן
 טעם על מ"ש בפסוק הקודם, "קבלו עליכם את-עלי ולמדו ממני".

ט' 23, י"א לא הרוממי.

¹³ ונתפשה בחוקה והתפשים גולים אתה: כי כל-הגויאים
¹⁴ והתורה עד-יוחנן נבאו: ואם-תרחצו: לקבל הנה הוא
¹⁵ אליו העתיד לבוא: מי אשר אונים לו לשמע ישמע:
¹⁶ ואלי-מי אדמה את-הדור הזה דומה הוא לילדים
¹⁷ הישיבים בשוקים וקראים לחברהם לאמר: הללו לכם
 בחללים ולא רקחתם קונו לכם קונה ולא ספרתם:
¹⁸ כי-בא-יוחנן והוא לא אכל ולא שתה ואתם אתם אשר שרש
¹⁹ ויבא בן האדם אכל ושתה ואתם אתם אשר שרש וזלל
 וסבא ואתם מוכסים ואתם אתם ואתם אתם ואתם אתם:

ישראל וירושלים. הוא בא שלא בצדק ומשפט רק כאונם וכיד חזקה.
 וכיון בזה על הכהנים שרצו להשתורר על ישראל שלא בצדק כי
 המשרה שייכת לאלהים ע"י משיחו ישוע מימי יוחנן.

כי כל-הנביאים והתורה עד-יוחנן נבאו,
 פ"י: כל הנבואות של ביאת המשיח הן נמשכים עד יוחנן — ועל כן
 מלאכי הנביא האחרון סיים דבריו: הנה אנכי שולח את אליהו
 ונני ונני יוחנן. ועד ונני היו בתור נבואות ומאו נתמשרה מלכות
 האלהים כנ"ל והנבואות החלו לצאת אל הפעל. והוא על דרך
 הכתוב בנביא מ' 24: ולתתם חזון ונביא ופ' הא"ע שיצא החזיונות
 אל הפעל.

הנה הוא אליו העתיד לבא כמ"ש בלוקס
 א' 17: והוא ילך לפני ברוח אלהיו ובנבחרתו ונ' ועמ"ש ביוחנן
 א' 21 בות.

הללו לכם בחללים וגו' כען זה משל
 במתורדו ק"צ פ"א "ביאמרי אינשי בכי ליה למאן דלא ידע היכי
 למאן דלא ידע וזי ליה למאן דלא ידע בין טוב לביש" (לפי גרסת
 רש"ל) וע"ש בפ' רש"י.

ונצדקה החכמה בבניה פ"י "אכל" (הי"י) בבניה
 הוא לפעמים כמו "אכל" ומלך "מלך" וזוהי היא לפי סדר לשון העברי.
 כמו שאמרו המפרשים בכמה מקומות) החכמה נצדקה בבניה (ע"ד

ט' 23, י"א במעשיה.

במקדש ואין להם עון; ואני אמר לכם כי ישיפה גדול⁶
מן המקדש; וכל ידעתם מה יהיה שנאמר חסד חפצתי⁷
ולא זבח ולא הרשעתם את הנקום; כי כיהאדם הוא⁸

כי הכהנים מחללים את השבת גם בעבור מדרת המקדש כמבואר
בבב' פסחים בסדר קרבן פסח ע"ש.

(7) חסד חפצתי ולא זבח, עמ"ש למעלה ט' 13
בפרושי שהכוונה שהקב"ה חפץ בעיקר עבודה שכלל פנימית ולא
משגשג חיצוניים שהם רק מפלים. ואין כוונת חז"ל להחזיר חילול
שבת (כדעת החונים) אלא הכוונה כי זה חשוב יותר אצל הקב"ה.
ולכן זה דוחה את זה. וכן הנביא הושע בכתוב זה (הושע ו' 6) לא
כיון בזה לבטל הקרבתה, אך כי העבודה שכלל הפנימית יותר
חשובה. וכמו שאומר שם, "ודעת אלהים מעולות".

(8) כי כיהאדם הוא גספארן השבת, הוא

משם למעשה החלמדיים. ולא היתה כוונתו בעבור החלבושות
בו דבר ה' (הלאנאס) ובכוחו לבטל השבת. כי מזה לא דברו מתי
מרקם ולוקם כלל כנ"ל בפסוק 5, גם יקשה שהוא אמר בעצמו
למעלה ה' 17: לא באני להפך החזרה וגו', אך כוונתו פה כיאר
בעצמו במרקם ב': ויאמר אלהים השבת נעשה בעבור האדם (למען
יוח עבדך ואמך וגו' דברים ה' 14 בעשרת הדברות) ולא האדם
בעבור השבת (ולכן בן האדם הוא אדם גם לשבת, והכוונה
על כי האדם גדול הוא מן השבת, שהשבת נעשה בעבורו, לכן
בן האדם הוא בעצמו שקרא עצמו חמיר בן אדם) הוא אדם השבת
שהוא הוא המשיח מבחר מין האנושי, והוא גדול מכל האדם אשר
על פני האדמה ומלך על כולם.

היונים שונאי תורת משה עוד מימי מלחמת ההשמונאים (וכן
כתב גאנדרט כי היונים הביטו בדברי ישוע רק ההנהגות לדת
משה, וכל הראיות שלהם הם כמין אשר חרפו רוח) ברו מלבם

(9) המאמר הזה נמצא נזכר במס' יומא פ"ה ע"ב: ר' יוחנן בן יוסף אמר כי
קשה היה לבטל מדרת בידכם ולא אדם מסורים בידה. ומה ראיה שפיקח
נפש (כפנות נשמות) דוחה את השבת. אבל לדעת ישוע אין בלא פיקוח נפש
מותר לחלל כמ"ש במרקם ג' ע"ש. ובמיניו אלה גם הותרים הפאים בשבת אף
חללים קטנים ועמים במרקם ג' נזכר רי"ב לעונותיהם.

יב.

12 בעת ההוא עבר ישוע בין הקמה ביום השבת
והחלמדיין העמו ויחלו לקחת מלילת ויאכלו; ויהיו²
הפרושים ויאמרו לו הנה חלמדיין עשים את אשר³
לא יעשה בשבת; ויאמר אלהים הלא קראתם את⁴
אשר עשה ה' כאשר רעב הוא ויאנשו; אשר בא⁵
אליבית האלהים ויאכל אתהלים הפנים אשר אינו
מתר לו ולאנשו לאכל רק לכהנים לכהן; והלא⁶
קראתם בתורה כי בשבתות יחללו הכהנים אתהשבת.

ואמר בהתנגדות דרך למורו אל הפרושים אשר הם אמרו (כתובות
ק"ג ע"ב) "נחוג נשיאותך ברמה וזרוק מזה בתלמידים" (הרמב"ם
באבות: ספ"ד העתיף "מורא"), ואלם הוא בדרך למורו ענו ושפל
רוח ואינו מפיל עול כבוד על התלמידים כמה שנוגע לעצמו, אבל
כמה שנוגע לאלהים החמיר יותר כנ"ל במתי ה'.

יב.

(3) דווא ואנשויו, נחבאר במרקם ב' ע"ש.

(5) והלא קראתם בתורה וגו'. הוא נמשך עם
הקודם לזה ביהו, ליישב הקושי שהוא יכולין לעוב וללך אל
העיר לאכול, וע"כ אמר בפסוק 6, "כי ישיפה גדול מן המקדש".
היינו בעבורי, שלא לעוב, מותר לחלל את השבת ולשקוט הרעבון
בקמוף מלילות. ומה שאמר שהוא גדול מן המקדש, כיון למ"ש
יוחנן ב' 19 כי גיית המשיח הוא הכול האלהים ואומר פה שהיכול
משלה יותר מכול המקדש, היינו השראת השכינה בטופ גדולה
מהשראת השכינה במקדש. ואף כי מתי מרקם ולוקם לא דברו
כלל מענין אלהות המשיח היינו מענין החלבושות דבר ה' (לאנאס)
בו, אולם גם ע"י שפעת רוח הקדש לפי האנושות שלו היה גדול
מן המקדש, וכמ"ש יוחנן ג' 19: כילא במרה נותן אלהים את הדרתו.
ויש ששאלו על ראייתו פה, כי הכהנים במקדש מחללים את השבת.
הלא הם מחללים בעבור הקרבתות לאלהים. והוא לא אמר שהוא
אלהים (כפנות החונים), רק שהוא גדול מן המקדש. התירוץ הוא

אליהם ה'יש בכם אדם אשר-ל' כבש אחד ונפל כבור
בשבת ולא-יחזיק בו ויעלו: ומה-יקר אדם מ'דכבש¹²
לכן מ'תר לעשות מוכה בשבת: ויאמר א-דיאיש פשט¹³
אחיר'ך ויפשט אותה ותרפא ותשב כיר' האחרת:
ויצאו הפרושים ויהיעצו עליו לאבדו: וידע ישוע¹⁴
ויסר משם וילך אחרי' המון עם רב וירפאם כלם:
ויעזר כם ויצא עליהם שלא י'לדו: למלאה את אשר¹⁵
דבר ישעיו הנביא לאמר: הן עבדי בחרתי בו ידידי¹⁶
הצחה נפשי נתתי רוחי עליו משפט לנזים ויצא: לא¹⁷
יעצק ולא ישא ולא י'שמע בחוץ קולו: קנה רצון לא¹⁸
ישבור ופשתה כרה לא יכבנה עדי-יצא לנצח משפט:
ולשמו נזים י'חלו: אז הוכא אליו איש עיר ואלם¹⁹
²¹

”בור” במשנה בבא בתרא ע”ב ע”ב: מבר בור, מבר מים, וכן
בשורבין ק”ב ע”ב ע”ש ברש”י שבת, ”בור” כמו, ”באר”, וכבר נפסק
בשלחן ערוך אורח חיים סי’ שיה סנה’ י”ש שמוחר להעלות והוא
מן החלמוד שבת קכ”ד ע”א וקכ”ה ע”ב ע”ש.
¹⁴ ויצאו הפרושים ויהיעצו עליו לאבדו,
כי לדעתם, ”הטור” על דברי חכמים חייב מיתה, ועמ”ש בהשקפה
לביתור יוחנן י”ח 19 באורך בזה, וכוונתו היו מבית שמאי העוים
כמ”ש בהשקפה ללוקס כ”ג.

¹⁷ למלאות וגו’, הוא בישיבה מ”ב בשיעור קצת, כי
מתי לפי הנראה כתב לפי זכרוננו, וביתור הכתוב כרתת החרגים
יוחנן וכן אזה חכמי ישראל (עי’ מצ”ד) על המשנה, וכן בפסיקתא
פרשת קמץ אורי, והם לפי פשוטו שיסובב על עם ישראל, הנה
כאשר נאמר על אזה עם שימשול בארץ הלא הכונה על ידי מלכם
בראשם, ועי’ במעשי השליחים א’ 6: התשוב וגו’ אהרמלכיה לישראל,
ובספר דברי ישוע שם הנוסח: והשוב אהרמלכות ישראל.

²¹ ולשמו נזים י'חלו, כן הנוסח ג”כ בחזית השבעים,
שכן היה כתוב בחרגים הארמי כמו שכתבתי בס”י א’ פסוק 10 על
עוננים כאלה, או שנשתנה ע”י הנזים האחרונים.

וגם - אדון השבת: ויעבר משם אל - בית - הכנסת⁹
¹⁰ שלדם: והגדושים איש וידו יבשה וישאלוהו המוחר
¹¹ לרפא בשבת למצו ימצאו עליו עלילת דברים: ויאמר

מאמרים בשמו של המשיח שכיכל גם את השבת ומספרים כי, ”פנים
אחת ראה ישוע איש עושה מלאכה בשבת ויאמר אליו: ”כן אדם, אם
הק’ יודע”מה אתה עושה, אשריך, ואם לא, אדור אתה ועובר עבירה
הק’.” וה’ שקר בדיו כי בחיי ישוע לא בטלה התורה כלל (כי
לא בא להפך התורה במתי ה’ 17) ולא הביא עור הצדקה שלימד
פולס אחרי מות המשיח בדמיו הנשפך בעריו (רומיים
ג’ 24, 25, ה’ 9). וגם הברית החדשה היא בדמיו הנשפך מתי כ”ג 28
ובעבריים ט’ 17 אומר: כי רק כמות המת תכין ויחיתו ואין לה תקף
בחי הנותן ע”ש, והנצרים שונאי התורה כימנו אלה הסיפו פשע
והעתיקו זאת ללשון הקדש ליתן את ישוע לבז ולחרפה בעיני
ישראל מחזיקי תורת משה ומקנאים לה, ומה שמביאים ראיות
מה שרופא חולים בשבת, מהו ענינה מראות אשר ישוע נתן תמיד
טעם למעשיו כמו לחל בפסוק 11: 12: ומה-יקר האדם מ’דכבש
לכן מותר לעשות מוכה בשבת, וכן במרקס 4 אומר שמוחר
בשבת להיטיב כמו להציל נפש, וכיון לדעת הפרושים כי רק
להציל נפש בסכנות נפשות מותר לרפא, ולדבריו אף להיטיב בלא
סכנות נפשות, ובביאורי שם הראיתי מן החלמוד והפוסקים כי
האסור לרפאות בשבת היה רק מדרכו, וירה שמא ישחקו
בממנים, ולא מן התורה, והוא עמד תמיד נגד גזירות הפרושים
כידוע, אבל לא ה” נגד תורת משה, וגם כיוחנן ג’ 24 נתן ראיה
לרפאות בשבת מן המילה בשבת ואמר: ”משפטיאמת שפוטו”.
והראיה הזאת נמצא ג”כ במס’ יומא פ”ה ע”ב בשם רבי אלעזר בן
טוריה, אך שם רק בסכנות נפשות, ולדבריו אף בלא סכנות
נפשות, הק’ רואה קורא יקר אשר גם כיוחנן שלמד מענין, ”הלאנאם”,
לא אמר שמכבד השבת בעבור שהוא ”הלאנאם”, כי התורה אמרה
(שמות ל”א 16): ושמרו בניי את-השבת וני לדורותם ברית עולם

כיוי וכן בני ישראל אות היא לעולם וגו’.
¹¹ ונפל כבור בשבת וגו’, הכונה, בור של מים,
כורך הבורות בארץ ישראל לקבל מי נשמים, ולא בור ריק שאין
בו מים (כמו שדימה בספר הנצחון), כי זה נקרא גם כן סהם

לכם כל-המא ונדקדק לסלח לאדם אִי-גדוף הרוח לא יסלח
לאדם: וכל אשר ידבר דבר הרפה בבן-האדם יסלח³⁸
לו והמחקה אחריו הקדש לא יסלח לו לא-בעולם הוה
ולא-לעולם הבא: או אמרו לעץ טוב ולפריו טוב או³⁹
אמרו לעץ נשחת ולפריו נשחת כי כפריו נבר העץ:
ילדי צפענים איכה חוכלו לדבר טוב ואדם רעים כיו³⁴
משפעת הלב ידבר רפה: איש טוב מאצט לבו המוב³⁵
מוציא אחר-מוט ואיש רע מאצט הרע מוציא רע: ואני³⁶
אמר לכם כל-מלה במלה אשר ידברו בני האדם יתני
עליה חשבון ביום הדין: כי מדבריו תצדק ומדבריו³⁷
תקעב: ויענו אנשים מן-הסופרים והפרושים ואמרו³⁸
הכי חפצנו לראות את עלי-ידך: ויען ואמר אליהם דור³⁹
רע ומנאף מבקש-לי את זאת ולא יתקילו בלתי אם-
אות יונה הנביא: כי כאשר היה יונה במעי הדג שלשה⁴⁰
ימים ושלשה לילות בן יהוה בן-האדם בלב הארמה
שלשה ימים ושלשה לילות: אנשי ניוה יעמדו למשפט⁴¹

בו. והכונה שכופרים ברוח הקדש השוכן בו ועושה הנפלאות
(פסוק 28) ואומרים שהוא עושה ברוח מומאה בעל זבול, וזה לא
יסלח להם, וכן פ' פרנץ דעלישט במפרו, 'קריסטנטום אונר'
יודישע פרעסע' ער 28 ע"ש, ולא היה הכונה פה להפריד בין
פרצוף הפן לפרצוף הרוח הקדש כמו שדימו הסכל בעל חזק
אמונה ואיזה מפרשים מן הנצירים.

(33) כי כפריו נבר העץ. פ' אם תפרי של טוב גם

אני טוב ואני עושה כבעל זבול, וכעין זה למעלה ו' 20 להביר נביא
אמת והשקר.

(40) בן יהוה בן-האדם בלב הארמה שלשה

ימים ושלשה לילות. אין הכונה בקבר כי זה לא נקרא לב הארמה,
וגם לא היה שלשה ימים ושלשה לילות בקבר. אך "לב הארמה"
היינו רוחנית הארמה, פ' חזת מבשלת חשך וצלמות כמ"ש

אשר אחרי שר וירפאיו וידבר האלם וגם האה:
23 ויחמורו כל-המון העם ויאמרו הכי זה בן-היהוה:
24 וישמענו הפרושים ויאמרו אין זה מגדש אחר-השרים כי
25 אסע-ל-ידך בעל-זבול שר-השרים: וישוע ידע את-
מחשבותם ויאמר אליהם כל-ממלכה הנחלקה, על-
עצמה תחרב וכל-עיר ובית הנחלקים עליצתם לא-
26 יבנו: והשמן אם יגדש את-השמן נחלק על-עצמו
27 ואיכבה חכון ממלכתו: ואם-אני מגדש את-השרים כבעל-
זבול בונים כמי יגדשו אותם על-בן המה יהיו שפתיכם:
28 ואם ברוח אלהים אני מגדש את-השרים הנה הניחיה
29 אליכם מלכות האלהים: או איך יוכל איש לבוא לבית
הנובר ולגול את-כליו אסילא יאמר בראשונה את-הנובר
30 ואחר ישפח את-ביתו: כל אשר אינו איתי הוא לגדי
31 ואשר אינו מכנס איתי הוא מפוי: ערבן אני אמר

(24) בעל-זבול שר השרים. בן הוא לפי הניחיה.

וחכמי הנצירים הניחו "בעל זבול" כחשכם אשר הכונה על בעל זבול
אליו עקרו (מלכים ב' א'), ולהלן נראה שהכוונה על השמן שר
הרוחות הרעות והשרים, והמה לפי הדוגה בתלמוד שוכנים במדום
אור-העולם, ולכן אמר פולס (אפס' ב' 8) שהוא שר ממסלח האויר"
וגו', ועל כן נקרא בעל זבול שהוא בעל האויר הרם למעלה, כי "זבול"
בעברית הוא כמו בערביה: מקום רם, כמו שכתב דעלישט על פסוק
"הפעם יוכלי אישי" בראשית ל' 20 ע"ש, ובשרי הערבים שהתקין
פראנקל ללשון הקדש נמצא ג'כ השם, "בעל צבול" על השמן.

(27) בניכם כמי מגדשים אותם. כי היו רבים גם

מן הפרושים שגדשו שרים, על-בן המה יהיו שפתיכם, נא שכמה
מהם יבאו לאמנת המשיח, ויע' כמעט השליחים י"ש 18-17.

(28) ואם ברוח וגו'. ע' ביאור זה בלוקס י"א 20.

(31) אך נדקדק הרוח וגו' וכן 33: והמחקה אחריו

הקדש לא יסלח וגו'. מרקוס ג' 30 באר זה, כי אמרו רוח מומאה

יג.

יחדי ביום הווא יצא ישוע מִדִּבְחֵיבִית וישב על־דִּבְחִים¹³
 ויקהלז אליו המון עם רב וירר אל־האִתָּה וישב בה¹⁴
 וכל־העם עמדים על־שפת הים; וירב לדבר אליהם¹⁵
 במשלים לאמר הנה הורע יצא לזרע; וירע ויפל מן¹⁶
 הורע על־יד הדרך ויבאו העוף ויאכלו; ויש אשר נפל¹⁷
 על־מקם הסלעים אשר אין שם אדמה הרבה וימחר¹⁸
 לצמח כי אין לו עמק אדמה; וירר כורה השמש ויצרב¹⁹
 וייבש כי אירלן שרש; ויש אשר נפל בין הקצים ועלול²⁰
 הקצים וימעכו; ויש אשר נפל על־האדמה המוכה ויתן²¹
 פרי זה מאה שערים וזה ששים וזה שלשים; מי אשר²²
 לו אונים לשמע ישמע; ויגשו אליו התלמידים ויאמרו²³
 למה זה במשלים תדבר אליהם; ויען ויאמר כי לכם²⁴
 נתן לדעת את־סודות מלכות השמים ולכם לא נתן;
 כי מי שישלן נתן נתן לו ויערוק ומי שאין לו גם מזה²⁵
 שישלן ינפל ממנו; על־כן במשלים אדבר אליהם כי²⁶
 בראתם לא יראו ובשמעם לא ישמעו אִלֵּלָא יבינו;
 ותקִּים בהם נבואת ישעיהו האמרת שמעו שמעו ואל־²⁷
 תבינו וראו ראו ואל־תדעו; כי השמן לבה־עם הווא²⁸
 ואוני הכבר ויעניו השע פִּירִירָאָה בעיניו ובאניו ישמע
 ולבבו יבין ושב ורפא לו; ואזם אשר עיניכם כי תראינה²⁹
 ואזניכם כי תשמענה; כִּי־אמן אמר אני לכם נביאים³⁰

יג.

(12) ומי שאין לו וגו', פ"י שאינו קונה לעצמו באמונתו
 וכמעטיו המוכים יותר מזה שיש לו וכמו להלן כ"ה ע"ש.
 (14) ותקניוים בהם וגו'. המעם שנעניו הניק בממנו
 הלב נתבאר בכיאר לרומיים י"א ז ע"ש.

עס־הדור הזה וירשיעוהו כי הם שבו בקריאת יונה⁴²
 והנה־פה גדול מיונה; מלכת תימן תעמד למשפט עם־
 הדור הזה ותירשיענו כי באה מקצת הארץ לשמע את־⁴³
 חכמת שלמה והנה־פה גדול משלמה; והרוח
 הממאה אחרי צאתה מִדִּבְחֵיבִית תשפט במקמת צִיָּה⁴⁴
 לבקש־לָהּ מנוח ולא תמצא; או תאמר אשובת אל־בִּיתִי
 אשר יצאתי משם ובאה ומצאת אתי לַפָּנֶה וּמִלִּפְנֵי⁴⁵
 וּמִדִּבְחֵיבִית; ואחר תלך ולקחה עמה שבע רוחות אחרות⁴⁶
 מעונה ובאו ושכנו שם והיחה אחרית האדם⁴⁷
 ההוא והנה מראשיתו כן יהיה גם לְדִבְחֵיבִית הווא; ערדו
 מדבר אל־המון העם והנה אמי ואחי עמדו בחוץ והם⁴⁸
 מבקשים לדבר אתו; והנה אליו לאמר הנה אמן ואחך⁴⁹
 עמדים בחוץ ומבקשים לדבר אתך; ויען ויאמר אל־⁵⁰
 האיש המגיד לו מי הוא אמי ומי הם אחי; ויש ידו
 על־תלמידיו ויאמר הנה אמי ואחי; כי כל העשה רצון
 אבי שבשמים הוא אח ואחות ואם לי;

בלוקס כ"ב 53, "שלמן החשך", וזה החל בעת הפיסתו, כאחרי שם.
 גם בבית האמורים נחשב האדם כמלך, על דרך הכתוב (אבות ג' 6):
 כמושכים תושבינו כמתי עולם, ועל כן יש שלשה ושלשה לילות כי
 נחשב הלילה שנתפס בו וכן מקצת היום יום א' הוא ככולו כמו
 שפסקו בתלמוד פסחים ד' ע"א, והוא קם כשואר לאחר כשבת
 כמי ש במתי כ"ח.

(42) מלכת תימן, היא מלכת־שבע במלכים א' י, ונקרא

תימן שהוא בדרום ארץ ערב.

(43) בן יונה גם־לדור הרע הווא שישעו פניה מהם

הרוחות הרעות ובעבור מאם כי ישובו הרוחות אליהם.

(47) הנה אמן ואחך וגו' ע' מה שכתבתי במדקס

ג' 18 בזה נגד בעל חוץ אמונה.

צמח גדול הוא מודדקקות והיה לעץ ער-אשר יבאו שוק
 השמים וקנוו כענפיו: וישא עוד משלו ויאמר אליהם³³
 מלכות השמים דומה לשאר אשר לקחתו ושה ותפמן³⁴
 בשלש סאים קמח עד כִּי־יחמץ כלו: כל־אלה דבר
 ישוע במשלם אל־דמון העם וכלי משל לא דבר אלהים³⁵
 דבר: למלא את אשר דבר הנהביא לאמר אפתחה³⁶
 במשל פי אביעה חידות מני־קדם: או שלח ישוע³⁷
 את־דמון העם ויבא הביתה וישו אליו תלמידיו ויאמרו

³⁸ למלאות את אשר דבר הנהביא וגו' הוא

בתלמיד יושב דבר אסף, ואף כי לדעת חכמי ישראל מחברי ספרי
 חזקים וכל הכתובים לא יקראו בשם נביאים, אולם דעת
 המכשרים אינו כן, גם פסוק במעשי השליחים כ' 80 קרא את
 דוד בשם נביא, ובתלמוד סוטה מ"ב ע"ב נמצא, מאן נביאים
 הראשונים שמיאל דוד ושלמה, וזוהי בתרומה ריש שיר השירים
 שירן ותושבתן די אמר שלמה נביא מלכא דישאל כרח נבואה
 וגו', וכן בפסוקא רבתי פ' נחמו קראו לאסף, אסף הנהביא, וכי
 האץ ריש שיר השירים, וע' ברהא כ"ה 1, אסף והיפן וידות
 הנהביא, לפי הכתוב, ושם פסוק ה', להימן חזוה המלך.

אפתחה במשל פי אביעה חידות מני־קדם

העולם, כן הוא לפי היונית, ולפינו במקרא, חידות מני־
 קדם, המפרשים שם נחקן בפירוש, חידות" כי לא דבר שם אסף
 בחידות, שהם דברים סתומים, כלל, ולהפך אמר בפירוש, אשר
 שמענו ונתנם ואבותינו ספרו לנו לא נכחד מבניהם" וגו' ואיה איה
 המשל שדבר כוז, וזה היה כי קשה למתי, ועל כן פירש המאמר
 של אסף, כי חידה הקדש המדבר שם כפי אסף (כאמרו שם
 "האוינה עמי תורת", וגו') אמר: אפתחה במשל פי: כאשר אדבר
 ואביעה חידות מני קדם, או אדבר במשלם, אבל כונת אדבר דברים
 אשר שמענו ונתנם", וכאשר דבר המשיח חידות מני קדם, הסוד
 הכסום ממות עולם" נאל הדומים בסופו, או דבר אך במשלם
 כדי אשר מי שאינו שוה לזה לא יבין כניל, המלות "מני קדם" פירש

³⁸ 66, 67 נא ישעיהו הנהביא וציל אסף.

ויאריקם רבים נספסו לראת את אשר אחם ראים ולא¹⁸
 ראו ולשמע את אשר אחם שמעים ולא שמעו: לכן¹⁹
 אחם שמעו־נא את משל הורע: כל־איש שמע את־דבר
 המלכות ולא־יביעו ובה הרע ותפס את־הורע כלבבו²⁰
 הוא הורע על־יד הדרך: והורע על־מקום הסלעים²¹
 הוא השמע את־דבר ומיד יקחו בשמחה: ולי אין²²
 שרש תחתיו ויקום רק לשעה ובריות צרה ורדיפה בגלל
 הדבר האת העולם הזה וכלי העשר ימנעו את־הדבר²³
 ופרי לא־יהיה לו: והורע על־האדמה המוכה הוא השמע
 את־הדבר ומבין אתו אפייעשה פרי ותן זה מאה שערים²⁴
 וזה ששים זה שלשים: וישם לפניהם משל אחר
 ויאמר מלכות השמים דומה לאדם אשר נרע ורע מוכ²⁵
 בשדהו: והיו בהיות האנשים ישנים ובה אבו ויורע²⁶
 וזנו כין החטים וילך לו: וכאשר פרח הדשא ויעש פרי²⁷
 ויראו גם־הזנוג: וישו עברי בעל־הכות ויאמרו אליו²⁸
 אנניו־הלא־נרע מוכ ורעת בשך ומאין לו הזנוג: ויאמר²⁹
 להם איש איב עשה זאת ויאמרו אליו הצברים החחפן
 כִּי־נלך ונלקט אתם: ויאמר לא פדתלקטו את־הזנוג³⁰
 ושרשם גם את־החטים: הניחו אתם וינדלו שניהם
 יחד ער־הקציר והיה בעת הקציר ואמרו לקוצרים
 לקטו בראשונה את־הזנוג ואננו אחם אחם אחרות לשרפם³¹
 ואת החטים אספו לאוצרי: וישם לפניהם משל אחר
 ויאמר מלכות השמים דומה לגורג של־חרדל אשר לקחו³²
 איש וורע בשדהו: והוא קמן מכל־הזרועים וכאשר

(32) ונכלל העשר, פ' שתעשר מרמה אותו בכלים
 וערמוניות להוליכנו בחתו לא דרך.

ויאמר אליהם ישוע התבניו אתי-אלה ויאמרו אליו⁵¹
 הן אדונינו ויאמר אליהם עליכן כל-סופר מלמד למלכות⁵²
 השמים דומה לאיש בעל-בית המוציא מאוצרו דרשות⁵³
 וגם ישנות; ויהי ככלות ישוע לדבר אתי-המשלים⁵⁴
 האלה ועבר משם: ויבא אל-ארצו וילמד אתם בבית⁵⁵
 הכנסת שלהם וישתוממו ויאמרו מאין לזה החכמה⁵⁶
 הזאת והנבואות: הלא זה הוא בן-החרש הלא שם אמו⁵⁷
 מרים ואחיו יעקב יוסי ושמעון ויהודה: ואחיהו הלא⁵⁸
 בלן אחנו הן ומאין איפוא לו כל-אלה: ויהי להם⁵⁹
 למבשל ויאמר ישוע אליהם אין הנביא נקלה אפילו⁶⁰
 בארצו ובביתו: ולא-עשה שם נבואות רבות מפני חסר⁶¹
 אמונתם:

יד.

בעת ההיא שמע הורדוס שר-הרבע המדינה את שמו¹⁴
 ישוע: ויאמר אל-נערייו זה הוא יוחנן המטביל אשר נעור²
 מן-המיתים עליכן הבחנת פעלים בו: כי הורדוס תפש³
 את-יוחנן ואסדרו וישמרו בבית הסור כנגד הורדוסיה

יד.

(1) שר-הרובע המדינה, נחפז בדבריו לקס ג' שהיו
 או ד' שרים על ארץ ישראל.
 (2) עליכן הכוחות פועלים בו, כצ"ל לפי הנוהג;
 כי פועלים המעתיקים, נבואות ומפרשים שהנבואות נעשות על
 ידו, שהוא פועל נבואות. מלת "דינאמיים" פה אינה שם המקרה
 (קראפט), אלא הכונה פה על הכוחות העליונים, פרוצופים חיים

י' כ"א וינסף.

באר-נא לנו את-משל וזני השרה: ויען ויאמר אליהם³⁷
 הורע את-הורע המוב הוא בן-הראה: והשרה הוא³⁸
 העולם הורע המוב בני המלכות הם והוונן בני הרע³⁹
 המה: והאב אשר ורעם הוא השמן והקציר הוא קץ⁴⁰
 העולם והקצרים הם המלאכים: והנה כאשר ילקמו⁴¹
 הוונן ונשרפו באש בן יהיה לקץ העולם הזה: בן-הראה⁴²
 ישלח את-מלאכיו וילקמו ממלכותיו את כל-המבשלות⁴³
 ויאת כל-פעלי האון: והשליכו אתם אל-הטור האש שם⁴⁴
 תהיה היכלה וחרק השנים: או ייהיו הצדיקים כשמש⁴⁵
 במלכות אביהם מי אשר לו אונים לשמע ישמעו:⁴⁶
 עוד דומה מלכות השמים לאוצר סמון כשרה אשר⁴⁷
 מצאו איש ושמנוה ובשמחתו ילך ומכר את-כל-אשר-לו⁴⁸
 ויקנה את-הדשרה ההוא: עוד דומה מלכות השמים⁴⁹
 לאיש-סחר המבקש מרגליות טובות: וכאשר מצא מרגלית⁵⁰
 אחת יקרה מאד הלך וימכר את-כל-אשר-לו ויקן⁵¹
 אותה: עוד דומה מלכות השמים למכירת אשר השליכה⁵²
 לים ומונים שונים יאספו לתוכה: וכאשר נמלאה העל⁵³
 אחת אל-שפת הים וישבו וילקמו את-המונים המוכים⁵⁴
 לתוך הכלים ואת הרעים השליכו: בן יהיה לקץ העולם⁵⁵
 המלאכים יצאו ויבדילו את-הרשעים מתוך הצדיקים:⁵⁶
 והשליכו את-הטור האש שם תהיה היכלה וחרק השנים:

מתי, מתי הוסר העולם, ע"ד הכתוב (חבקוק א' 18), "הלא אחת
 מקדם ה' אלהי קדושי", וכן, ומוצאותיו מקדם" (מיכה ה' 1) כמו
 שפרש רש"י שם. וכדומה במקרא.

(39) קץ העולם ע' מה שכתבתי להלן כ"ד 8 בזה.

(43) או ייהיו הצדיקים כשמש במלכות

אביהם, הוא מן הכתוב (דניאל י"ב 8), והמשכילים ייהיו כוהן
 הרקיע, והר הרקיע הוא השמש.

לאמר תהדלי פה בקערה את־ראש יוחנן המטביל; ויצר⁹
למלך אך בעבור השבועה המסכים עמי צה לזה לה;
וישלח וישא את־ראש יוחנן מעליו בבית הסדר; ויבאו¹⁰
את־ראשו בקערה ויהנו ביד הנערה ותביאיו אל־אמה;
ויגשו תלמידיו וישאו את־גופתו ויקברוה וילכו ויגידו¹¹
לישוע; וידו כשמונו את־זאת ויסר משם באניה אל¹²
מקום חרבה ואין־איש אתו וישמו המון העם וילכו אחרי¹³
בנגליהם מן־העדרים; ויצא ישוע וראה המון עם רב¹⁴
ויהנו מעיו להם וירפא את־חלליהם אשר בהם; וידו¹⁵
לעת ערב ויגשו אליו תלמידיו ואמרו המקום חרב וגם־
נמה היום שלחה את־המון העם וילכו אל־הכפרים לקנות¹⁶
לחם אכל; ויאמר אליהם אינם צריכים ללכת תניא־תם¹⁷
להם לאכל; ויאמרו אליו איך־לנו פה כי אביחמשת¹⁸
כברות־לחם ושני דגים; ויאמר הביאום אלי הנה;¹⁹
ויצו את־העם לשבת על־הדשא ויקח את־חמשת כברות²⁰
הלחם ואת־שני הדגים וישא עינו השמימה ויברך ויפרס²¹
ויתן את־הלחם לתלמידים והתלמידים נתנו לעם; ויאכלו²²
כלם וישבעו וישאו מן־הפתוחים העותרים שנים עשר²³
סלים מלאים; והאכלים כחמשת אלפים איש מלבד²⁴
הנשים והמס; ויאץ ישוע בתלמידיו לרדת באניה²⁵
לעבר לפניו אל־עבר הים עד אשר־ישלח את־העם;
וישלח את־העם ויעל ההר בוד להתפלל וידו־יערב²⁶
והוא לבדו שמה; והאניה באה עד חצי הים והגלים²⁷
יִמְרְפּוּ כי הרוח לנודה; וידו באשמורת הרביעית ויבא²⁸

(25) וידו באשמורת הרביעית, בתלמוד ברכות נ'
ע"ב בשם רבי: "ארבע משמרות הוי הלילה, כי כן חלקו הדינאים
או את הלילה למשמרותיו, ורי נחו אומר שם: "שלש משמרות הוי

⁴ אשת פילפוס אחיו; כי אמר יוחנן אליו אמרת ה"א
לך; ויבקש להרגו ויירא את־הדמוין כי לביא חשכו;
⁶ וידו כיום הלך הורדוס ותרקך בתדורוהיה בחוכם
ויתשב בעני הורדוס; וישבע לה ויאמר מה־תשאל
⁸ נפשך ואין לך; ואמה שלמה את־הדברים בפיה ותשאל
כשכילים היוצאים מהאלהים והם נקראים כפי פילוסופי יו"ד "דינאמים",
והוא כמו "צבא השמים" בלשון דמקרא וכמו במתי כ"ד ²⁹
שהתיקן רעליג'ש, וחילי השמים" (וכ"כ שירליץ) ורייכדארד העתיק
"וכוחות השמים", וכן בראשונה לפסוק ²⁸ ויכעס לפניו
המלאכים והרשויות נאו השלשנים, "עקסוס"א" והכוחות" (כציל
"דינאמיס"), היינו הכוחות העליונים, ופסוק מזה בראשונה מדרגת
המלאכים ולמעלה מהם הכוחות העליונים שנקראים "אלהים" במקרא
והם אלוי הגוים, והוא שאמר הורדוס גם פה, "הכוחות פועלים
בו", והוא על דרך שדו הגוים אמרים, "רא נ'אמטער וירקטן אין
איהם", אך הורדוס שהיה יהודי ולא רצה לקרא בשם אלהים
(נ'אמטער) שאמר הוא ליהודים, אמר, "הכוחות פועלים בו", והמחה
הזאת, "כוחות האלהים" הוא מהו גם אצל חכמי היהודים
הפילוסופים כמו על העקרה והכוור ודומיהם, ורעליג'ש בהעתקתו
האחרונה שמע לדברי והעתיק, "הכוחות", וכן ראוי להעתיק בראשונה
לפסוק ²⁹ כי"ל.

⁶ ויבקש להרגו ויירא את־הדמוין וגו', לפי זה
צריך לפרש מה שאמר בפסוק ⁹ ויצר למלך היינו בעבור יראת
המלך, אבל במרקס ¹⁰ אומר על הורדוס, ויבקש המלך" וגו'.
⁽⁸⁾ ואמה שמה את־הדברים בפיה, כי יצאה
ושאלה את אמה מה תשאל מאניה כמספר במרקס ¹¹ ²⁴ ע"ש.

(י) ובוה יוכן הכתוב במעשי השליח ¹² ¹⁰ מה הוא נבחרת האלהים
(דינאמיס) הנקראת תעולה, כן הוא בכל תוספות כוונות, וחכמי הנצרים
לא הבינו הכונה (האם יש תעולה נקמה בנבחרת אלהים) ועל כן הרעצתם
השמימה מל"ה הנקראת, ורבים נמשכו אחריה, אבל לפי הנ"ל יוכן הישב כי
"דינאמיס" שם אינה שם המקרה אלא הכונה בה עליון החי ומטביל, ותיב אמר
שהוא "דינאמיס הנקראת תעולה", כי יש דינאמיס הנבחרת מכל הכוחות, בלשון
פילוסופי יו"ד "לאנסי", אשר קדם לכל הכוחות לצאת מהאלהים בידו.

גם-אתם עבדים אתמצות אלהים למען קבלתכם; כי⁴
האלהים צוה לאמר כבר את-א-יך ואתצאך ומקל אביו
ואמו מות יומת; ואתם אבירים האמר לאביו ולאמו קרב⁵
מהשאתה נהגה לי אחי חרב בכבוד אביו ואמו; ותפרו⁶
אתדבר האלהים למען קבלתכם; תפנים היטב נכא⁷
עליכם ישעיו לאמר; נגש העם הזה בפני ובשפתיו⁸
כברונו ולבם רחוק ממני; וחתי יראתם אתי מצות⁹
אנשים מלמדה; ויקרא אל-העם ויאמר להם שמעו¹⁰
והביתו; לא הנכנס אל-הפה יטמא אתהאדם כי אפי¹¹

ועני קבלת תוקנים הם יצות שאינם נזכרים בתורה משה רק הם
מקובלים מן תוקנים והמורים, וכן תמצא בפסיקתא רבתי סי' נ'
לא יאמר אדם איני מקיים מצות וקנים הואיל ואיני מן התורה אמר
לו הקב"ה לאן בני אלא כל מה שהם גוררים עליך קנים שואמר
על-פי התורה אשר יורוך ע"ש, וכן נפילת ידים היתה גזירה מהלך
ושמאי כמ"ש במסכת שבת י"ד ע"כ, ואמרו שם שהם גוררו
רק לקדשים ותלמידיהם גורו אף לחולין, והיו חכמים שפקפקו
בנפילת ידים כמו אלעזר בן חנך במשנה עריות פ"ה מ"ז וכן ישוע
עמד נגד הגזירה הזאת וכן נגד גזירת פבילת כלים תנאים מן
הנכונים כמ"ש במדקס י' 4 ע"ש.

⁶ **ואתם אומרים וגו'** הוא במסכת נדרים פרק ט'
ע"ש, ונחבאר במדקס י' 12, מה-שאתה נהגה לי צ"ל "ממני", וכן
העתיק רייכהאדור.

⁹ **ותרו יראתם אותי**, כן הוא בהעתיק השבעים כי
כן היה כחוב בנוסח הארמי, עמ"ש בס"א' 10, ונפלו שאלות הדי"ב
לעזריותאון בספרו "דרכיכל" על זה, וגם בגלי התלמוד היו דהם בתוך
נוסחאות שונות ממקרא שלפנינו ע' סנהדרין ק"ז ע"ב, וילך אלישע'
וברכות ס"א ע"א, וילך אלקנה אחרי אשתו" וי' בתוספות שם
וכאלה רבות במדרשים.

¹¹ **לא הנכנס אל-הפה יטמא את-האדם**,
אינו סותר ח"ו לדברי התורה ויקרא י"א 44, "לא תטמאו את
נפשותיכם", וגי' כמו שמפרשים הגוים המושעים (נפשות הבן ויחור
דבריו פה שאינו מתיר ח"ו מאכלות אסורות ולכן אמר במעשיו

אלהם ישוע והוא מהלך על-פני הים; והתלמידים ראו²⁶
אותו מהלך על-פני הים ויבחנו ויאמרו מראיהההוה הוא²⁷
ויציעקו מפחדו; וימחר ישוע וידבר אלהם לאמר חזקו²⁸
כי-ראי הוא אל-התראו; ויגן פטרם ויאמר אליו אם-²⁹
אחתה הוא אדני צוהנא ואבא אליך על-דמיון; ויאמר
בוא וירך פטרם מרהאניה ויהלך על-פני המים לבוא³⁰
אל-ישוע; וידו כראתו אתההוה כי חזקה הוא ויירא³¹
ויחלך למבע ויצעק ויאמר אדני הושיעני; וימחר ישוע³²
וישלח את-ידיו ויחזקבו ויאמר אליו קפן אמונה מהלך כי³³
חלך לכה; הם עלו אל-התאניה והרוח שכבה; ואנשי
האניה נגשו וישתחוו-לו ויאמרו אבל כה-אלהים אחה;³⁴
וייעברו את-הים ויבאו אצלה גנוסר; ויכירו אותו³⁵
אנשי המקום ההוא וישלחו אל-כל-בסלכותיהם ויבאו³⁶
אליו את כל-הדחולים; ויבקשו ממנו רק לנגע בציצית
בגדו וכל-הדחולים נושעו;

סו.

¹⁶ **או באו אל-ישוע הסופרים והפרושים אשר מירושלים**;
² **ויאמרו מדוע תלמידך עבדים את קבלת חוקים כי**
³ **אתם נטלים ידיהם לסעודה; ויגן ויאמר אלהם מדוע**

האלה, כי היה מבבל ובמלכות בבל כן הלך הלילה, ומחלוקת
רבי ור' נתן היא שם אך היה חלוקת הלילה אצל העברים בימי
קדם, ע"ש בגמרא ותבין.

³⁶ **בציצית בגדו** כצ"ל ועמ"ש למעלה פ' בדה.

סו.

² **קבלת חוקים**, פי' מורי התורה, ועל הרוב ח"ו בימי
קדם וקנים בימים, כי בימי שלום שמשו רבותיהם, כידוע.

12 והוצא מן הדפח הוא מטמא את הדארם: וישו אליו תלמידיו
ויאמרו הידעת כי הפרושים שמו את הדבר הזה ויכשלו-
13 בו: ויען ויאמר כל-מטע אשר לא נטע אבי שבשמים
14 עקור יעקור: הניחו אותם מדרוכים עורים המה לעורים
15 וביידיהם עור את הדפח ונפלו שניהם אל-השחת: ויען
16 פטרום ויאמר אליו באר לנו את הדמיון הזה: ויאמר
17 ישוע עדנה גס-אדם לא תשכילו: העוד לא חדעו כי
כל-הבא אל הדפח יורד אל הדבר ושופך משם למצואות:

השליחים י' 14. מטמא לא אכלתי כל-טמא וגו', כי הכונה שם
על נפש האדם בכלל (כי נפש הוא כמו נפש חיה, ונפש אשר חנוג
בכל-דבר טמא ויקרא ה') שנפשו האדם מטמא. אבל באמת רק
הנוף נטמא לפי תורת משה ע"י מאכלות טמאות ועל כן חטא לו
הטבילה במים לפי התורה. אבל האדם האמיתי הוא הנפש
שבקרבנו נפשו נמצא בחורה על הנוף כמו, לפי שכן נפשו כי נפשו
ויקרא כ"א, וכן בפרט על הנשמה, וידי, בצאת נפשו מ"פתח"
בראשית ל"ח 18) לא טמא ע"י מאכלות אסורות כי אם הטמא ע"י
עבירות היוצאות מן הדל כי לכו ורצונו הוא טמא ומטמא גם הנפש
האלוהית שבקרבנו. וכבר כתב הרמב"ם במו"י שלו כי האדם
האמיתי הנשמה והנוף נקרא גם כן בשר אדם (שמות ל' 32).
וכונת ישוע כזה לאמר: כיון שהטמא הוא ענין היצוני על כן אין
להחמיר בה כן כל שאינה מן המצות החמורות ולכן אין להחמיר
נורית עליה שלא לאכול בלי נשילת ידיים, והוא אמרו בפסוק 20
אלה המטמאים את הדארם (ואמיתי והפנימי) אבל אכול בלא
נשילת ידיים אינו מטמא את הדארם. ועמ"ש בבבאור רומיים סי' י"ד
ותבין יותר.

12) ויכשלו בן פ"י שנעבור זה חשרו ישוע למורה שקר.

14) מדרוכים עורים המה לעורים וגו'. כעין זה
בתלמוד בבא קמא נ"ב ע"א, ודרש ר' יהודה גלילאי ונללים ידעו
משלי ישוע) כי רצו רעיו על ענא עבד לעורא (להמנהל והמנהג).
רש"י) סמותא (עור וסומא רש"י) צ"ע.

י' והתלנים ראו בדברי ישוע רק התנודות לרת משה במש למעלה
בסי' י"ב בשם נאמר, כי היו שונאי ישראל ורחם מימי קדם.

אבל הוצא מן הדפח יוצא מן הדל הוא מטמא את-
18 האדם: כי מן הדל יוצאות מחשבות רע רציחות נאופים
19 וזונים גנבות עדות שקר וגדופים: אלה הם המטמאים
20 את הדארם אבל אכילה בלא נשילת ידיים לא מטמא את-
21 האדם: ויצא ישוע משם ויסר אל-גליל צור
22 וצידון: והנה אשה כנענית יצאת מן-הגבולות הדם
23 והצטק אליו לאמר חנני אדני בך דוד כי בתי מלכה מאד
24 עלייך שד: ולא-יצאה אתה דבר וישו תלמידיו ויבקשו
25 ממנו לאמר שלחה כייצקת היא אחרינו: ויען ויאמר
26 לא שלחתי בלתי אל-הוצאן האבות אשר לבית ישראל:
27 והיא באת והשתחו לי ותאמר אדני עורני: ויען ויאמר
28 לא-טוב לקחת את תלחם הבנים ולהשליכו לפני צעירי
29 הכלבים: ותאמר בן אדני אפס כי-נצטערי הכלבים
29 יאכלו מן הדפח והנפלים מעל-שלחן אדוני: ויען
28 ישוע ויאמר אליה אשה רבה אמונתך יהי לך כרצונך
29 ותרפא בתה מן הדפח הזה: ועבר ישוע משם
30 ויבא אליהם הגליל ועל הדרך וישב שם: ויבאו אליו
31 המון עם רב ויצמדם פסחים עורים אלמים קמעים ורבים
32 כדמה ויפילו לרגלי ישוע וירפאם: ויתמחו העם ברכאותם
33 את-האלמים מדברים והקמעים בריאים והפסחים
34 מהלכים והעורים ראים וישבחו את-אלהי ישראל: ויקרא
35 ישוע אל תלמידיו ויאמר נכמרו חמצי עליהם כיון:
36 יצמדם עמדי שלשת ימים ואין להם מן הדל אכל ואיני תפן
37 לשלחם רעבים פן-יתעלצו בדרך: ויאמרו אליו תלמידיו
38 מאין לנו במדבר הייחלם להשביע המון רב כזה:
39 ויאמר ישוע אליהם כמה ככרות לחם לכם ויאמרו שבע
40 ומעט חנם קמנים: ויצו את הדמיון העם וישבו לארץ:
41 ויקח את-שבע ככרות הלחם ואת הדינים ויברך ויפרסם

מִשְׁאֵר הַלֶּחֶם כִּי אִם-מִלְמוֹד הַפְּרוּשִׁים וְהַצְדוּקִים: וַיְדַבֵּר
 כְּבוֹא יֵשׁוּעַ אֶל-גִּלְגִּילֹת קִיסְרִין שֶׁל־פִּילֹפּוּס וַיִּשְׁאַל אֶת-
 תַּלְמִידָיו לֵאמֹר מַה־אֲמַרְתֶּם לִי בְנֵי אָדָם מִי הוּא כְּדֹהָאֵם:
 וַיֹּאמְרוּ יֵשׁוּעַ אֲמַרְתֶּם יוֹחָנָן הַמַּטְבִּיל הוּא וַיֵּשׁ אֲמַרְתֶּם אֱלִיהוֹ:
 וְאַחֲרֵיהֶם אֲמַרְתֶּם יְהוֹנָתָן אֶחָד מִן־הַנְּבִיאִים: וַיֹּאמֶר
 אֲלֵיהֶם וְאַתֶּם מַה־תֹּאמְרוּ לִי מִי אֲנִי: וַיֵּעַן שְׁמוֹנָה פְּטָרוֹם¹⁸
 וַיֹּאמְרוּ אֵתָּה הוּא הַמִּשִּׁיחַ בֶּן־אֱלֹהִים חַיִּים: וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר¹⁹

¹⁸ קִיסְרִין שֶׁל פִּילִפּוּס, כִּי הִיא קִסְרִין אַחֵר בְּאֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּנְת הַיּוֹדִים. וְהוּא קִסְרִין שֶׁל פִּילִפּוּס הָיָה הַנִּיר פֶּאֶמָאס
 בְּתַלְמוֹד (כֵּתוּב בִּנְיָאִים) שֶׁבִּנְת פִּילִפּוּס אָחִי הַיּוֹדִים סְטֶרְדִּיקוֹס וְהוּא
 אֶחָד מִן הַיּוֹדִים בְּצִפּוֹנִית מִנְחֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל סָמוּךְ לְעִיר חֵן.
 וּבְתַלְמוֹד כְּבוֹרוֹת נִיָּה עִיר אֲמֹר, וְזוֹ הִיא פִּיִּיִּיִּי עִיר.

¹⁹ וַיֵּעַן שְׁמוֹנָה פְּטָרוֹם וַיֹּאמְרוּ אֵתָּה הוּא
 הַמִּשִּׁיחַ בֶּן־אֱלֹהִים חַיִּים, וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲשֶׁר־
 שְׁמוֹנָה בְּרִי-יוֹנָה כִּי בֶשֶׁר וְהֵם לֹא גִלָּה לָךְ וְנִי,
 פֶּה יֹאמְרוּ הַמַּפְרִישִׁים שְׂמֹתָ כוֹת יוֹחָנָן א' 48 אֲשֶׁר אֲנִירִי אֲמִר
 לְפָטְרוֹם, אֲחִיד־מִשִּׁיחַ מִצָּנִי וְנִי וְכֵן שֶׁם 46 אֲמִר פִּילִפּוּס לְחִנְנָל
 עִיר, וְלִפִּי דַעֲתִי מִתִּי דִקְדִּיק יוֹתֵר בְּדִבְרֵי יֵשׁוּעַ וְהַשְׁלִיחִים מִן שְׂאֵר
 הַמַּבְשְׂרִים וְעַל כֵּן אֵף הֵם לֹא סָפְרוּ רֶק כִּי פְטָרוֹם הֵשִׁיב כִּי הוּא
 הַמִּשִּׁיחַ וְהֵם כֹּאמֶת לֹא סָפְרוּ חֲשׁוֹבֵת יֵשׁוּעַ "בֶּשֶׁר וְהֵם לֹא גִלָּה
 לָךְ" וְנִי ע' מִרְקוֹם ח' 29 וְלֹקֶם מ' 20 וְאֹלֶם מִתִּי מִסְפֵּר בְּדִקְדוֹק
 יוֹתֵר כִּי פְטָרוֹם הֵשִׁיב, אֵתָּה הוּא הַמִּשִּׁיחַ בֶּן אֱלֹהִים חַיִּים, כִּי הוּא
 הַשִּׁיחַ הַסּוֹד הַנִּסְתָּר שֶׁהוּא בֶּן אֱלֹהִים בֹּאֵת לִפִּי רִחוֹ הַקְדוּשָׁה
 כִּי אֲנִי שְׁבַע־שָׁמַיִם, עִיר רִחוֹ קָדְשׁוֹ, וְהוּא שֹׁאֵב מִתִּי לְהִלֵּךְ בְּפָסוֹק 20
 "לְבַלְתִּי הִנֵּי לֹאִישׁ כִּי הוּא יֵשׁוּעַ הַמִּשִּׁיחַ", הִינֵּי שְׂאֵף הוּא שֶׁהוּא
 הַמִּשִּׁיחַ לֹא יֹאמְרוּ וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁהוּא בֶּן אֱלֹהִים הַנִּסְתָּר, וְאֵף שְׁנִמְצָא
 כִּי הַשִּׁיחַ אֲמִר "יֵשׁוּעַ בְּרִיד־אֱלֹהִים" (מִתִּי ח' 29) וּבִיּוֹחָנָן א' 34 אֲמִר
 מִלִּי יוֹחָנָן הַמַּטְבִּיל שֶׁהוּא בֶּן אֱלֹהִים, עַם כָּל זֶה לֹא הִכְעִי הָאֲנָשִׁים
 שֶׁהוּא בֶּן אֱלֹהִים כְּמוֹלָא מִכָּן הַמִּלָּה כִּי פִּירְשׁוּ "בֶּן אֱלֹהִים"
 "בְּדִיק נִמְרִי" וְכֵן "מִלָּאךְ אֱלֹהִים" שֶׁנִּקְרָא כְּמִקְרָא "בְּרִיד־אֱלֹהִים"

⁸⁷ וַיִּתֵּן אֶל־הַתַּלְמִידִים וְהַתַּלְמִידִים נָתַנוּ לָעָם: וַיֹּאכְלוּ כָל־
 וַיִּשְׁבְּעוּ וַיִּשְׂאוּ מִן־הַפֶּתוּרִים הַנּוֹתָרִים שֶׁבִּבְנֵי הַיּוֹדִים
⁸⁸ מִלֵּאִים: וְהָאֲכָלִים אֲרֻכָּת אֲלָפִים אִישׁ מִלֶּכֶד הַנּוֹשֵׁם
⁸⁹ וְהַפֶּת: וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעָם וַיְדַבֵּר בֵּאֵינָה וַיִּבְרָא אֶל־גִּבּוֹל
 מִנְּהָן:

פ"ו.

¹⁶ וַיִּנְשׂוּ הַפְּרוּשִׁים וְהַצְדוּקִים לַנְּסוּתוֹ וַיִּשְׁאַל מֵאֲחֵי
² לְהַרְאוֹתָם אֶת מִן־הַשָּׁמַיִם: וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר לָהֶם בְּעֶרֶב
³ תֵּאֱמָרוּ יוֹסִי־צַח יִהְיֶה כִּי אֲדַמִּי הַשָּׁמַיִם: וּבִבְרֵךְ תֹּאמְרוּ
 הַיּוֹם סֶעֶר כִּי־אֲדַמִּי וְהַתַּקְדְּרוֹ הַשָּׁמַיִם הַנּוֹפִים אֲדַמִּי
⁴ מִבְּרִיִּים אֲתֵּי־פָנֵי הַשָּׁמַיִם וְאַתּוֹת הַעֲתִידִים לֹא תִכְבִּירוּ: דוֹר
 רָע וְנִמְאָף מִבְּקִשְׁתִּי לֹא יִתֵּן לִי בִלְתִּי
⁵ אִם־אֵת יְהוָה הַגִּבּוֹר וַיִּשְׁכַּח וַיִּלֵּךְ לִי: וַיִּבְרָא הַתַּלְמִידִים
⁶ אֲלֵיהֶם הֵם וְהֵם שִׁכְחוּ לִקְחַת אִתָּם לֶחֶם: וַיֹּאמֶר יֵשׁוּעַ
 אֲלֵיהֶם הֲאִי וְהַשְׁמַרְוּ לָכֵם מִשְׁאֵר הַפְּרוּשִׁים וְהַצְדוּקִים:
 וַיַּחֲשׁבוּ כְּלֹכָה בְּקִרְבָּם וַיִּמְרוּ עַל־דְּבַר שְׁלֵאל־קִלְכֹּנוֹ אֲתָנוּ
⁸ לֶחֶם: וַיְדַבֵּר יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם קִמְנוּ אִמּוֹנָה מִהֲתַחֲשָׁבוּ
⁹ בְּלִבְכֶּכֶם אֲשֶׁר לֹא־קִלְכֹּתֶם אִתְּכֶם לֶחֶם: הַעֲדָה לֹא
 תִשְׁכַּח וְלֹא חֹכְרוּ אֶת־חֲמִשְׁת כְּכֹרֹת־לֶחֶם לְחֲמִשְׁת
¹⁰ אֲלָפִים אִישׁ וְכֹמֶה סִלִּים נִשְׁאָתָם: וְאַתִּישְׁבַּע כְּכֹרֹת לֶחֶם
¹¹ לְאַרְבַּעַת אֲלָפִים אִישׁ וְכֹמֶה דְּרִידִים נִשְׁאָתָם: אִיךָ לֹא
 תִבְנוּ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם אֲמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ לָכֵם מִשְׁאֵר
¹² הַפְּרוּשִׁים וְהַצְדוּקִים: אִם הִכְנוּ כִּי לֹא אֲמַר לָהֶם לְהַשְׁמַר

פ"ו.

(4) בִּלְתִּי אִם אֲתָּה יוֹנָה הַנְּבִיאָה נִחְבָּאָר לַמַּעֲלָה בְּדִבְרֵי
 מִתִּי כְּעֶמְסָא ר"ב 40-89 ע"ש.

על-המדין אשר לא יספרו לאיש כי הוא המשיח: מִן־²¹
העת ההיא החל ישוע להגיד להלמדיו כי צריך הוא ללכת
ירושלים ויָגֵה הרבה מדי הוקגים וראשי הכהנים
וחסופרים וְהָרַג וכוֹחַם השלישי קום יקום: ויקחו פטרום²²
ויהל לערבי-ו לאמר הם לך אדני אל-יהיה לך כוחות:

והסגר הדלת" וכן לוקם י"ז 26 "מיום אשר יקום כעל הכית וסגר
את-הדלת" וגו'. וכל-אשר תאמר על-הארץ אסור
יהיה בשמים וגו' ראיתי לאיוה חכמי העצרים החרשים
שמפרשים שנתן לפטרום הכח להחיר אוה דברים לעשות (או
למחול) ולאמר אוה דברים ואינו נכון בעיני שלפי זה אין לו
שיבות כלל עם תחלת הכתוב "ואתן לך את מפתחות מלכות
השמים" וראיתי לחכם אחד מנענלנר שורהא מקום למשיח
השליחים מ"ז כי פטרום הסיר את עול החורה מעל הנוים
והוא שטות גדול, כי כבר הראיתי שם בראיות כי פסק השליחים
שם נוסד על תורת משה, כי משה לא נתן דתו רק לעם ישראל
באמרו בכמה מקומות וכל העמים בני נח הם חבים רק למצות
בני נח ואלה אסור השליחים על הנוים שם (והחקים האלה למצות
גם פולס וסילא את הנוים שם סי' מ"ז פסק 4 "ומכמו להם
לשמור את-החקים אשר נורו השליחים והוקגים בירושלים" ומה
שאז נוצרים מכפלים אותם שטת הוא בידם), אבל לפני ישראל
לא הותרו השליחים כלום כמבואר במעשי השליחים סי' כ"א וגם
פולס הורה לזה שם ע"ש. אך הפירוש הנכון הוא פה, כי מלכות
השמים הוא מלכות המשיח בבואו פעם שנית וימלך בירושלים
כמו שכתבתי בסי' י' והוא נקרא כלשון חכמי ישראל "עולם הבא".
וביחוד אחר תחיית המתים עמ"ש בחזון יוחנן כ'. וכמו שחכמי
ישראל במשנה סנהדרין פרק חלק עשו פסקן דנים מי מבני אדם
יבא לחיי העולם הבא ומי לא יבוא (והיהודים מאמינים כי בני יפסקו
בשמים) כן נתן ישוע כח לפטרום לעשות פסקים כאלה כמו
שמפרש "אשר תאמר על הארץ, שתגור אומר על אוה איש שלא
יבא למלכות המשיח ולחיי העולם הבא אסור יהיה בשמים", כי
בשמים יפסקו כן גם כן, "ואת אשר חתיר לבא למלכות המשיח
ולחיי העולם הבא מותר יהיה בשמים" (וכן להלן סי' י"ח פסק 18
"כל אשר-תאמר על-הארץ אסור יהיה בשמים" הוא נוסק אל דברי

אליו אשר-יך שמעון כרי-וה כי-יבשר דם לא נלה-יך¹⁸
את-הזאת כי אסי-אבי שבשמים: וגסי-אני אמר לך כי
אתה פטרום ועל-הצור הזה אבנה את-קדוולתי ושערי¹⁹
שאל לא ינכרו עליה: ואתן לך את-מפתחות מלכות
השמים וכל-אשר תאמר על-הארץ אסור יהיה בשמים
וכל-אשר תחיר על-הארץ מותר יהיה בשמים: או צוה²⁰

הניא נ' 85) וכמו שיאמרו היהודים על צדיק גדול "זה הוא מלאך".
והומה לזה מרקום כתב (מ"ז 88) כי שר המאה אמר, בן.
האלהים היה זה וכלוקם כ"ז 47 אומר, האיש הזה צדיק היה, ועל
דרך אמרו אנשי האניה, בן-אלהים אתה (מתי י"ד 88), ואלם
פטרום באמרו בן האלהים חיים, ידע ישוע כוננו כלבו (עי' יוחנן כ'
בסופו) שהוא בן האלהים באמת, וזה השני רק ע"י רוח הקדש היוצא
מהאב כנל. ועל כן להלן י"ז 26. שאל ישוע את פטרום אם
המלכים לוקחים עם מכתבים וגו' ע"ש.

(18) **כ"י אתה, כיפא** כצל וכוונות אומר המעתיק, "אתה
פטרום". ועל-הצור הזה אבנה את-קדוולתי, כי פטרום היה
הראשון שיסד הקדוולת הראשונה בירושלים בירושלתי במעשי במעשי
השליחים ב' והיה גם כן שליח, למעשים" (נלפיים ב' ז') אל
היהודים. וכן אף בנוים הוא החל והגית היסוד בבית קרנילים
(מעשי השליחים י' וכדבריו מ"ז ז') וכוונתו בסופו שישוע אמר לו
"דע את-צאני" כי ישוע נשלח, לצאן האכדות מכית ישראל.
כאמרו למעלה מ"ז 24 ע"ש. ונעתי שאל לא ינכרו
עליה, פ"י אף כי המאמינים באים לשאול אך השאל לא יוכל
להחזיק אותם תחת ידו והשטרים לא ינכרו עליהם להסגירם בשאול.
אך הולכים דרך השאל אל השמים בלי מעכב עמ"ש במעשי
השליחים בסי' י' 81 בביאור, ולדעת האומרים שהמאמינים אינם
באים לשאול כלל, הוכנה פה השאל בחלק העליון מקום הקברים
עמ"ש שם בדערה ולדעתי יש לפירש בסוף שטתה, כי חולעתם לא
תמות" על חלק העליון של השאל, ואשם לא הכבד, על חלק
התחתון ששם יש הגיהנס. אבל לשאל תחתית מקום הגשמות
אינם באים כלל.

(19) **ואתן לך את-מפתחות מלכות השמים**
וגו'. המשל במפתחות לפתוח הסגור כא מן המשל במתי כ"ה 10

וַיֹּאמֶר אֶל־יֵשׁוּעַ אֲדֹנִי מִוֶּכֶּל לֵנוּ לִהְיוֹת פֹּה אִם מִוֶּכֶּל בַּעֲיֵיךָ
נִעֲשֶׂה פֹה שְׁלֹשׁ קָבוֹת לָךְ אַחַת וְלַמִּשְׁחָה אַחַת וְלֵאלֹהֶיךָ
אַחַת: עֹודֵנוּ מִדְּבַר הַזֶּה עֲנֵה־נָא הַצֵּל עֲלֵיהֶם וְהַנִּדְיָקָן.⁶
מִתֵּךְ הֵעָן אָמֵר וְהִבֵּנִי יְהִידִי, אֲשֶׁר רִצִּיתִי בְּךָ אֱלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם: וַיְהִי כַשֵּׁמֶעַ הַחֲלָמִידִים וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיִּרְאוּ.⁷
מֵאֵד: וַיֵּשׁ יֵשׁוּעַ וַיַּנְעִיבֵם וַיֹּאמֶר קִנְמוּ אֶל־תִּתְרֹאוּ.⁸
וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וְלֹא רָאוּ אִישׁ בְּלִתִּי יֵשׁוּעַ לִבְדּוֹ: וּבְרִדְתָם⁹
מִן־הַדֶּהָר צִוָּה עֲלֵיהֶם יֵשׁוּעַ לֵאמֹר לֹא תִגִּדּוּ לְאִישׁ אֶת־
דְּבַר הַמִּרְאֶה עַד אֲסִיֶּקֶם בְּקִרְדָּאֵם מֵעַם הַמִּתִּים:
וַיִּשְׁאַלְתֶּם הַחֲלָמִידִי לֵאמֹר מַדּוּחַ אֲמַרְתִּים הַסּוֹפְרִים אֲלֵיהֶם¹⁰
כִּי יָבֹא יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵאשִׁיתָם: וַיֵּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבָן אֲלֵיהֶם¹¹
יָבֹא (בְּרֵאשִׁיתָם) וְהַשִּׁיב אֶת־הַכֵּל: אֲבָל אָמֵר אִישׁ לִבְסִי¹²
אֲלֵיהֶם כִּבְרָא בֹא וְלֹא תִפְקְדֶנּוּ וַיַּעֲשִׂיבּוּ כִרְצֵנָם וְכֵן גַּם־
בְּקִרְדָּאֵם יִנְעֶה עַל־יָדָם: אוֹ הִבֵּנִי הַחֲלָמִידִים כִּי עַל־¹³
יְהִיָּתִן הַמִּסְבִּיל דָּבָר אֲלֵיהֶם: וַיְהִי כִבּוּאִם אֶל־דְּמִוּת¹⁴
הָעַם וַיֵּשׁ אֲלֵיהֶם וַיִּכְרַע עַל־בִּרְכֵּיהֶם לְגִמְדוֹ: וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי¹⁵
רַחֲמֵנִי עַל־בְּנֵי כִי־מִכָּה יִרַח הוּא וְחֲלִיו רַע כִּי־פָעֲמִים
רַבּוֹת־הָיָה נִפְלַא אֲשׁוּפְעִימִם רַבּוֹת אֶת־תֵּךְ הַמִּים: וְאֲבִי־¹⁶
אֹתוֹ אֶל־תִּלְמִידֶיךָ וְלֹא יָכֹל לִרְפֹּא לּוֹ: וַיֵּעַן יֵשׁוּעַ וַיֹּאמֶר¹⁷
הִי דוֹר חֹסֵר אֲמוּנָה וּפְתִלְתֵּל עֵרֻמִּית אֲדִיהָ עֲמֻכָּם עַד־
מִתִּי אֲשֶׁא אֲחֻכֶּם הִבִּיאוּ אוֹתוֹ אֵלִי הַנֶּה: וַיַּנְגִּירֵבִי¹⁸
יֵשׁוּעַ וַיֵּצֵא הַשָּׂר מִמֶּנּוּ וַיִּרְפֹּא הַנֶּגַע מִן־הַשֶּׁעֶה הַהִיא:
וַיֵּשְׁנוּ הַחֲלָמִידִים אֶל־יֵשׁוּעַ הוּא לִבְדּוֹ וַיֹּאמֶר מִדּוּעִי¹⁹

יִי.

הַחֲבֻכִּים, כִּידוּעִי.
(6) אֲלֵינוּ תִשְׁמַעְנוּ. הַכּוֹנֵה כִּי בְּדֶרֶכָה דְּבָרִים חֲלָק עַל

יִיפִי וַיֹּאמֶר לַפִּטְרוֹס סוּר מֵעַל הַשָּׁמֶן מִכְשׁוֹל אַחֶה לִּי כִּי²⁰
לִבְךָ לְדִבְרֵי בְנֵי־אָדָם וְלֹא לְדִבְרֵי אֱלֹהִים: וַיֹּאמֶר יֵשׁוּעַ²¹
אֶל־תִּלְמִידָיו אִישׁ כִּי־יִהְיֶה לָלֶכֶת אַחֲרֵי יִיחֹשׁ בַּעֲצָמוֹ²²
וַיִּשְׂא אֶת־צִלּוֹבוֹ וְהִלֵּךְ אַחֲרָיו: כִּי הִחֲפֵץ לְהַצִּיל אֶת־נַפְשׁוֹ²³
תִּאֲבָד נַפְשׁוֹ מִמֶּנּוּ וְהַמֵּאֲבָד נַפְשׁוֹ לַמַּעַנִי הוּא יִמְצָאֶנּוּ:²⁴
כִּי מוֹדִיעֵי־ל הָאָדָם שִׁיקָה אֶת־כָּל־הַשְׂעוֹלִם וְהַשְׂחִית אֹתוֹ²⁵
נַפְשׁוֹ אוֹ מוֹדִיעֵהוּ הָאָדָם פְּרִיָּתָן נַפְשׁוֹ: כִּי בְּקִרְדָּאֵם עֲתִיד²⁶
לִבּוֹא בִּכְבוֹד אָבִיו עִם־מַלְאָכָיו וְאוֹ יִשְׁלַם לְכָל־אִישׁ²⁷
כַּמִּשְׁפָּחָה: אֲמֵן אָמֵר אִישׁ לִבְסִי כִי יֵשׁ בַּעֲמִידִים פֹּה אֲשֶׁר²⁸
לֹא־יִשְׁעֲמֵנוּ מֵעַם מִיָּתָה עַד כִּי־יִרְאוּ אֶת־כֵּן־הָאָדָם בֹּא
בְּמִלְכוּתוֹ:

יִי.

וּמִקֵּץ שִׁשִּׁת יָמִים לָקָה לוֹ יֵשׁוּעַ אֶת־פִּטְרוֹס וְאֶת־¹⁷
יַעֲקֹב וְאֶת־יוֹחָנָן אֲחָיו וַעֲלָם בְּרַד עַל־דֶּהָר נִבּוּה: וַיִּשְׁתַּנּוּ¹⁸
לַעֲשִׂיהֶם וַיְהִידּוּ פִּנּוֹ כַשֵּׁמֶשׁ וּבְכוּרָיו כֹּאֵר הִלְכִּינוּ: וְהָיָה¹⁹
נִרְאוֹ אֲלֵיהֶם מוֹשֶׁה וְאַלְהֵי הָעַם מִדְּבָרִים אֲחֵי: וַיֵּעַן פִּטְרוֹס

יֵשׁוּעַ שֵׁם בְּפִסְקִי 17, "יְהוֹה לָךְ בְּנִי וּכְמוֹכָם" וְהַבְּרוּשׁ שֵׁם "הָאֲסוּר"
הוּא לִבָּא בְּקִרְל הַמֵּאֲמִינִים (כַּלְשֹׁן הַמִּשְׁחָה בִּיבְכוּת ח' מ"ב, אֲסוּר
לִבָּא בְּקִרְל" אוֹ "מוֹתֵר לִבָּא בְּקִרְל"). וְהַמִּשְׁחָה בִּינּוּת פֹּה לֹא הִבֵּן
וְהַיְהוּדִיק בְּלִשׁוֹן סַתְמִי פֹה (נִיטְרוֹס 8) וְהוּא שְׁעוֹת, כְּמוֹ שְׁמִתָּה
לְהֵלֵךְ בְּסִי כִי־וּפְסוֹק 34 ע"ש.

(28)

מֵשֶׁם מִיָּתָה עַד כִּי־יִרְאוּ אֶת־כֵּן־הָאָדָם לֹא־יִשְׁעֲמֵנוּ
בְּמִלְכוּתוֹ. פֹּה יִסּוּבֵנוּ עַל כְּנוֹחַ הַקּוֹדֵם, "כִּי בְּקִרְדָּאֵם עֲתִיד לִבָּא
נְגִי וְאוֹ יִשְׁלַם וְנִי", וְהוּא בִּבְכוּרָה שְׁנִיתָ שֶׁל הַמִּשְׁחָה לִירוּשָׁלַיִם וּבִיבּוּר
וְהַ לֵּאמֹר עֲמִישׁ בְּסִי כִי־וּפְסוֹק 3, וַיֵּשׁ מִפְּרִשִּׁים עַל
הַעֲלִיָּה לַשְּׁמַיִם אַחֲרֵי חֲקִנְתָּהּ, אֲבָל אֵיךְ יֹאמֶר עַל זֶה יֵשׁ בַּעֲמִידִים
פֹּה, הֲלֹא רַבִּים הָיוּ בְּחַיִּים עוֹד בּוֹמֵן הָיָה שְׁתֵּי רַק אַחֵר שְׁנֵה אַחֵר.

תָּבֹה אֶל-חֹבֹו וְאֶת-הַדָּג הָרָאשׁוֹן אֲשֶׁר יַעֲלֶה שְׂאוֹהוּ וְכֹאשֶׁר
תִּפְתָּח אֲחֵיפּוֹ תִּמְצָא בִּי אֶסְתֵּרָא אוֹתוֹ קָח וּשְׂקֶלָה עַל
יָדִי וְעַל יָדֶיךָ:

יְהִי.

בַּשָּׁמַיִם הָיוּ נִגְשׁוּ הַתְּלַמִּידִים אֶל-יֵשׁוּעַ וַיֹּאמְרוּ מִי¹⁸
אֲפֹא הַגּוֹלֵל בַּמַּלְכוּת הַשָּׁמַיִם; וַיִּקְרָא יֵשׁוּעַ אֵלָיו יֶלֶד²
קָמָן וַיַּעֲמִידֵהוּ בַּחֲבֹכִים; וַיֹּאמֶר אֲמֵן אֲמֵר אֵי לָכֶם אִם-³
לֹא תִשׁוּבוּ לְדִוּוֹת בִּלְדִים לֹא תִבְּאוּ אֶל-מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם;
לִכְן כֹּל-הַמִּשְׁפָּל אֲחֵי-עַצְמוֹ בִּילֵד הוּא הוֹנֵחַ הַגּוֹלֵל בַּמַּלְכוּת⁴
הַשָּׁמַיִם; וְהַמְקַבֵּל יֶלֶד אֶחָד בָּהֶם בְּשֵׁמִי אוֹתִי הוּא⁵
מְקַבֵּל; הַמְכַשִּׁיל אֶת-אֶחָד מִדֵּהֲקֻמָּנִים הָאֵלֶּה הַמֵּאֲמָנִים⁶
בִּי נֹחַ לוֹ שִׁתְּקָלָה פֶּלֶאֲדָרֶכְבַּ עַל-צִוְּאוֹ וּפְשַׁע בְּמַעֲלוֹת
יָם; אִי לְעוֹלָם מִדֵּהֲמַכְשִׁילִים בִּי הַמְכַשִּׁילִים בּוֹא יִבְּאוּ⁷
אֲבָל אִי לֹאִישׁ הוּא אֲשֶׁר עָלִידוֹ יִבְּאוּ הַמְכַשִּׁיל; וְאִם-⁸
תִּכְשִׁיל יֶדְךָ אוֹ הַגֵּל קִצֵּץ אוֹתָהּ וְהִשְׁלַךְ מִמֶּךָ מִבֶּן לֶךְ
לְבֹא לְחַיִּים פָּסֶת אוֹ קָפַע מִדִּוּוֹת לֶךְ שְׂתִי יָדִים אֶרֶשְׁתִּי⁹
הַגֵּלִים וְהַשִּׁלֵּךְ אֶל-אֵשׁ עוֹלָם; וְאִם עֵינֶךָ תִּכְשִׁיל נִקֵּךְ¹⁰
אוֹתָהּ וְהִשְׁלַךְ מִמֶּךָ מִבֶּן לֶךְ לְבֹא לְחַיִּים בֵּעֵין אוֹתָהּ
מִדִּוּוֹת לֶךְ שְׂתִי עֵינִים וְהַשִּׁלֵּךְ אֶל-אֵשׁ גִּידָנָם; רֵא וּפֶךְ¹¹
תִּבּוֹ אֶחָד הַקִּמְנִים הָאֵלֶּה בִּי אֲמֵר אֵי לָכֶם מִלֵּאכִידָם

יְהִי.

¹⁰ מִלֵּאכִידָם וְגו' בִּי כָל אָדָם יֵשׁ לוֹ מֵלָאךְ בְּשֵׁמִים
וְהוּא שׁוֹמֵר וּמַצִּיל. כֹּאשֶׁר אֲמַר יִיעֲקֹב (בְּרָאשִׁית מ"ח 16), הַמֵּלָאךְ
הַגּוֹלֵל אוֹתִי מִכְּלִידִי, וְכֵן בְּמַעֲשֵׂי הַשְּׁלִיחִים י"ב כ"ט ע"ל פְּסוּלִים
מִלֵּאכִידָם הוּא, וְכֵן בְּתַלְמוּד חֲנִינָה מ"ז וְתַנְתִּין י"א "שְׁנֵי מִלֵּאכִידִים
מֵלִין לוֹ לְאֹדָם" בִּי וְעִי שְׁמוֹת רַבָּה פ"ב, וְכוּדָר פ' חוֹלֵדוֹת
כִּמְיָד ע"ב.

²⁰ אֲחֵרֵי לֹא יִכְלִי לְגַרְשׁוֹ; וַיֹּאמֶר יֵשׁוּעַ אֲלֵיהֶם מִפְּנֵי
הַסֵּר אֲמוּנָתְכֶם בִּי אֲמֵן אֲמֵר אֵי לָכֶם אִם-יֵשׁ כֶּם אֲמוּנָה
כִּנְגֵר הַדְּרִידֵל וְאֲמַרְתֶּם אֶל-הַדְּרִידֵל הוּא הַגֵּלָּתָךְ מוֹה שְׁמוֹ
²¹ וְנִצַּחְתֶּךָ מִמֶּקְוָמוֹ וְאֵן דְּבַר אֲשֶׁר יִבְצֵר מִכֶּם; וְהַמִּין הוּא
²² לֹא יֵצֵא בִּי אִם-תִּתְּפֹל וְכִצָּם; וְהִי בִּצְרָם כֹּאֲרִי
הַגֵּלִל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יֵשׁוּעַ עֲתִיד בְּרִידָאֵם לְהַסֵּר כִּידִי
²³ אֲנָשִׁים; וְהַגֵּלָּתָהּ וְכִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי קוֹם יִקָּם וְיִתְּצֵבוּ
²⁴ מֵאֵד; וְהִי כִּבְּוֹאֵם אֶל-כְּפִרְתָּחוֹם וְנִגְשׁוּ אֶל-פְּסוּלֵם נִבְּאוּ
²⁵ מִחֲצִית הַשִּׁשְׁקֵל וַיֹּאמְרוּ הֲלֹא יִתְּרִכְכֶם אֶת-מִחֲצִית הַשִּׁשְׁקֵל;
וַיֹּאמֶר יְהִי וְכִבְּוֹאֵי הַבִּיתָה קָרָם אֵי יֵשׁוּעַ לִשְׂאֵל וַיֹּאמֶר
²⁶ מִדֵּהֲדַעֲדֵךְ שְׁמִעוֹן מַלְכִי הָאֵרֶץ מִמִּי יִקְרוּ מִכֶּם וּמִסָּמָא
²⁷ בְּנִידָם אוֹ מֵאֵת הָדוּרִים; וַיֹּאמֶר פְּסוּלִים אֵלָיו מֵאֵת הָדוּרִים
²⁸ וַיֹּאמֶר לוֹ יֵשׁוּעַ אִסְכֵּן אֲפֹא הַכֵּיִם פְּסוּלִים הַמֹּה; וְאֵלֶם
לְמִצְוֵי אֲשֶׁר-לֹא-יִנְהִיָּה לָהֶם לְמַכְשׁוֹל לֶךְ אֶל-הַיָּם וְהַשְּׁלַכְתָּ

²⁰ מִפְּנֵי חֹסֶר אֲמוּנָתְכֶם וְגו' פ' בִּי יֵשׁ שְׁנֵי

אוֹפְנֵי אֲמוּנָה הָאֲמוּנָה אֲשֶׁר הִקְבִּיָּה שְׁמַע כָּל פֶּה בִּרְחֻמִּים וְכוּה
יִאֲמִינוּ כָּל הַמֵּאֲמִינִים; וְיֵשׁ אֲמוּנָה נִגְלָה מוֹה, הוּא שְׁאֵמֵר יֵשׁוּעַ
בְּמִקְדָּשׁ י"א "הַדְּרִידָא כֶּם אֲמוּנָה אֲלֵיהֶם כִּי-יִאֲמֵן אֲמֵר אֵי לָכֶם
כִּל-אֲשֶׁר יֹאמֶר אֶל-הַדְּרִידָא הוּא הַנִּגְשָׁא וְהַעֲמֵק אֶל-תֵּיחֵךְ הֵימָן וְאֵין פְּסֵק
בְּלִכְכֵּם לִי אִם-יֹאמְרוּ בִּי יֵעֲשֶׂה כֹאשֶׁר אֲמַר, כֵּן גַּם
יִהְיֶה לִי, וְכֵן הַכּוֹנֵה גַם לְהֵלֵךְ כ"א 28, וְאֵתֵם מֵאֲמִינִים, וְאֵל
הָאֲמוּנָה הוֹאֵת כִּיּוֹן גַּם פֶּה, שְׁאֲמוּנָה כּוֹן אֵין לָהֶם, וְעַל כֵּן לֹא יִכְלִי
לְגַרְשׁוֹ.

²¹ וְהַמִּין הוּא, וְיֵשׁ גִּרְסָם וּמִין שְׂדִים הוּא לֹא יֵצֵא

בִּי אִם-תִּתְּפֹל וְכִצָּם. יֵשׁוּעַ הֵבִין בִּי כָּלֵל הַשְּׁלִיחִים
לִשְׂאֵל; מִפְּנֵי מוֹה אֲחֵרֵי מְגִרְשִׁים שְׂדִים אֲחֵרִים (לִקְס' י"ז 17) וְהוּא
לֹא יִכְלִי לְגַרְשׁוֹ, וְעַל כֵּן הִשִּׁיב; "הַמִּין הוּא שֶׁל שְׂדִים לֹא יֵצֵא
כִּי אִם תִּתְּפֹל וְכִצָּם שֶׁל הַנִּגְשָׁא וְאֵין יֵצֵא" אֵת בְּחִסְרוֹן אֲמוּנָה,
כִּי"ל, וְהֵם לֹא נִתְּנוּ בְּצוּם כְּעֵד הַחֹתֵן עִמָּהֶם כְּמִישׁ לְמַעַלָּה מ' 14.

11 ויראים תמיד אתפי אבי שבשמים: (כי כהרואה כא
12 לדושיה אתהאבד) מהדעתכם כיהיו לאיש מאה
כבשים ואבד אחד מהם הלא יעזב אתהדושיהם ותשעה
13 על הדוהים והלך לבקש אתהאבד: והיה כאשר ימצאו
14 אמן אמר אני לכם כיישמוח עליו יותר מעל התשעים
15 ותשעה אשר לא אבדו: כן אנתו הנתן מלפני אבכם
16 שבשמים שיאבד אחד מהדוהים האלה: וכי תפא-
17 לך אחיך לך יהובתה אותו בנתן לבנו ואמשישמו
18 אליך קהית לך אחיך: ואסלא ישמע ולקחת עמך עוד
19 אחד או שנים כי עלפי שנים עדים או שלשה עדים יקום
20 כל דבר: ואסלא ישמע אלהם והגדת אליהם ואל-
21 אמר אני לכם כל אשר תאמרו על הארץ אסור יהיה
22 בשמים וכל אשר תתירו על הארץ מקור יהיה בשמים:
23 ונורו אמר אני לכם שנים מבם כיהיו לב אחד בארץ על-
24 כל דבר אשר ישאלו בוא ובוא להם מאת אבי שבשמים:
25 כי בכל מקום אשר יאספו שנים או שלשה בשמי שם
26 אני בתוכם: ויגש אליו פטרוס ויאמר לו אדני כמה
27 פעמים יתפאלי אחי ומהלתי לו הנך שבע פעמים:
28 ויאמר אליו ישוע לא אמר לך עדי שבע פעמים כי עדי-
29 שבעים ושבע: על כן דומה מלכות השמים למלך בשך
30 ודרם שדרה יורד לחשבון עם עבדיו: וכאשר החל לחשב

(17) כנוי וכמוכם. פי' מכם שנתדבק לרומים עד מאד

ונעשה שונא ישראל ושונא ה'.

(20) כי בכל מקום וגו' שם אני בתוכם. כוח

נאמר במס' ברכות ר' ע"א על השכינה, ועל אדם לא יאמר זה ואף
על מרעה, ובוט נילה אלוהותו של המשיח, ואלים האביוניים פשוט
שנעשה מלאך בשמים וכמו שיאמרו המדרשים על חנוך, כידוע.

הבוא לפני איש אשר היה חיב לו עשרת אלפים ככרי
כסף: ולא היה לו לשלם ויצא אדניו למכר אותו ואותו
אשתו ואת בניו ואת כל אשר לו וישלם: והפל העבד
על פניו וישתחו לו לאמר אדני הארץ אלי אפך ואשלם
לך הכל: והנמו מעי אדני העבד הווא ויפטרנו
והחל לו אתחובו: ויצא העבד הווא מלפני וימצאו
אחד מהבדיו הווא חיב לו מאה דינרים ויחוקכו ויתנקחו
לאמר שלם את אשר אתה חיב לי: והפל חברו לפני
הנלו ויבקש ממנו לאמר הארץ אלי אפך ואשלם לך
הכל: והוא מאן וילך ויניחיו במשמר עד שישלם לו
אתחובו: והעבדים חבריו ראו את אשר נעשה ויעצבו
מאד ויבאו ויניחו לאדניהם את אשר נעשה: ויקרא
אליו ויבאו ויאמרו לו אנה עבר בליעל אתה ודחית
הווא מחלתי לך יצא אשר בקשת ממני: הלא היה גס
עליך לרחם על חברך כאשר חמתי אני עליך: ויקרא
אדניו ויתננו ביד הגנש עד כיישלם אתה ודחית:
ככה יעשה לכם גס אבי שבשמים אסלא תחלו איש
לאחיו בכל לבבכם (על המאמאם):

ימ.

ויהי ככלות ישוע לדבר את הדברים האלה ויסע
מהגליל ויבא אלגבול יהודה בעבר הירדן: וילכו
אחריו המון עסרוב וירפאם שם: ויגשו אליו הפרושים³

ימ.

(3) ויגשו אליו הפרושים לנסותו ויאמרו היוכל
איש לשלח את אשתו על כל דבר. רצו לדעת

לכבכם הניח לכם משה לשלח את-נשיכם ומראש לא היה הדבר כן: ואני אמר לכם המשלח את-נשיכם שלא על-דבר גנות ונשא אחרת נאף הוא (והנשא את-הגרושה נאף הוא); ויאמרו אליו החלמדיים אסיה משפט האיש¹⁰

משה לשלח את נשיכם, אבל מראש לא היה הדבר כן. הנה כי היתה משה בתורה אף שהוא על פי ה' לשלח את אשתו על כל דבר, הוא רק הנהג בעבור קשי הלך הוא יצר הרע (ע"ד מאמר החכמים הובא ברש"י ד"פ כי תצא, לא דבריה תורה אלא כנגד יצר הרע), אבל משה נותן התורה כפי רצונו העצמי אינו כן, ועל כן מראש לא היה הדבר הזה והכתוב אמר מפורש על כן ישוב וגי' ודבק באשתו, למעשה על מניעת הנידושין כ"ל, אך כימי משה בא היתה בעבור קשי הלך שנעשה ע"י חטא אדם הראשון, וכאשר נביא היטב נראה כי התורה הוכירה נתינת ספר כריתות לא כמצוה בפני עצמה ככל המצוה, אך שאמרה (דברים כ"ד) "כייקת איש אשה וגי' וזהו אס"ל תמצאדן כענינו וגי' וכתב לה ספר כריתות וגי' ושלחה מביתו וגי' והיתה לאיש אחר וגי' ושלחה מביתו או כי ימות וגי' לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה וגי' אחרי אשר הוסימה וגי', הרישעיקר המצוה בפרשה זו היא, לא תעשה, לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה, וכל הדברים הנאמרים מקודם באים רק בדרך ספור ולא בדרך מצוה, כי הוא רק הנהג והיה שיוכל ליתן ספר כריתות ואמרה התורה באם שיקרה שיהן ספר כריתות ושלחה וגי' יהיה הדין הניל, והראיה לזה כי רצון הפנמי של הקב"ה הוא שלא לגרש גם מן התורה בעצמה שאמרה, אחרי אשר הוסימה וגי' ונחמנו בזה החכמים במסכת דרך ארץ פרק א': אם ע"פ התורה נשאת לאחר, מדוע הוסימה? אוכל לפי דברי ישוע (ה' 82) יובן וה' כי המשלח את אשתו שלא על דבר גנות עושה אותה לנאפת, והוא נסמאת מקדית המכט של התורה הרוחנית ועמ"ש להלן כ"כ 28, ואם תשאל, הלא על כל פנים התורה הרוחנית הגורשין (יהיה בעבור קשי הלך ויצר הרע), ואיך ישוע ישנה דברי הנהגה ויאמרו? הישוב הוא, כי היתה היא רק בעבור קשי הלך והיה רק ער מלא העת, אבל במלוא העת בא המשיח לחן חטא אדם הראשון, ועל ידו נתקיים הכתוב, "והסורתי את-לב האבן מבשרכם וגי' ואת-דיוחיו אתן בקרבכם ועשיתי את אשר-כיוון תלבי" (יחזקאל ל"ו 26, 27), כי ניתן הובא במאמרים לכבוש השטן חתה

לנסותו ויאמרו הוכל איש לשלח את-אשתו על-כל-דבר; וינין ויאמר אליהם הלא קראתם כי מראש הוצר ובר⁴ והקבה ברא-אוחם; ואמר עליכן יעב"איש את-דאביו ואי⁶ אמו דבבך באשתו ודיו שניהם לבשר אחד; אסכן אינם ער⁷ שנים כי אס-בשר אחד לכן את אשר חקר האלהים⁸ לא-יפחד האדם; ויאמרו אליו ולמה זה צוה משה לתת⁹ ספר כריתות ולשלחה; ויאמר אליהם מפני קשי

אם פוסק בבית שמאי או בבית הלל, כי במשנה נישין ציד ע"א בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה שנאמר כי מצא בה ערוה דבר, ובית הלל אומרים אפילו הקדושה הכשילן, כן, ופירשו בנמצא כי "דבר" לרבות כל דבריו, ומה שאמר "לנסותו", כי שמשו אותו מדבר על הדבר נפתי ה' 82; "המשלח את אשתו שלא על דבר גנות עושה אותה לנאפת", והבני מזה כי פוסק בבית שמאי רוצו בזה לתפוס, כי הלכה הוחתה בישראל, הלאה בבית הלל, שכל כל דבר מותר לגרש, וגי' עקובא מוסף שם אפילו מצא אחרת נאה הימנה כו', ואלים בבית הלל תרוץ אחר לנמר, שבאמת מפרש הכתוב, ערות דבר, בבית הלל שיוכל לגרש על כל דבר, אך הוא יש לו יסוד אחר לשנות הדבר הזה: "כי האלהים עשה מראשית איש ואשה לבשר אחד ואשר חבר אלהים אל יפריד אדם ביניהם", ונראה מדבריו כי פירש הכתוב "על-כן ישוב איש את-דאביו ואת-דאמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" שהוא מצות עשה על מניעת הנידושין שלעולם יהיו דבוקים בנשואיהם, ועל דרך הכתוב, "על-כן לא-יבאכלו בני ישראל את-ניד הנשה" וגי' (בראשית ל"ב 88), שהוא מצות לא תעשה, וראה לדברי ישוע מדבריו הנביא מלאכי כ"כ 16, כי שנה שלח אמר ה' אליו ישראלי, וגי' ששונא הוא שהאדם ישלח את אשתו בחנם, ועי' בזה בתלמוד סוף מסכת נטין, וגי' פהרין כ"ב ע"א.

7) ויאמרו אליו ולמה זה צוה משה וגי' פ' שפותר בזה התורה עצמה, והשיב מפני קשי לכבכם הניח לכם

י' ולי נראה כי בית הלל פירשו, "ערוה דבר" על דרך הכתוב ולא יראה כן. ערוה דבר (דברים כ"ג 18) שפירשו דבר מונח, כי שם יסובב על צווח האדם וכן, "ערוה הארץ" (בראשית מ"ב 6).

11 **ואת־אשתי לא טוב לקחת אשה:** ויאמר אליהם לא יוכל כל־אדם קבל את־הדבר הזה כִּי־אם אלה אשר־יִקְנֶה לָדָם
12 יֵשׁ סְרִיסִים אשר נולדו בן מבטן אִמָּם ויש סְרִיסִים
הַמְסֻרִים עַל־יְדֵי אִם ויש סְרִיסִים אשר סָרְסוּ עַצְמָם
13 לַמֶּלֶךְ מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם מִי שִׂיבֹל לִקְבֹּל יִקְבֹּל: או
יִבְיֹא אֵלָיו יָלִיד לִמְצוֹן יֵשׁ עֲלֵיהֶם אֲתִידֵיו ויִתְפַּלֵּל
14 ויִנְעֲרֻבֵם הַחַלְמִידִים: וישוע אמר הִנֵּהוּ לִילָדִים ואל־
15 תִּמְנְעוּם מִבֹּא אֵלַי כִּי לֹאֵל מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם: וישוע
16 אֲתִידֵיו עֲלֵיהֶם ויעבר משם: והנה־אֵישׁ נָגַשׁ אֵלָיו
ויאמר רִבִּי (הַטּוֹב) מֶה הַטּוֹב אשר אֲעֲשֶׂה וְאֶקְנֶה חַיִּי
17 עֲוֹלָם: ויאמר אֵלָיו מַה־הִיא תִּקְרָאנִי טוֹב אֶיִשְׁמוֹב כִּי
אִם־אֶחָד הוּא הָאֱלֹהִים וְאִם־הַפֶּצֵר לְבֹא לְהִיֵּם שָׁמָּה

רָגִלִּים וְלָמוֹת לַחֲטָא וְהָאִם הִשָּׁן יַעֲבֹר עִם תַּאֲוָתָיו וְאֵין קָשִׁי הַלֵּב
שׁוֹר, עַל כֵּן יִזְכְּלוּ הַמַּאֲמִינִים לַחֲיוֹת לִפְי רָצוֹן הַפְּנִימִי שֶׁל הַקֶּבֶץ
וְהַתּוֹרָה (רַחֲמִיִּים סִי' ר' וס' ח'). כִּי הִיא יִשׁוּעַ נִלְהָה לַמַּדְרִיז הַרְצוֹן
הַפְּנִימִי שֶׁל הַתּוֹרָה לִפְי רוּחַ וְלֹא לִפְי אוֹתוֹתֶיהָ, כִּידוּעַ.

11 **לֹא יוֹכֵל כָּל־אָדָם קָבֵל אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה**
פִּי, מֶה שֶׁאִמְרָתָם שֶׁלָּא לִקְחַת אִשָּׁה, וְעַכְשָׁנָה אִם יֵשׁ סְרִיסִים וְגו'.
12 **סָרְסוּ עַצְמָם וְגו'** פִּי שֶׁמְרַעֲלִים עַצְמָם כְּלֹא
אִשָּׁה טַר שֶׁנִּשְׁעִים כְּסְרִיסִים כְּלֹא הִרְגִּישָׁה, כִּי הִרְדֵּגל נִשְׁעָה מִכֵּנִי
וְעַל דְּרָךְ שֶׁאִמְרוּ בַּתְּלַמֵּד מִכָּה נִיב, אֲבָר קָמָן יֵשׁ בָּאֵרֶם מִרְעִיבֹ
שֶׁבַע כִּי.

14 **כִּי לֹאֵל,** צ"ל, לִכְאֵל־הִי וְכֵן בְּלֻקֶּם י"ח 16 צ"ל
לִכְאֵל־הִי.

17 **מֶה תִּקְרָאנִי טוֹב:** כֵּן הַנוֹסח הַנֶּכּוֹן כְּמוֹ בַּמִּדְרָשׁ
18 וְנִתְבָּאָר בַּבִּיאָר פִּלְפִּיִּים ב' ז' ע"ש. וְאִם־הַפֶּצֵר לְבֹא לְהִיֵּם
שִׁמּוֹר אֶת־הַמַּצּוֹת, כַּחוּק אִמּוֹנָה שָׁאֵל, מִדּוּעַ לֹא הִשִּׁיב לוֹ, דִּיאֲמֵן
כִּי וְהַחֲזִיק? וְשִׁכַּח כִּי הַצִּדִּיקָה ע"י הָאִמּוֹנָה כֹּאֵה אַחֲרֵי מוֹתוֹ, וְעַמִּישׁ
בַּבִּיאָר יוֹחֵן ב' 86 מוֹרֵה.

אֶת־הַמַּצּוֹת: ויאמר אֵלָיו מֶה הִנֵּה ויאמר יִשׁוּעַ אֵלֶיהָ
18 הֵן לֹא תִרְצֶה לֹא תִנָּאֵף לֹא תִנָּגֵב לֹא תִנְעֹה עַד שֶׁקָּרָה:
כִּבֵּר אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אֲמִיךָ וְאֶהְבֵּת לִרְעֵךְ כְּמוֹךָ: ויאמר 20
אֵלָיו הַבְּחֹר אֶת־כָּל־אֶלֶף שְׁמִרְתִּי מִנְעוּרִי וְנִמָּה חִסְרְתִּי
עוֹד: ויאמר יִשׁוּעַ אֵלָיו אִם־הַפֶּצֵר לָדוֹת שֶׁלֹּךְ לָךְ מִכָּר 21
אֶת־רִכְשֶׁךָ וְנָתַתָּ לַעֲנִיִּים וְהָיָה לָךְ אֲצִיר בְּשָׁמַיִם וְיִשׁוּב
22 הָלֶם וְהַלֵּכַת אַחֲרָי: ויהי כַּשֵּׁמַע הַבְּחֹר אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה 23

19 **כִּבֵּר אֶת־אֲבִיךָ וְגו'** הַקִּדְּשִׁים אֵת הָאֲבוֹת קוֹדֶם
הַנִּשְׁתָּה, אֵף שֶׁבְּתוֹרָה הוּא כִּתְפֹךְ, כִּבֵּר אֶת־אֲבִיךָ, קוֹדֶם הָאֲבוֹת, כִּי
רָצָה לַחֲבֹר הַמַּצּוֹת הַזֵּאת עִם מַצּוֹת, וְאֶהְבֵּת לִרְעֵךְ כְּמוֹךָ.

21 **מִכָּר אֶת־רִכְשֶׁךָ וְגו' וְהַלֵּכַת אַחֲרָי,**
עַמ' ש' בַּמִּדְרָשׁ י' 21 בַּבִּיאָרִי כִי עֵינֵךְ הַיּוֹקֵן הוּא פֶה, וְהַלֵּכַת
אַחֲרָי, וְאוֹ יִשְׁעֵךְ הַבִּיאָר הָאֲמִיתִי לַמַּצּוֹת, וְאוֹ יָמָא אֵל הַחַיִּים, כִּמְשִׁי
בְּמַת' ה' שֶׁלָּא רִי בְּשִׁמְרִית הַמַּצּוֹת לִפְי דַּעַת הַפְּרוּשִׁים, אֵךְ לֹא
יִזְכֹּל לִילֹךְ אַחֲרָיו אִם לֹא יַעֲזוּב אֶת הַכֹּל (כְּמוֹ הַשְּׁלִיחִים בַּפֶּסֶק 27
וְכֵן אֲבָר בְּלֻקֶּם י"ד 88 "כִּי־אִישׁ מִכֶּם אֲשֶׁר לֹא יַעֲזוּב אֶת־כִּלְיָתָיו
לֹא יִזְכֹּל לָדוֹת חֲלִמִידִי"), וְעַכְשָׁנָה אִם לֹא "מִכָּר אֶת־רִכְשֶׁךָ וְנָתַתָּ
לַעֲנִיִּים", וְאִינוּ "נִוִּירָה" עַל כָּל יְמֵי עוֹלָם כְּמוֹ שִׁרְיָמָה בַּעַל חוּק הַקּוֹלָה
וְכִינִי הַשְּׁלִיחִים שֶׁנִּהְיָו בַּתְּחִלָּה כּוֹה הָיָה רֵק לַחֲנוּעֵלָת יִסְדֵּי הַקּוֹלָה
הָרִאשׁוֹנִה, וְכֵן מֶת שֶׁאִמְרוּ בְּלֻקֶּם י"ב 88, מִכָּרֹו אֶת־אֲשֶׁר לָכֶם וְחָנוּ
צִדִּיקָה, הַבּוֹנֵה גִ'כ לַחֲנוּעֵלָת יִסְדֵּי הַקּוֹלָה, וְכִמוֹ שֶׁאִמְרוּ שֶׁם מִקּוֹדֶם
אֵל תִּירָא הַעֲדָר הַקָּמָן, וְיֵשׁ סִבְלִים כְּתוּבֵי אֲשֶׁר, בַּהֲבִשְׁתָּה אֵל
הַעֲבָרִים "נִמְצָא שִׁישׁוֹעַ הַשִּׁיב לוֹ, אֵיךְ תִּאֲמַר הַתּוֹרָה וְהַבִּיאִים
שְׁמִרְתִּי וְהִלָּא בַּתּוֹרָה כְּתוּב לֹאֲמַר וְאֶהְבֵּת לִרְעֵךְ כְּמוֹךָ וְהִנֵּה רִבִּים
מֵאֲחִיר כִּי אֲבָרִים מִתְנוּעֵלִים בִּאֲשֻׁפָה וְנוֹעִים כִּרְעֵב וּבִתְיָךְ מִלֹּא כֹל
טוֹב וְאֶחָד אֵינִי מוֹצִיא לָהֶם גִּם מִקְדָּם מַצּוֹת וְאֶהְבֵּת לִרְעֵךְ כְּמוֹךָ.
וְכִמְרָקִים י' 21 מִסְפָּה, כֹּאשֶׁר עֵנָה, אֵת כֹּל אֵלֶּה שְׁמִרְתִּי מִנְעוּרִי" נִמָּה
וְאֶהְבֵּת לִרְעֵךְ כְּמוֹךָ שֶׁחֲשֵׁב יִשְׁוֹעַ: וְכִיבְסִיבֹ יִשְׁוֹעַ וְ"אֶת־בְּרָךְ"
וְגו', כִּי אִמָּה דָבָר רֵק שֶׁשְׁמִיר לִפְי דַּעַת הַפְּרוּשִׁים כְּמוֹ
שֶׁבִּיאָרָתִי, וְהַחֲסִפָּה הַזֶּה לֹא הִיא נִסְפָּה מִן הָאֲחִירִינִים.

כ.

כי דומה מלכות השמים לאיש בעל-בית אשר השכים²⁰
 בבקר ויצא לשכר פעלים לחרמו; ויפסק עם הפעלים²
 דינר ליום וישלחם אל-חרמו ויצא בשעת השלישית וירא³
 אחרים עומדים במלים בשוק; ואמר להם לבו נסיעה⁴
 אל-חרמי ואני אחן לכם כמשפט וילכו; ויצא גם בשעה⁵
 הששית גם בתשיעית ויעש כדבר הזה; ויצא בשעת⁶
 עשתי עשרה וימצא אחרים עמדים ויאמר אליהם למה⁷
 אתם עמדים פה במלים כל-היום; ויאמרו לו כי לא⁸
 שכר אחנו איש ויאמר אליהם לבו נסיעה אל-חרמם⁹
 ושכרכם יתן לכם; ויהי בערב ויאמר בעל הבס אל-¹⁰
 פקדו קרא את-הפעלים והן להם את-שכרם והלך¹¹
 באחרונים וכלה בראשונים; ובאו הנשכרים בשעת אחת¹²
 עשרה ויקחו איש איש דינר אחד; וכבא הראשונים דמי¹³
 כנפשמם כי יקחו יותר ויקחו נסידהם איש איש דינר אחד;¹⁴
 ויהיו בקחתם וילוו על-בעל הבית לאמר: אלה האחרונים¹⁵
 לא עשו כי אסישעה אחת ואתה השוית אתם לנו אשר¹⁶
 סבלנו את-טרח היום והמו; ויען ויאמר אל-אחד מדרם¹⁷
 העי לא הונתי אתך הלא דינר פסקת עמי; קח את-¹⁸
 שלך ונלך ואני רוצני שאני לזה האחרון כמוך; הלא¹⁹
 אוכל לעשות בשלי כרצוני האם-תרע עינך על-אשר טוב²⁰
 אני; כן יהיו האחרונים ראשונים והראשונים יהיו²¹
 אחרונים (כי רבים הם הקרואים ומעטים הנבחרים);²²
 ויהיו כעלות ישוע ירושלים ויקח אליו את-שנים העשר²³
 לבדם ויאמר להם בדרך: הגו עולים ירושלימה וכי²⁴

כ.

(18) והרשיעוהו למות ומסרו אותו לגוים וגו'.
 עמ'ש בבואר מעשי השליחים כי 28 כור.

ויתעצב וילך כי נכסם רבים היו לו; ויאמר ישוע אל-²⁵
 תלמידיו אמר אמר אני לכם קשה לעשיר לבוא אל-מלכות²⁶
 השמים; ועוד אני אמר לכם נקל לגמול לעבד בנקב²⁷
 המהומה כבא עשיר אל-מלכות האלהים; והתלמידים²⁸
 כשמעם זאת השתוממו מאד ויאמרו מי אפוא יוכל²⁹
 להשיג; ובסרבים ישוע ויאמר להם מבני אדם יפלא³⁰
 הדבר ומה-אלהים לא יפלא כל-דבר; ויען פסוק ויאמר³¹
 אליו הן אנהו עובדו את-הכל ונלך אחרך ומחידה³²
 תלכו; ויאמר ישוע אליהם אמן אמר אני לכם אתם³³
 התלכים אחרי בהתחדש הברית כאשר יושב בן-האדם³⁴
 על-כסא כבודו גס-אתם תשבו על-שנים עשר כסאות³⁵
 לשפט את-שנים עשר שבטי ישראל; וכל-איש אשר³⁶
 עוב בתים ואחים ואחות ואב ואם ואשת ובנים ושדות³⁷
 למען שמי הוא יקח מאה שערים וחי עולם יירש; ואולם³⁸
 רבים מן - הראשונים יהיו אחרונים ומן - האחרונים³⁹
 ראשונים;

(28) קשה לעשיר וגו'. במרקס י' 24 ביאר ישוע כעצמו
 דבריו שקשה לבומוחים על-היכל וגו'.

(29) יקח מאה שערים וחי עולם יירש.
 פ' במרקס י' 80: יקח כומן הזה בחור הדריפות מאה פעמים ככה
 ולעולם הבא חי עולם ע"ש. ומה ראה שגם בפסוק 28, תשובו על
 כסאות לשפט אינו מדבר מן הדין הגדול כשנות מפרשי הנוים כי
 אם מדבר מן ימות המשיח במלכותו בירושלים על ישראל ויב
 השבטים. וכלום כי 80, למען האכלו ותשחו על-שלחתי
 במלכותי וישבחו על-כסאות לשפט את-שנים עשר שבטי
 ישראל, וזה ראה לפורשי.

האדם יקפץ להאשי בהגנים ולספורים והרשיעו למות:
 19 ומסרו אותו לגוים להחל בו ולהכות אותו בשמים
 20 ולצלל אותו וכוים השלישי יקום: או נגשה אליו אם
 בני זכרי עסיבניה והשתחו לו לבקש ממנו דבר:
 21 ויאמר אליה מדיבקשך והאמר אליו אמרתי וישבו
 שני-בני האלה אחד לימין ואחד לשמאלך במלכותך:
 22 וישן ישוע ויאמר לא ידעתם את אשר שאלתם הזכור
 23 חובלו לשונות את-הכוכב אשר אני נטפל תסבולו
 24 סבילה אשר אני נטפל ויאמרו אליו נטפל: ויאמר אליהם
 הן אתיכנסו תשתי ונטפלה אשר אני נטפל תסבולו
 25 ושבת לימני ולשמאלי אין בידי לתתה בלתי לאשר הזכור
 26 להם מאת אבי: ויהי כאשר שמעו-זאת העשרה ויבעטו
 27 אל-ישוע האחים: וישוע קרא להם ויאמר אהם ידעתם
 28 כי-ישוע הגוים רדים בהם והנהגלים שלמים עליהם:
 29 ואהם אליהו בן בניהם כי החפץ להוות גדול בקרבכם
 30 ויהי לכם למשרת: והחפץ להיות לראש בקרבכם יהי

(28) **ושבת לימני ולשמאלי אין בידי לתתה בלתי לאשר הזכור להם מאת אבי.** המפרשים פי' שדבר זה לפי סכנו האנושית: "אין בכחך", ומה שאמר למעלה (י"א 27) "הכל נטפל לי מאת אבי", על כל זה יש יוצא מן הכלל כמיש' למופתו. אבל לפירוש זה יקשה עוד, הלא יוכל ליתן לפי סכנו האלהות שבו? ועל כן נראה שפה כונה אחרת לגמרי שאין הדין פה על מלות "מאת אבי", להפריך בינו ובין אביו, אך הדין הוא על מלת "לאשר הזכור להם" ובמקום לא נזכרו כלל מלות "מאת אבי" ואך נטפלו פה לבאר שההכנה הוא, מאביהם, והכנה היא שאין בידי לתתה בלתי לאשר הזכור להם **שכבר מוכן להם מימי קדם** ואין לשנות עוד, כי הכל נגזר ומיועד לפני ימות עולם. כידוע, גם צריך לדעת כי הכונה פה, שבת לימני ולשמאלי, היינו במלכותו כירושלים פעם שנית, כמו י"ט 28 אצל השליחים, "על י"ב כסאות".

לכם עבר: כאשר בן-האדם לא בא למנון אשר-
 28 ישרתוהו כי אסלשלת ולחת את-נפשו כפר חחת רכבים:
 29 ויהי כצאתם מיריחו וילך אחריו המון עסירב: והנה 30 עבר שני-עזרים ישיבים על-יד הדרך וישמעו כי ישוע עבר ויצעקו לאמר הנוניא ארניו בן-דוד: ויצעקם העם 31 להחשתם והם צעקו עוד ויאמרו ארניו הנוניא בן-דוד:
 32 ויעמד ישוע ויקרא להם ויאמר מה-תרוצו שאעשה לכם: 33 ויאמרו אליו ארניו אשר תפקדנה עינינו: ורחמי ישוע 34 נכמרו ויהי בעיניהם ופתאם נפקחו עיניהם וילכו אחריו:

(28) **כאשר בן-האדם לא בא למנון אשר-**

ישרתוהו וכו'. בחוק אמנה שאל: "אם בן אינו המשיח כי במשיח כחוב (החלים ע"כ 8) וירד מים ערבים וכו' ובדניאל י' 27 וכל שולמנא ליה יפלתו וישתמעו?" עשה עצמו כאלו לא ידע למדי המשיח לפי יסודות המכשירים, כי בפסג ראשונה יבא לשפל המדרגה בתור עבר ויהרג כמ"ש בישעיה י"ג, ובפסג שנית יבא עם עוני שמים, ואז יתקיימו כל דברי הנביאים, כמ"ש פסוק במעשי השליחים ג' 21. ובזכריה ט' שמדבר שם מביאה ראשונה על-המור ואמר שם, "ומשלחו מים ערבים", הכונה שם נחבאר להלן כ"א 4 ע"ש. ובעבור סתירת הכתובים בעיניהם האלה האמינו הרבנים הקדמונים בשני משיחים, משיח בן יוסף אשר יהרג ומשיח בן דוד אשר יתקומם מאד. אמנם הביאור הזה הוא מעוות, כי בישעיה י"ג אמר מפורש כי הוא אשר יהרג הוא בעצמו ירום ונשא, ואח"כ יצא חלק שלל חחת אשר הערה לכות נפשו וכו'. ובפסוקיה רבתי פ' קומי אורי אמר י"ב, "שבע שכן דוד בא בה מביאים קורות של ברוך ונחמתי לו על צוארו וכו' על אותה השעה היה דוד בוכה ואמר יבש כחרס כחי כי אמר לו הקב"ה אפרים משיח צדיק כבר קיבלת עליך", וכן שם בפרישת, "שוש אשיש", דורש על משיח אפרים הכתוב, "ברוך שפתיו ימות יפריה", וכו'. הנה לך כי משיח על, יוצא חומר מנוע ישי וצצר משרתיו יפריה, וכו'. הנה לך כי משיח אפרים הוא משיח בן דוד בעצמו, וקראוהו בעלי המדרש בשם "אפרים", לא בעבור שיהיה מושב יוסף ואפרים כהכנה בעלי המדרש המאחרים, אך בעבור שדרשו עליו הכתוב בירמיה ל"א

לכו אל-הכפר אשר ממולכם שם תמצאו אָזון אמורה וְעִיר עמָה הָתִירוּ אִתָּם וְהִבִּיאוּ אֵלַי; וְכִי־יֹאמְרוּ אִישׁ אֶלְיִם דָּבָר וְאִמְרָתָם הָאֵרֶז צִירָךְ לָרֶם וּמִדָּר יִשְׁלַח; וּבִלְיוֹאת הָיְתָה לְמִלְאוֹת מִדֵּשֶׁנְּאֹמֵר בִּיד הַנִּבְיָא לְאַמְרִי;⁴

כי קרבו אל בית פני יהוה אצל הר היותם, אבל בית פני היות פני עמנו הוא על הר היותם.

יבא לך עני וגו'. כעל חוק אמונה הבין הכתוב בוכריה שם (ש' 10), "והברתי רכב מאפרים וסוס מירושלים ונכרתה קשת מלחמה" וגו', שהכונה שתכלית מלחמה מן הארץ, כמו "לא ישא נוי אל נוי חרב" שנבא ישעיה ב', וסעה מאר, כי נבואת ישעיה תתקיים בבוא המשיח פעם שנית שאו יחזיקו כל דברי הנביאים ככ"ש למעלה (כ' 28), ומה שאמר פה בוכריה "והברתי רכב מאפרים", אף שמדבר פה מביאות בפנים ראשונה, עני ורכב על-המור, אין בונתו כלל שלא חזיה מלחמה עוד, שהלא אמר בעצמו להלן שם (פסוק 18), "כי דרכתי לי יתרה קשת וגו' ושמחתי כחרב נבור ועודתי בני ציון על-בני יון", וכס' י' שם, כי פקד ה' צבאות את-עדרו וגו' ושם אותם כסוס הדוד במלחמה וגו' ממנו קשת מלחמה וגו' והיו כנבורים כוסים כסוס הדוד במלחמה וגו' ואלהו כי ה' עמם והובישו רוכבי סוסים, הנה לך, שתהיה עוד מלחמה ויצליחו במלחמתם, ואף שלא חזא להם רכב וסוסים וקשת מלחמה, הנה הקב"ה יעשה יתרה עצמו לקשת וישימו כחרב וכן כסוס ובכיריהם יעצו האויבים אף שיש לאויבים כל אלה, כי אמר הכתוב רק, והברתי רכב מאפרים וסוס מירושלים, אבל לא מכל העולם, והנה לך כי ובריה לא דבר כלל מעין נבואת ישעיה שחזיה לעתה, אך ובריה נבא שכתלה יבא המשיח עני ורכב על חמור ואו כי"ת ה' רכב וסוס וקשת מלחמה מישראל (וידוע כי כל מקום שנאמר "והברתי" הוא לרעה), היינו שלא יבטחו עוד ברבם וסוס כדרכם בימי קדם וכמי"ש ישעיה ל' 16, "ותאמרו לא-י"ע על-סוס ננוס" וגו' וכן ל' 1 "על-סוסים ישענו" אלא כמי"ש הושע י"ד 4, "אמרו על-סוס לא נרכב", וכן מספר באמת ביוסף כי לא היו לישראל כלי מלחמה וגו' הרומים, ומ"ש ובריה, ודבר שלום לגוים ומשל מים עדי"ם וגו' כי בפשע ישראל יצאה השועה לגוים ורומים י"א 11, וסממם הלב

כא.

ויהי כאשר קרבו לירושלים ויבאו אל בית-פני אליהר²¹ הויתום וישלח ישוע שנים מן-היהלמלמלדים; ויאמר אליהם

"הבן יקור לי אפרים אם ילך שעשועים" וגו' כמבואר בפסיקתא שם (כי המשיח הוא בן האלהים) וככתוב (תהלים פ"ט 87) "הוא יקראני אבי אחי וגו'". ובתלמוד סוכה נ"ב שפירש חכם אחד הכתוב, והביטו אלי את אשר-דקדקו (וכריה י"ב 10) על משיח בן יוסף שהיה קראוהו בשם "בן יוסף" בעבור שהמשיח ישוע היה בן יוסף מצרת, ועל בן רמו עליו הכתוב בירמיה בשם "אפרים" שהיה גם כן בן יוסף. ואת היותו בונה המדרשים הקדמונים, כי המדרשים האלה נגנבו בספרי היהודים מן היהודים הנצרים הקדמונים אשר נטמנו רובם בין היהודים, כידוע. וכבר העיר על זה האדוני בספר מאור עינים ע"ש.

כא.

ו יבאו אל-בית-פני אל-הר היותם, כצל.
הכונה שכוון קרוב לבית פני, ועל כן אמר פה בפסוק 8, לכו אל-הכפר אשר ממולכם, שער לא היו בכפר, ובלוקם י"ט 29 אמר מפורש: ויהי בקרבו אל-בית-פני ובית-יהוה וגו' לכו אל-הכפר אשר ממולכם, כי רק כפר אחד היה לנוס. ואף כי מירקם ולוקם אמרו בית פני ובית יהוה, על כל זה הכונה כפר אחד שנהלך לשני חלקים. חלק אחד ונקרא בית יהוה והשני בית פני, וכן נראה מן התלמוד פסחים נ"ג ע"א ועירובין כ"ה ע"ב שאמרו שם, פני בית יהוה (תאנים שלא נגמרו) ובתוספתא פ"ז דשבועות נקראים במאמר זה עצמו, כפי בית פני, כי המקום נקרא בית פני על שם פני התאנים שנהלך שמה, וגם נקרא "בית יהוה", ולפי התלמוד כבא מצינו צ"ו "חומת בית פני" וכן מפורש י"ד ע"ב, מצאן אבית פני" ב', נראה, כי חומת ירושלים במורחיה דרומית התמשכה עד בית פני, ובתוספתא לרומיים נקרא חלק החומה הזה בשם "כפנית" על שם כפנית התאנים שנהלך שמה (כפנית פ' נ"ב תאנים שלא נגמרו). ובספר תבואת הארץ לר' שווארץ כתב, והחלק דרומית הר היותם למורס כפר סליוואן יש מקום חרב ושמה, והישמעאלים קרין אותו בית ארונה (בית יהוה) כ', ונמצא שבות פני ובית יהוה על הר היותם. ומה שכתבו המכשרים שבאו אל בית פני אל הר היותם, הוא כמבואר

ויגלו יעקב בן-אמתות: וילכו החלמדיים ויעשו כאשר צוה⁶
 אתם ישוע: ויבאו אברהאחז ואחיקנער וישעו עליהם,
 אחבניהם ויושיבו עליהם: ורב ההמון פרשו את⁷
 בניהם על-הדרך ואחרים כרתו סעיפי עצים וישמחו
 על-הדרך: והמון העם ההלכים לפני ואחרי קרא⁸
 לאמר הושענא לבדוד בך! הבא בשם יהוה הושענא
 במדומים: ויהי כבא ירושלים ותהם כל-העיר ויאמרו⁹
 מי זה: ויאמרו המון העם זה הוא הנביא ישוע מצרת¹⁰
 אשר בגליל: ויבא ישוע אל-מקדש האלהים וירש¹¹
 משם את כל-המוכרים והקונים במקדש ויהפך את
 שלחנות השלחנים ואת-משכות מכרי הוונים: ויאמרו¹²
 אליהם הן כתוב כי בתי בית תפלה יקרא ואתם שמהם
 אותו למערת פריצים: ויגשו אליו עורים ופסחים¹³
 במקדש וירפאם: ויהי כראות ראשי הכהנים והסופרים¹⁴

(6) אמרו לבת-ציון הנה מלכך וגו', ובנוסח העברי
 שלטו: גילי מאד בת-ציון הריעי בת-ירושלים הנה מלכך וגו', ולדעת
 היה כתוב במתי פה (שהוא כתב בעברית) אמרו לבת-ציון הנה
 ישעך בא (ישעיה ס"ב 10) ונאמר, גילי מאד בת-ציון הנה מלכך,
 וגו' (נמלות הריעי בת-ירושלים לא הביא מתי כלל שהוא כפל
 לשון). וברכות הימים (נאבדו הנמלות "לבת ציון" עד "בת ציון"
 כעבור דימוי המלות ונעשה מהו הנוסח שלטו הכתוב עדה לפנינו
 "אמרו לבת ציון הנה מלכך יבא לך" וגו'.

וְהִבָּיֵא אֶת-הָאַחֲזַן וְאֶת-הַדַּעֲשִׁיר וְיִשְׂמוּ עַל-הָרָמָה

(6) **אָמַר לַבַּת־צִיּוֹן הִנֵּה מַלְכְּךָ וְגו.** וְנוֹסַח הַתְּבִיר
 שֶׁלָּנוּ: **נִיְלִי מַאֲד בַּחֲצִיּוֹן הָרִיעִי בַּחֲדוּרֵי שְׁלֵמִים הִנֵּה מַלְכְּךָ וְגו.** וְלִדְרַתִּי
 הִיָּה כְּתוּב כִּמְתֵּי פֹה (שְׁמוֹה כֶּתֶב עֲבֻדִית), **אָמַר לַבַּת־צִיּוֹן הִנֵּה**
יִשְׁעֶךָ בָּא יִשְׁעֵיכֶם (כ"ו) וְנֹאמַר, נִיְלִי מַאֲד בַּחֲצִיּוֹן הִנֵּה מַלְכְּךָ
וְגו. (נִסְמָלוֹת הָרִיעִי בַּחֲדוּרֵי שְׁלֵמִים לֹא הָיָה מִתִּי כָּל שְׁמוֹה כָּפֶל
 לְשׁוֹן, וּבְרֻבּוֹת הָיִמִּים נֹאמַר הַמְּלוֹת, **"לַבַּת צִיּוֹן" עַד "בַּת צִיּוֹן"**
 כְּעֹבֵר דְּמִיּוֹן הַמְּלוֹת וְנִשְׁמַע מִזֶּה הַנוֹסַח שֶׁלּוֹ הַכְּתוּב עֵתָּה לִפְנֵינוּ
"אָמַר לַבַּת צִיּוֹן הִנֵּה מַלְכְּךָ יִבָּא לָךְ" וְגו.

וְהִבָּיֵא אֶת-הָאַחֲזַן וְאֶת-הַדַּעֲשִׁיר וְיִשְׂמוּ עַל-הָרָמָה

[illegible]

היה ע"ש.
פיו ע"א ר"ח, "ומשעלו בני הגולה" ובידורשלי מעשר שני פ"ה הלכה
זכבר הורה בזה גם הארומי במאור עינים פ"ג ע"ג ועי' רש"י חולין
לארצם והתישביו בחורבות שלהם מבתיהם שעובד בימי גלותם.
(בצל) הכמן הח"ח כ"ח מכ"ב, כי או אחר נפילת אשור שבו רבים
בד"ב ל"ד 6, ובכערי מנשה אפרים ושמעון ויהודה נפלת חב"רובותיהם
פסוק 6). ונמצא כתובים רבים בימי אישיה המורה על זה וכיחור
אתכם אחר מיציר ושינים ממשפחה" (על שם מדבר בימי יאשיהו.
ע"כ). ועל זה תסובב נבואת ירמיהו ג' על עשרת השבטים, ויגלהו ק"י
אשור והגורם עול האשורים מעל צוארם (ועי' רש"י סנהדרין כ'
שרבים שבו מארץ אשור לארצם בימי יאשיהו אחר נפילת מלכות
ירמיהו מ"א 5. ובתלמוד ערבין ל"ג ע"א ומגילה י"ד ע"ב ספרו
ד"ה ל' 10. כי נשארו פליטים בארץ גם משאר השבטים ועי'
כבר בימי היה בית ישראל (מעשרת השבטים) רבים בארצם. ועי'
כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה **ובית ישראל** וזו"ל, כי

את הנפלאות אשר עשה ואת הילדים הנצמקים במקדש
 16 ואמרום הישיענא לבדדך ויהי להם: ויאמרו אליו
 השמע אחת את-אשר אמרים אלה ויאמר ישוע אליהם
 שמע אנכי הרי לי קראתם מפני עוללים ונוקמים יסדת
 17 עון: ויעזוב וינא אל-מחזיק לעיר אל-יבתי-דחיתי וילן שם:
 18 ובבבך שב אל-העיר והוא רעב: ויהי תאנה אחת
 על-הדרך ויקרב אליה ולא-מצא בה מאומה בלתי העלים
 ויאמר אליה מעתה לא-יהיה ממך פרי עד-עולם והיבש
 20 והתאנה פתאם: ויראו החלמידים ויתמזו ויאמרו איד
 21 יבשה תהאנה פתאם: ויען ישוע ויאמר אליהם אמן
 אמר אני לכם אסתרדה ככם אמונה ולא חלק לכם
 כמעשה התאנה הזאת הנישו ואף תאמרו אל-הדרך הוה
 22 הנשא ונעתקת אל-תור הים והיה כן: וכל אשר
 23 תשאלו בתפלה ותאם מאמינים יבא לכם: ויבא
 אל-המקדש וילמד שם וראשי הכהנים וקני העם נגשו
 אליו ויאמרו באיזו רשות אחת עשה אלה ומי נתן לך
 24 דרשות הונות: ויען ישוע ויאמר אליהם גס-אני אשאלה
 אחכם דבר אחד אשר אסתגירו אתו לי גס-אני אנכי
 25 לכם באיזו רשות אני עשה אלה: מבילת יוחנן מאין
 היתה המשמים אס-מבני אדם ויחשבו כלכם לאמר:

(19) וירא תאנה אחת על-הדרך וגו' כצ"ל לפי הוונתו. ונתבאר במדקום י"א 18 בכאורי על נכון באורך.

(21) אם תהיה ככם אמונה וגו' פ"י אמונה שיקבלו את הדבר שמבקשים וכמו שביאר במדקום י"א 28 "כי אם יאמין כי יעשה דבר". וזה אומרו גם פה "וכל אשר תשאלו בתפלה ותאם מאמינים תקבלו" ובמדקום שם ביאר "האמיני כי תקחו ויהי לכם". ועמ"ש למעלה י"ז 30 בזה.

אסתגאמר משמים ויאמר אלינו מדוע אפוא לא האמינתם
 בו ואסתגאמר מבני אדם יהאם אדמו את-המזון העם כי
 כלם חשבים אחר-יוחנן לנביא: ויענו את-ישיע ויאמרו
 לא ידענו ויאמר אליהם גס-אני לא אמר לכם מזה רשותי
 כי אעשה אלה: אבל מה-דעתכם איש היה ולו שני
 בנים וינש אל-הראשון ויאמר בני לך היום ועבר בכרמי:
 ויען ויאמר לא תפצתי ואחר-יוכנן גם ויחך: וינש אל-
 29 השני ויחבר בואת גס-אליו ויען ויאמר הנני אדני ולא
 30 חך: מי משערה עשה אחר-יוכנן אביו ויאמרו אדני
 31 הראשון ויאמר להם ישוע אמר אני לכם המוכסים
 והונות יקדמו אחכם לבוא אל-מלכות האלדים: כי
 32 יוחנן בא אליכם בדרך צדקה ולא האמינתם לו והמוכסים
 והונות הם תאמינו לו ותאם ראייתם ולא נחמתם אחר-יוכנן
 33 להאמין לו: שמעו משל אחר איש בעל-בית היה
 אשר נסע כרם וינש גדר סביב לו ויחצב יקב ויבן מגדל
 34 בחוכו ויחננו אל-כרמיו וילך בדרך מרחוק: ויהי בדניגו
 35 עת הבציר וישלח עבדיו אל-הכרמים לקחת את-פירותיו:
 ויחזיקו הכרמים בעבדיו אחיהו הכו ואחיהו הרגו ואחד
 36 ויהי סקלו: ויחש-של ח-עבדים אחרים רבים מן-הדראשונים
 37 והס-לחם עשו כן: ובאחרונה שלח אליהם את-בנו כי
 38 אמר מפני בני יגורו: ויהי כראות הכרמים את-בנו
 ויאמרו איש אל-אחיו זה הוא היוצא לנו ונהרגנו ונארוהו

(32) כי יוחנן בא אליכם בדרך צדקה פ"י משעי

צדק כמו משלי ט"ז 8 בדרך צדקה. והכונה על המסופר למעלה י"א 18 וכן ט"ז 14 על יוחנן ותלמידיו שהיו צמים ומתפללים הרבה ע"ש.

(38) ונארוהו בנחלתו. כי ראשי הכהנים והפרושים

(פסוק 46) אשר היו בסיעתם (מתלמידיו בית שמאי העומים) שמו כל

האבן ההיא יִשָּׁבֵר ואשר תִּפֹּל עָלָיו תִּשְׁחַקְהוּ וְיִדְּעוּ⁴⁵
 בְּשִׁמְעוֹ רָאִשֵׁי הַכְּהֹנִים וְהַפְּרִישִׁים אֶת־מִשְׁלֵיו וְיִבְיִעוּ כִּי
 עֲלִיהֶם דָּבָר וַיִּבְקְשׁוּ לַחֲפֹשׁ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי רֶב הַעַם כִּי⁴⁶
 לִנְבִיא תִשָּׁבְרוּ;

כב.

וַיִּסַּף יִשׁוּעַ דָּבָר אֲלֵיהֶם בַּמִּשְׁלִים וַיֵּעַן וַיֹּאמֶר²²
 הִנֵּה מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם לִמְלֶכֶךְ בֶּשֶׁר וְרַם אֲשֶׁר־עָשָׂה הַחַוָּה²
 לִבְנוֹ וַיִּשְׁלַח אֶת־עַבְדֵּיכֶם לִקְרָא הַקְּרֹאִים אֶל־הַחֲהֹנָה וְלֹא³

עַל הַכְּהֹנִים. עַיִן הַכֹּהֵן הוּא כְּמִישׁ שִׁירֵלִין בִּסְפֵר הַמַּלְאִים שֶׁלֹּא
 כִּי בְּכָל סַפְרֵי הַכְּהֹנִי כְּשִׁדְּכָר מִן הַנְּזִים אֹמֵר בְּלִשָּׁן רַבִּים. אֲבָל
 כְּשִׁדְּכָר בְּלִשָּׁן חֵדִּי "אֲנִינִים" הוּא תְּמִיד מִעַם יִשְׂרָאֵל כְּמֹלֶקֶט ד' 5
 כִּי 2 יִחְזֹק י"א 48 וְהִרְבֵּה בן. וְפִי הוּא שְׁהִיבָה פֶה הוּא עַל יִשְׂרָאֵל.
 וְהִנֵּה הוּא בן. כִּי הַמֶּשֶׁל מְדַבֵּר מִקֹּדֶם מִן כֶּרֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּמֹ
 בִּשְׁעֵיהֶן ה' וְהַכּוֹרֵמִים הָרַעִים הֵם הַכְּהֹנִים וְהַפְּרִישִׁים אֲשֶׁר הִנֵּהוּ
 אֶת כֶּרֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל אֵל הָאֱלֹהִים יֹאכֵד אוֹתָם. וְאֵת הַכֶּרֶם שֶׁל בֵּית
 יִשְׂרָאֵל יִתֵּן לְכּוֹרֵמִים אֲחֵרִים שֶׁהֵם יִדְּעוּ אוֹתוֹ וַיִּתְּנוּ אֶת פְּרִי הַכֶּרֶם
 (41). וְעַל בן אֹמֵר אֵל הַכְּהֹנִים וּמִיֶּעָתָה כִּי תִלְקַח מֵהֶם מַלְכוּת
 הָאֱלֹהִים (וְלֹא אֹמֵר "מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם"), הֵינִי מַלְכוּתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל הַכֶּרֶם
 שֶׁל שֶׁהַ כּוֹרֵמִים וּמַדְרִישִׁים בְּמִקְוָמוֹ (עַל דֶּרֶךְ וִישָׁב שְׁלֵמָה עַל־
 כֶּסֶף ה' בִּרְה"א כ"ט 28 וְהַעֲמִידֶתָהּ בְּבֵיתוֹ וּבְמַלְכוּתוֹ שֶׁם י"ו 14)
 וְהִנֵּה לָעַם (כֵּן צִדִּיק לְהַעֲמִיק וְכֵן הוּא כְּתֻרָנוֹ הַסּוּר). הֵינִי לָעַם
 יִשְׂרָאֵל הַחַוָּה שֶׁהוּא הַעֲוֶשֶׁה הַפִּירָת. כִּי יִשְׂרָאֵל הוּא הַכֶּרֶם וְהַכּוֹרֵם
 הוּא הַעֲוֶשֶׁה הַפִּירָת שֶׁל מַלְכוּת הָאֱלֹהִים. וְצִדִּיק לְהַעֲמִיק פֶּה לִפִּי
 הַחַוָּה "הַעֲוֶשֶׁה פִּירָתוֹ".

(י) וְכָל הַכְּהֹנִים נִתְקִימוּ אֲחֵרֵי בן. כִּי הַמַּאֲמֵנִים עֹשִׂים אֶת אֲרִץ יִשְׂרָאֵל
 וְהַעֲוֶשֶׁה בְּפִשְׁלָא וְכָל כְּפִיבְהוּתוֹ וְהַנִּזְנוּ אֶת מַלְכוּת הָאֱלֹהִים בְּעַצְמָם. שְׂמוֹ
 פִּירֵי לְאֱלֹהִים. וְכֵן הַנְּזִים מִפְּרָצָם הִיוּ נֶגַם מִפְּנֵי הַמִּכְשֵׁר כְּמוֹ שִׁכְחֵתִי בְּמִבּוֹא.
 וּבְכַשְׁוֶרָתוֹ נִמְצָא דְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲבָל בְּמִקְוָם וְלִקְס נִשְׁמָנו וְאִינִים.

בְּחֻלָּתוֹ וַיִּחְזִיקוּ בּוֹ וַיִּדְּחֻפוּהוּ אֶל־מַחֲזִיז לְכֶרֶם וַיִּדְּעוּ³⁹
 אֹתוֹ וְעָתָה כִּי־יִבּוֹא כָּעַל הַכֶּרֶם מִדְּהִיעֵשָׁה לְכֶרֶם⁴⁰
 אִלָּהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו יֵדַע לְרָעִים וַיֹּאכְדוּ וְאֶת־הַכֶּרֶם יִתֵּן⁴¹
 לְכּוֹרֵמִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר יִשְׁבוּ לוֹ אֶת־פְּרִי צִדְּתוֹ וַיֹּאמְרוּ⁴²
 אֲלֵיהֶם יִשׁוּעַ הִכִּי לֹא־קִרְאָתָם בְּכַתּוּבִים אֲבָן מֵאִסֵּי הַכּוֹהֲנִים
 הִיחָה לִרְאֵשׁ פֶּה מֵאֵת יְהוָה הִיחָה זֹאת הוּא נִפְלְאוֹת
 בְּעֵינֵינוּ עַל־כֵּן אֵין אֹמֵר לָכֶם כִּי־תִקְחָן מִכֶּם מַלְכוּת⁴³
 הָאֱלֹהִים וְתִסַּב לָנוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־פִּירָתוֹ וְהַנֶּפֶל עַל־⁴⁴

מִנְּהֵם לְהַשְׁתַּדֵּר עַל הַמֶּן יִשְׂרָאֵל וְלֹא שְׂמוֹ עַל לָכֶם לִרְאוֹת וְלִהְיוֹת
 כִּי אֵין הַחֲשׂוֹנוֹתֵי שֶׁהֵיוּ צִדִּיקִים נִמְרִים נִנְעִשׁוּ וְנִבְרָחוּ לַגִּמְרִי כְּעִמּוֹ
 שִׁלְחָן הַמִּשְׁרָה מִדְּעַת דָּר. כְּמִישׁ הַרְמַבֵּן בְּפִי וְיָחִי (מ"ט י') וְכֵן
 בִּירוּשָׁלַיִם הָרִירוֹת פִּינִי אֵין מוֹשִׁיחַ לְמַלְכִּים כְּהֹנִים שֶׁנֹּאמַר לֹא יִסּוּר
 שִׁבְשֵׁב מִיְּהוּדָה וְגו'. וְעַמִּישׁ בְּלִקְס כִּי בֹהֵר כִּי עַל הָרֹכֶב הִיוּ
 צִדִּיקִים אֵין.

(42) **אֲבָן מֵאִסֵּי הַכּוֹהֲנִים וְגו'.** כִּי הַמִּשְׁתִּי נִקְרָא "אֲבָן"

בִּישְׁעִיהֶן כ"ח 16 "הֵנִי יִסֵּר בְּעֵינֵי אֲבָן וְגו' הַמַּאֲמֵן לֹא יִחִישׁ. וְכֵן
 בְּדִנְיָאֵל ב' 84 "הַחֲנוּת אֲבָן־דִּילָא בִּידִין" וְגו' וְכֵן בּוֹכֵרִיה ג' 9. "כִּי
 הֵנִי מִכִּיָּא אֶת־עַבְדֵּי צִמַח כִּי הִנֵּה הָאֲבָן" וְגו' וְעַיִן ש"ד ז' 8. "וּמִשְׁתִּי
 אֶת־עֵינֵי הָאֲרִץ הִיא כִּיּוֹם אִחֵה יוֹם הוּא. יוֹם שְׁמִירָת הַמִּשְׁתִּי יִשְׁעוֹ
 אֲבָל מֵאֲמִנִי הַמִּשְׁתִּי יִדְּעִים אִיזָה יוֹם הוּא. יוֹם שְׁמִירָת הַמִּשְׁתִּי יִשְׁעוֹ
 שְׁהוּא הָאֲבָן הַנִּי"ל וְעַבְדֵּי צִמַח הַנִּי"ל בְּמִבּוֹאֵר לְמַעַל בְּכִיאֲרִי ב' 28
 ע"ש. וְזֶה שֶׁנֹּאמַר הַכְּתוּב. "אֲבָן מֵאִסֵּי הַכּוֹהֲנִים" וְהַכּוֹהֲנִים הֵם תַּלְמִידֵי
 הַכְּהֹנִים. כְּמֹאמַר הַתַּלְמוּד מִן מַסֶּכֶת בְּרַכּוֹת. "תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים
 שְׁלֹם כְּעוֹלָם שֶׁנֹּאמַר וְכָל בֵּית לַמּוֹדֵר ה' וְרוֹכֵב שְׁלֹם בֵּיתוֹ אֶל תִּקְרִי
 בֵּיתוֹ אֶל־אֵלֶּיךָ". וְזֶה מֵאֲמַר פְּסוּלִים כְּמַעֲשֵׂי הַשְׁלִיחִים ד' 11 וְהוּא
 "הָאֲבָן אֲשֶׁר מֵאֲחַתֶּם אֲחֵם הַכּוֹהֲנִים" וְגו'.

(43) **כִּי תִלְקַח מִכֶּם מַלְכוּת הָאֱלֹהִים וְהִנֵּהוּ**

לָנוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־פִּירָתוֹ. אֵין לְפָרֶשׁ כְּפִירוֹשׁ הַמִּפְרָשִׁים
 שֶׁתִּלְקַח מַלְכוּת הָאֱלֹהִים הַיְּהוּדִית מִן הַיְּהוּדִים לָנוּ. כִּי הוּא אֹמֵר
 בְּפִסְקוֹ 46 עַל הַכּוֹהֲנִים וְהַפְּרִישִׁים שֶׁבִּיָּעוּ כִּי עֲלִיהֶם דְּבָר. "וַיִּבְקְשׁוּ
 לַחֲפֹשׁ אֶת־יְרֵאָה מִפְּנֵי הַעַם" הִנֵּה לָכֵן שֶׁלֹּא דְּבָרֵי עַל הַעַם רָב

מפני אש כי איך מכיר פני אדם: לכן הגידהנא לעיני
מהררעך הַמִּקְרֵי לַחֲתִימָם לְקִסְרֵי אִסְרָא: וַיִּשְׁעֵי יַדְעִי
אֲתֵּירְעָתָם וַיֹּאמֶר הַחֲנָפִים מִהֲיִחַסְמוּנִי: דְּרֵאֲנִי אֲתִי¹⁹
מִסְבַּע הַקָּפִס וַיִּבְאֹו לִי דִינִי: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַצֹּרֵר²⁰
הַזֶּה וְהַמִּכְתָּב אֲשֶׁר עָלָיו שְׁלִי־מִי דָם: וַיֹּאמְרוּ אֲלָיו שְׁלִי²¹
קִסְרֵי וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵכֵן חֲנוּ לְקִסְרֵי אֵת אֲשֶׁר לְקִסְרֵי
וְלֵאלֵהֶם אֵת אֲשֶׁר לֵאלֵהֶם: וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּתְמַדּוּ וַיִּתְּנוּ²²
וַיִּקְבְּוּ: כִּיּוֹם הָיָה נִגְשׁוּ אֲלָיו צְדֻקִים וְדָם הָאֲמָרִים²³
אֵין חַחֲתִי הַמִּתִּים וַיִּשְׁאֲלוּ אֹתוֹ לֵאמֹר: רַבִּי הֵן מִשְׁחָה²⁴
אֲמַר אִישׁ בִּי־יָמוֹת וּבְנִים אֵיךְ לִי וְנֶפֶס אֲחִיו אֲתִיאֲשֶׁר²⁵
וְהַקִּים וְרַע לֵאחָיו: וְאַתָּה הוּא שִׁבְעָה אֲחִים וְהִרְאִישׁוּ²⁶
נִשְׂאֵי אִשָּׁה וַיָּמָת וְרַע אֵין לִי וַיַּעֲזֹב אֲתִיאֲשֶׁר לֵאחָיו:
וּכְמִירְכֵן גַּם הִשְׁנִי וְכֵן גַּם הִשְׁלִישִׁי עַד הַשְּׁבַעֲתָ: וְאַחֲרֵיהֶם²⁷
כָּלֶם מִתָּה נִסְדֵּרְאֲשָׁה: וְעַתָּה בַּחֲתִית הַמִּתִּים לְמִי מִי²⁸

(28) לְמִי מִן - הַשְּׁבַעֲתָ תִּדְוָה לֵאשָׁה וְגו'.

ד"ר האלדומער בספרו "מאמר האישות" שאל על זה, אך לא ידע פסק הדורה כענין האשה כשנשאת לאחר אחר גירושיה "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחרי אשר הוממאה" וגו' (דברים כ"ד) ודעתו כי הצדוקים לא שאלו כלל, אך "השלחים ההדומים" שמו כן בפיהם ע"ש. והכל יפצה פיהו, כי הוא נמשך אחר מחשבות היהודים, כאשר המשתה אומרת בריש קדושתן אשר האשה נטרת בנט ובמיתת הבעל הם דומים זה לזה בניניהם, והוא הדיוט לא הבין דברי הדורה כלל, כי היא אמרה מפורש "בעלה הראשון אשר שלחה" ואמרה ג"כ "אחרי אשר הוממאה" ונחבאר למעלה י"ט ז' הכונה, כעבור כי הגירושין הם רק הנחה והיתר אל המגורש מן הש"י כעבור היצר הרע וקשי לבבו, ואינו מרצון הפנימי האמיתי של הש"י, ועל כן היא נסמאת בנושאין אחרים אחר גירושיה, ובעלה הראשון אשר שלחה אסור לשוב לקחתה, והצדוקים בהבנים

4 אֲבֹו לְבֹא: וַיִּסַּף שְׁלַח עֲבָדִים אֲחֵרִים לֵאמֹר אֲמַרְוּ אֶל-
הַקְרוֹאִים הַנֵּה עִרְכִּי אֲתִי־עֲשֹׂהִי שׁוּרִי וּמִרְיָא מִכּוּרִים⁵
וְהַכֵּל מִזְכֵּן בָּא אֶל-הַחֲתָנָה: וְהֵם לֹא־שָׁחוּ לְבָם לִזְנוֹת⁶
וַיִּלְכְּוּ לָהֶם זֶה אֶל־שִׁדְּוָהּ זֶה אֶל־מִסְחָה: וְהַנְּשֹׂאִיִּים⁷
7 תִּפְשׁוּ אֲתֵּי־עֲבָדָיו וַיַּחֲלִלוּ בָם וַיַּהֲרֹגוּם: וַיִּקְצָה הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁלַח צְבָאוֹתָיו וַיֹּאבֵד אֲתִי־הַמִּתְעַצְּחִים הָהֵם וַאֲתֵּי־עֲבָדֵיהֶם⁸
8 שְׂרָף בָּאֵשׁ: אִזְ אֲמַר אֶל־עֲבָדָיו הֵן הַחֲתָנָה מִזְכָּנָה⁹
9 וְהַקְרוֹאִים לֹא הִיוּ הָאִים לָהּ: לֵכֵן לְכֹנֵנָה לִרְאִישִׁי¹⁰
10 הַדְרָכִים וּכְלֵיאִישׁ אֲשֶׁר תִּמְצָא קְרָא אֶל־הַחֲתָנָה: וַיִּצָּא
הַעֲבָדִים הָהֵם אֶל־הַדְרָכִים וַיֹּאסְפוּ אֲתֵּי־כֵל אֲשֶׁר מִצָּא¹¹
11 גַּם־יִרְעִים גַּם מִזְכִּים וַיִּמְלֹא בִּית־הַחֲתָנָה מִסִּפִּיָם: וַיְהִי
כִּבְּוֹ הַמֶּלֶךְ לִרְאוֹת אֲתִי־הַמִּסְכִּים וַיֵּרָא בָהֶם אִישׁ אֲשֶׁר¹²
12 אֵינוֹ לְבוּשׁ בְּגָדֵי חֲתָנָה: וַיֹּאמֶר אֲלָיו רַעִי אֵיךְ בָּאת¹³
13 הִנֵּה וְאֵין עָלֶיךָ בְּגָדֵי חֲתָנָה וְנֹאֲלָם: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
לְמִשְׁרַחֲתִים אֲסִרוּ יָדָיו וְהַגִּלּוּ וְנִשְׁאָתָם וְהַשְׁלַכְתָּם אוֹתוֹ¹⁴
14 אֶל־הַחֲשֵׁךְ הַחַיָּצוֹן שֶׁם חִדְּהָ הַלֵּלָה וְחָרֵק הַשְּׁעָרִים: כִּי¹⁵
15 רַבִּים הֵם הַקְרוֹאִים וּמַעֲמִים הַנִּכְתָּרִים: וַיִּלְכּוּ הַפְּדֻרִישִׁים¹⁶
16 וַיִּתְּעִצּוּ אֶךְ יִכְשִׁילֻהוּ בְּדָבָר פִּזִּי: וַיִּשְׁלַחוּ אֲלָיו אֶת־¹⁷
17 הַלְּמִידֵיהֶם וְנַעֲמָהם אֲנָשֵׁי הַדֹּרוֹס לֵאמֹר רַבִּי־יָדַעְנוּ כִּי־יֹאִישׁ
אֲמַת אַחָה וַאֲתִדְרֵךְ אֱלֹהִים חֲזָרָה בְּאֲמַת וְלֹא תִגּוֹר

כב.

(11) אֵינוֹ לְבוּשׁ בְּגָדֵי חֲתָנָה וְגו' כֵּתוּן זֶה יֵשׁ מִשְׁכַּח
בְּמִדְרַשׁ מִשְׁלִי ס' פ"ו בַּפֶּסֶק פֶּלֶם, וּכְתִלְמוֹר שִׁבְתָּ קָנִיג ע"א מִשְׁכַּח
רַבִּי יִתְנָן בֵּן זְבַאי ע"ש.
(16) אֲנָשֵׁי הַדֹּרוֹס, פ"א אֲנָשֵׁי הַדֹּרוֹס הַמֶּלֶךְ וְזֶהוּ הַדֹּרוֹס
מִפְּרִכְרוֹס כַּמְבוֹאֵר בְּלוֹקֶם.

20 השבעה תהיה לאשה כי לכלם היתה; ויען ישוע ויאמר
לדם מעים אתם כאשר אינכם יודעים את הכתובים ולא
80 את צנבורות האלילים; כי בתחת המעים לא ישיאו נשים
81 ולא תלשאתן כי יהיו כמלאכי אלהים בשמים; ועל-
הבר תחת המעים הלא קראתם את צנבוריכם לכם מפי
82 האלילים לאמר; אנכי אלילי אברהם ואלילי יצחק ואלילי
יעקב והוא איננו אלילי המעים כי אם אלילי החיים;
83 וישמע המון העם וישתוממו על תורתו; והפרושים
85 בשמעם כי סבר פי הצדוקים ויעדו יחדו; וישאלוהו חכם
86 אחר מהם לנסותו לאמר; רבי אינו הוא מצוה גדולה
87 בתורה; ויאמר ישוע אליו ואהבת את ה' אלהיך בכל-
לבבך ובכל נפשך ובכל מדעתך; זאת היא המצוה
88 הגדולה והראשונה; והשנית דומה לה ואהבת לרעך
89

פי' התורה על נכון, שאלי כאשר נקרא ואתו הנשואן השנים במות
הבעל ועל ידי יבום, שהנשואן השנים הם עוד מצוה ומעשה צדק
לפי התורה, ובהם כדאי לא חסמא האשה, ויכול בעלה הראשון
לשוב לקדחה כאשר יקום מן המתים, למי תהיה לאשה?

89 ויען ישוע ויאמר לדם מועים אתם וגו'
באמת היה יכול להשיב להם כי מות הבעל מותר לגמרי מן
הבעל ואף אחר התורה היא פניה ממנו ואינה שייכת לו עוד כי
נתקשרו רק לעולם הזה (וכן היא מפורש בדברי פולוס אל
הרומיים ו' ע"ש), אך ישוע רצה ללמד אותם קשט דברי אמת כי
בתחיית המתים לא ישאו נשים עוד וגו'.

89 ויהא איננו אלילי המעים וגו' נמ"ש בזה
בראשונה לקרייתיים מ"ז 88 לישב הקישא מהשארית הנפש אחר
המיתה כגון עין.

87 וכלל מדעת, כן הוא בתרומם השבעים, וכפי
הנראה היה כתוב כן בנוסח הארמי ועמ"ש למעלה בס' י"א
ובמקום י"ב 30 וכן בלוקס י' 27 הביא שתי העוסחאות ביחד; ובכלל
מועד ובכלל מאד.

כמוך; בשתי המצות האלה חלוקה כל-התורה והנביאים;
והי פקוקת הפרושים וישאלם ישוע לאמר; מדי 40
תאמרו למשיח בן-דוד הוא ויאמרו אליו בן-דוד; ויאמר 41
אלהם ואך קרא-לי דוד ברוח ארון באמרו; נאם ידוע 42
לאדני שב לימיני ער-אשית איבך דדם לרגליך; ועתה 43
44

44 נאם ה' לאדני וגו', רוב המדרשים פרשוהו על
המשיח (שלא כר' ישמעאל כנררים סוף פרק ג' שביאורו על
אברהם) וכמ"ש ברכה בראשית פ"ח ובקהלת רבה על פסוק, מי
יכול לחקן; דוד קרא למשיח אדני שהוא גדול כנביאה מדוד, וכן
במדרש תהלים ס"ז ב' ובילקוט רמז תרכ"א ורמז תכ"ט לעולם, ע"ש
ד"ר נתן פליד ואמר שם שהוא חביב מבין צדק שהוא לעולם, ע"ש
שנפרשים ברוח המלכות, לדוד מומור, שהמפורש חבר המומור
במבור דוד, כי מדוע נפרש באופן אחר מן כל המומרים האחרים
שנכתב עליהם, לדוד מומור, או, לדוד, ודוד בעצמו חברים כמו
שנראה מדבריו בכמה מקומות, וע' ס' ק"א, וכפי הנראה היה כן
הדת כל החכמים בימי ישוע ועל כן לא השיבו לו על זה כלל וינצח
אותם בתשובה נצחת, ובמדרש תהלים ס' כ"ט: ד' יודן בשם ר'
חמאי, לעתיד לבא הקב"ה משיב המשיח לימינו ואברהם לשמאלו,
כ"י כי במדרש שם פירש, שב לימיני, על המשיח, ומה שאמר לדלן
אדני על-ימיני מחץ ביום אצו מלכים, שנראה מזה שהיה לשמאלו
של הקב"ה ומשמע שהמורכב ממנו ימשה מלחמות עם המלכים פי'
על אברהם ביום הלחמו על המלכים ששב אנשי סדום וע' במדרש
תהלים שם ס' ק"א, וזה אינו נכון, כי אם ראש המאמר על המשיח,
אך נפרש הכתוב, אדני על ימיני, על אחר, אך לדעתו זה ידבר
בבוא המשיח פעם שנית על ארץ, ואז תהיה הריגת הגוים לדברי
חזון ירחן י"ט, כי השמים יקבלוהו וישב לימין ה' עדימי שוב כל-
הדברים לחקנם אשר דבר האלילים כפי נביאיו (מעשי השליחים
י' 21), וכפי, מרחם משה, עמלו המפרשים מאד, אך כאשר
יסוכב על ישוע המשיח מוכן היסוב, כי, "משה" מלשון, "שוחר",
וואמרי; אחת המשיח הוא משה מרשם, מיום יצאת מרחם אמך אתה
נדרש ונתקף מי אתה ומאין באת, כדורו.

45 אך דוא בנו, פי' לפי כונתם בני גמור בכל ענין,
אך הוא לפי הכשר, בנו, אבל לפי הדעות, כן האלהים, וע' רומיים א'.

⁴⁶ אסדר קרא לו אדון איך כנו: ולא יכל איש לענות אחי דבר ולא ערב עוד איש את לבו מן הדיוט שהוא לשאל אותו:

כג.

²³ או ידבר ישוע אל המון העם ואל תלמידיו לאמר: ²⁴ הסופרים והפרושים ישבו על דכסא משה: לכן כל אשר-

והמורה רצה ללמוד מזה שישוע הורה שאינו בן דוד, אבל שכן דברי ישוע (מתי כ"א 16) על הילדים הצעיקים: והשיערא לכן דוד: מפני שילדים ויונקים יסדת שו".

כד.

²⁵ הסופרים והפרושים ישבו על דכסא משה: אין כוונתו, כמו שיש מפרשים, שישבו מצמצם שלא בצדק, דאם בן איה נכונה מלת "לכן" בפסוק שאחר זה: לכן כל אשר יאמרו לכם תשמרו לעשות (כשאנו מותרים תורת משה ועי' להלן פסוק 16), אלא כוונתו שישבו בצדק (ויש העתק, "ישבים" ולא "ישבו"). כי אין שבתורה (וברים ל"ג 10) נאמר על הכהנים, וירי משפטך לעקב ותרחק לישראל, וני וכן, ובאת אליהם (שם כ"א 6) (ועמד על ד"ר מ'באל בספרו "נתיבות עולם"), אולם הכהנים בימי הבית השני עזבו את למוד התורה (כאשר צעק עוד על זה מלאכי הנביא האחרון) וירבקו ביונים וברומים, ועל כן ישבו הסופרים והפרושים על כסא משה (שמות י"ח) לשפוט ולחיות את ישראל בעניי התורה והמצות. ומאמר שמעיה ואבטליון ראשי התנאים וכו'. באמרם להבין הנדול (ומא ע"א ע"ב), ולא יתי בר אהרן לשלם דלא עביר עובדא דאהרן ע"ש. והכהנים על הריב היו נגד דעתם והיו מכת הצדוקים. והפרושים קראו עצמן לעומת הצדוקים, "הלמדי משה". כי "הלכות למשה מסיני", "גמסרים" להם בעל פה, ובמו שנמצא במסכת יומא ד' ע"א ובתוספתא שם, ושני הלמדי הכמים

יאמרו לכם שמרו ועשו רק השמרו מעשות כמעשים כי אמרים הם ואינם עושים: כי אמרים מעשית ככרים⁴ ולמסים על-שכם האנשים והם אינם רוצים להניעם אף באצבעם: ועשים את כל מעשיהם לקראת בהם כבני⁵ אדם כי מרהיבים את התפללה ומאויבים את ציצייהם: ואזכים להם ראשנים בסעודות ולשבת ראשנים בבתי⁶ כנסיות: ושישאלו בשלומם בשוקים ושיקראו להם בני⁷ האדם רבי רבי: ואהם אליקרא להם רבי כי אחד⁸ הוא מוריהם המשיח ואהם אחים כלכם: ואל תקראו⁹ אב לאיש מכאן ואין כי אחד הוא אביכם אשר בשמים: גם אליקרא להם מורה כי מורה אחד לכם המשיח: והגדול ככם יהי לכם למשרת: כל המרומם את עצמו¹⁰ יעל המשפיל את עצמו ירומם: אבל איי לכם¹¹ הסופרים והפרושים ההנפים כי סגרים אתם מפני האדם את מלכות השמים הן אתם לאיתבאו בה ואת הבאים לא תניחו לבוא: ואוי לכם הסופרים והפרושים ההנפים כי בלעלים אתם את בתי האלמות ומאויבים בתפלה למראה עינים וחת ואת משפט גדול יתר מאד תשפמו:

מתלמידיו של משה, לאזקי צדוקין, מוסרין לו (להבין הנדול) כי "וכן נמצא ביוחנן פ' 28 שאמרו הפרושים להשר שריפה ישוע ואחזו תלמידיו של משה".

⁸ כי אחד הוא מוריהם המשיח, כנ"ל לפי הונית, כי ישוע לא רצה שיכרא "רבי" (מלשון רב וגדול) אלא בשם "מורה", וכן להלן כ"ז 18 צ"ל, "בה אמר מורני", והשתקה "רבני" שעות לפי הונית.

¹³ סגרים אתם מפני האדם את מלכות השמים וני, כיון זה בפסיקתא רבתי פל"ד, "הקב"ה אומר לצדיקים חכיהם לחורתי ולא חכיהם למלכותי וכי" ע"ש.

אתם את־הַמִּנְקָה ואת־הַשִּׁבְתָּ ואת־הַפֶּהַן והַגִּינוּ את
הַחֲמוּרוֹת בַּחֹרֶת אֶת־הַמִּשְׁפָּה ואת־הַחֹסֶד ואת־הַאֲמוּנָה
והִי־לָכֶם לַעֲשׂוֹת אֶת־הַלֵּל וְלֹא לַחֲגִיגָה גַּם־אֵת־הַלֵּל;
מִגִּדְּוִיִּים עֲוִרִים הַמִּסְתַּנֵּים אֶת הַתִּיָּוֶשׁ וְכַלְעִים אֶת הַגִּמְלָה;²⁴
אִי לָכֶם הַסּוֹפְרִים וְהַפְּרִישִׁים הַחֲנוּפִים כִּי מִסְתַּדְּרִים²⁵
אתם אֶת־הַכּוֹס ואת־הַקְּעִיר מִחוּץ וְחוֹבֵן מִלֵּא מִלֵּא
וְהַגִּבְרִיּוֹת; פְּרוֹשׁ עֹדֵר מִהֶרַח בְּרִאשׁוֹנָה אֶת־הַדֶּחַךְ הַכּוֹס לַמֶּנֶח;²⁶
הַפֶּהַן גַּם־מִחוּץ; אִי לָכֶם הַסּוֹפְרִים וְהַפְּרִישִׁים הַחֲנוּפִים²⁷
כִּי־דֹמִים אתם לַקְּבָרִים הַמְּסֻדָּדִים הַגֵּרָאִים נֹאִים מִחוּץ
וְחוֹבֵם מִלֵּא עֲצָמוֹת מֵתִים וְכַל־מִמָּוֶה; כֹּכָה צְדִיקִים²⁸
אתם לְמִוְהָא עֵינֵי בְנֵי אָדָם וְחוֹבֵם מִלֵּא חֲנוּפָה וְאוֹ;
אִי לָכֶם הַסּוֹפְרִים וְהַפְּרִישִׁים הַחֲנוּפִים כִּי בִּזְנוּת אתם²⁹
קִבְּרִי הַגִּבְרִיאִים וְהַנִּפְּזִים אֶת־צִיְנוֹ קִבְּרוֹת הַצְדִּיקִים; וְאִמְרַתְּם³⁰
אִמְרֵי־יְהוָה בִּימֵי אֲבוֹהֵינוּ לֹא־יִהְיֶה יְדֵנוּ עִמָּהֶם לַשֶּׁפֶךְ הֵם
הַנִּכְבָּאִים; וְהִנֵּה אתם מַעֲדִים בְּעַצְמְכֶם שְׂבוּנִים אתם הֵם³¹
לְרוֹצְחֵי הַגִּבְרִיאִים; וְכֵן מִלֵּא אתם סֵאת אֲבוֹתֵיכֶם;^{32 33}

²³ אתם מעשרים את־הַמִּנְקָה וְאוֹ; וְאִי כִי

מעשר־יֶרֶק הוּא מִדְּרֵבֶן (וְיֵמָּה פ"ג ע"ב), הַחֲמוּרֵי כֹהֵן גַּם כֵּן לַחֲשֹׁכֶם
לְמַאֲבֵל ע"י כְּמִשְׁנֵת מַעֲשֵׂרוֹת פ"א וּבפ"ד מִשְׁנֵה ר'.

וְאֶת־הַאֲמוּנָה ע"י פ"א אֲמוּנָה לְעַד בְּנֵי אָדָם וְכִמוּ בְּלִשׁוֹן
אֲשֶׁכֶּנִי "מִרִּיט" ע"י פ"א אֲמוּנָה לְעַד בְּנֵי אָדָם וְכִמוּ בְּלִשׁוֹן

²⁶ מִדְּרֵבֶן בְּרִאשׁוֹנָה אֶת־הַדֶּחַךְ הַכּוֹס בְּלִשׁוֹן

י"א 41 בִּיאֵר וְאוֹ: "הֵנָּה לְצִדְקָה אֶת אֲשֶׁר־כֶּם" וְאוֹ.

³² וְכֵן מִלֵּא אתם סֵאת אֲבוֹתֵיכֶם עַל דֶּחַךְ

הַחֹתֶב (וְכִרְאִישִׁי מ"ז 16) "כִּי לֹא שָׁלֵם עֹן הָאֲמֹרִי עַד־יְהִי" וְאִמְרוּ
בְּחַלְמוֹר (סוֹפֹת פ' ע"א) "אִין הַקֶּבֶר" נִפְרֵעַ מִן הָאֲמוּנָה עַד שְׁתַּמְלָא
סִיחָה" וְכו'.

¹⁵ לָכֶם הַסּוֹפְרִים וְהַפְּרִישִׁים הַחֲנוּפִים כִּי־סוֹכְכִים
אתם בֵּים וּבִיבִשְׁה לַמֶּנֶח עֹדֵר אִישׁ אֶחָד וְכו' יְהוֹנָדָה תַּעֲשֶׂה
¹⁶ אֶתֹּי לְכִנְיֹהֶנֶם כְּפִלִּים כֶּכֶם; אִי לָכֶם מִגִּדְּוִיִּים עֲוִרִים
הָאֲמֹרִים וְהַנִּשְׁבַּע בְּהִכָּל אֵיזָוָה מֵאֲמוּנָה וְהַנִּשְׁבַּע בְּהִכָּל
¹⁷ הַהִיכָל הַזֶּה; כְּסִילִים וְעֹרִים כִּי מִדְּהוּא הַדֶּחַךְ אֶסֶר
¹⁸ הַחֹתֶב אִי הַהִיכָל הַמְּקַדֵּשׁ אֶת־הַחֹתֶב; וְאִמְרַתְּם הַנִּשְׁבַּע
בְּמוֹכָה אִין מֵאֲמוּנָה וְהַנִּשְׁבַּע בְּקִרְבָּן אֲשֶׁר עָלִי הַזֶּבֶן;
¹⁹ כְּסִילִים וְעֹרִים כִּי מִדְּהוּא הַדֶּחַךְ אֶסֶר־הַקֶּבֶר אִי הַמוֹכָה
²⁰ הַמְּקַדֵּשׁ אֶת־הַקֶּבֶר; לָכֵן הַנִּשְׁבַּע בְּמוֹכָה נִשְׁבַּע בְּוִכְחָל
²¹ אֲשֶׁר עָלִי; וְהַנִּשְׁבַּע בְּהִיכָל נִשְׁבַּע בִּי וּבִשְׁכֹּחַן בִּי;
²² וְהַנִּשְׁבַּע בְּשָׁמַיִם נִשְׁבַּע בְּכֹסֶם אֱלֹהִים וּבִיבִשְׁתָּ עָלִי;
²³ לָכֶם הַסּוֹפְרִים וְהַפְּרִישִׁים הַחֲנוּפִים כִּי מַעֲשֵׂרֶם

¹⁶ הַנִּשְׁבַּע בְּהִיכָל וְאוֹ; אִמְרַתְּם מֵאֲמוּנָה וְהַנִּשְׁבַּע אֶתֹּי

הַעֲוִין בְּמִשְׁנֵת נִדְרִים פ"א מ"ז וּבְחַלְמוֹר עַל וְהַנִּדְרִים י"א ע"א וְכֵן
בְּחַלְמוֹר יְהוֹשֻׁעַ עַל וְהַנִּדְרִים י"א ע"א וְכֵן
הַמֶּנֶח נִשְׁבַּע בְּמִדְּרֵבֶן וְכו' בְּמִשְׁנֵה פ"ד הַחֲמוּרֵי כֹהֵן
שֶׁאִין הַדֶּחַךְ נִתְּנָה כִּי אִם בְּדִבְרֵי הַדֶּחַךְ כִּמוּ הַחֹתֶב וּבְדִבְרֵי הַחֹתֶב
לְעִתֵּיכֶם הַדֶּחַךְ בְּהִיכָל אִין נִדְרֵי חַל עָלִי, אֲכִל הַדֶּחַךְ דְּעִלְיִשׁ
נִדְרֵי חַל עָלִי, וְחִיב לְקַיֵּם נִדְרֵי וּשְׁבוּעֹת. וְיִפָּה הַעֲוִין דְּעִלְיִשׁ
בְּהַתְחַקֵּה הָרִאשׁוֹנָה הַזֶּבֶן, אֲכִל בְּהַתְחַקֵּה הַשְּׁנִי הַעֲוִין "אֲשֶׁם" וְהוּא
מַעֲשֵׂה, וּבְהַתְחַקֵּה הָאֲחֵרונה שִׁינָה לְפִי דְּבִרֵי וְכֹכָה "הַזֶּבֶן" וְכו' קִדְּוִשׁ
נִדְרֵי ע"א וְכִשְׁעֵי יוֹרֵה דְּעַה פ"י ר"ד סַעֲף א', וְכֵן מִה שֶׁאֲמַר
בְּפִסְקִי²² "וְהַנִּשְׁבַּע בְּשָׁמַיִם" וְכו' כִּיֹּן לְרוֹצְחֵי מִדְּרֵשׁ הַפְּרִישִׁים בְּמִשְׁנֵה
שְׁבוּעֹת פ"ד מִשְׁנֵה י"ג כְּשִׁמְשִׁבֵּיטֵי אֶת הַדֶּחַךְ בְּשָׁמַיִם וְכִמוּ
פְּסוּרִי, שֶׁאִין הַכּוֹס עַל הַחֹתֶב בְּשָׁמַיִם, ע"ש בְּחִסּוּפֹת יוֹם טוֹב.
וְאִלֵּם דְּעַת יִשְׁעֵי הוּא כִי הַנִּשְׁבַּע בְּשָׁמַיִם נִשְׁבַּע בְּכֹסֶם אֱלֹהִים וּבִיבִשְׁתָּ
עָלִי (בִּישְׁנִיחָה פ"י "הַשָּׁמַיִם כֶּכֶם" וְהַאֲרִין הוּא רַגְלִי), וְכו' לְמַעֲלָה
ה' 36. 84 וְכו' דְּבִרֵי רַבָּא וְאִכִּי בְּשְׁבוּעֹת לִי"ה ע"ב, וְכו' רַבִּיכֶם
פ"ב מִדְּלִבְתָּ שְׁבוּעֹת וּבִישְׁתָּ יוֹרֵה דְּעַה פ"י רַגְלִי סַעֲף כ', וְכו' שֶׁם
סַעֲף ט"ו כְּעִנֵּין יְדוּת שְׁבוּעָה. וְכֵן מִה שֶׁאֲמַר הַנִּשְׁבַּע בְּמוֹכָה וְכו'
וְהַנִּשְׁבַּע בְּקִרְבָּן וְכו' הַכֵּל חֲמוּנָה בְּנִדְרִים שֶׁם אֶחָד הַעֲוִין בְּחַלְמוֹר
הַזֶּבֶן ע"ש.

נחשים ילדי צפעונים אך תמלמו מדין נידנם; לכן⁸⁴
הני שלח לכם נביאים וחכמים וסופרים ומהם חדרנו
והצלבו ומהם חמו כשומים ככנסיותיהם ותרדפום מעיר⁸⁵
לעיר; למען יבא עליכם כל־דם נקן הגשפר בארץ⁸⁶
מדם־הכל הצדיק ער־דם זכריה בן־ברכיה אשר הצחתם⁸⁷
אותו בין הויכל ולמוכח; אמן אמר אני לכם בא יבא⁸⁸
כל־אלה עליהדור הזה; ירושלים ירושלים הרהגת את־
הנביאים והסכלת את השלחים אליה כמה פעמים תפצתי⁸⁹
לקבץ את־בניך כתרנגולת המקבצת את־אפרהיה תחת

(33) נחשים ילדי צפעונים וגו'. על דרך ייחון ח' 44
"אתם מאת אביכם השפן" וגו' ובהחן ויחון "ב' 9 "הנחש הקדמוני אשר
נקרא שמו מלשין ושפן" וגו' וכעין זה בספרי שבי' דברים ל"ב על
פסוק "לו חכמו": "הלמדיו של נחש הקדמוני אחם שהמנה את אדם
ואת חיה" ע"ש.

(36) ער־דם זכריה בן־ברכיה וגו'. ויש מניחים
"בריידינו" כי זה מסופר בדה"ב כ"ד. אבל זכריה בן ברכיה בבית
השני לא נזכר במקרא שנהרג. ואולי היתה קבלה ביד היהודים
או כי גם זכריה בן ברכיה נהרג בין הויכל ולמוכח. וכן
משמע ביוסףון ליהודים פרק פ' שאמר שם כי זכריה הנביא
נשחט לפני הויכל ה' ולא בסתה הארץ את דמו ואין לפירשו על
זכריה בן יורדי כי הוא הלא נרגם באבנים בחצר בית ה' וכמבואר
בדה"ב שם. ולא נשחט כלל. גם פה אמר ישעיה "אשר רצחתם בין
הויכל ולמוכח" ושם נאמר "בחצר בית ה'". ועוד נמצא בחרומו
איכה ב' אות ר' על פסוק אם ירגו במקדש ה' כהן ונביא "כמה
דקמלתו ית זכריה בר עדו כהנא רבא ונביא מהימן". והוא זכריה בן
ברכיה בן עדו או עדוה (זכריה א' 1). והקרא בעשר
(ח' 1 ו' 14). "זכריה בריעודא" וכתלמוד יערוכין כ"א ע"א "זכריה בר
עדו". השנהגתי בזה הוא כי ברכיה מת עלימיו וזכריה נהגל
אצל אבי וקטו עדו ונקרא על שמו בר עדו וקבל ממנו משרת
הכהונה וכמו שנראה במחזיקי י"ב 16 כחשבון הכהנים "לעדו זכריה"
וזהו כהן ונביא כנ"ל.

כנפיה ולא אביהם; הנה ביתכם יצוב לכם שמים;⁸⁸
כי אני אמר לכם מעתה לא תראוני עד אשר תאמרו⁸⁹
ברוך הבא בשם יהוה;

בר'.

ויבא ישוע מן־המקדש ללכת לדרכו ויגשו תלמידיו²⁴
להראותו את־בנינו המקדש; ויען ישוע ויאמר אליהם²⁵
הראיתם את־כל־אלה אמן אמר אני לכם לא־תראו פה
אבן על־אבן אשר לא תתפרק; יושב על־הדר הויתם²⁶
ויגשו אליו תלמידים לבדם ויאמרו אמרנא לנו מתי
תהיה זאת ומה את בואך ואת קץ העולם; ויען ישוע²⁷

בר'.

(2) אשר לא תתפרק. עמ"ש בחזון יוחנן בביאורי
י"א 2 בות.

(3) ואת קץ העולם. ברינאל בסופו נקרא חזקן של
בית המשיח "קץ המין" ופה קרא "קץ העולם" (כי כתוב פה לשון
יחיד, אבל א' קרייתיים י" 11 ראוי להעתיק "קצי הימים"). בעבור כי
לימות המשיח יהיה מעין שלם חדש כמו למעלה י"ט 28 "בהתחדש
הבריאה כאשר ישב קריהאום על־כסא כבודו" וגו'. וכן א' קרייתיים
י' 30 "כי תעבור צורת העולם הזה". וכן כתבו התוספות בסוף
כתובות כי ימות המשיח נקרא כלשון התכמים ג"כ בשם שלם הבא.
וכן נראה בירושלמי שבת סוף פרק ו' שימות המשיח תשם לקץ
העולם וכן כתב האברבנאל בספרו "ישועות משיח" על המאמר
בסנהדרין צ"ו ע"ב "העולם יתום". והביא ראיה מלשונם, אין בין
העולם הזה לימות המשיח" כי "ע"ש בעין א' פ"א. אבל אין הכונה
פה שהעולם יתורב ויבאו שמים חדשים וארץ חדשה. כי זה ידוע
אחרי ימות המשיח אלא שנים כמ"ש בחזון יוחנן פ"י כי וסי' כ"א.
וגם פסוקים באגרת השנהג י' 10 לא כיון שידוע הכל תיקף, אך דבר
ברוך הנביאים שמתנבאים כל השנהגות ביהוה. אבל הם באים
לומים נפרדים כידוע. כמ"ש במאמר אבן כהן.

6 ויאמר להם ראו פה־תִּהְיֶה אִתְּכֶם אִישׁ: כִּי הֲבִים יִבְאוּ
 6 בִשְׁמִי לֵאמֹר אֵינִי הוּא הַמֹּשִׁיעַ וְהַתֹּעֵז רַבִּים: וְאַתֶּם
 7 עֲתִידִים לִשְׁמֹעַ מִלְחָמוֹת וּשְׁמוֹת מִלְחָמָה רְאוּ פֶה־תִּהְיֶה
 7 כִּידִדּוֹ תִּהְיֶה כְּלִיזָאָה אֲדָרְכֵן אֵין הֶקֶן: כִּי יִקָּם נִי
 8 עַל־נִי וּמַמְלַכָּה עַל־מַמְלַכַּת הַיָּהּ רַעַב וְדָבָר וְרַעַשׁ הָיָה
 8 וְהָנָה: וְכָל־אַלֶּה רֶק רֵאשִׁית הַחֲבֵלִים: אִן וּסְגִירוֹ אִתְּכֶם
 9 לַעֲרָה הַמִּיתוֹ אִתְּכֶם וְהָיִיתֶם שְׂנוֹאִים לְכָל־הָעוֹלָם לְמַעַן
 10 שְׁמִי: וְאִן יִכְשַׁל רַבִּים וּמִסְרֹו אִישׁ אֲחֵרֵדְעוֹ וְשִׁנְאוֹ
 11 אִישׁ אֲחֵרֵאֲחִיו: וְיִבְיֹא שֶׁקֶר רַבִּים יִקְוֹוּ וְהָתֵז רַבִּים:
 12 13 וּמִפְנֵי אֲשֶׁר יִדְבַּח הַפֶּשַׁע תִּפְּגֹו אִדְבַּח הַרְבִּים: וְהַמִּחְבֶּה
 14 עֲרִיעֶת קֵץ הוּא יִשְׁעֵ: וְתִקְרָא בְּשֹׁרֶת הַמַּלְכוּת הוּאֹת
 15 כְּכִל־הָאֲרֶץ לַעֲדוֹת לְכָל־הָעוֹלָם וְאַחַר יִבְיֹא הֶקֶן:
 16 וְכֵן כֹּאשֶׁר תִּרְאוּ אֲחֵי־שֶׁקֶץ מִשְׁשֵׁם אֲשֶׁר אִמְרָה הַיָּאֵל
 16 הַנִּבְיָא עֹמֵד בְּמִקְוִם קֹדֶשׁ הַקָּרָא יִבְיֹא: אִן נֹס יִנֹּס

(14) **בְּכָל־הָאָרֶץ**, לפי הוֹיֹת, "בִּישׁוֹב כּוֹלֵה", הִינֵּנו בֹּאֲרֵן
 הַמִּיִּשְׁבֹּת, כְּמוֹ בְּלִשׁוֹן הַתַּלְמוֹד הִפְרֵשׁ בֵּין "יֹשֵׁב" וּבֵין "מְדַבֵּר", כְּמִישׁ
 בְּלֹקֶם כִּי בֹהֵ, וְיֵשׁ הַתְּחִינִן, "בְּחִבְלֵ כּוֹלֵה", כִּי נֹס, "הַבֵּל" הוּא בְּלִשׁוֹן
 הַמִּקְרָא כְּהַפֵּךְ מִן, מְדַבֵּר, בִּישְׁתִּי יִידֵ 17, שֶׁם חִבְלֵ כְּמִדְבָּר.
 (15) **וְכֵן** (כְּצִיל וְהַתְּחִינִן, "לֶכֶן" הוּא מַעֲוֹת) **כֹּאשֶׁר**
הִרְאוּ אֶת־שֶׁקֶץ מִשְׁשֵׁם אֲשֶׁר אִמְרָה הַיָּאֵל
הַנִּבְיָא וְנָוִי, בְּחִלְמוֹר מְנִילָה יִי עִיִּי אִמְרָה שְׂדֵינְיָאֵל לֹא הִיָּה נִבְיָא
 וְאַלֶּם דִּעֵת יִשְׁוֹעַ שְׁנֵם דִּינְיָאֵל נִחְשֵׁב בֵּין הַנִּבְיָאִים, וּבְסִפְרָ, "עֲבוּרֹת
 הַקִּדְשִׁי" לְהִירָ מֵאִיר כִּן גִּבְיָא חֵלֶק הַתְּחִלִּית פִּיִּיִּי פִירֵשׁ בְּשֵׁם הַכְּמִי
 הַקְּבֵלָה שְׂדֵינְיָאֵל לֹא הִיָּה נִבְיָא שְׁלִיחַ אֲבָל כְּמִדְרֵיטֵי הִיָּה כְּמוֹ
 יְחֻקָּאֵל כִּי, וְעִישׁ פִּרְקֵ כִיִּיִּי.
עֹמֵד בְּמִקְוִם קֹדֶשׁ, הַכּוֹנֵה, בֹּאֲרֵן יִשְׂרָאֵל, שְׁנִקְרָא הָרָה
 אֲבִירִקְדֵשׁ (הַיָּאֵל יִיִּיִּי 16), אִף שְׁנִרְאוֹה בְּדִינְיָאֵל יִיִּיִּי 11 שְׁעִמְדוֹר בְּמִקְוִם
 הַמִּקְדֵּשׁ לֹא יִמְתְּנוּ עַד וְמִן הָיָה כִּי אִן עַת לַעֲסֵ עֵרֵד, אִן כֹּאשֶׁר

אִנְשֵׁי יִהְיֶה אֶל־הָרִיבִים: וְאֲשֶׁר עַל־דְּהֹג אֶל־יִרְדֵּי לִשְׁאוֹתִי
 דְּבַר מִבִּיתִי: וְאֲשֶׁר בְּשֹׁרָה אֶל־יִשְׁבֵּי הַבֵּיתָה לִשְׁאוֹת אֶת־יִי
 מִלְּבִישִׁי: וְאִי לְחִדּוֹת וּלְמִעִינִיקוֹת בִּימֵם הָהֵם: אִךְ 19 20
 הַתְּחַלֵּל שְׁלֹא תִהְיֶה מְנוּסָתְכֶם בְּחֻף וְלֹא בִשְׁבָח: כִּי אִן 21
 תִּהְיֶה עֲרֵה גִדּוּלָה אֲשֶׁר כְּמוֹהָ לֹא־יִהְיֶה מִרְאשִׁית הָעוֹלָם
 וְעִדִּיעֶתָהּ וּכְמוֹהָ לֹא־תִסְפָּק: וְלֹלָא נִקְצִיר הַיּוֹמִים הָהֵם 22
 לֹא יִעֲצֹל כְּלִבְשִׁיר אִךְ לְמַעַן הַבְּחִירִים יִקְצִיר הַיּוֹמִים הָהֵם:
 וְכִי־יִאֲמָר אֲלֵיכֶם אִישׁ בַּעַת הָיָה הַנְּהִיפָה הַמֹּשִׁיעַ אִיִּיִּי 23
 הַנְּהִי־שֵׁם אֶל־הָאִמְנוֹת: כִּי יִקְוֹוּ מִשְׁיִדִּי שֶׁקֶר וְנִבְיָא שֶׁקֶר 24
 וְהָתֵז אֲחוֹת גִּדּוּלָה וּמוֹפְתִים לְמַעַן הַתְּעוֹת אֶת־אֶת־
 הַבְּחִירִים אֶס־יִזְכְּלוּ: הָיָה מִרְאֵשׁ הַגִּדּוּלָה לְכֶם: לֶכֶן כִּי־ 25 26
 יִאֲמָרוּ אֲלֵיכֶם הֵנוּ כְּמִדְבָּר אֶל־הַנְּבִיא הֵנוּ בְּחִדְרִים אֶל־
 הָאִמְנוֹת: כִּי כְּבִרְק הַיּוֹצֵא מִמִּזְרָח וּמֵאִיר עֲרִיד־מִעֵרֵב כִּיִּיִּי 27

יִרְאוּ אֹתוֹ בֹּאֲרֵן הַקִּדְוֶשֶׁת, נֹס יִנֹּס **אִנְשֵׁי יִהְיֶה** כִּי עֵבֶר
 יִהְיֶה וְהַלֵּל לֹא נִדְרָבֹו אִן מִן הַרְבִּים, וְמֵה שְׁנִמְצָא בְּמִשְׁנֵה סוֹף
 סוֹפָה, "וְהַלֵּל יִחְרִיב", אִמְרָה שְׁמִפְּרִישׁ בְּעִקְבוֹת מִשְׁיָא כִי, וְתִתְקִים
 אִיזָה מֵאוֹת שְׁנִים אַחֵר חֻרְבֵן יְרוּשָׁלַיִם וְיִהְיֶה, וּבְלֹקֶם כִּיִּיִּי 20
 הַנִּסְחָ, "וְכֹאשֶׁר תִּרְאוּ מַחְנוֹת סוֹבְבִים אֶת־יְרוּשָׁלַיִם יִדְעוּ חֲדָתוֹ כִּי
 קִרְבַּת הַכּוֹנֵה אִן יִנֹּס אִישִׁי יִהְיֶה" וְנִי, וְהַכּוֹנֵה אֲחוֹת הִיָּה, שִׁיבְיָא
 מַחְנוֹת הַרְבִּים לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה וְיִחְחִילוּ לְסוֹבֵב אֶת יְרוּשָׁלַיִם
 (כִּי אִם כְּבִר סִבְבֹו אִן לֹטֵם עוֹד אֵלָּה הַכּוֹנֵה שְׁמַחְחִילִים לְסוֹבֵב
 אֲחוֹתָ, וְהַשֶּׁקֶץ מִשְׁשֵׁם הִיָּה עַל גִּבְלֵ הַמַּחְנוֹת שְׂדִיָּה עֲלִידִים צִלְמִי
 עֲבוּרָה וְהִי, כִּי צִלְמִי הַקּוֹסֵר שֶׁל הַרְבִּים הֵם צִלְמֵ עֲבוּרָה וְהִי, כִּי
 קִסְרִי רִמִּי עִשׂוֹ עֲצֻמָּה לֹא־לִהְיֶם, כִּידְעוֹ, וְעִיִּיִּי נִמְצָא בְּחִלְמוֹר, שְׂכֻמָּה
 חִסְרִים לֹא הִבִּישׁוּ בְּצוּרָתָהּ רוּחוֹ, וְלֹקֶם כְּתָבוּ עֲבוּרֵי הַיּוֹמִים
 בֹּאֲרֵן יִין שְׁמֵר מִצָּא שְׁפָתֵי וְלֹא־חֻזְכִּיר לִשְׁוֹן, "שֶׁקֶץ מִשְׁשֵׁם" מִירָאוֹת
 הַמַּלְכוּת, וּמִיִּיִּי וּמִרְקֹס שְׂכָתוֹ דְּבִירִי יִשְׁוֹעַ כְּהִיֹּתִן הַיּוֹסִפּוֹ הַמִּלּוֹת
 "הַקִּרָא יִבְיֹא", וְהִיִּיִּי שִׁיבִין כִּי הַכּוֹנֵה פִּה עַל הַמִּנּוֹת הַקִּסְרִים
 וְצִלְמִיִּים.

(28) **וְלֹא בִשְׁבָח**, יִי בְּבִיאֲרִי לְמַעַשִׁי הַשְּׁלִיחִים יִיִּי 12
 וּבְמִרְקִים יִיִּיִּי 18 כּוֹה.

²⁸ ידעו גם-כיוצא של-בן-דאדאם; כי כאשר החלל שם יקבצו השמים הנשירים; ומיד אחרי צרת הימים ההם תחשך השמש והירח לא יורה אור והכוכבים יפלו מן-השמים והולך

(28) **כי כאשר החלל וגו'.** יסובב על הכתובים למעלה "וכי יאמר אליכם איש הנה פה המשיח וגו' כי יקמו משיחו שקר ונביא שקר" וגו'. ומבאר המקום אשר יתגלו בו משיחו ונביא שקר. ואמר בן יתגלו בירושלים מקום החלל והמתים (ע' לוקס ט' 60 "הנה למתים לקבור את-מהיהם"), ולקח המשל ממה שראה שעתיד להיות בירושלים חלל רב והנשרים משוטטים עליהם וכן יהיו עם חווי שוא ומדוחים. והה' אמרו "במקום החלל שם יקבצו הנשרים" והבונה לפי היונית על העופות "נישר" הנקראים בשם רגלי כספר דברים י"ד 18. ואמרו על זה בחלמור חולין ס"ז ע"א שנקראים בן בעבור שרואים הנבילות מרחוק, והם לפי דעת החכמים הקדמונים ממין הנשר, ולקח ישוע אותם למשל על חווי שוא ומדוחים, ולוקם י"ז 87 גם בן יסובב כמו פה על הכתוב שם (28) "ואם יאמרו אליכם הנדרשים הנדרפה אל-חלכב" וגו' והבונה יב כמו פה, כי יהיו משיחו שקר ונביא שקר, ולכן שאלו החלמידים בפסוק 37: אפה חדרה זאת ארוננו? פה, אפה יהיו המשיחים והנביאים דוברי השקר, והשיב להם: במקום הפנר שם יקבצו הנשרים, והבונה כמבואר למעלה.

(29) **ומיד אחרי צרת הימים וגו' או יראה אות** בן-דאדאם בשמים וגו' וראה את-בן-דאדאם בא וגו'. מלשון "ומיד" נראה כי ישוע כעצמו בן חשב, שמיד אחרי הצרת הנזכרת פה יבא בפעם שנית. והנה הצרת הנזכרת פה היא אשר באה בימי חורבן הבית השני, כאשר נראה מפורש בלוקס ט"א שמדבר שם מירושלים "כי חדרה צרה גדולה וגו' והגלו אל-כל-היגונים וירושלים תרמס" ברנלי ע"ס וגו' והיו אותה בשמש ובירח ובכוכבים" וגו'. ופה אמר ישוע לפי ספור מהי שמיד אחרי הצרת הנ"ל יבא בפעם שנית. וכן אמר למעלה ט"ז 28: יש מן העומדים פה אשר-לא יטעמו מות עד כי-יראו את-בן-דאדאם בא במלכותו, ויסובב שם על ב'איו שניות, כי אמר שם מקום מפורש בפסוק 27, כי עתיד בן-דאדאם לבא בכבוד אביו עם מלאכיו ואו ישלם לכל-איש כמעשהו". ולכן אמר בחזון יוחנן א' 7 "הנה הוא בא עם ענני-עננים ויראה אותו כל-יען גם-אלה אשר דקדקו" וגו', כי שר הרבה מהם יהיו בחיים, וכמו שאמר להלן בפסוק 84 לא יעבור הדרך הזה וגו', וכן

השמים יתמוטטו: או יראה אות בן-דאדאם בשמים וספורו ³⁰ כל-משפחות הארץ והוא את-בן-האדם בא עס-עוני השמים בכבורה וכבוד רב; ושלח את-מלאכיו בכלל ³¹ שופר גדול וקבצו את-בניהיו מארבע הרוחות למקצה השמים ועד קצה השמים; ומן-התאנה למדו את- ³² המשל הזה כאשר ירמב ענפה ופרחו עליה ידעתם כי קרוב הקץ; בן גס-אתם בראותכם את-כל-אלה דעו ³³ כי-קרוב הוא בפתח: אמן אמר אני לכם כי לא יעבר ³⁴ הדרך הזה עד אשר-יהיו כל-אלה: השמים והארץ ³⁵ יעברו והברי לא יעברו: והיום הוא והשנה יהיה אמן ³⁶

למעלה י" 28: "לא תכלו לעבור ערי ישראל עד כי-יבא בן-דאדאם", וכן כל השליחים דימו וקו באת המשיח השנית תיבא אחר החורבן כמו שנראה בכמה מקומות בדבריהם, כידוע. וכל זה יובן לפי אמוריו להלן בפסוק 96: "והיום" היום והשנה היא אין איש יודע גם לא מלאכי השמים גס-לא הבן וגו', כי בן כתוב בוכריה י"ד 7: והיה יום אחד הוא יודע **לד' וגו'**, וכן בישיה ס"ז 4: כי יום נקם בלבי, ואמרו על זה חכמי ישראל "לבא לפומא לא גלי", במדרש רבה קהלת על פסוק "ויתר שניה קהלת חכם", ובמדרשין צ"ט ע"א: "ללבי גילתי לאיברי לא גילתי וגו' למלאכי השרת לא גילתי".

(34) **אמן אמר אני לכם כי לא יעבור הדרך הזה עד אשר-יהיו כל-אלה השמים והארץ יעברו** (פ' יוכלו לעבור) ודברי לא יעברו (לא יוכלו לעבור). והיום הוא והשנה יהיה אין איש יודע וגו' גם-לא הבן וגו'. יש מפרשים על פי המבואר בפסוק הקודם. ואולם דבריו פה "השמים והארץ יעברו" ודברי לא יעברו" קשים מאד. והוא יבאר פה ענין נבואות הנביאים שנתכלל מאד בין חכמי הנזירים, כי יש ביניהם אשר ידמו כי הנביאים רואים מרחוק הטובה העתידה לבוא בקן הימים כמו איש רואה הר מרחוק ונדמה לו שהוא קרוב ועל בן מבטחים אותה בקרוב. וכאמת הוא רחוק מאד. ודברים כאלה הם טפלים ובטלים ודברי בלע על הנביאים.

איש יודע גס-לא מלאכי השמים גס-לא הבן כלתי אבי⁸⁷
לברו: וכימי נח בן יורה גס-בואו של-בן-האדם;⁸⁸
כי כאשר לפני ימי המבול היו אכלים ושתיים נשאים נשים⁸⁹
ולתנים נשים לאנשים ערדיוֹם אשר-בא נח אל-התבה;
ולא ידעו ער-בוא המבול ויחם את-כלם בן יורה גס-

(ופסוקם באגרת השניה שלו 4-10 הבן הנביאים יותר מהם ע"ש).
אך העיקר הוא כדעת חכמי ישראל הקדמונים (ברכות י' ע"א). כי
הנביא הוא היסוד, אך על ידי החטא משתנה הוֹמֵן ודבריו ה'
מתקיימים לזמן מאוחר או באחרית הימים (ובוה יובנו דברי ישוע
מותי כ"ז 87 "במה פעמים רציתי לקבץ את-בניך וגו' ולא אביחם" וגו').
וכן אמר מעשי השליחים א' ז' לא לכם לדעת את-הדעות
והדעות" וגו', כי יש אצל הקב"ה זמנים רבים עד אחרית הימים).
ויש ראיה לזה מדברי ירמיהו י"ח 8: "ורגע אדבר על ניו ועל ממלכה
לבנות ולקטוע ונעשה הרע בעיני וגו' ונתמתי על-המלכה אשר אמרתי
להשיב אותה". והכוונה שהמלכה מתאחרת לזמן מאוחר, אבל דבר
הלא יפול ארצה". כילא איש אל יוכוב ובן-ארא-ליתם" וגו' (במדרש
כ"ז 19) וגו' ברכות י' ע"א. כי דברי ה' מוכרחים להתקיים, והשני
הוא רק בזמן. ועמ"ש בבבארא חזון יוחנן י"ג בהשגה באורך.
ובוה יובנו דברי ישוע פה. כי מה שאמר "ודברי לא יעבורו"
והמעשים שיקרו ויאתו בעולם הזה, וכוונתו, כי הדברים עצמם, שהם
דברי ה' מחויבים לביא בעולם בלי שיעו, ואף כי יעבור הדור הזה
(בפסוק הקודם), כי השיעו יפול להיות רק בזמן אבל לא-בעצם
דבר האליהם, כי דבר אלהים לא יפול ארצה, אך היום שהוא והשנה
הזוהי אן איש יודע וגו' גס-לא הבן וגו', והזמן יוכל להשתנות על ידי
החטא אן סבה אחרת, ומה שאמרתי לא יעבור הדור הזה וגו'

ט כחבתי פה "סבה אחרת" כי בחזון יוחנן ס" י"ג בארתי בראית הסבה
שלא נתקיימו דברי חזון יוחנן אן וביאור המשיח מתאחרת עד היום הזה לא מפתח
המשיח ישראל (כי גם ה' יש להם דם הנשמה), אך בעבור כי בני ישראל לא יתפצו
במשיח ישוע שבא אליהם ומקיים למשיח אחר, אבל אם ישובו ויתפצו אותו או
יבא חיכה לנאול אותם מיד צריכם כמו שאמר בלוקס י"ח ז' 8. והאלהים האם לא
יתשה מעטם בחיירי הקוראים אליו יומם ולילה וגו' אך כן-דאנעם בכבוא הימצא
אמונה בארץ י.

בואו של-בן-האדם: או היו שנים כשדה ויאסף אחד⁴⁰
האחר יאסף: שנים מחנות ברחים ויאסף אחת ואחת⁴¹
חשוב: לכן שקרו כי אינכם זורעים בארץ שעה יבא⁴²
אדניכם: ואחיות דעו אשר לידע בעל הבית בארץ⁴³
אשמורה יבא הגנב כרעהה שקד ולא הניח לחתר את-
ביתו: לכן היו נכונים גס-אחם כי בשעה אשר לא תדמו⁴⁴
יבוא בן-האדם: מי הוא אפוא העבד. הנאמן והגבוה⁴⁵
אשר הפקדו אדניו על-עבדיו לתת להם את-אכלם
בעתו: אשרי העבד אשר יבוא אדניו וימצאו עשה⁴⁶
כו: אמן אמר אני לכם כי יפקדוהו על-כל-אשר-לי: ו⁴⁷
ואם יאמר העבד הרע בלבו מאחר אדני לבוא: והבט⁴⁸
את-חבריו ואכל ושהה עס-סוככאם: בוא יבוא אדני⁴⁹
העבד ההוא כיום לא יצפה וכשעה לא ידע: וישפך⁵⁰
אתו וישם את-חלקו עס-התנפים שם תהיה הילל⁵¹
והרק השנים:

כה.

או תדמה מלכות השמים לעשר עלמות אשר לקחו²⁵
את-החיות והצאנה לקראת החתן: חמש מזן חכמות²
וחמש בסילות: ותקנה הכסילות את-החיות ולא-לקחו³

שקבעתי זמן. אמרתי כפי המעמד כעת אצל האלהים, ואולם יכול
הזמן להשתנות כנ"ל, ובוה יובנו גם כן כל מאמריו למעלה כפי
"ובסי" מ"ז שדוכאו למעלה.

(40) "יאסף אחד, פי" אל מלכות המשיח כיד המלאכים.
כמו שאמר בפסוק 31: וקבעו את-בחיירי וגו', ופה מדבר מן בחיירי
עם ישראל ובהם נעשה ההפך (אחר יאסף ואחד ישוב) עוד כיום
בואו של המשיח, ובסי כ"ה 31-46 מדבר מן הנוגים שיאספו לפניו
בשבתו על כסא כבודו ואו יפירי ביניהם וגו' ויאמר אל הנצבים
כימינו באו ברכי אבי ירשו את-המלכות וגו' ויבאו למלכות המשיח.

⁴ עמדן שמן: והחכמות לקחו שמן בכליהן ואת נרותיהן:
⁵ ובאשר אחר החתן לבוא ותנמנה כלן ותדמנה: ויהי
⁶ בחצות הלילה וישמע קול תרועה הנה החתן בא: אז
⁷ לקראתו: או התעוררו כל העצמות הן ותשכנה את
⁸ נרותיהן: והאמרה הבסילות אלה החכמות הנה לנו
⁹ משמנכן כי יכבי נרותינו: ותענית החכמות לאמר לא
¹⁰ בן פתיל יספק לנו ולכן כי אסילכנה אלה המוכרים וקנינו
¹¹ לבן: ויהי הנה הלכות לקנות וחתן בא וחכמה חכמות
¹² ונעמו אלה החכמה נתקבר הדלת: ואחר באו נסירת
¹³ העלמות והאמרה ארנינו ארנינו פתחילנו: ויען ויאמר
¹⁴ אמן אמר אני לכן לא ידעתי אכן: לכן שקרו כי אינכם
¹⁵ יודעים את היום ואת השעה (אשר יבא בה בלילה):
¹⁶ כי הדבר הזה לאיש נסע למרחוק אשר קרא אל-
¹⁷ עבדיו ויפקד בידם את הכוש: ויהן לזה המש כברים
¹⁸ ולזה שתים ולזה אחת לכל איש לפי יכלתו ויפחד ויסע
¹⁹ משם: ולך האיש הלך המש כברים ויסחר בהן ויעש
²⁰ חמש כברים אחרות: וכן הלך המש שנים נסדוא הרוח
²¹ שנים אחרות: ולקח האחת הלך ויחפר בארמה ויסמן
²² את הסף ארניו: ואחר ימים רבים בא ארני העבדים
²³ והם ויעש השכן עמהם: ויעש הלך המש הכברים
²⁴ ויבא המש כברים אחרות ויאמר ארני המש כברים
²⁵ הפקדת ביד הנה המש כברים אחרות הרוחתי בהן:
²⁶ ויאמר אליו ארני המיכת לעשות עבד מוב ונאמן כי
²⁷ במעט נאמן היית ועל הרבה אפקדך בוא לשמחת
²⁸ ארני: ויעש נסל קח הפקדים ויאמר ארני הפקדת
²⁹ ביד הנה כברים הרוחתי בהן: ויאמר אליו ארני
³⁰ המיכת לעשות עבד מוב ונאמן במזע נאמן היית ועל-
³¹ הרבה אפקדך בוא לשמחת ארני: ויעש נסל לקח

את הרבה האחת ויאמר ארני ידעתך כי איש קשה אתה
¹ קצר באשר לא והעת וכנס מאשר לא פורת: ויאר
² ואלך ואסמן את הכבד בארמה ועתה האלך אשר לך:
³ ויען ארני ויאמר אליו העבד הרע והעצל אתה ידעת:
⁴ כי קצר אכז באשר לא והעת וכנס מאשר לא פורת:
⁵ לכן הנה עליך לחת אתה כפי לשלחנים ואני כבאי:
⁶ היית לקח את אשר לי והרכיבו: עליכן שאו ממנו
⁷ את הכבר והנו אלה איש אשר לו עשר הכבר: כי
⁸ מי אשר ישל יתן לו ויערף ומי אשר אין לו יקח
⁹ ממנו גם את אשר לו: ואת עבד הבליעל השליכו אל-
¹⁰ החשך החיצון שם תורה היללה וחרק השנים:
¹¹ והנה כי יבא בלילה בכבדו וכל המלאכים הקדושים

בה.

⁽²⁹⁾ ומי אשר איך לו, פי' שאני קונה לעצמי באמונתו
 ובמעשיו המוכרים יותר ממה שיש לו.

⁽³⁰⁾ אלה החשך החיצון נחבאר למעלה ח' 12 ט"ש.

⁽³¹⁾ והנה כי יבא בלילה בכבדו וכל-
 המלאכים הקדושים עמו וגו'.

י"ד 5 "ובא ה' אליו כל-קדושים עמו", ומצא בספר
 אוניות דרבי מקרא (קדוש לסוף הספר): "וכיון שבא
 משיח לישראל יורדיו עמו מיכאל וגבריאל שרי צבאות ושרי
 קדושים ואריות", וכן אמר ישוע למעלה ט"ז 27: כי עתיד בך
 האם לבוא בכבוד אביו נסימלאביו, ואמר פה יבא בן האדם
 בכבודו, ועם אמר "בכבוד אביו", אין שיעור פה, כי פה האדם
 בכבודו המיוחד לו מן האב והוא כבוד אביו כי האב יפארו בכבודו
 (וחתן י"ג 32), ואמר במדרש שמות רבה פרשה ח' "הקב"ה ליכיש
 עשרה שלו למלך המשיח" כי "ופי בעקדה פ' בא שהמשיח יהיה
 כמו משנה למלך, ע"ש", ואולם כלוקס ט' 26 אמר: כאשר יבא
 בכבודו ובכבוד האב והמלאכים הקדושים.

³⁸ עמו וישב על-כסא כבודו: ונאספו לפניו כל-הגוים והפריד ביניהם כאשר יפיר הרעה בין הכבשים ובין העתורים: והציב את-הכבשים לימניו ואת העתורים לשמאלו: או יאמר המלך אל-הנציבים לימניו באו כרובי אבי ורשו את-המלכות המוכנה לכם למקדוֹנְהוּד העולם: ³⁹ כי רעב הייתי ותאכלני צמא הייתי ותשקוני אֶחָא הייתי ותאספוני: ערום ותכסוני חולה ותבקרוני במשמר ⁴⁰ הייתי ותבאו אלי: וענו הצדיקים ואמרו אדונינו מתי ראיתך רעב ונכלכל או צמא ונשקה אותך: ומתי ראיתך אֶחָא ונאספך או עָרֵם ונכסך: ומתי ראיתך חולה ⁴¹ או במשמר ונָבֵא אֵלֶיךָ: והמלך יענה ויאמר אליהם אמן אמר אני לכם מה-עשעשיתם לאחר מאתי הצעירים להאכל לי עשיתם: ואז יאמר גם אל-הנציבים לשמאלו ⁴² כי רעב הייתי ולא האכלתם אותי צמא הייתי ולא

³⁹ ונאספו לפניו כל-הגוים וגו'. פה מברר מן הגוים החיים בעולם ולא מן המתים כי המדובר פה מן המשפט אם יבאו למלכות המשיח, ואין פה המדובר מן המשפט הגדול לחיים ולמתים אשר יהיה אחר אלק שנים למלכותו כמבואר בחזון יחזקאל: ושם נחבאר כביאורי באורך.
בין הכבשים ובין העתורים. י' יחזקאל ל"ד 17 בות. "העתורים" פה הכונה ראשי הנצים, שונאי הוצגרים ושונאי ישראל כמו קסרי רומי ודומיהם, ושאר רשעים גדולים ומשלים. ⁴² כי רעב הייתי ולא האכלתם אותי וגו'. עמיש כביאור זה למעלה ס' ה' פסוק 26.

י' ומה שאמר פולוס בשניה לטימוטיוס ד' 1. רבא לשפט את-היהודים ואת המתים בדומותיו ובמלכותו. הוא המשפט שנאמר שם בחזון יחזקאל כ' 4. "יהי פס נח כדום ונח, כמבואר בביאורי לחזון יחזקאל ס' כ' ע"ש באורך בהנהגה.

השקחתם אותי: אֶחָא הייתי ולא אספתם אותי ערום ולא כסיתם אותי חולה ובמשמר ולא בקחתם אותי: וענו ⁴³ גסיהם ואמרו אדונינו מתי ראיתך רעב או צמא או אֶחָא או ערום או חולה או במשמר ולא שרתנוך: או יענה ⁴⁴ אתם לאמר אמן אמר אני לכם מה-עשעשיתם לאדוני מקדוֹנְהוּד האלה גסילי לא עשיתם: והלכו אלה ⁴⁵ למעצבת עולם והצדיקים לחיי עולם:

כו.

ויהי כבלות ישוע לדבר את כל-הדברים האלה ²⁶ ויאמר אל-תלמידיו: אתם ידעתם כי עוד ימים והפסח ²⁷ בא ובהיהודים יִקָּסֵר לְהַאֲלֵב: ויקדלו ראשי הכהנים ²⁸ והסופרים וקני העם אל-הצד הכהן הגדול ושמו קִיפָא: ויצעו יחדו לחפש את-ישוע בערמה ולהמיתו: ויאמרו ²⁹ אֵלֶיךָ כהן פְּלִתְהִיָּה מדומה בעם: ויהי בחיות ישוע ³⁰ בית-היני בבית שמעון המצוּעִי: ותקרב אליו אשה ובידה ³¹ פך מרקחת יקרה מאד ותצק על-ראשו בהסביו לאכל: וראו התלמידים ויכעסו ויאמרו על-מה האבוד הזה: ³² כי המרקחת הזאת היתה ראויה להמביר במקור רב ולחת ³³ לעניים: ונָדַע ישוע ויאמר אליהם למה חלוא את-הראשה ³⁴ חלא מעשה טוב עשתה עמדי: כי העניים ככל-עת ³⁵ אֶתְכֶם ואני איני בקרבכם בכל-עת: כי אשר שפכה ³⁶

כו.

⁶ בכית שמעון המצוּעִי. י' מזה שכתבתי ביוזקן י"ב בות.
¹² לחנוט אותי עשתה זאת. אין הפירוש שהיא כונה לזה מעשהה ואת, כי אם התלמידים לא הבינו קודם מותו

אתהמקדחת הוא עלינופי לחנמ אותי עשית זאת;
 13 אמן אמר אני לכם בכלמקום אשר תקרא הבשורה
 הואת בכלהעולם גם אתהאשר עשית היא יספר לכוהן
 14 לה; וילך אחד משנים העשר ושמו יהודה איש
 15 קריות אליראשי הכהנים; ואמר מההתנו לי ואמרתי
 16 בידכם וישקלדל שלשים כסף; ומקדחת הדוא בקש
 17 תחנה למסר אותו; ויהי בראשון לחג המצות ויגשו
 18 התלמידים אליראשי לאמר איפה נבין לך לאכל את
 הפסח; ואמר לבו העזרה אלפלינ אלמני ואמרתם אליו
 כה אמר מורנו עתי קרובה ובביתך אעשה אתהפסח

ענין מותו על נכון, אך קיו המולה על ידי וכמ"ש קלופס (לוקס
 כ"ד 21), ואך חדת האשה? אך כונת ישוע בן הוא: שהקב"ה נתן בן
 כלב האשה שהתעשה זאת לחנוט אותו, אבל היא היתה כונה אחרת
 עמה, שכן היה מנהג אנשי המורה לעשות בן לכבוד האורחים וכמ"ש
 המפרשים. ולדעתי היתה כונתה בעבור נסמו לירושלים בתוך מלך
 ישראל (כ"א 5, לוקס י"ט 88) ועל בן משחה אותו למלך.

17 ויהי בראשון לחג המצות, אך שדיה ערב
 פסח כי הכינו לו את הפסח (לפי ספור מתי מרקום ולוקס), אך
 בעבור שחג המצות מתחיל בין הערבים והוא מהצות ולחל כמ"ש
 במשנה פסחים פרק ה' נקרא היום כולו, "ראשון לחג המצות" כמו
 בכחוב שמות י"ב 16: אך ביום הראשון תשבינו שאור מביתכם
 ופרשו בתלמוד פסחים ה' ע"א על ערב פסח ואמר כי יום י"ד
 נקרא ראשון.

18 לכו העזרה וגו', כי הפסח אנו נאכל אלא
 בירושלים (דברים ט"ז 7) והוא היה בבית התי.

אעשה אתהפסח עם תלמידיו. המנהג כמו בלוקס כ"ב 16
 שאמר לתלמידיו, "נכסב נכספי לאכול אתכם את הפסח הזה לפני
 עונתי" שבעבור כי עת מותו קרובה היא על בן רוצה לקיים אכילת
 הפסח ביחד עם תלמידיו היום קודם אכילת רוב עם ישראל. כי

עםתלמידיו; ויעשו התלמידים כאשר צום ישוע ויכינו
 אתהפסח; ויהי בערב ויסב עם-שנים העשר; ובאכלם
 19
 20
 21

אנו רואים ביוהן י"ח 28 באמר, "ויבול לאכול את הפסח" וכן י"ח 29
 כי אמר לו ישוע, "קנה לנו צרכי התנ" כי לא היה יו"ט כלל או, שבי"ט
 אמר לקנות. וכן י"ט 14, "והת ערב הפסח" וגי' שנהרג ישוע בערב
 הפסח (וכ"ה בתלמוד סנהדרין מז' א) וזמן אכילת הפסח היה ביום
 ששי בערב י"ד ניסן. ואלם מתי ומרקום ולוקס מספרים שאכל
 הפסח בלילה שנמר בו ביום חמשי בערב קודם אכילת רוב ישראל.
 ופה שואלים רבים, אך אכל הפסח ביום י"ג ניסן והתורה אמרה
 (שמות י"ב 18): בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו
 מצות וכן שם אצל הפסח (פסוק 6); ויהי לכם למשמרת עד ארבעה
 עשר יום לחדש הזה ושחמו אותו כל קהל עדת-ישראל בין הערבים
 וגו'. ויותר קשה, כי לפי דברי מתי בכחוב הקודם (וכן במרקום)
 "ויהי בראשון לחג המצות" ובלוקס כ"ב 7, "ויבא יום המצות אשר וכו'
 יזכר בו הפסח", נראה מפורש כי יום המשי היה י"ד בניסן או
 וסותרים למרי דברי יוחנן. גם קשה, שלפי השבוע פה נהרג ישוע
 ביום א' של פסח שלא בדברי יוחנן, וכן סותר דברי עצמי, שלמעלה
 אמר מתי בפירוש, "אך לא בחג" (כ"י 6), שנהרג ביום חול. וכן
 במרקום ט"ז 21 אצל שמטון נושא הצלב הבא מן השדה כי היה יום
 חול לרבים שדיה כשרה. גם קשה, הלא כ"י"ט אמר להרוג איש,
 ואף כי לא רמזו בעצמם אך שמעוהו לרומיים והם צלבוהו, אך
 גם פסוק דין אמר (וכבר עמד ע"י איוועביוס 4, 24, 8 ע"ש) וכן הלא
 יוסף הרמתי קברו והנשים הכינו מרקחות ביום ששי בערב שבת,
 ואך עשו זה ביו"ט ראשון של פסח? גם לפי ספור המכשרים כולם
 היה המנהג של פילוסופס לפטור להם בחג אמיר אחר, והוא שאכל את
 היודים, את מי חפצו, את בר אבא או את ישוע, והנה איך יזכו
 לפטור האסיר ביום א' של פסח ולא בערב הפסח על החג שיאכל
 הפסח או עכ"פ הסעודה הגדולה בערב בביתו ולשתות ארבע כוסות?
 כי י"ז מוב ללוח המסכה הנסוכה על המעשה הזה, והוא, כי
 את עיני ללוח ראש השנה כ"ב ע"ב על דברי המשנה שם, "משקלקלו
 המינים, אשר המינים — הם הצורקים והבייתוסים — היו מטעים
 את ההכמים לפעמים על ידי עני שוקר על האית הלכה (כי או היו
 מקדשים על פי הראיה) לקבוע יום ראשון של פסח ביום השבת,
 כדי שתהיה הגפת הנומר באחד בשבת לדעת הפרושים המפרשים

ויאמר האיש אשר מכל עמי את־ידיו בקִרְעָה הוא יִמְסְרֵנִי:

הן בִּיהָאָרֶם הַלֹּךְ יָךְ בַּכְּתוּב עָלָיו וְאִי לַאִישׁ אֲשֶׁר־²⁴

עָלִי־דָו מִסֵּר בִּיהָאָרֶם מִיב לַאִישׁ הַהוּא שְׁלֹא נִלְכְּדָה:

וַיֵּן יְהוֹדָה הַמִּסְרֵר אוֹתוֹ וַיֹּאמֶר רַבִּי הֲאֵינִי הוּא וַיֹּאמֶר²⁵

אֵלָיו אַתָּה אֲמַרְתָּ: וַיְהִי בִּאֲכָלָם וַיִּקַּח יֵשׁוּעַ אֶת־הַלֶּחֶם²⁶

וַיִּבְרַךְ וַיִּפְלֶם וַיִּתֵּן לַתַּלְמִידִים וַיֹּאמֶר קְדוּ וְאֲכֹלוּ זֶה הוּא

נֹפֶל: וַיִּקַּח אֶת־הַכּוֹס וַיִּבְרַךְ וַיִּתֵּן לָהֶם וַיֹּאמֶר שְׁתוּ מִמֶּנּוּ²⁷

הַמִּעֲטִים שִׁבּוּם ה' הוּא י"ד בִּנְיָן וּמִן הַפֶּסַח כִּנִּיל וְעֵשֶׂה יֵשׁוּעַ
וְאֵת בִּצְדָקָה כִּי לִפִּי יִסְדֵּי הַפְּרִיָּשִׁים שֶׁנִּי הַיָּמִים הָאֵלֶּה הֵיוּ לֹהֵם כֹּחַ
מִקְרִישֵׁי כִי קִדּוּשׁ הַרְגִּלִּים הָלְלוּ בְּבֵית דָּן וּבְעַם יִשְׂרָאֵל כִּי יִשְׂרָאֵל
כִּמְבוֹאֵר לְמַעַלְה בְּהַעֲרָה וְהַתַּלְמִידִים הִכִּינוּ וְהוּא כִּי הוּא רַק כִּשְׁבוּר
שֶׁנֶּחֱמָה קִרְוָה וְרוּחָה לְקִיָּם מִצֵּחַ הַפֶּסַח עִיב מִתְחַבֵּר הוּא אֵל הַבַּת
וְהוּא לֹאכֵל אוֹתוֹ בְּיוֹם הַמִּעֲטִים בְּעֵרֶב וְאִם לֹא וְאֵת הִיא מִמֶּנּוּ עַד
יֹם מִחֵר כְּמוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל וְעִיב דִּמְיוֹ שֶׁאִמֵּר לִיהוֹדָה לְקִנּוּת צִרְכִּי
הַחֵג כִּנִּיל מִיֻּחָתֵן י"ג כִּי הַחֵג הַזֶּה הֵיכָרִי הוּא יֹם מִחֵר בְּעֵרֶב לְרֹב
יִשְׂרָאֵל וְהִבֵּן.

וּלְפִי הַנִּרְאָה רֹאחָה הַהִשְׁנָה הַעֲלִינָה אֲשֶׁר בִּשְׁנַת מוֹת יֵשׁוּעַ
יִקְרָה כֵּן בִּישְׂרָאֵל כְּכִי אֲשֶׁר יֵשׁוּעַ יֹאכֵל הַפֶּסַח עִם תַּלְמִידָיו וַיִּקְבְּעוּ
הַפֶּסַח הָאֲמִיתִי כְּמוֹ שֶׁאִמֵּר פֹּלֶס בְּרֹאשׁוֹנָה לְקִרְיָתִיתִים ה' ז' וַיֻּחָתֵן
כְּבִשּׁוּרָתוֹ י"ט ע"ש וְכַפֵּסֶר חוּקֵי אֲמוֹנָה אֲמֵת נִתְּבָר עֵינֵי
אוֹר בּוֹה עַל יִסּוֹר דְּבָרֵי הַתַּלְמוּד בִּיצֵה ה' ע"א בְּאוֹ עֵרִים
מִן הַמִּנְחָה וְלַמַּעֲלָה כִּי ע"ש וְאֵלֶּם מִה שִׁכְתַּבְתִּי פֶה הוּא
יֹתֵר נִכְוֵן.

⁽²⁸⁾ **הָאִישׁ אֲשֶׁר מִכָּל עַמִּי אֶת־יָדָיו בִּקְרָעָה וְגו'.**

אִף כִּי הִיא הִיא קִדְּם אֲכִילַת הַלֶּחֶם וְכִמוֹ שֶׁרֹאָה בַּפֶּסַח²⁶ אִךְ
בְּסִבְלִיל הוּא פֶה הַכּוֹנֵה עַל סִבְלִיל הַכֶּרֶס בְּמִי מִלָּה וְאִין הוּא
מִסְבֵּיל הַפְּרִיָּשִׁים הַנּוֹכְרִת בִּיֻּחָתֵן י"ג כִּי שֶׁם מִכָּל יֵשׁוּעַ כְּעִצּוֹ
וַיִּתֵּן לִיהוֹדָה אִישׁ קִרְיָה וְהִיא אוֹרֵת אֲכִילַת הַלֶּחֶם ע"ש וְאִין מִחִירָה
שֶׁרֹאָה עִם בְּאוֹרֵךְ.

²² וַיֹּאמֶר אֶמֶן אֲמֵר אֵי לָכֶם אַחֵר מִכֶּם יִמְסְרֵנִי: וַיַּתְּצֻבוּ

²³ מִבְּאֵר וַיִּחְלוּ אִישׁ אִישׁ לֹא אֲמֹר הוּא אֵלָּנִי: וַיֵּן

מִמִּחֲרַת הַשָּׁבָת "וַיִּקְרָא כ"ג י"י: מִמִּחֲרַת הַשָּׁבָת יִיפְנוּ הַבָּיִת,
מִמִּחֲרַת יוֹם מִיב רֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עִם דַּעַתָּה שֶׁל הַצְדִּיקִים
שֶׁמִּפְרָשִׁים מִמִּחֲרַת הַשָּׁבָת כַּפִּשּׁוּמִי: מִמִּחֲרַת שַׁבַּת בְּרֹאשִׁית הֵיטֵן
יוֹם רֹאשׁוֹן לְשַׁבּוּעִי וְכֵן עֲצֵרָה (חַג הַשְּׁמִינִי) הִיא בֹאֵת בְּשַׁבַּת
כִּדְעָתָם וְכִמוֹ שֶׁפִּרְשׁוּ שֶׁם רִשִׁי וְחִמִּי (וְהוּא מְבוֹאֵר שֶׁם בִּירוּשָׁלַיִם
פ"ב ה"א וְאִמֵּר שֶׁם עַד בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁהַקֶּלֶקֶל הִיא (פ"א אִף שֶׁקֶלֶקֶל
קִבְיָתָה אֵינִי קֶלֶקֶל כִּמְבוֹאֵר בְּהַעֲרָה פֶה) בּוֹה: "וְכֵן קֶלֶקֶל הוּא
תִּמְן דְּרוֹתֵן אֵילָן מִסְכֵּן יוֹם דָּן וְאֵילָן מִסְכֵּן לְמַחֵר וְהוּא סְבוּרִין
שֶׁנִּמְלְכוּ בֵּית דָּן לְעִבְרוֹ וְהֵן מִתְקַלְקְלִין" פ"ב כְּעִבּוּר שְׁתֵּי רִבִּים
שְׁתֵּי יוֹדֵעִים שֶׁהַעֲרִים עִיר שְׁקִיר וְעִיב נַעֲשִׂי כְּתוּב כֵּן בְּנִי יִשְׂרָאֵל
אֵלֶּה מִקְרִיָּמֵי יוֹם אַחֵר וְאֵלֶּה מֵאַחֲרֵים וְעִיב עַד בּוֹה.

וּמִנְחָתָה נִכְוֵן הַפְּתִיחָה כֵּן מִפּוֹר מִחֵר וַיֻּחָתֵן כִּי הִנֵּה בִּימֵם
הֵם הֵיוּ הֵן וְקוּפָא וְכֵן סִיעָתָם מִבֵּית הַצְדִּיקִים כִּמְבוֹאֵר בְּכַמְשִׁי
הַשְּׁלִיחִים ד' ה' 17 ע"ש וְהֵם הֵיוּ הַמּוֹשְׁלִים אוֹ עַל הַעַם וְעַל
הַמְּהַדְרִין בְּכַח הַרְוִמִים וְכִמוֹ שֶׁהַיְּהוּדִים בִּירוּשָׁה מִן הַתַּלְמוּד
בְּבִיאוֹר לִיקָם כ"ג וְכִיֻּחָתֵן י"ה 19 וְהֵם רָאוּ וְהִשְׁתַּדְּלוּ בְּחִתּוּלָה
שׁוּא אֲשֶׁר יוֹם רֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח הִיא בְּשַׁבַּת כִּי הִנֵּה מִתְּחִילֵים מֵאֵד
לְהִקָּם הַעַם כְּמִי שֶׁרִשִׁי וְהִיא עֵרֶב פֶּסַח בְּיוֹם שֶׁשִׁי כִּמְסוּר
בִּיֻּחָתֵן וְכַעֲבוֹר שֶׁהֵם מִשְׁלֹ אוֹ בִּישְׂרָאֵל ע"כ הִיא רֹב הַעַם אֲחֵרִים
אֲבָל מִנֵּף מִן הַעַם בְּרִעָתָם הַחֲבוּלָה שׁוּא שְׁלֹחַ לֹא רָצוּ לְקַבֵּל
הַקְּבִיעוּת שְׁלֹחַם וְהִיא יוֹם רֹאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח אֲצֵלָם בְּיוֹם שֶׁשִׁי וְעֵרֶב
פֶּסַח הִיא בְּיוֹם חֲמִישִׁי וְאֲכֹלוּ אוֹ אֵת הַפֶּסַח כַּסְפּוֹר מִחֵר מִרְקָם
וְלִיקָם.

וּלְפִי הַנִּרְאָה הִיא "פִּלִּי אֲלֹמִי" הַנּוֹכַר פֶּה שֶׁשְׁלֹחַ יֵשׁוּעַ אֵלָיו מִן
הַכְּתָה הוּאֵת וְע"כ שְׁלֹחַ אֵלָיו "יֵשׁוּעַ לֹאמֵר" עֲדִי קִרְוָה וְכִבְיָתִךְ
אֲעִשֶׂה אֵת הַפֶּסַח" פ"ב כְּעִבּוּר כִּי עֵתוֹ קִרְוָה שֶׁקֶרֶב לְמוֹת וְעַל
כֵּן רֹצֵה לְקִיָּם אֵת הַפֶּסַח בְּבִירוֹתָ עִמּוֹ קוֹדֶם רֹב יִשְׂרָאֵל נֶאֱמָר שֶׁאִין
כֵּן דְּרָכֵי הַמִּיָּד כִּי הַמִּיָּד הִיא נִמְשָׁךְ אַחֵר רֹב הַעַם הַעַם אִךְ כְּדַעַת

⁽²⁹⁾ וְכַמִּי שֶׁם עִיר: וְאִם אֲמֵר מִה מִדְּרוּמִים (וְהַיְּהוּדִים וְהַצְדִּיקִים) הֵלֹא
מִקְלָקֶלֶן לְעֵינֵי פֶסַח יוֹשֵׁ לִמֵּר דֵּל חֲשִׁיבִי קֶלֶקֶל בְּשֵׁם הַדְּרֹשׁ אֲחֵם אֲחֵם אֲפִילוּ
מִדְּרוּמִים וְכֵן הִנֵּה דְּבָרֵי ר' עֲקִיבָא בְּרִיתָ כִּי עִיב קִדּוּשׁ הַרְגִּלִּים הָלְלוּ בְּבֵית
דָּן וְאִם שֶׁהֵם מוֹעֵם אוֹ מוֹדִים הֵיטֵם הוּא קִדְּם וְכֵן אֲמִיר בִּיצֵה י"ז ע"א יִשְׂרָאֵל
מִקְרִישֵׁי לִמּוּסִים שְׁלֹא כְּמוֹ שִׁכְתַּבְתִּי מִתְקַבֵּל ע"ש.

28 פִּלְגָם: כִּי זֶה הוּא דַמִּי דִסְדִּיבְרִית הַחֲדָשָׁה הַנִּשְׁפָּר בַּעַד
29 רִבִּים לִסְלִיחַת חַטָּאִים: וְאִנִּי אֹמֵר לָכֵם לֹא אֲשַׁחַּ מִנְחָה
מִפְּרִי הַגֶּפֶן הַזֶּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר אֲשַׁחַּ אֹתוֹ עִמָּכֶם
80 וְהוּא הָדָשׁ כַּמְלֻכּוֹת אָבִי: וְהִנֵּה אַחֲרֵי קִרְאָם אֲתִי
81 הִדְלַל וַיֵּצֵאוּ אֶלֶי־הֵר הַיּוֹתִימִים: אִם אֹמֵר אֱלֹהִים יִשְׁעוּ אֹתָם
פִּלְגָם תִּכְשְׁלוּ כִּי הִלֵּלָה כִּי כָתוּב אָבָה אֶת־הַדְרָעָה וְהַתְּפִיזִין

(28) דִסְדִּיבְרִית הַחֲדָשָׁה וְגו'. ע' בַּאֲרִי עֲבָרִים
מ' 15 ע"ש, וּבְכִיאוֹר מִרְקָם י"ד 24.

(29) אֲשַׁחַּ אֹתוֹ עִמָּכֶם וְהוּא הָדָשׁ כַּמְלֻכּוֹת
אָבִי. וּבְמִרְקָם י"ד 25 הַנּוֹסֵחַ, כַּמְלֻכּוֹת הָאֱלֹהִים, הוּא מַלְכוּת
הַמִּשְׁחָה שֶׁנִּקְרָא כָּל מָקוֹם, מַלְכוּת הָאֱלֹהִים אוּ מַלְכוּת הַשָּׁמַיִם
וְעַמִּישׁ לַמַּעֲלָה בִּסְמִי' ג'. וְהַכּוֹנֵה פֶה בְּכִיאוֹתוֹ פִּינָם שְׁנִית, וְעַם
שֶׁדִּקְדָּן וְאַחֵר, כַּמְלֻכּוֹת אָבִי, וְלֹא אֹמֵר כְּמוֹ לַמַּעֲלָה מ"ז 28, כַּמְלֻכּוֹתִי
וְכֵן בְּלֻגָם כ"ב 18 שָׁחָה לֹא אֲשַׁחַּח וְגו' עַד כִּי־תִכְבַּח מַלְכוּת הָאֱלֹהִים
וְלֹא אֹמֵר, מַלְכוּתִי, כְּמוֹ שֶׁם בִּפְסוּקֵי 80, עַל־שִׁלְתִּי כַּמְלֻכּוֹת הָאֱלֹהִים
הַזֶּה הָדָשׁ, כִּי יִהְיֶה יִין הַמִּשְׁמֹמֶר כְּעֹנְבֵי מִשְׁשֶׁת נִמִּי כִרְאִשִּׁית, וְאִלִּי
כִּיֹּן זֶה כַּמֶּלֶךְ, חֲדָשׁ, שִׁירָה חֲדָשׁ כְּלִי שִׁינִי כָּלִל וְכִמֹּן שְׁמֹמֶר
וְכֹא מִשְׁשֶׁת יָמִי בִרְאִשִּׁית.

(30) וַיֵּצֵאוּ אֶת־הֵר הַיּוֹתִימִים, פ' יִשְׁעוּ וְאַחֵר עֲשֶׂה
תְּלִמִּידִי, אֲבִל יִהְיֶה כְּבֵר הֶלֶךְ מִעֲתָם כְּמוֹ שֶׁמִּסּוּפֵּר בִּיהוֹנָן י"ג 30 ע"ש.

(31) כִּי כָתוּב אָבָה אֶת־הַדְרָעָה, וְלִפְנֵינוּ בּוֹכֵרִית
י"ג זֶה אֶת־הַדְרָעָה, אֲוִלִּי, דִּקְ, כְּמוֹ אָן, וְאָן, כְּמוֹ אָבָה, כְּמוֹ סוֹף
הַבְּחִיב הוּא: וְהַשְׁכּוֹתִי יָדִי עַל־הַצְעֵזִים, וְשֶׁם בּוֹכֵרִית הוּא כָתוּב
קָרָם לוֹת: חֶרֶב עוֹרִי עַל־רִיגִי וְעַל־גֶּבֶר עֲמִיתִי, וְהַכּוֹנֵה עַל הַמִּשְׁחָה
שְׁהוּא נִבְרָה עֲמִיתוֹ שֶׁל הַקִּבִּי' שְׁהוּא כְּמוֹ מִשְׁנֵה לִמְלֶךְ שֶׁל הַקִּבִּי'
וְכִמִּישׁ בַּעֲקִידָה פ' וְאַחֲזָן עַל דְּבַרִּי הַמּוֹדֵר, הַקִּבִּי' לִבְרִישׁ נִסְרָה

הַצֵּאוּ: וְאַחֲרֵי קוֹמִי אֶלֶךְ לִפְנֵיכֶם הַגִּלְגָּל: וַיֵּצֵן פְּסָרוֹם 32 33
וַיֹּאמֶר לִי גַם כִּי־תִכְשְׁלוּ בְךָ פִּלְגָם אִנִּי לֹא אֲכַשֵּׁל לַעֲוֹלָם:
וַיֹּאמֶר אֵלָי יִשְׁעוּ אֲמֹן אֹמֵר אִנִּי לֶךְ כִּי בִלְיָה הִזֶּה בְּפָרֶם:
34 יִקְרָא הַתְּרַנּוּל תִּכְחַשׁ כִּי שֶׁלֶשׁ פַּעַמִּים: וַיֹּאמֶר אֵלָי 35
פְּסָרוֹם גַּם אִם עָלִי לָמוֹת אֶחָד לֹא אֲכַחֵשׁ בְּךָ וְכֵן אֲמַר
גַּם כִּלְהִלְמִלִּים: אַחֲרֵי־כֵן בָּא אֲחִים יִשְׁעוּ אֶל־הַצֵּר 36
הַנִּקְרָא נִתְשִׁמְנִי וַיֹּאמֶר אֶל־הַתְּלִמִּידִים שְׁבוּ לָכֶם פֶּה עַד־
אֲשֶׁר אֶלֶךְ שְׁמָה וְהַתְּפִלְלָתִי: וַיִּקָּח אֹתוֹ אֶת־פְּסָרוֹם וַיֹּאמֶר 37
שְׁנֵי בְנֵי זְבֻדִּי יִחָדֵל לְהַעֲזִיב וְלִמּוֹנִי: וַיֹּאמֶר לָהֶם נִפְשִׁי 38
וַיִּפֵּל עַל־פָּנָיו וַיִּתְּפֵל לֵאמֹר אָבִי אֲסִיחוּכֶם לְחַיִּית הַתֵּכֶרֶת 39
נָא מַעַל הַכּוֹס הַזֹּאת אֶךְ לֹא כִרְצוֹנִי כִּי אֲסִיחוּכֶם לְחַיִּית הַתֵּכֶרֶת 40
אֶל־הַתְּלִמִּידִים וַיִּמָּצֵא יִשְׁנִים וַיֹּאמֶר אֶל־פְּסָרוֹם הִנֵּה לֹא
הִיָּה בִּיכְלִחְכֶם לִשְׁקֹר עִמִּי שְׁנֵי אֹחִים: שִׁקְדוּ וְהַתְּפִלְלוּ 41
פִּרְתִּיכֵי לִידִי נִסּוֹן הֵן הָרוּחַ חֲפָצָה וְהַבֶּשֶׂר רֶפֶה: וַיִּסָּף 42
לִכְתֹּתֵלִי שְׁנֵי וַיִּתְּפֵל לֵאמֹר אָבִי אֲסִילָא חוֹבֵל הַכּוֹס
הַזֹּאת לַעֲבֹר מִצְלִי בְּלִיתִי אִם אֲשַׁחַּח אֶחָד יָדִי כִרְצוֹנִי:
וְכֹא וַיִּמָּצֵא גַם בַּפֶּעַם הַזֹּאת יִשְׁנִים כִּי עֵינֵיהֶם כְּבָרוּת: 43
וַיִּנָּחֵם וַיִּסָּף לִלְבֹּת וַיִּתְּפֵל שְׁלִישִׁית בְּאֲמָרוֹ עוֹד־הַפֶּעַם 44
כְּדִבְרֵי הָהֵא: וְכֹא אֶל־הַתְּלִמִּידִים וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם נִמּוֹ עוֹד 45
וְנָחוּ הִנֵּה הַשְׁעָה קָרוּבָה וְכִן־הָאֵדִים נִמְסֵר בְּיַד־הַמָּאִים:
קוֹמִי וְגִלְבָּה הִנֵּה הַמִּסֵּר אֹתִי הֶלֶךְ וְקָרֵב: עוֹדֵנוּ 46 47

שֶׁל לַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁחָה, וּבְפִרְשׁ כִּפִּי יִסְרָה יִחוּן שְׁהוּא הַפְּרִיצוֹן הַשֵּׁנִי,
"דְּבַר ה'", וְכַאֲבוֹת דְּרָבִי תַנּוּ פ"ח פ'. חֶרֶב עוֹרִי עַל רִיגִי" עַל רֶכֶן
שְׁמִעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּיַד־מִיטוֹס. וְהוּא אִינוֹ כִּי לֹא נִחְקִיָּים בּו, "וְהַתְּפִיזִין
הַצֵּאוּ", כִּי יִבְנֶה וְחִכְמִיָּה נִשְׁאָר עַל כּוֹס לִפִּי בִקְשֶׁת ר"י בֶּן זְבֻדִּי
מֵאוֹת אֲסַפְסִיאוֹת, כִּידוֹעַ מִן יוֹסִיפֹן וְנִסְמִין פ' הַנּוֹקֵן, וְכֵן גַּמְלִיאֵל
אָבִי נִשְׁאָר בְּרִיָּה.

מדבר והנה יהודה אחר משנים העשר בא ועמו המון
 רב בחרבות ובמקלות מאת ראשי הכהנים וקני העם;
 והמסר אהו נתן להם אות לאמר האיש אשר אֶשְׁקֶנִי⁴⁸
 וְהָיָה נֶפְשׁוֹ כִּי יִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁴⁹
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵⁰
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵¹
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵²
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵³
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵⁴
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵⁵
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵⁶
 וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי וְיִשְׁקֶנִי⁵⁷

⁵⁰ רָעִי עַל-מָה בָּאתָ וּבְלֹקֶם כִּי ב' 48 מִסְפֵּר שֶׁאֵבֶר
 אֶל יְהוּדָה "הַבְּנִשְׁקָה אֶתְּ מִסֵּר אֶת-כִּדְהָאֵם?" וְאֵין כָּאן כְּתוּבָה
 שְׁאֵין הַכּוֹנֵה פֶה, שְׁשָׁאֵל: "עַל מָה בָּאתָ?" כִּי הֵלֵא יָדָה הִסְמֵךְ עַל מָה
 הָאֵבֶר וּכְאֵשֶׁר אָמַר אֵלָיו כְּתוּבָה הֵפֶה "אֶת אֲשֶׁר-הִנֵּשְׁתָּ, עֲשֵׂה מִתְּרָה"
 וְיִחְזֹק יָדָה. אֶךְ הַכּוֹנֵה פֶה, שְׁמֹכִידָה: "רָעִי עַל מָה בָּאתָ?" וְכֹרֵה, כִּי
 בָּאתָ לְמִסְפֵּר אוֹתִי, וְהִנֵּשְׁתָּ אוֹתִי, וּבְנִשְׁקָה אֶתְּ מִסֵּר אוֹתִי." וְהָרִסִּים
 מִסְפֵּר לֹקֶם, וְהָבִן.

⁵⁷ הַדִּלְכּוּתוֹ אֶל-קִיפָא הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וּבִיחְזֹק
 יָדָה 24-18 מִסְפֵּר שְׁהוֹלְכּוֹ בְּרָאשִׁיתָה אֶל הָאֵין וְאַחֵר כֵּן נִשְׁלַח אֶל
 קִיפָא שְׂרִידָה כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשֵׁנָה הַיּוֹם, וּכְפִי הַנִּרְאָה שֶׁם יִשְׁבוּ שְׂנֵיהֶם
 הָאֵין וְקִיפָא כְּחֹצֵר אֶחָד, וְיִמִּי סִפְרֵי רֶק הַעִיָּק וְהַסִּף שֶׁנִּשְׁלַח אֶל
 קִיפָא אֲשֶׁר נִקְדְּלוּ שֶׁם הַסִּפְרִים וְהַקִּנִּים.

הַגָּדוֹל אֲשֶׁר נִקְדְּלוּ כְּבִידוֹ הַסִּפְרִים וְהַקִּנִּים; וּפְסוּמוֹ⁵⁸
 הָלָךְ אַחֲרָיו מִרְחוֹק עַד לְחֹצֵר הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְכָא פְּנִימָה
 וְיִשֵּׁב אֶצֶל הַמְּשֻׁרְתִּים לְרִאיוֹת מִדִּידָה אַחֲרֵית הַדָּבָר;
 וְרִאשֵׁי הַכֹּהֲנִים וְהַסִּפְרִים וְכָל הַמְּסֻדָּרִין בְּקִשּׁוֹ עֲדוֹת שֶׁקֶר⁵⁹
 בִּישׁוֹעַ לְהַמִּיחֹ וְלֹא מִצְאוּ: וְאֵף כִּי כָא שְׂמָה עֲרִי שֶׁקֶר⁶⁰
 הִכֵּם לֹא מִצְאוּ: וּכְאֻחֲרֵיהֶם נִגְשׁוּ שְׁנֵי עֲרֵי שֶׁקֶר וְיִאמְרוּ⁶¹
 זֶה אִמְרֵי יֵשׁ לֹאֵל יֵדִי לְדָרִם אֶת-הַיִּדְּהֵל הָאֱלֹהִים וּלְכַבּוֹתוֹ
 בְּשִׁלְשֵׁת יָמִים: וְיִקָּם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְיִאמַר אֵלָיו הֲלֹא⁶²
 הַעֲנֵה דָבָר מִדִּידָה יִידְיָךְ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה: וְיִשְׁוֹעַ⁶³
 הַדִּידֵשׁ וְיִתֵּן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְיִאמַר לוֹ מִשְׁכִּיעַ אֵין בְּאֱלֹהִים
 חַיִּים שְׁתֵּאמַר לֹא אִם-אֵתָה הַמְּשִׁיחַ בְּרִיהַאֲלֹהִים: וְיִאמַר⁶⁴
 אֵלָיו יִשְׁוֹעַ אֵתָה אִמְרָה וְאֵין אִמַּר לָכֶם מַעֲנֵה תִּרְאוּ אֶת-
 בְּרִיהַאֲדָם יֵשֵׁב לִמְיֹן הַכּוֹבֵדָה וְכָא עֲסִיעֵנִי הַשָּׁמַיִם:
 וְיִקְרַע הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אֶת-בִּגְדָיו וְיִאמַר מַעֲרָה הִיא וּמִדֵּל-לִי⁶⁵

⁵⁹ בְּקִשּׁוֹ עֲדוֹת שֶׁקֶר וְנָגִי, הַקִּשָּׁה הַמְּסֻדָּרֵת הֵלֵא
 הַמְּסֻדָּרִין צִיּוּכִים עֲדוֹת אִמְרָה? וּבִיבְאוּרֵי לִיחְזֹק יָדָה 19 (כְּהַשְׁמָטָה)
 "שְׁבִי עַל נֶכֶן, עִי"י.

⁶¹ זֶה אִמַּר יֵשׁ לֹאֵל יֵדִי וְנָגִי וְהַכּוֹנֵה שִׁיעֲשֵׂה כֵן
 וְכִמוּ שֶׁמִּסְפֵּר בְּמִדְקָם יֵד 58 כְּדִבְרֵי הַשִּׁדִּים: אֵין אֲדָרִים אֶת-הַיִּדְּהֵל
 הָזֶה וְנָגִי, כִּי הַעֲרִים שִׁעוֹ הַכֹּהֵן שֶׁאֵמַר (בִּיחְזֹק כ' 19) הָרִסוּ אֶת-
 הַיִּדְּהֵל הָזֶה וְנָגִי פִי שְׁדִידִי הָרִסוּ יִהְיֶה, וּכְיֹאֵר שֶׁם יִחְזֹק עַל הַיִּדְּהֵל
 גִּיּוֹתִי, וְהֵם לֹא הִכְיֵנוּ זֶה וְהַעֲרִיזוּ שֶׁקֶר שֶׁאֵמַר שִׁידִים אֶת הַיִּדְּהֵל,
 וְהָאֵין עַל דֶּךְ שִׁידִשְׁמוּ אֶת אֲסֻפָּנוֹם שֶׁאֵמַר כִּי יִשְׁוֹעַ הַנֶּצֶרִי יִהְיֶה
 אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַעֲשֵׂי הַשְׁלִיחִים ו' 14 שֶׁמִּסְפֵּר נִיכ לֹקֶם שְׂדֵי
 עֲרֵי שֶׁקֶר עִי"י.

⁶³ מִשְׁכִּיעַ וְנָגִי וְאֵם אֵתָה הַמְּשִׁיחַ כִּי-
 הָאֱלֹהִים, כִּי זֶה נִמְצָא בְּמִקְרָא תְּהִלִּים ב' וְעֵיב הָאֲמִין הַכֹּהֵן
 הַגָּדוֹל נִיכ לְמַעַר הָאֵין כִּי הַמְּשִׁיחַ יִהְיֶה כֵן אֱלֹהִים, אֲכָל "וְיִשֵּׁב לִמְיֹן
 הַכּוֹבֵדָה" חֲשֵׁב לְנִדָּה.

הכסף ויאמרו לאיזכר לט לחרת אל-ארון הקרבן כי-
מחר דמים הוא: ויועצו ויקניבו את-שרה היתה לקבורת
הגרים: עליכן יקרא לשרה היתה שרה דהם עד היום⁸
הזה: או נחמלא מורשנאמר כדי ירמיה הגביא ויקחו⁹

שהיה כתוב עליו "קרבן" כמבואר במסכת שקלים כענין י"ג
שופות שהיו במקדש. וכיה כיוספוס לדומים מלחמות היהודים
ספר ב' פרק ס'.

(8) עליכן יקרא לשרה היתה שרה דהם עד

היום הזה. במדרש רות רבה פ"ה ובירושלמי מנדרין פ"ב
היה על פסוק הוא היה עם הור כפס דמים (דה"א י"א) פ"ר י' יוחנן
"בחלק סוסקא". ואיזכור כתוב שבומנו עוד היה נקרא בשם שרה
אדום והיה תכונתו בדרך ירחו בעמק קדרון כי (ע' תבואת הארץ).
ובאמת בנחל קדרון היה מקום קברות כמבואר במלכים ב' כ"ג 6
והם היה גם כן שרה קבר לגרים הזבואר פה. ואולם דברי המדרש
כפ' פס דמים אינו נכון כענין כי יותר נראה שפס דמים ואפס דמים
אחד הוא ועל אפס דמים נאמר: כדשוכה ובירשקה (ש"א י"א 1).
והוא בידעה למערכת דרומות ירושלים. וצ"ע.

(9) כדי ירמיה הגביא. ויש גורסים "וכריה" כי הכתוב

הזה הוא בוכריה י"א 18. ובאמת בכמה מפרים אין מלת "ירמיה"
כלל וכן בהתקף הסורית שנעתקה במאה השניה איננה (וכן
בהעתקה בעל חוקן אמנה איננה. כי לפי הנראה מתי כתב סתם
"כדי הגביא" וכוננו היתה על וכריה. אך הכותבים האחרונים פו
הגוים חשבו על מעשה ירמיה (ליב ע"ש) עם חנמאל בדבר השרה
וע"כ הוסיפו מלת "ירמיה" בטעות.

והנה בעל חוקן אמנה תפס את מתי פה שלא הבין התוכנים
בוכריה. וה' האיר עיני לראות כי מתי הבין יותר מכל מפרשי
ישראל אשר אחרים נמשכו גם מפרשי הגוונים (ע' מיער). כי
הנה מלבד הדחוקים הנדולים הנמצאים בוכריהם. אשאל: (א)
לדעתם שהשלישים כסף הם שלשים צדיקים והוספו בניני ה' ונתנם
אל אוצר בית ה' (נפדרשו "וצר" כמו "אוצר"). מדוע נרע את מקל
החובלים להפך את-האזנה וגו' לנמוצ צרת ישראל? (ב) גם ממה
שאמר "ואקחלי שני מקלות לאחד קראתי נעם ולאחד קראתי
חובלים ויאדעה את-הצאן" משמע שבשני המקלות כיווד רעה את
הצאן כוסן אחד. ואך אצל הגרעיה והשכירה נרע בתחילה מקל נעם

עוד לבקש עדים הלא עתה שמעתם את-נדרופו: מזה⁶⁵
דעתכם ויענו ויאמרו איש-מדת הוא: וירבין בפניו ויפכו⁶⁷
באגרוף ואחרים הקדו על-הלהו: ויאמרו הגבא לנו⁶⁸
המשיח מי הוא המכה אותך: ופטריום ישב מחוץ לבית⁶⁹
בחדר וחגש אליו שפחה אחת לאמר גס-אחת היתה עם-
ישיעי הנלילי: וכתש כפני כלם לאמר לא ידעתי מזה-הא⁷⁰
אל-הא: ויעבר אל-פחת השער והרא אותו אחרת ותאמר⁷¹
לאנשים אשר-ישם גסיה היה עסישוע הגברי: ויוסף⁷²
לכתש וישבע לאמר לא-ידעתי את-האיש: ומצא אחרת כן⁷³
ויגשו הגמדיים שם ויאמרו אל-פטריום אבל גס-אחת מזהם
הי כי גס-לשונך מגלה אותך: ויחל להחרים את-נפשו⁷⁴
ולחשבע לאמר לא ידעתי את-האיש ומיד קרא התרנגול:
מיוזבר פטריום את-דבר ישיעי אשר דבר אליו לאמר כפטר⁷⁵
יקרא התרנגול תכחש כי שלש פעמים ויצא החוצה
וימדר בבכי:

כו.

וידן לפנות הבקר ויועצו כל-הראשי הכהנים וחקני העם²⁷
עלי-ישוע להמותו: ויאמרו אחי ויחלקו משם וימסרו²⁸
אל-פטריוס פילפוס הגמון: וירא יהודה המסר אותו²⁹
כי הרשיעו ונתם וישב את-שלישים הכסף אל ראשי³⁰
הכהנים והוקנים לאמר: המאתי בידם נקן הסגרת³¹
ויאמרו מהדלנו ולזאת אתה תראת: וישלך את-הכסף³²
אל-ההיכל ויפן וילך ויחנק: ויקחו ראשי הכהנים את-

כו.

(6) לחרתו אל-ארון הקרבן. בצ"ל. או "שופר

הקרבן" לפי הוונות *eis ein zopfer*. כי היה במקדש ארון או שופר

שלשים הכסף אדר הזיקר אשר יקר מעל-בני ישראל!

ואחר כן גם מקל חובלים בראותו השלשים הכסף. ובפרט להנפרשים שמרמזים בזכריה מעשיות ומקרים שקרו עוד קודם וזכריה (ע' רש"י וד"ק באורז). והקשה קושית ר' יהושע בחולק ציב. יצא "וכי מראין לו לאדם (מן השמים) מה שיהיה והלא אין מראין לו אלא מה ששעור לדורו?" ע"ש. ורעה דה' אברהם הלוי מסולסוליה שהביא הר"ק ונמשך אחריו בעל חוק אמונה שמקל נעם הוא ורובכל וחמיה וכו' ואחר שביטל מקל נעם, שמתו ורובכל וחמיה, הופר הבית את מלכי פרס, הוא שיקר נמור, שכל ימי פרס היו שלום ושקט גם אחר מלך מלכות יין (וכמו שמספר בתלמוד יומא ס"ט ע"א מאלכסנדרוס מוקדן עם שמואל הצדיק) ועד ימי אנטיוכוס אפיפאניס צורר היהודים בימי החשמונאים. כידוע. ויש ברו מלכם כי הנביא המנבא פה הוא "וזכריה המבין בראות אלודים" בימי טוהיה וד"כ כ"ז 6. הכל מוביל המבכרים החדשים. וכל הדחק שלהם בעבור כי נזכרו פה אפרים וישראל עשרת השבטים אשר לדעתם לא באו לארץ ישראל עוד, וכבר הראהו למעלה בס"א 4 כי טעות בידם, כי כבר היו בארץ ישראל.

אך הפירוש האמתי הוא, כי זכריה לא רעה את ישראל כלל, אך הוא הראה במעשיו (וכמו להלן בפסוק 16 שאמר ה' לזכריה קחלך כלי רועה אויל כי הגה אנכי מקים רועה בארץ וגו' וזכריהן בסופו פרשו על ארץ האחרון) את אשר יקרה באחרית הימים (כדרך יחזקאל ס"י י"ב למופת וכן שם ס"י ל"ז עם הנעים וכן כישעיה וירמיה ודומיהם) והוא שזקביה בעצמו ירעה את ישראל אחר שיבחר את הרועים הרשעים שלשת הרועים בירח אחד (כמו שפירש האבן עזרא ואבן עזרא, אחר שאבחר, ע"ש). והכוונה "בירח אחד" היינו שלשים שנה (וכן פ' במצ"י) ובמו בדינאל "שבועים שבועים" שכל "שבוע" שבוע שנים, וכן "הירח" פה שלשים שנה והלשון הזה היה נהוג אז. כידוע, והם השלשים שנה משוער יטעו המשיח עד שנתגלה ברכים (לוקס נ' 28), שבימים האלה נבחרו שלשת מיני הרועים שהיו ביהודה וירושלים. הכהנים והסנהדרין ומלכות הרודים, כי ארקלאוס בן הורדוס הלך שבי לרומי ופמפיוס פילסוס בא ליהודה ומשל.

י וטל רדך זה פירש רבי. ושנת נאול בארץ שמונה המשיח ספיה שנה כי יום לשנה חשבו, וס"י כמו אצל המרגלים יום לשנה. וחשב להם. כסנהדרין צ"ט ע"א ע"ש.

ויתנו אתם אל-שדה היוצר כאשר צוה ידוה אותי¹⁰

והרומים לקחו הרשות מן הסנהדרין להמית איש במסופר בכתוב י"ח 81 וכן אמרו בירושלמי סנהדרין, שארבעים שנה קודם החורבן נטלו דייני נפשות משראל. וכן בבבלי סנהדרין מ"א ע"א שהסנהדרין גלו לחזית ולא דנו דייני נפשות. והכוונה הצרכו לקנות משרת כהונתם מן פילסוס נציב הרומים והיו תחת רשותו. כמסופר ביוסיפון לרומים וזכרם ויקרא פכ"א. ואז עמד הקב"ה בעצמו על ידי המשיח (כי מלכות המשיח הוא מלכות האלודים) לרעות את הצאן כמו שאמר ביוחנן י" 11, אנכי הרועה המוכי וס'. "וארעה את-צאן הדרנה לכן עני הצאן" פ', שרעה את צאן ישראל בעבור עני הצאן. ורעה את ישראל בשני מקלות בזמן אחד כדרך רועה המוכי שיש לו שני מקלות. את הצאן המוכי יכה וינהל במקל נעם וקל. והצאן המורד והבורח יכה במקל חובלים. וכן ישוע נמשך הרבה כי קצרה נפשו והם כחלו בו, כי רוב העם לא הכירוהו למשיח וגואלם ולא רצה לרעותם עוד ויגרע את מקל נעם להפרי את הברית אשר היתה כרוחה בין ישראל ובין העמים, הם הרומים (ס"מ החשמונאים כמסופר בספר החשמונאים). כי אז החלה גנות הרומים והנעמים המרים למשעמם לבא בפרסם גדול נגד בני ישראל, כמו המסופר בלוקס י"ג, והרבה מסופר ביוסיפוס לרומים גם היהודים היושבים בערי שומרון והגליל. והללו להצית את המרידה נגד הרומים והנעמים בהתפשט ביניהם למדי יהודה הגלילי אשר ילוד אשר ובפרט בני נבר לא ימשלו על ישראל. וכמסופר ביוסיפוס אשר רבים מתו במיתות משונות ולא רצו לקרוא "אדון" אל שרי הרומים. וע' במשנה מסכת ידים בסופה: "אמר מין גלילי קובל אני עליכם פירושם שאחם כותבין שם המושל בנס' וכו'. וידעו כן עני הצאן השומרים אותי" (היינו המחבין עלי כלשון "שומרת יבם" במשנה וכן ברכות נ' ע"א, ושם לי על הפתח"). כי דבר ה' הוא. ורק עני הצאן הבינו זאת, כמו שאמר ישוע: "כי הסתרת את-האלה מן החכמים והנבונים וגליתם לעלילים" (מתי י"א 25), "ואמר אליהם" פ' אל הצאן (ולא אל עניי הצאן) "הבו שכרי", ומה השבר אשר ה' שואל משראל? הוא מצות ומעשים טובים, "וישקלו לו שלשים כסף", היינו שעשו את המעשה המוכי בעיניהם בשלשים הכסף כסף, ליהודה המסופר שיספור להם את ישוע הנצרי אישר בעיניהם היה מסית ומריח ויהרגו חשבו למעשה מוכ בעיני ה'. ויתעבר ה' למענו ויאמר, "השליכיהו (בכיוון) אל-היוצר אדר הזיקר אשר יקרה מעליהם".

האחה הוא מלך היהודים ויאמר ישוע אתה אמרת:
והאשי בהננים והוקנים דברו עליו שפנתם והוא לא¹²
ענה דבר; ויאמר אליו פילפוס האניך שמע כמה הם¹³
מעידים כך; ולא ענהו אפידבר אחר ויתמה ההגמון¹⁴
ערמא; וההגמון היה מחיר לעם בכללחג אסיר¹⁵
אחד את אשר יחפצו; ובעת ההוא היה להם אסיר¹⁶
מפורסם ושמו ברהאבא; ויהי כאשר נקדלו ויאמר אליהם¹⁷
פילפוס אדמי תרצו שאחיר לכם את ברהאבא או אחר
ישוע הנקרא בשם משיח; כי ידע אשר מקנאתם בו¹⁸

ועצמו את ישוע בשווייו של עבד, כי ערך העבד בתורה שלשים כסף ובכסף (שמות כ"א 82); אם עבד יוח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדניו. והוא לפי האמת, "עבד ה'" אשר נבא עליו ישעיה כ"ג שידבר.

יהודים ויאמר ישוע אתה אמרת. נראה מן הכתובים למעלה כ"א 64 ב'. "אתה אמרת" פירושו הוראת; נראה מן הכתובים הא"י, ונשאלתי מן הכותן לעפסוס, איך הצדיקו פילפוס והיה דן לפסדו, הלא מורה מפורש שהוא מלך היהודים ובלוקם כ"ג 4 אמר "לא מצאתי אשמה באיש ההוא" ותשובתי על זה היא: פילפוס ידע אשר מורי היתה לישראל וקוראים עצמם בשם "מלכים" בעניי הדת והאמונה כמו שאמרו בתלמוד נ"ט פ"ב ע"א, "אתה איתו לגביהו אמר להו שלמא עליכו מלכי אמרו ליה מנא לך דרבנן איקרו, "מלכים" כ"י, ועוד היום קוראים החסידים לרבניהם, "מלכי ישראל", והיינו ובענינים רוחניים, ולא מורדים ח"ו במלכות המלך וביחוד י"ח 96 הוא מפורש שאמר לי ישוע, "מלכותי אינה מן העולם הזה", ובפסוק 87 יוחר מפורש, "אתה אמרת כי מלך אנכי לואת נולדתי ולואת באתי בעולם להעיד לאמת", ויהי שהיה מלך בענינים הרוחניים כמ"ל, ונמ"ש בבבאר יוחנן ספ.

כי ידע אשר מקנאתם בו הסגורוהו. עמ"ש בלוקס כ"ג ולמעלה כ"א 88 ב'.

ווישוע העמר לפני ההגמון וישאלו ההגמון לאמר

וגי וירמו אל המסופר במתי פה שקנו כניו השלשים כסף שדה היוצר לקבורת הנשים, והנה זכריה קים דבר ה' ומספר, "ואשליך אותו ביה ה' אל-היוצר", והכונה, שהשליך אותו ביה ה' בכ"י שינע אל-היוצר, הראה במעשיו אשר יקרה באחרית הימים שמסופר פה במתי שיהודה השליך את הכסף בדוהל (בית ה') והכונה לקחות משם ויקחו בו את שדה היוצר, ואחרי מות המעשה נגז גם את מקל החובלים שהיה לדרוה בו את הרשעים שלא ירמו קרנם על עניי הצאן והצדיקים, ואו החלו שודדים רבים ופריצים רבים להתפשט בראשונה בארץ שומרון והגליל ואחרי כן באו גם לארץ יהודה לשום לשמה את כל הארץ וגם ירושלים עשו לשממה, וכל זה בא כי בני יהודה היו האוהבי השלום ובני שומרון והגליל היו מאוהבי המרידה למרוד ברומים כמ"ל, וזה שאמר להפך את האחוה בין יהודה ובין ישראל, וכבר כתבתי למעלה כ"א 4 בראיות כי בני ישראל מעשרת השבטים התישבו כבר במקומם בארץ שומרון והגליל, "וישראל" פה היינו בני שומרון והגליל צאצאי עשרת השבטים, ונראה שתגביא הנח שתי כונות במלת, "חובלים" האחת מלשון, "השהתה" כמ"ל, והשנית מלשון, "הכל וקשר" שהיה מקשר את יהודה וישראל מקדם, והוא מאמר מתי פה: "או נתכלא מדי-שנאמר ביד הנביא זכריה ויקחו שלשים הכסף וגו' ויתנו אותם אל-שדה היוצר" וגו', כי זכריה בבעשוי הראה שכן יעשו בני ישראל באחרית הימים כמ"ל, ועל כן הביא מתי את מאמר הכתוב לפי הכונת היינו לפי הפעולה היוצאת מפעלי זכריה, ואך בסוף המאמר חזר אל לשון הנביא עצמו, "כאשר צוה ה' אותי" שכן הוא בזכריה שם; ויאמר ה' אלי השליכו אל-היוצר" וגו', ויוחר נכון כי בתרגום הארמי היה כתוב כזה: ואשליך אותו ביה ה' אל היוצר כאשר צוה ה' אותי, ועמ"ש למעלה ס' י"א, ועתה קורא יקר שפוט בצדק, מי הבין הכתובים אם מפרשי היהודים, אם מתי המכשר.

גם נראה לפי הונית כי מתי פירש, "אדר היקר אשר יקרת מעליתם" שהמחיר של שלשים הכסף הייתי שוה ויקר בעיניהם שכן שמו את שווייו, וכלשון היהודים עד היום כאשר ישאל איש לחבירו, כמה מדור דבר זה ומה חפץ בשורו יאמר, "מה יקר?" כדורו, ואדר היקר, פ"י מחיר הנכבד (אדר מלשון דרך) ופירש, "אשר יקרת מעליתם", שכן נתיקרת והושם מראשי בני ישראל שהם ממונים על בני ישראל, ומעוה הבין הונית פה.

ויהי בצאתם וימצאו איש קורני ושמו שמוען³⁸
 ויאמרו אותו לשאת לו את־צלובו: ויבאו אל־המקום³⁹
 הקרא גלגולה והוא מקום גלגלת: ויתנו־לו לשותות⁴⁰
 חמץ מסך במדורות וישם ולא אבה לשתות: ויהי⁴¹

(33) ויבאו אל־המקום הקרא גלגולה. (כצ"ל

לפי הויתות) ויבארו מקום גלגלת. ביונית נקרא בכל ספרי
 המכשרים בשם "גלגלת". ולפי דעתי מראש היה שם המקום "גלגלת"
 שם מורכב מן "גל נעתה" הנזכר בירמיה ל"א³⁸ "ונסב נעתה" והוא
 גל ונבעת קמן סמוך לעמק הפגרים כמבואר שם, וירדומים עשו
 המקום הזה מקום הריגת החייבים למלכות. ורוב הנדונים חתכו
 את ראשם מעליהם ורק הפוחתים שבנים והעבדים היו נעלבים, כידוע.
 ועל כן ביארו היהודים או את השם הזה מלשון "גלגלתא" בארמית.
 שהוא מקום שננשאן את הגלגלת מעל האדם.

(34) ויתנו לו לשתות חומץ מסך במדורות

(ויש גורסים יין מסך) ולא אבה לשתות. ולהלן בסוף 48 נמצא
 "וימלא אותו חומץ ויני ישתקו". וזה היה למלאות הכתוב בזהלם
 כ"ס³⁹ "יתנו בברותי ראש ולצמאי ישקוני חמץ". וכמו שאמר יוחנן
 "ס" 28 ישי, ולכן פירשו איוה מפרשים כי פה נתנו לו יין במדורות.
 לקיים הכתוב, "יתנו בברותי ראש", ולפי זה קשה, מדוע לא אבה
 לשתות למלאות הכל? וכמו שאמר יוחנן שם שבכדי למלאות הכתוב
 אמר "צמאתי". ועוד במרקס מ" 28 מספר יוחנן לו יין מסך במדורות
 והוא לא לקח. דרי שהעיקר הוא זה שלא אבה לשתות אבל מה
 ששם (לפי המסופר פה) אנו נחשב כלל (ובזה לא יסתור מה
 ומרקס כלל, שהעיקר הוא זה שלא קבל ולא רצה לשתות אחר
 טעמנתו). ועל כן נראה כי הנמסר במרקס שנתנו לו יין מסך
 במדורות הוא הנמסר הנכון. והיה כתוב כן גם במתי "במדי" בחלם
 כי מתי כתב ספרו כלשון עברי כידוע. אך המעתיק הוסיף לא הכין
 ודימה שהכונה "במדי" בפחת. ועל כן העתיק *מתי* ואינו נכון. וענין
 ההשקאה הוא היה על פי הנאמר בחלמוד סנהדרין מ"ט ע"א, הוצא
 ליהודי משקן אותו קורס של לבונה בכוס של יין כדי שתשרף
 דעתו (ולא ייניש הכאב) שנאמר (משלי ל"א 6): תני שר לאובד
 ויין למדי נפשי ונשים יקרות שבורזשלים היו מתגדבות אותו" כי

19 המנהגו: ויהי כשבתו עליכסא הדין ותשלח אריו
 אשתו לאמר אל־תחי ירך בצדיק הזה כי בעבור הרבה
 20 צדיקיו היום בחלום: וראשי הכהנים והזקנים הסיתו
 את־המזון והם לשאל להם את כר־אבא ולאבר את־ישיעו:
 21 וינין ההגמון ויאמר אליהם את־מי משנתם חרצו שאחרי
 22 לכם ויאמרו את כר־אבא: ויאמר אליהם פילוסוף ומדי
 אעשה לישוע הנקרא בשם־משחית ויענו כלם יצלב:
 23 ויאמר ההגמון ומדי־עשה רעה ויצחקו עוד ויאמרו יצלב:
 24 ויהי כראות פילוסוף כי לא־יועיל מאומה וכי רבחה עוד
 המדומה ויקח מים וירחץ את־ידייו לעיני הגם ויאמר נבי
 25 אנכי מדם הצדיק הזה אתם ראוי: ויענו כל־העם ויאמרו
 26 דמו עלינו ועל־בנינו: או החרה להם את כר־אבא ואת
 27 ישיע הזה בשוטפים ויאמר אותו להצלב: ויקחו
 28 אנשי הצבא אשר להגמון את־ישיעו ויביאו אל־בית
 29 הנריש ועמפדו מעיל שני: וישרנו קצים ויעשו עמדת
 וישימו על־ראשו וקנה כימנו ויכרעו לפניו ויתלוצצו בו
 80 לאמר שלום לך מלך היהודים: וירקו כי ויקחו את
 81 הכנה ויכהו על־ראשו: ואחרי התלוצצם בו הפשיטו
 אותו את־המעיל והלבישו את־בגדיו ויכילו לצלב:

(34) וירחץ את־ידייו ויני על הרך הכתוב בתורה וברבים

כ"א 6) וכל זקני העיר וני ירחצו את־ידיהם וני וענו ואמרו ידנו לא
 שפכה את־הדם הזה וני והוא להך מן "ידכם דמים מלא" (ישעיה
 א' 16) וכן היה מנהג העמים הקדמונים לרחוץ ידיהם לראות בזה
 כי הם נקיים מדם.

(37) ויביאוהו אל־בית־המשפט. במרקס מ" 16

אומר "אל־החצר". היינו חצר בית המשפט.

כאשר צלבו אותו וחלקו את־בגדיו להם ויפילו גורל
ולמלאות את אשר־נאמר בפי הנביא יחלקו בגדי להם⁸⁶
ועל־לבושי יפילו גורל: וישבו שמה וישמרו אותו:⁸⁷
וישימו את־דבר אשמתו ממנו לראשו ויכתבו זה הוא⁸⁸
ישוע מלך היהודים: ויצלבו אותו שני פריצים אחר ממנו⁸⁹
ואחד משמאלו: והעברים גרפו אותו וניעו את־ראשו:⁹⁰
ויאמרו אתה־היה אתה־היכל ונכונו בשלשית ימים הושע⁴¹
לנפשך ואם כידהאלהים אתה יָרָה מן־הצלב: וכן
הלעיגו גסדראשי הכהנים עמידופרים והזקנים לאמר:⁴²
את־אחרים הושע ולעצמי לא יוכל לדושיע (אם־מלך)⁴³
וישראל הוא ירדינא עתה מן־הצלב ונאמן בו: במה
באלהים עתה יפלמו אסיהפן בו כי אמר כידהאלהים⁴⁴
אני: וכואת הרפואו גסדפריצים הנצבים אותו: והיו⁴⁵
השך־על־הדארין מן־השעה הששית עד השעה התשיעית:⁴⁶
וכעת השעה התשיעית ויוצק ישוע בקל גדול אלי אלי

ע"ש. ומור יש לו זה הטבע לפרוק את הדעת כמו לבונה (ושים
המה בריחם כמו שיר השירים ג' 6 "מקשרת מר ולבונה"), ועל כן
נתנו לו יין מסוך במור קודם הצליבה כדין היוצא ליהרג ולא קבל
ולא רצה לשתות כי לא רצה שתמרה דשמו ותתקלקל הרגשותו.
כי להפך הוא היה צריך להרגיש כאב המיתה בשלימות נמורה בעד
המאת הטולם, כדורו.

(43) **במה באלהים ונני**, ירמוז על הכתוב מתהלים
כ"ב "פטריו בשפה יניש ראש גל אלהי יפלמו יצילו כי הפך בוי".
וכן בפסוק 36 הכתוב "יחלקו בגדי להם" וע' וכן פסוק 46 "אלי אלי
למה עזבתני", הכל בחתלים כיב שם, שכל המימן פרשויו על
המשיח, כמוש בפסקתא רבתי פ' שוש אשיש ופ' קומי אורי ע"ש.
ויכול להיות כי למעצת על־אלת השחר ירמוז על המשיח שקרא
עצמו בשם כוכב ננה השחר (חזון יוחנן כ"ב 16).

(46) **אלי אלי למה שכחתני** ובמקום ט"ז 84 בדרך
הדיוקן: "אלהי אלהי למה שכחתני", כמוש למעלה סי' י"א כי התנ"ך

למה שכחתני והוא אלי אלי למה עזבתני: וישמעו⁴⁷
אנשים מן־העלמדים שם ויאמרו הוא קרא אל־אלהיו:
ומור אחד מהם ויקח ספוג וימלא אתו חמץ וישם⁴⁸
על־קנה נישקרו: ויתר האנשים אמרו הניחו לו ונראה⁴⁹
אסיהבא אליו לדושיעו (ואיש אחר לקח חנית וידקר⁵⁰
את־צלו ויצאו מים ודם): וישוע חוסף לקרא בקל גדול⁵¹
גדול והוצא רוחו: והנה נקריעה פרכת הדיכל מלמעלה

היה ביד הדמיון כלשון ארמי, והמון העם והוא בכללם דברו כלשון
ארמי ומור מערב בעברית. כנראה מן התלמוד גרים ט"ז ע"ב וכן
שבת מ"א ע"א ופוק סוטה ע"ט. וענין העזבה הואת של ישוע
ביאיתו בבוארי לפילפיים ב' 7 ע"ש.

(51) **והנה נקריעה פרכת הדיכל מלמעלה**

השכינה כעת בכל מקום, וכן מספרים מרקוס ולוקס. במעשה
הזה נבין ענין גדול במעשה יומא פרק ה' מ"א. שם נאמר על הבן
הגדול ביום הכפורים: "היה מהלך בדוכל עד שמגיע לבין שתי
הפרוכות המכרסלות בין הגוש ובין קדש הקדשים וביניהם אמה.
ר' יוסי אומר לא היתה שם אלא פרוכת אחת בלבד שאמר
(שמות כ"ו 88) והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים"
ע"כ. והנה ידוע כי ר' יוסי בעל המחבר "סדר עולם" הוא מהולל
בכל התלמוד שהיה יודע קורות ישראל וכל מעשיו בימי הבית
השני, ודבריו המה בבירור אמר. כי לא היו בכית השני שתי
פרוכות רק פרוכת אחת כפי תורת משה. ואולם צריך להודות גם
כן שהתנאים המספרים שוכה"ג היה מהלך בין שתי הפרוכות גם
כן אמר כי הם היו מדרג החורבן וירשו כל אשר נעשה בימים ההם.
אבל לפי דברי המכשרים הכל מובן, כי בכית השני לא היתה רק
פרוכת אחת לפי תורת משה, אך בימי מות ישוע נקריעה הפרוכת
מלמעלה למטה, ועל כן עשו הכהנים עוד פרוכת אחת שלמה על
השנה הקדושה, והכה"ג היה מהלך ביניהן, ומאז והלאה היו שתי
פרוכות. ומה שהמפרשים נוהגים טעם דחוק למה עשו בכית השני
שתי פרוכות הוא לשחוק בעני כל משכיל על דבר אמת.

אמר המסית שהוא בעדנו חי מקצה שלשת ימים קום אקום: לכן צוהנא ויסבר פי הקבר עדיוהם השלישי⁶⁴ פרחנא תלמדיי בלילה וננבנו ואמרן אלדעם הנדקם מןדמיתם היתה התרמית האחרונה רעה מןדמיתאשונה: ויאמר אליהם פילסום נזה לכם אנשי משמר לכו סקדו⁶⁵ כאשר ידעתם: וילכו ויסברו אתפי הקבר ויחתמו את⁶⁶ האבן ויעמידו עליו אתדממשמר:

כת.

ואחרי מוצאי השבת כשהאור לאחר כשבת באה²⁸ מרים המגדלית ומרים האחרת לראות אתהקבר: והנה²⁹ רעש גדול היה כיימלאך יהיה יד מןדשמים ויש ויגל אתהדאבן מןדהפתח וישב עליה: ומראו כמראה הקרב³⁰ ולבושו לבן כשלו: ויכדלו השמרים מפתחו וידו כמותם:³¹

כשבת. הרי שהשבת אינו בטל לבני ישראל (ובמקום י"ג הל על המלות, ולא בשבת, כי מרקום כתב אל הוניהם, ולקום כמש"י השליחים א' 18 כתב: "הוא קרוב לירושלים בדרך תחום שבת" (עמ"ש פירוש שם). ופילסום אמר (שם כ' 6) ייצאו מןפילסו אורי"מי תג המצות, וכדומה. והשוב הנכון הוא כי לפי הוניהם ההפזקה היא "מחרת יום ההכנה" (פארסקייט), וכנות מתי היתה כי ביום ההכנה לא היה להם זמן להקדל ולילך אל פילסום, אבל מחרת יום ההכנה היה להם זמן לילך אל פילסום, ובפרט לפי ביאורי למעלה שגם מתי מסכים לספור יוחנן כי יום השני היה ערב פסח ויום ההכנה פה היה ערב הפסח. והבן.

כת.

ו) ואחרי מוצאי השבת כשהאור לאחר כשבת. כן הוא ההתקפה הנכונה. ומטה לוסדער פה שלא ידע כי הדורים אמרים על אחד בשבוע, איך בשבת, וכבר העיר על זה המפורשים.

למטה לשנים קרענים ותיעש הארץ והסלעים התבקעו:³² והקברים נפתחו והבים מןדהקדושים ישנו אומת עפר³³ נעורו: ויצאו מןדהקברים אחרי תחתיו ויבאו אלדעיר³⁴ הקדושה ויראו להבים: ושדדמאח והאנשים אשר אתו השמרים אתיישוע כהאומתם אתהרעש ואהאשר נדחתה³⁵ נבהלו מאד ויאמרו אבן זה היה מןאלהים: ושם נשים רבות אשרהלכו אחרי ישוע מןדהגליל לשרתו והנהראות³⁶ מרחוק: ובתוכן מרים המגדלית ומרים אסיעקב ויוסי³⁷ ואם בני זכרי: ויהי בערב ויבא איש נשיר מןדהמרתם³⁸ ושמו יוסף וגםיהוא מתלמדי ישוע: ויש אלפילסום³⁹ לשאל אתהוניהם ישוע ויש פילסום ותנתן לו: ויקח יוסף⁴⁰ אתהדגויה ויכרך אותה בסרין סהור: וישמה בקבר החדש אשר חצבלו בסלע ויגל אבןגולה עלפפת הקבר וילך⁴¹ לו: ומרים המגדלית ומרים האחרת היו ישובות שם⁴² ממול הקבר: ויהי מחרת ערב השבת ויקדלו ראשי⁴³ הכהנים והפרושים אלפילסום: ויאמרו אדונינו זכרנו כי

(52) והבים מןדהקדושים ישנו אדמת עפר נעורו ויצאו מןדהקברים אחרי תחתיו לקיום הכתוב

"ביום השלישי יקמו גויה לפני" (דנש"י 2) עמ"ש בבאור א' קורנתיים ט"ז 4 וכי בפסע ראשונה החל מעט מן הגבואות להתקיים ועיקר קיומם הוא כבוא המשח פגם שנית כדנש.

(57) ויבא איש עשיר וגו'. אולי ירמיו על הכתוב

בשעיה נ"ג 9 "יתן אתרשעים קברו ואתעשיר במותו".

(62) ויהי מחרת ערב השבת ויקדלו וגו'

אלפילסום. פה קשה מרוע לא אמר, ויהי ביום השבת? ואוד ממפרשי העצרים כתב כי מתי לא רצת להזכיר את השבת כי כבר במל. והשובה כואת ראוי לצחוק ולכאב לב. והלא מתי אמר בשם הארץ (כ"ד 20): "התפללו שלא תהיה מנוסתכם לא בחקר ולא

15 ויען המלאך יאמר אליהם אתן אליהם אתן דעתו
 16 כי אתיושע הנצל אתן מבקשות: הוא אינו פה כי-
 17 קם כאשר אמר באה והאנה אתהמקום אשר שכבש-
 18 והאדון: לבנה מחר והנחתן לחלמדין כי קם מקדמיהם
 19 והנה הוא הולך לפניכם הנלילה ושם תראוהו והנה אמרתי
 20 לכן: ותמדהנה ותצאנה מןהקבר ביראהובשמהגדולה
 21 ותצאנה לספר אליהלמדין: הנה הלכות לספר אל-
 22 תלמידיו והנה ישוע נקרה אליהן ויאמר שלום לכן ותגשנה
 23 ותאחזנה ברגליה ותשתחוין לו: ויאמר אליהן ישוע אל-
 24 תיראו לבנה והנחן לאחי ואלכו הנלילה ושם יראוני:
 25 ויורו בלכתן והנה אנשים מקדמםבאר בא העירה
 26 ויחזירו לאשי הכהנים את כליהגעשה: ויקהלו עם
 27 הוקנים ויחזעו ויתנבסו לרב אל-אנשי הצבא לאמר:
 28 אמריתם בייבאו תלמידיו לילה ויגבשו אותו ואנחנו
 29 ישנים: ואמשיעמע הדבר בית ההגמון אהנו נפישו
 30 ואותם אליהיראו: ויקחו אתהכסף ויעשו כאשר שמו
 31 בפיהם ותצא השמועה הזאת בין היהודים עד היום הזה:
 32 ולעשתי עשר התלמידים הלכו הנלילה אליההר
 33 אשר אמר להם ישוע: ויראו אתו וישתחוויהו ויש מכם

(15) ותצא השמועה הזאת בין היהודים וגו'.

יש אומרים כי זה לא כתב מהי אבל יוכל להיות שכתבו בדיווח
 תחת הדתים הנוצרים כהולם להנשכ מעבר לירח במדבר.
 שכבר נפרדו מן היהודים האחרים למרי כדוני ועמיש בחון
 יוחנן י"ב.

(17) ויראו אותו וישתחוויהו ויש מכם אשר

הלך לבם. פי' נסתפקו לא שהסתפקו בתקומתו כי כבר ראו
 אותו ביניהם בירושלים תיכף כיום הראשון בערב כמו שנמסר לקום
 ויחזקו אך הכונה שהסתפקו בהשתחיה כי בחייו לא משו לו כזה
 ועל כן גש ישוע וידבר אליהם שאל יסתפקו כזה כי שם אותו

אשר חלק לבם: ויגש ישוע וידבר אליהם לאמר נתן¹⁸
 לי כל-שלטון בשמים ובארץ: ואתם לכו אל-כל-העמים¹⁹
 ועשו תלמידים וטבלתם אתם לשם-האב והבן והרוח
 הקדוש: ולמחרת אתם לשמר אתכל-אשר ציוו אתכם²⁰
 והנה אנכי אתכם כל-הימים עד-קץ העולם אמן:

אליהם לאוין ומושל בכל אשר לו וכמיש גם פזורים במגשי
 השליחים כי 36. ויכול להיות שהכונה פה בפסוק 16 "אל-היה אשר
 אמר להם ישוע" שאמר להם בהיותו בניהם בירושלים כי בדברי
 המלאך למעלה וכן בדברי ישוע אל מרים וכן אל השליחים (כ"י 82)
 לא נמצא זכר מענין יסוד הר כלל רק בסתם שילך הנלילה אך
 מענין הדין המרובר בירושלים.

(18) נתת לי כל-שלטון בשמים ובארץ. עמיש

בביאור פליפוס כי 9 בזה ובראשונה לקרייתים פי' 25 ע"ש. ונפלו
 כל השאלות של בעל חוק אמונה.

(19) וטבלתם אותם לשם האב והבן ורוח

הקדוש. יש שהשיק. "בשם האב והבן ורוח הקדוש" והוא
 סמית לפי הווייתו כי זה אינו נוסח לאמר בעת הטבילה.
 אך הכונה כמו מלת "לשם" במשנה ותלמודי שהטבילה תהיה למען
 זה להאמין בהאב והבן ורוח הקדוש (היינו במציאותם) כי הניח
 עד הנה לא האמינו בהם. והראיה לפירוש זה כי לבני ישראל
 שהאמינו עד קודם טבילתם בהאב והרוח הקדוש נמצא רק
 שהשליחים הטבילו אותם לשם ישוע המשיח היינו אשר יאמנו גם
 בו (מעשי השליחים כי 38. וע"ש י"ט 4-5 וצ"ל גם שם "לשם"
 לפי הווייתו). וכן יש כניין זה בראשונה לקרייתים י' 2 שאמר
 פולס "ובולם נטבלו למשה" פי' להאמין במשה וכמו שכתוב
 "ואמינו בה ובמשה עבדי" (שמות י"ד 31) וכדומה הרבה.

(20) עד-קץ העולם היינו עד כיוא פעם שנית. ועמ"ש

בפי קץ העולם כפי' כי"ד 3.

שירי נפשי בתיצח על נאולת המין האנושי,
שעל מוכחה הקריב את עצמו משיח-בן-דוד,
שעל ידה האהבה ממרום לארץ ירדה
ועתקן הפגם של אדם הראשון וחמא... .

כך נתמלא רצון יוהי. אך לחנם התבקש
השמן בכן אלהים; אך לחנם התקוממו
כנגדו ביותרה: הנאולה הנולדה נתמלאה;
אם השנתם בני-אנוש את מור כל הנשגב שהושפע
על העולם בנאולת הבורא, או שמעו שירתיו

ואתם, יחדי המנולה המעטים, שווכים
להתעלם כאהבים בבחינת מתיסוד למשיח,
המצפים בנפש כמורה אל טלמא דארא,
אתם שירי את כבוד בן האל מתוך חיים של קדושה!

Klopstock.

הערה: Levertoff